

MARKO KOSOR

IZVORI, PRAVOPIS I JEZIK JURINOVIH RJEČNIKA

(Primljeno za štampu u »Radu« na 2. sjednici V. odjela od 16. II. 1957.)

I. - IZVORI

1. Dalmatinski franjevac o. Josip Jurin (1730–1801) ide u broj onih starijih hrvatskih pisaca, koji su živo nastojali da svojim djelima obogate hrvatsku kulturu, ali nisu imali sreće, da svoja djela potpuno dovrše, ili sredstva, da dovršena djela objelodane. Od pet zasnovanih djela Jurin je dovršio i za štampu priredio samo trojezičnu gramatiku, koju je i objelodanio u Mlecima 1793.,¹ te prijevod odabranih poslanica sv. Jeronima, koji je ostao u rukopisu. Preostala tri djela ostala su u nacrtu, jer ih pisac nije uspio dovršiti. Među njima najistaknutije mjesto zauzimaju trojezični rječnici: *Calepinus trium linguarum. Tomus I.* i *Calepinus trium linguarum. Tomus II.*, od kojih prvi predstavlja rječnik latinsko-hrvatsko-talijanski, a drugi rječnik talijansko-latinsko-hrvatski.²

Na osnovi njihova formata i broja strana (preko 2.700) može se s pravom reći, da je pisac u njih uložio više truda i utrošio više vremena nego u ostala rukopisna djela zajedno. To se pogotovu može ustvrditi na osnovi raznih izvora, kojima se Jurin služio u svom leksikografskom radu. Iako u filološkim pitanjima nije imao istančano osjećanje i stručnu spremu, ipak je svoj filološki rad shvatio vrlo ozbiljno i kao izvore svojih Kalepina izabrao ponajbolje domaće i strane rječnike. S obzirom na same rječnike ti se izvori mogu podijeliti na dvije skupine: 1. na izvore za latinsko-hrvatsko-talijanski rječnik i 2. na izvore za talijansko-latinsko-hrvatski rječnik, a s obzirom na jezike, koji se u rječnicima obrađuju, mogu se podijeliti: 1. na izvore za latinski tekst, 2. na izvore za hrvatski tekst i 3. na izvore za talijanski tekst.

Sam pisac nije nigdje pobrojio izvore, kojima se služio u svom zamašnom i naširoko zasnovanom leksikografskom radu. Ipak nam je u samom tekstu obaju Kalepina ostavio nekoliko kraćih i neodređenih, ali dragocjenih bilježaka u tom pogledu. U latinskom Kalepinu spominju se leksikografi: Jacobus Facciolati, Caesar Calderini, Ardelio Della Bella

¹ Isp. M. Kosor, Trojezična gramatika fra Josipa Jurina, Rad 295.

² Isp. M. Kosor, Zaboravljeni trojezični rječnici Josipa Jurina, Rad 303.

i omašni rječnik *Vocabularium Taurinense*. Pisac se najčešće poziva na J. Facciolatija, ali ne uvijek s jednakom skraćenicom. Tako na primjer uz riječ *Agnatus* veli: »v. apud Facciolatium«, uz *Ago*: »vide apud Facciolatium«, uz *Amorabundus*: »v. apud Facc.« Na nj se još poziva uz riječi: *Anatocismus*, *Annus*, *Fulgeo*, *Habeo*, *Immineo*, *Indico*, *Laevus* i *Premo*. Uz posljednju riječ pisac se poziva još na Turinski vokabular: »ostala zlam. v. u Facciolatu i Turinežu.« Taj se vokabular spominje još uz glagol *Afficio* skraćenicom: »v. Taurinense voc.« Na dva se mjesta Jurin poziva i na C. Calderinija, i to uz riječ *Digamma*: »Ita Caes. Cal.« i uz riječ *Dilemma*: »Caes. Cald.«

Na našega starijeg leksikografa A. Della Bella Jurin se, koliko sam mogao ustanoviti, poziva uz riječ *Alauda*: »v. u Ard. allodola, lodola«, uz *Balaena*: »riba balina, zvana od Ardelia kit, a. a. p., nakaz morska« i na kraju rječnika među vlastitim imenima uz *Achilles*: »Gđi man skriše ženske odieće domišljatom Grku Akilu. Osm. v. Ardel.«

U drugom, talijanskom, Kalepinu Jurin izrijeком spominje A. Della Bellu samo uz *Ala* i uz *Aquila*, donoseći iz njega za svaku riječ po jedan citat. Međutim, u njegovim Kalepinima ima više takvih citata, preuzetih iz Della Bellina Dikcionara, a uz njih se ne kaže, odakle su ispisani. Tako na primjer u latinskom Kalepinu uz *Leo* pisac donosi citat: »Lav srditi kralj živina mirno janje ne porodi, Ni sivoga od sokola golubica krotka izodi«, a u talijanskom Kalepinu uz *Amaranto*: »Medu travam priprostitim – Rumen trator lipši zene – I bani se nad svim njima.« U latinskom se Kalepinu Della Bellini citati susreću još uz: *Pes*, *Pugio*, *Unda*, *Violentia*, a u talijanskom Kalepinu još uz: *Affiocare*, *Alba*, *Abito*, *Guaj*, *Gverra*, *Lira*, *Muso*, *Natale*, *Ribombare*, *Sangue*, *Tacere*, *Vecchia*, *Vecchio*.

Pri određivanju i utvrđivanju Jurinovih izvora mnogo mi je pomogla kartoteka biblioteke franjevačkog samostana sv. Lovre u Šibeniku. Li-stajući sve ceduljice pod naslovom »dictionarium«, »lexicon« i »vocabularium«, ustanovio sam, da se pod »Turinežom« ima razumjeti latinsko-talijanski rječnik: »Vocabula latini italique sermonis in duos tomos distributa, quibus insertae sunt elegantiores et difficiliores utriusque linguae phrases, locutiones, proverbialia etc. ... Ad usum studiosae humaniarum litterarum juventutis in regio taurinensi archigymnasio ceterisque subalpinae Italiae scholis. Tomus alter. Nona editio veneta ... Venetiis 1764. Apud Thomam Bettinelli. Sub signo D. Ignatii. Superiorum permissu ac privilegiis.«

Osim devetoga izdanja iz 1764. šibenska biblioteka posjeduje trinaesto mletačko izdanje iz 1777. godine. Kako se razabire iz naslova, rječnik se sastoji od dva dijela. Prvi dio sadržava riječi talijanske i latinske, a drugi riječi latinske i talijanske. Sastavili su ga nepoznati leksikografi na osnovi ondašnjih najpoznatijih talijanskih i latinskih rječnika, kao opata. P. Danetija, Roberta Stephana i Ambrozija Kalepinca u preradbi J. Facciolatija. Na sastavljanje toga opsežnog rječnika potakla ih je činjenica, što je Dikcionar A. Kalepinca »supra puerorum captum« i što su u nj unesene talijanske riječi, uzete »a populis non admodum cultis«, a zane-

marene riječi, koje upotrebljavaju učeni ljudi. Uz to se u njemu nalaze mnoge latinske riječi, koje se ne susreću ni kod jednoga latinskoga pisca. Da se svemu tome doskoči, autori Vokabulara kane svojim rječnikom: »Venustatem et elegantiam latinae orationis indicare non sordes et quisquiliās, quibus postremis temporibus gentium confusione et excursionibus foedata est. Vocabula idcirco non ex omni Latio, aut ex latinorum scriptorum turba collegimus, sed ex iis dumtaxat, quos aurea et argentea (ut eruditi loquuntur) protulit aetas.«

Taj je rječnik bio u 18. stoljeću vrlo cijenjen, što se razabira iz velikog broja njegovih izdanja. Godine 1752. izišlo je u Mlecima peto, a 1777. trinaesto mletačko izdanje. Zato je posve razumljivo, zašto je Jurin za njim posegao kao glavnim uzorom i glavnim izvorom za svoj latinski Kalepin. Već na prvi pogled može se lako uočiti velika sličnost dvaju rječnika. Za latinske glagole u oba se navodi drugo lice prezenta, prvo lice perfekta, glagolski pridjev prošli i infinitiv prezenta. Na primjer: Nitor, eris, nisus o nixus, niti; Recondo, is, didi, ditum, dere; Publico, as, avi, atum, are. Za pridjeve oba bilježe nastavke za sva tri roda, na primjer: Pulcher, chra, chrum; Timidus, a, um. Za imenice oba donose genitiv singulara i rod, na primjer: Natura, ae, f.; Temperator, oris, m.; Venustas, atis, f.

Važnost toga slaganja raste, ako se usporede razne izreke, koje oba rječnika donose uz pojedine riječi, i pisci, na koje se uz te izreke nozivaju. Tako na primjer oba rječnika imaju uz glagol *Posco* izraze: *Filium tuam mihi uxorem posco* i *Poscere aliquem in proelio*, s oznakom, da se prvi izraz nalazi kod Plauta, a drugi kod P. Vergilija Marona. Da se što bolje uoči velika sličnost i ovisnost tih rječnika i njihovih tekstova, navest ću ovdje još nekoliko primjera, izostavljajući kod toga talijanski tekst obaju djela, kod Jurinova Kalepina još i hrvatski tekst. S lijeve strane ispisujem tekst Turinskog vokabulara (odsada ga pišem sa TV), a s desne Jurinov:

Post, Cic. ... *Post legem hanc constitutam*. Cic. ...

Publico, as, avi, atum, are. Plin. ... *Publicare suum corpus*. Plaut. ...

Recognosco, is, gnovi, gnitum, gnoscere. Cic. ... *Recognoscere leges populi Romani*. Cic. ...

Stomachor, aris, atus, ari. Cicer. ... *Tuis litteris stomachatus sum in extremo*. Cicer. ...

Post, praep. ex iis quae acc. Cic. ... *Post legem hanc constitutam*. Cic.

Publico, as, avi, atum, are, 1. a. Plin. ... *Publicare suum corpus*. Plaut.

Recognosco, is, gnovi, gnitum, gnoscere. 3. a. ... Cic. ... *Recognoscere leges populi Romani*. Cic. ...

Stomachor, aris, atus, ari, 1. a. ... Cic. ... *Tuis litteris stomachatus sum in extremo*. Cic.

Uza sve sličnosti u Jurinovu tekstu ima neki znak, broj ili neka riječ više nego u Turinskom vokabularu. To vrijedi posebno za one pojmove, uz koje on navodi više latinskih sinonima. Tako uz glagol *Refero* TV nema sinonima: *retro fero*, *reporto*. Uz *Secerno* nema: *separo*, *sejungo*, *discerno*, *divido*. Uz *Solido* nema: *solidum et firmum reddo*, *roboro*, *firmiter*, *glutino*. Uz prilog *Strenue* nema: *fortiter*, *diligenter*, a uz imenicu *Temperantia* nema: *continentia*, *modestia*, *moderatio*; i t. d.

Sve je to Jurin morao uzeti iz nekoga drugog rječnika. Koji je to rječnik, nije bilo olako ustanoviti, jer ni Facciolatijev Lexicon ni Calepinus C. Calderinija nemaju svih sinonima, koje navodi Jurin. Kod određivanja toga izvora, na koji se pisac uopće ne poziva, dobro je poslužio sam naslov njegovih rječnika: Calepinus trium linguarum, koji nas upućuje na debeli i omašni rječnik augustinca Ambrozija Kalepinca (1435–1511), kao i na izdanje, kojim se Jurin mogao poslužiti.

U biblioteci franjevačkog samostana sv. Lovre u Šibeniku, u kojemu je Jurin proveo preko polovice svoga vijeka i napisao svoje rječnike, između pet različitih izdanja Kalepinčeva rječnika nalazi se izdanje iz 1758., koje nosi naslov *Septem linguarum calepinus, hoc est Lexicon latinum variarum linguarum interpretatione adjecta in usum Seminarii Patavini. Editio octava retractior. Patavij typis Seminarii MDCCLVIII. Apud Joannem Manfrè. Superiorum permissu et privilegio. Predgovor je pod naslovom »Lectori« napisao Jacobus Facciolati. Ostala četiri izdanja objelodanjena su ranije i nose druge naslove. Prema tome, Jurinov naslov upućuje na peto izdanje.*

Konfrontirajući tekst Turinškog vokabulara i Jurinova Kalepina s tekstom Kalepinčeva rječnika, ustanovio sam prije svega, da su priređivači TV dosta preinačivali Kalepinčev tekst. Tako na primjer Kalepinac u članku *Stomachor* ima izraz: »Itaque jucundissimis tuis litteris stomachatus sum in extremo«, koji auktori TV skraćuju u: »Tuis litteris stomachatus sum in extremo.« I taj skraćeni oblik ima Jurin. U članku *Viduo* Kalepinac ima: »Toto ferro saeva dedisset Funera, tam multis viduasset civibus urbem.« TV ima samo: »Viduarie civibus urbem«, što od njega preuzima Jurin.

Pored te posredne veze s Kalepincom Jurin ima s njime i neposrednu vezu preko građe, koju iz njega ispisuje. U latinskom dijelu svoja latinskog Kalepina od njega redovno uzima razne oznake konjugacija i deklinacija. Što je još značajnije, on iz Kalepinca ispisuje sinonime za pojedine pojmove, kako će se vidjeti iz primjera, koje ćemo ovdje navesti. Iz jednog i drugog rječnika donijet ću samo latinski dio teksta, u kojemu se oba podudaraju. Kalepinčev tekst navodim s lijeve strane, a Jurinov s desne:

Appello, as. a. nomino, nuncupo, usurpo, dico, perhibeo, voco, invoco, alloquor, compello. ...

Jubeo, es, jussi, jussum, a. 2. ... praecipio, impero, volo, mando, ...

Vinco, is, vici, victum, a. 3. ... supero, ex certamine superior evado, victoriam reporto, proprie dicitur de hostibus in bello. Cicer.

Appello, as, avi, atum, are. 1. a. nomino, nuncupo, usurpo, dico, perhibeo, voco, invoco, alloquor, compello, ...

Jubeo, es, jussi, jussum, ere, 2. a. praecipio, impero, volo, mando, ...

Vinco, is, ici, ictum, ere, 3. a. supero, ex certamine superior evado, victoriam reporto, proprie dicitur de hostibus in bello. Cic. ...

Ti se tekstovi između sebe ponešto razlikuju. U prvom primjeru Jurin je glagolu *Appello* označio perfekt, glagolski pridjev i infinitiv, a Kalepinac nije. U drugom primjeru Jurin ima infinitivni nastavak, a Kalepinac nema. U trećem primjeru Jurin je označio perfekt i glagolski pridjev nešto drukčije nego Kalepinac. Jurin je to učinio povodeći se za

TV. Zanimljivo je, da u posljednjem primjeru Jurin i Kalepinac imaju izraz »*proprie dicitur de hostibus in bello*«, kojega TV nema. Takvi slučajevi nisu rijetki. Za ogled donosim još samo tri:

Kalepinac:

Alienator, oris, m. qui rem aliquam in alterius dominium transfert. ...

Pugillaris, et re o. 3. quod pugillum sive pugnum implere potest, seu quantum pugnus potest continere. Juven. ...

Vador, aris, atus, dep. 1. ... est alicui denunciare, ut in jus veniat ejusque rei vades seu sponsores ab eo postulare, ne fallat. ...

Jurin:

Alienator, oris, m. 3. qui rem aliquam in alterius dominium transfert. ...

Pugillaris, re o. 3. quod pugillum sive pugnum implere potest, seu quantum pugnus potest continere. Juven. ...

Vador, aris, atus, ari, 1. d. est alicui denunciare, ut in jus veniat ejusque rei vades vel sponsores ab eo postulare. ...

Kako se iz teksta razabira, ovdje se radi o tumačenju značenja riječi. TV nema toga tumačenja ni uz te ni uz druge pojmove i time se razilazi od Kalepinca i Jurina.

Uz TV i Kalepinčev dicionar Jurin se bez sumnje služio i Leksikonom J. Facciolatiya, na koji se toliko puta poziva, i rječnikom C. Calderinija, a možda i još kojim rječnikom, kojega ne spominje. Jakov Facciolati (1682–1769), poznati talijanski filolog i profesor padovanskog sveučilišta, osobno nije sastavio nikakva rječnika, nego je dao poticaja E. Forcelliniju (1688–1768), da sastavi *Totius latinitatis lexicon consilio et cura Jacobii Facciolati, opera et studio Egidijii Forcellini*. Leksikon je objavljen prvi put 1771., dakle poslije smrti obojice, i nije isključeno, da se Jurin služio baš tim izdanjem, do kojega nisam mogao doći, kad sam radio ovu radnju. Iako se Jurin na nj najčešće poziva, posve je sigurno, da se njime služio razmjerno dosta malo.

Nije često posezao ni za Calderinijevim rječnikom *Perfectissimus Calepinus parvus* sive *correctissimum dictionarium Caesaris Calderini Mirami*. Bassani MDCCXXX. Jurin se, kako je već prije rečeno, na nj poziva samo uz dvije riječi: Digamma i Dilemma. Koliko mu služi njegov tekst, citira ga doslovno. Pisac se njime sigurno još koji put poslužio. No, to je teško ustanoviti, jer se više nigdje ne spominje poimence.

2. Navedenim izvorima Jurin se poslužio i za talijanski tekst svoga latinskog Kalepina. To posebno vrijedi za TV, iz kojega on tako često i tako obilno ispisuje, da se upravo na osnovi talijanskog teksta može najlakše i najbolje uočiti, kako je taj vokabular bio glavni uzor i glavni izvor za latinski Kalepin.

U nekim slučajevima Jurin ispisuje iz TV čitav talijanski tekst, tako da se oba rječnika podudaraju ne samo u pojedinim riječima, nego i redu, kojim su riječi napisane. Tako na primjer za latinski glagol *Spargo* oba bilježe ove talijanske sinonime: spargere, spandere, versare, gettare, seminar. No takvi su slučajevi dosta rijetki. Nešto češće oba rječnika imaju ista talijanska značenja, ali bez istoga reda. Takav slučaj imam kod glagola *Posco*, za koji TV ima: dimandare, chiedere, richiedere, ridomandare, provocare, chiamare, Teren, promettere. Jurin ima iste sinonime, s tom razlikom, što glagol chiamare dolazi ispred provocare, a ne iza njega kao u TV.

Inače pisac iz TV ispisuje ona talijanska značenja, koja prema njegovu mišljenju bolje odgovaraju sadržaju Kalepina, nastojeći svijesno oko toga, da mu tekst ne bude ni odviše kratak ni odviše dug. Tako od šest talijanskih sinonima, koje ima TV za latinski glagol *Solido*, Jurin ispisuje samo tri: *sodare, assodare, saldare*. Njegova izbirljivost dolazi još više do izražaja, kad ispisuje iz vegega broja talijanskih sinonima. Za latinski *Specto* TV ima preko dvadeset talijanskih sinonima, od kojih Jurin uzima samo osam: *guardare, riguardare, mirare, vedere, contemplare, giudicare, aspettare, appartenere*.

Iako TV obiluje talijanskim riječima za pojedine latinske pojmove, ipak se Jurin ne služi isključivo njime. U nekim, može se reći izuzetnim slučajevima on se služi Kalepinčevim rječnikom, koji je u odnosu prema TV vrlo siromašan talijanskim značenjima. Tomu u prilog govore razlike i sličnosti između trojice autora. Kalepinac i Jurin na primjer imaju uz *Abduco*: *togliere, togliere per forza, condur via e ritirare da qualche luogo*. Isti tekst ima i TV ali bez veznika »e«. Za latinski prilog *Valenter* Kalepinac i Jurin imaju talijanski valorosamente, potentemente, a TV samo valorosamente. Mjesto potentemente on ima forzosamente. Očito je, da se u tom slučaju Jurin poslužio Kalepincom, a ne TV.

Iz dosadašnjega izlaganja može se zaključiti, da je latinski i talijanski tekst Jurinova latinskog Kalepina uzet uglavnom iz TV i Kalepinčeva dikcionara. Iz TV pisac je pretežno uzео talijanski tekst i veći dio latinskih citata, a iz Kalepinca latinske sinonime i pojmovno tumačenje latinskih riječi na latinskom jeziku. K tomu još poneki talijanski izraz ili riječ. To leksičko blago svojih izvora Jurin kombinira prema svojoj uvidavnosti i jezičnom osjećanju. Ovdje navodim tri primjera za ogled, kako on postupa u tom svom poslu:

Kalepinac:

Suborno, as, a. l. ... aliquantulum orno, honoro, laudo. Plancus Cic. l. 10. Fam. ep. 23. ... Pecunia aliquem subornare.

Temperantia, ae, f. temperanza; continentia, modestia, moderatio, virtus moralis, quae in temperandis voluptatibus corporis posita est. Cic. 2. de Inv. c. 54.

Venter, tris, m. ventre ... tota illa pars corporis concava a mucronata cartilagine et nothis costis usque ad pubem extensa, ab Aelico ἐντερον pro ἐντερον hoc est intestinum: nempe quia est intestinorum locus. Cic. pro Mur. ...

TV:

Suborno, as avi, atum. are. Planc. Cic. ornare, assettare, lodare. Cic. subornare, soddurre, sedurre. Pecunia aliquem subornare. Cicer. ...

Temperantia, ae, f. Cic. temperanza, modestia, continenza, moderazione. virtù morale, che consiste nel tenere a freno i passioni.

Venter, tris, m. Cic. ventre, ventriglio, grembo. panio, ventraja, epa. Ovid. il feto, che è nel ventre. ...

Jurin:

Suborno, as, avi, atum, ore l. a. aliquantulum orno, honoro, laudo. Planc. Cic. ... ornare, lodare. Cic. subornare. Pecunia aliquem subornare. Cic.

Temperantia, ae, f. continentia modestia, moderatio. Cic. ... temperanza, modestia, continenza, moderazione.

Venter, tris, m. 3. tota illa pars corporis concava a mucronata cartilagine et nothis costis usque ad pubem extensa. Cic. ... ventre, ventriglio, grembo, ventraja, epa.

3. Na osnovi izvora, kojima se pisac služio za latinski i talijanski tekst kao i na osnovi primjera, koji su ovdje izneseni, može se zaključiti, da je Jurin ozbiljno shvatio svoj posao. On nije htio biti obični kompilator i prepisivač tuđega teksta, nego je i u tome, koliko je god mogao, nastojao biti samostalan. Ta činjenica uvjerava, da će on s jednakom, a možda i s većom ozbiljnošću obraditi hrvatski dio svoga rječnika i tako pokazati svoj jezični ukus i svoje jezično osjećanje.

U svoje vrijeme hrvatski književnik Fran Kurelac istakao je, da se u Jurinovim rječnicima nalaze riječi »okolice šibeničke«.³ No, ta se izjava ne smije uzeti doslovno, iako je pisac proživio najveći dio svoga života u Šibeniku i u njegovoj bližoj okolini. Osim riječi svog rodnog kraja on je bez sumnje u svoje rječnike unosio i riječi iz starijih hrvatskih pisaca, kojih je djela čitao. U predgovoru Gramatike poručuje svojim čitateljima: »Tko pak želi čisto znat pisati i izgovarati diačkim slovima u ilirički jezik, neka štije Filipovića, dva Kadčića, Ardelia, Babića, Očeviću i ostale« hrvatske pisce.⁴

Ipak, od svih pisaca, koje hvali zbog ljepote njihova jezika, u svojim rječnicima spominje samo A. Della Bellu. No, detaljna analiza teksta pokazuje, da se Jurin za hrvatski tekst služio ne samo Dikcionarom A. Della Belle, nego i *Blagom jezika slovinskoga* J. Mikalje, što se ne može sa sigurnošću reći za Dikcionar F. Vrančića, Dikcionar J. Habelića, Gazophylacium I. Belostenca i Lexicon A. Jambrešića.

Od hrvatskih izvora najviše se služio Della Bellinim Dikcionarom: *Dizionario italiano-latino-illirico* (Venezia 1728). Kako je u tom rječniku hrvatski tekst na trećemu mjestu, a latinski na drugom, Jurinu se nije bilo lako njime služiti za latinski Kalepin, u kojemu su latinske riječi na prvome mjestu, a hrvatske na drugome. On će se njime obilnije poslužiti u onim slučajevima, gdje latinske riječi imaju isti ili vrlo sličan oblik i isto značenje kao i talijanske, na primjer: Acetum – Aceto, Beneficium – Beneficio, Civilitas – Civiltà, Privo – Privare, Putredo – Putredine, Radix – Radice, Societas – Società.

Koristeći se Della Bellinim rječnikom, Jurin je na isti način postupao, kako je postupao koristeći se rječničkim blagom TV i Kalepinčeva dikcionara. Vrlo rijetko ispisuje čitav hrvatski tekst, kao na primjer za *Acetum* ispisuje sva hrvatska značenja talijanskog pojma *Aceto*: kvasina, ocat, sirćet. Isto tako za *Beneficium* ispisuje sve Della Belline riječi, koje on navodi za *Beneficio*: dobrodarje, dobročinstvo, ljubav, milost, har. U prvom slučaju Della Bellinu tekstu dodaje *pridor*, a u drugom *nadarenje*. Osim toga kod njega je red riječi nešto drukčiji nego kod Della Belle. Ali ima slučajeva, gdje se i u tom pogledu oba auktora slažu, na primjer: *Rebello* – *Ribellione*: iznevirenje, odvrženje, odmetnutje. Razlikuju se samo u tom, što Della Bella ima prvu riječ u jekavskom obliku »iznevjerenje«, a Jurin u ikavskom »iznevirenje«.

³ Isp. Rad 12, str. 233.

⁴ Grammatica, str. VII.

Inače Jurin iz Della Bellina Dikcionara ispisuje samo one riječi, koje mu se više sviđaju. Tako za *Adolescens* uzima: mladić, djetić, mladica, koje kod Della Belle dolaze uz *Adolacente*. Nije uzeo: mladac, dijete mlado, podraslić, podraslica, mlada djevojčica. Mjesto njih on ima svoju *momče*, koja je mnogo bolja od ispuštenih Della Bellinih. Od Della Belle se razilazi i u bilježenju hrvatskog značenja glagolu *Cibo – Cibare*. Taj glagol po njegovu mišljenju na hrvatskom znači: pitati, napitati, hraniti, sititi, a po Della Bellinu: pitati, napitati, brašnovati, nahraniti. Obojica bilježe po četiri hrvatska značenja, ali su samo dva istovetna kod jednoga i drugoga pisca.

Ta je razlika još veća u slučajevima, gdje su latinske i talijanske riječi različite po obliku, na primjer: *Tango – Toccare*. Uz *Tango* Jurin piše: ticati, doticati, tiknuti, dotiknuti, taknuti, pipati, opipati, opipavati, dostignuti, micati, maknuti, potajno ukrasti, od kojih se samo četiri nalaze u Della Bellinu Dikcionaru uz *Toccare*: ticati, taknuti, pipati, opipati.

Kako se iz iznesenih primjera vidi, Jurin nije naslijepo ispisivao Della Bellin tekst, nego ga je usvajao prema svom jezičnom osjećanju: sad čitav tekst s Della Bellinim pravopisom, a sad opet samo djelomično, za svojim pravopisom, ispravljajući neke oblike svoga izvoga. On na primjer piše genitiv singulara »osta« mjesto Della Bellina »octa« i nominativ singulara »milost« mjesto Della Bellina »milos«. U vezi s ovim posljednjim oblikom veli, da Della Bella izostavlja krajnje »t« »per render la parola più dolce«. Međutim, drugi dalmatinski pisci »come il celebre Rama (fra Jeronim Filipović – m. o.), e gl' altri eruditj Kadcich, Scitovich, Knexevich, Baracovich scrivono col t.« On dijeli njihovo mišljenje i piše tu riječ sa -t, jer »l' uso commun così porta«. ⁵

Pišući hrvatski dio svoga latinskog Kalepina, Jurin je od vremena do vremena zavirivao i u Mikaljino *Blago jezika slovinskoga ili slovník. u komu izgovaraju se riječi slovinske latinski i dijački. Laureti 1649.*, iako mu se bilo nezgodno njime služiti, jer hrvatske riječi dolaze na prvom, a latinske na trećem mjestu. Da je pisac u nj zagledao, dokazuje nam uz ostalo i činjenica, da se u samostanskoj biblioteci u Šibeniku nalaze dva primjerka toga rječnika. No, što je mnogo važnije, to nam dokazuje njihova međusobna ovisnost, koja se može ustanoviti poređenjem i analizom tekstova.

U većem dijelu slučajeva teško je odrediti, da li se Jurin služio Mikaljom ili Della Bellom, jer je poznato, da je Della Bella gotovo potpuno ekscerpirao Mikaljino *Blago* za svoj Dikcionar. Ipak se iz nekih, iako neznatnih razlika, dade zaključiti, da je pisac u određenim prilikama imao pred sobom Mikalju, a ne Della Bellu. Tako na primjer Jurin ima »zamirni, a, o« (v. *Admirabilis*) prema Mikalji »zamjerni, a, o« (v. *Cjudnovat*) određeni oblik pridjeva i oznaku ženskog i srednjeg roda sa »a, o«, a ne neodređeni oblik »zamjeran, rna, rno« (v. *Maraviglioso*) s oznakom ženskog i srednjeg roda sa »rna, rno«, kako ima Della Bella.

⁵ Grammatica, str. 434.

Još veći dokaz Jurinova zagledanja u Mikaljino Blago imamo u onim slučajevima, gdje njih dvojica imaju dva oblika iste riječi za razliku od Della Belle, koji ima samo jedan oblik. Tako Jurin i Mikalja imaju »cvit, cvijet« (v. kod Jurina Flos), a Della Bella samo ijekavski oblik »cvijet« (v. Fiore). Isto tako Jurin i Mikalja imaju »grijež, grih« (v. kod Jurina Peccatum), a Della Bella samo »grijež« (v. Peccato).

No, najjači je dokaz, da se Jurin služio Mikaljinim Blagom, činjenica, da njih dvojica imaju neke nazive, kojih Della Bella nema. Tako na primjer Jurin i Mikalja imaju: dika, čast, poštenje (v. kod J. Honor), a Della Bella samo: poštenje, čast (v. Honestà), ili Jurin (v. Fortitudo) i Mikalja imaju: hrabrenost, jakost, a Della Bella osim drugih značenja samo: jakost. Uz *Nutrio* Jurin poput Mikalje ima: hraniti, gojiti, odhraniti, a Della Bella uz *Nutrire* samo: hraniti, gojiti.

U mnogo slučajeva sva tri pisca imaju ista značenja, ali iz reda riječi i drugih okolnosti može se zaključiti, da se Jurin u nekim od tih slučajeva radije poslužio Mikaljinim Blagom negoli Della Bellinim Dikcionarem. Tako na primjer Jurin za *Cupio* piše jedan za drugim glagole želiti, žuditi kao i Mikalja, dok Della Bella uz *Desiderare* piše ih obrnutim redom i glagol *želiti* u jekavskom obliku *željeti*. Takvih i sličnih slučajeva mogao bi se navesti priličan broj. No, i ovo je dosta, da se bjelodano ustanovi Jurinova ovisnost o Mikaljinu Blagu jezika slovinškoga.

Vrijedno je još istražiti, da li je Jurin upotrebljavao preostala četiri hrvatska rječnika, koja su objelodanjena, prije nego je on počeo sastavljati svoje Kalepine. To su Vrančićev rječnik iz 1595., Habeldije iz 1670., Belostenčev iz 1740. i Jambrešićev iz 1742. Vrančićev rječnik *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum* (Venetiis 1595) s malim brojem latinskih, talijanskih i hrvatskih riječi, nije mogao biti od veće koristi za onako omašan rječnik, kao što je Jurinov latinski Kalepin. Na više sam mjesta usporedio Jurinov tekst s Vrančićevim i ustanovio, da se hrvatski nazivi dvaju autora podudaraju, na pr.: naučljiv (v. Docilis), slobodan, prost (v. Liber), moliti, prositi (v. Orare), jamac, poruk (v. Praes). No, kako te iste nazive ima i Della Bella u svom Dikcionaru (v. Docile, Libero, Pregare, Pieggo), ne može se apodiktički reći, da mu je u tim slučajevima poslužio Vrančić. Iako se ne može dokazati, da se Jurin izravno služio Vrančićevim rječnikom, ipak je sigurno, da se koristio njegovom gradom preko Della Belle i Mikalje.

Belostenčev *Gazophylacium seu latino-illyricorum onomatum aerarium* (Zagreb 1740) i Jambrešićev *Lexicon latinum interpretatione illyrica, germanica et hungarica* (Zagreb 1742) po rasporedu građe i po bogatstvu rječničkog blaga mogli su biti od velike koristi Jurinu kod sastavljanja latinskog Kalepina. Uspoređujući brojne hrvatske nazive Jurinova Kalepina s Belostenčevim i Jambrešićevim nazivima, nisam nigdje našao na takva mjesta, koja bi neosporno dokazivala, da se pisac u njih ugledao i iz njih ispisivao. Kako se čini, sva tri su autora imala pri ruci iste strane rječnike kao vrela za latinski tekst. Niima su se služili prema svom ukusu i prema cilju, za kojim su išli. Belostenec je unio u svoj

rječnik mnogo latinskih riječi grčkoga postanja. Jurin ih je svjesno izbjegavao. Isto tako i Jambrešić. No u Belostenca i Jambrešića ima dosta izvornih latinskih riječi, kojih ne nalazimo kod Jurina. Da je njihove rječnike imao kod sebe, vjerojatno bi ih ispisao u svoj Kalepin. Pogotovu, ispisao bi iz njih mnoge hrvatske riječi, kojih kod njega ne susrećemo. Doduše, ima mjesta, u kojima se i u tom pogledu autori podudaraaju. Na primjer za latinski *Cibo* Belostenec i Jurin imaju pored ostalih značenja još »pitati, hraniti«. Za latinski *Focus* obojica imaju »ognjišće, komin«, a za *Aedifico* »zidati, graditi«, za *Spargo* »sipati, sijati«.

Jambrešić i Jurin imaju: za *Abortivus* »izmetnut, izvržen«, za *Aegre* »teško, mučno, jedva«, za *Aegrotatio* »nemoć, bol, bolovanje«, za *Bibliotheca* »knjižarnica«, i t. d. Međutim, svi ti i drugi slučajevi mogu se protumačiti, tako da su se sva tri pisca služila istim hrvatskim izvorima ili da su te riječi čuli u svom domaćem govoru ili se s njima susretali u djelima hrvatskih pisaca svoga vremena. Tako se mogu protumačiti i one rijetke riječi, koje nalazimo samo kod Belostenca i Jurina ili samo kod Jambrešića i Jurina. Komparirajući hrvatski tekst Jurinovih Kalepina s Rječnikom Jugoslavenske akademije, ustanovio sam, da se riječi: plivenje (*Runcatio*), podmititelj (*Subornator*), prisijavati (*Resemino*), prinositelj (*Traductor*) između rječnika nalaze samo u Belostenčevu i Jurinovu, a riječi kao: postolarnica (*Sutrina*), poštenost (*Reverentia*), povratiteljica (*Restitutrix*), pridvrće (*Vestibulum*), pripisivati (*Transcribo*), ponavljač (*Repetitor*), podbadavica (*Stimulatrix*) između rječnika nalaze samo u Jambrešićevu i Jurinovu. S druge strane činjenica je, da u Jurinovim rječnicima nema gotovo ni jedne kajkavske riječi. Ako se koja nađe, preuzeo ju je od Della Belle. Da je kod sebe imao kajkavske rječnike J. Habdelića, I. Belostenca i A. Jambrešića, sigurno bi iz njih ispisao više takvih riječi, bar u onim slučajevima, gdje nije imao zgodnu riječ u svom rodnom narječju ili u Mikaljnu i Della Bellinu rječniku.

Međutim, čini se, da Jurin nije mnogo držao do svojih hrvatskih izvora. Svijestan, da dobro poznaje materinski jezik, on se svojim znanjem služi kao glavnim vrelom za hrvatski dio latinskog Kalepina. Ta ga svijest čini, da hrvatska značenja piše prema latinskom i talijanskom tekstu. U tom poslu ne postupa uvijek jednolično. Nekada se ropski drži svojih predložaka. Drugi put ih slobodno prerađuje, nastojeći da u jednu riječ sažme čitavu izreku ili čitav jedan izraz. Ponekad ispisuje latinsko tumačenje nekoga pojma i onda ga pohrvaćuje. Tako na primjer izraz »koji pušta kugodi stvar u druge ruke« slobodni je prijevod latinskog izraza »*Qui rem aliquam in alterius dominium transfert*« (v. *Alienator*), a izraz »nebeski obruč iliti pas, kanica od nebesah, kolo, koje uzdrži sunce, misci i druge zvizde« odgovara latinskom tekstu »*Circulus in coelo ex numero maximorum vel potius zona aut armilla quaedam, quae duodecim illa signa continet, quae Sol, Luna et alii planetae motu proprio percurrunt*« (v. *Zodiacus*).

U drugim slučajevima Jurin ne ispisuje latinski tekst svojih vrela, nego donosi njihovo značenje na hrvatskom jeziku. On na primjer riječ *Judicium* tumači riječima: »Prigovaranje razložno meu dvama ili veće

na sudu prid sucem«, što u Kalepinu odgovara latinskom izrazu: »Legitima disceptatio duorum aut plurium coram iudice.« Sličan slučaj imamo uz riječ *Ablaqueo*. Prema Kalepinčevu izrazu: »Proprie est circum arbores terram et radices superiores recidere ... Est etiam circum vitium codicem terram aperire« Jurin ima: »Odkopavati oko loz iliti dublja, razkopavati, odgrčati zemlju oko stabalah.« Za Kalepinčev tumač riječi *Gaudeo*: »Secum et apud se laetari« Jurin ima: »U sebi se veseliti, imati radost u sebi.«

U sastavljanju hrvatskog dijela latinskog Kalepina pisac se još više obazire na talijanske nazive i sinonime, za koje je već rečeno da su uglavnom uzeti iz Turinskog vokabulara. Nekada hrvatski tekst gotovo doslovno odgovara talijanskom tekstu. Tako kod glagola *Nanciscor* nazivi: najti, naći iznenada, steći po srići, najti ne mneći, ne nadijući se – odgovaraju talijanskima: trovare, ritrovare, acquistare, incontrar a caso. Na drugim, brojnijim, mjestima pisac bilježi po dvije i više hrvatskih riječi za jednu talijansku. Na primjer za *Tego* ima: pokriti, pokrivati, sakriti, kriti, sakrivati, tajati, ne dat znati, braniti, čuvati – prema talijanskom: coprire, coperchiare, nascondere, velare, celare, difendere, proteggere, a za glagol *Trado* ima: dati, podati, pridati, pustiti, prikazati, preporučiti, dati u ruke, izdati, staviti, vrći na pošež, poslati, dati od ruke do ruke, usezati – prema talijanskom: dare, cedere, presentare, raccomandare, dare in mano, metter in possesso, mandare di mano in mano, consegnare, insegnare.

Govoreći o latinskom i talijanskom dijelu latinskoga Kalepina, ustvrdio sam, da pisac obično kombinira latinski i talijanski tekst prema tekstovima svojih vrela. Nešto se slično može reći i o hrvatskom dijelu. Tako na primjer hrvatska značenja riječi *Actuarium* (str. 180): nadometnutje, nadomet, razumi se ono, što je suviše od mire, sve ono, što je priko mire – Jurin je napisao prema latinskom: »Quidquid supra mensuram aut pondus adjicitur« i talijanskom: »giunta, sopprapiù, acrescimento«. Riječi »nadometnutje, nadomet« odgovaraju talijanskim nazivima, a preostali dio navedenom latinskom izrazu. Još je zanimljiviji izraz »pritili bog ot Pakla«, kojega prvi dio »pritili bog« odgovara talijanskom tekstu »dio delle ricchezze«, a drugi dio »ot Pakla« latinskom tekstu »Dis est deus inferorum« (v. Dis). Nekada se ne može točno razabrati, koji dio hrvatskog teksta odgovara latinskom, a koji talijanskom tekstu, jer se i u jednom i u drugom nalaze sinonimi istoga značenja. To na primjer vrijedi za tekstove glagola: *Attribuo* (str. 179), *Mancipo* (886), *Perdo* (str. 1072), *Pugno* (str. 1224).

4. U latinskom Kalepinu Jurin je ostavio nekoliko škratih i neodređenih podataka o stranim vrelima za latinski i talijanski tekst toga rječnika. Međutim, u talijanskom Kalepinu nije ostavio nikakva podatka u tom pogledu. U potrazi za stranim rječnicima, u koje je pisac zavirivao, dok je pisao talijanski i latinski tekst svoga talijanskog Kalepina, konfrontirao sam sve starije talijansko-latinske rječnike, do kojih sam mogao doći u samostanskoj biblioteci u Šibeniku, Makarskoj i Sinju i u sveučilišnoj u Zagrebu. Pa ipak uza sav trud nisam uspio pronaći sve

izvore za talijanski i latinski dio toga Kalepina. Stoga, podaci, koje ću ovdje navesti, nisu konačni i takvi, da bi isključivali druge izvore.

Budući da se pisac poslužio drugim, latinsko-talijanskim, dijelom Turinskog vokabulara za latinski Kalepin, sasvim se logično moglo pretpostaviti, da se za talijanski Kalepin poslužio prvim talijansko-latinskim dijelom, koji nosi naslov *VOCABOLARIO ITALIANO E LATINO*, diviso in due tomi, ne i quali si contengono le frasi più eleganti e difficili, i modi di dire, proverbi ecc. dell' una e l' altra lingua, ... Per uso degli studiosi di belle lettere nella regia università di Torino e in tutti gli stati di S. M. il re di Sardegna. Tomo primo. Quinta edizione veneta ... Venezia 1752. Apresso Tomaso Bettinelli all' insegna di S. Ignazio. Con licenza de' superiori e privilegio.

Taj debeli svezak iznosi XXIII – 572 – 48 strana velikog formata. Strane, numerirane rimskim brojkama, obuhvaćaju naslove Vokabulara, predgovor izdavača Bettinellija »A giovani studiosi«, predgovor anonimnih sastavljača, popis pisaca, koji se u rječniku spominju i tabla nekih skraćenica. Riječi su pisane u tri stupca na svakoj strani dosta sitnim tiskom.

Tim Vokabularom Jurin se poslužio samo mjestimično, najviše kod obradbe slova A, kako se to može razabrati kod poređivanja tekstova. Međutim, ili jer je pisac opazio, kako bi mu i ovaj Kalepin izišao preopširan i glomazan kao i prvi, ako bi se njime dalje služio kao glavnim izvorom, ili jer nije davao veće važnosti talijanskom Kalepinu, odložio je TV i uzeo kraće i za školu zgodnije rječnike. No, time nije potpuno odbacio TV, koji mu je, nekako, prirastao uz srce te se nije mogao od njega lako odijeliti. Zato u nj zaviruje i iz njega ispisuje, kad god to smatra potrebnim ili korisnim. Jurinu je naročito drago kombinirati tekstove dvaju i više rječnika i na osnovi njihove latinske i talijanske građe stvarati hrvatski tekst. Tako je postupao pišući latinski Kalepin. Tako je postupao sastavljajući talijanski Kalepin, što će se lako uočiti iz primjera, koje ćemo kasnije navesti.

Najprije donijet ćemo dva slučaja, u kojima se Jurin doslovno slaže s Turinskim vokabularom. Oba autora za imenicu *Abbachiere* imaju sinonim *Abbachista*, zatim kratko tumačenje: »colui che fa i conti« i latinska značenja: *ratioinator*, *tabularius*, *calculator*, *peritus subducendae rationis*. Za pridjev *Ambizioso* oba pisca imaju superlativ »ambiziosisimo«, a onda latinske nazive: *ambiciosus*, *bonorum cupidus*.

Još više mjesta ima, gdje se pisci podudaraju i u talijanskom i u latinskom tekstu, ali se razilaze u redu riječi. To posebno vrijedi za one slučajeve, koji obiluju bilo talijanskim bilo latinskim sinonimima. Takvi su na primjer nazivi: *Grotta*, *Nettezza*, *Lotoso*, *Povertà*. No, Jurin najčešće ispisuje samo dio talijanskog i latinskog teksta iz TV. Na primjer, za glagol *Sradicare* ispisao je: *eradicare*, *radicitus evello*, a nije ispisao talijanski sinonim *diradicare* i latinske glagole *extirpare*, *eruerere*. Za imenicu *Vacanza* nije ispisao talijanske sinonime: *vacanzia* i *vacazione*, a od latinskih: *feriae*, *vacatio*, *cessatio*.

Jurin se dosta često ne slaže s TV ni u talijanskom ni u latinskom tekstu. Za takve se slučajeve moraju tražiti druga vrela. Jurin na primjer za imenicu *Gabbamento* ima latinske nazive: *fraus, dolus, deceptio* kao i TV. No osim toga on ima uz tu imenicu još talijanski sinonim *inganno*, kojega TV nema. Međutim, ima ga rječnik C. Calderinija. Iz toga se može zaključiti, da se u takvim slučajevima Jurin koristio tim rječnikom. To se daje zaključiti osobito iz onih mjesta, na kojima se oni doslovno podudaraju, kao na primjer: *Locazione, affitti, locatio; Pelago, profundità, pelagus; Età, etade, aetas, aevum; Ignominia, disonore, vergogna, dedecus, ignominia*. U tim i u mnogim drugim slučajevima oba se autora slažu ne samo u svim riječima, nego i u redu, kojim su pisane.

O. dr. J. Božitković u *Popisu rukopisa samostana sv. Lovre* u Šibeniku (str. 56 b)⁶ u vezi s Jurinovim talijanskim Kalepinom piše: »Srvanikh Della Bella P. Ardelio, Dizionario italiano, latino, illirico, Venezia 1728., str. 1., na više mjesta sa Giurinovim, premda ga je ovaj imao u knjižnici, ne ovisi nimalo o njemu.« Netočnost te tvrdnje, bar s obzirom na hrvatsku građu, dokazuje činjenica, što se Jurin na dva mjesta poziva na Della Bellin Dikcionar. Ta se netočnost može još bolje uočiti, ako se usporede hrvatski tekstovi dvaju rječnika.

Jurin je mnogo češće zavirivao u Della Bellin Dikcionar, dok je sastavljao talijanski Kalepin nego dok je sastavljao latinski Kalepin. To je posve razumljivo, jer se u oba slučaja radi o trojezičnom, talijansko-latinsko-hrvatskom rječniku. Budući da je Jurin namjeravao svojim talijanskim Kalepinom dati novo djelo, različno od ranijih hrvatskih rječnika u Dalmaciji, nastojao je, koliko god mu je bilo moguće, da ne ispisuje talijanski tekst iz Della Bellina rječnika. No u tom pogledu nije bio do kraja dosljedan. Kad neka talijanska riječ u vezi s kojom drugom mijenja značenje, ili kad se koji naziv ne nalazi u stranim vrelima, a smatra, da bi bilo potrebno uvrstiti ga u rječnik, on ih bez rezerve ispisuje iz Della Belle i uvršćuje u svoj Kalepin. Takvi su na primjer ovi slučajevi: *Figlio legitimo, filius legitimus; Figlio adottivo, filius adoptivus; Sabato e Sabbato, ultimo giorno della settimana, sabbatum*, s nešto izmijenjenim redom riječi i s oblikom *Sabbato*, kojega Della Bella nema. Ali se zato s Della Bellom potpuno podudara u: *Sabato santo, pridie Dominicæ Resurrectionis, Velika aliti Bila subota*.

Međutim, u Jurinovu talijanskom Kalepinu ima mnoštvo rječničke građe, za koju se ne može reći, da ju je pisac uzeo iz navedena tri izvora. Ne može se objasniti ni kombinacijom njihova teksta. Zato je trebalo poći u potragu za nepoznatim vrelima. U Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu nalazi se talijansko-latinski rječnik džepnog formata s naslovom: *Nuovo vocabolario ad uso delle scuole di grammatica ...* Edizione novissima. Parte prima, Venezia 1759. Nella stamperia Baglioni. Con licenza de' superiori e privilegio. Konfrontirajući Jurinovu talijanski tekst s njegovim, opazio sam, da su vrlo srodni. Tekstualne su razlike dosta neznatne i tiču se uglavnom reda riječi. Ovdje ću navesti samo

⁶ Rukopis se nalazi u arhivu franjevačkog samostana u Makarskoj.

članak *Capello*, ispisujući Jurinov tekst s desne, a talijanskog Vokabulara s lijeve strane:

NV:

Capello, capillus, i, m.
Capelli sparsi, passi crines, ium,
ricciuti, concinnus, i, m.
acconci, capilli compti, m.
canuti, cani, orum, nu, pl.
posticci, coma ficta, ac, f.
Capelli davanti, antiae, arum, nu, pl. f.

Jurin:

Capello, capillus, crinis, ...
Capelli sparsi, passi crines, ...
Capelli ricciuti, concinni, orum,
Capelli acconci, capillus comptus,
Capelli canuti, cani, orum, ...
Capelli morti e posticci, coma ficta, ...
Capelli davanti, antiae, arum, ...

U članku ima nekoliko manjih razlika između NV i Jurina. Prije svega Jurin za svako latinsko značenje donosi u alfabetskom redu riječ *Capelli*. Za singular *Capello* ima jedan latinski sinonim više nego NV. Na šestom mjestu ima riječ »morti«, koje NV nema. Na trećem i četvrtom mjestu ne slaže se u broju latinskih značenja: gdje Jurin ima plural, NV ima singular i obratno. Ukoliko se te i slične razlike ne mogu protumačiti kombinacijom građe različnih vrela i samovoljnim dodavanjem ili preinačivanjem pisca, sile nas na zaključak, da je Jurin imao pri ruci još neke, nama nepoznate rječnike, iz kojih je ispisivao talijansku građu.

Pretežni dio slučajeva u talijanskom Kalepinu dade se protumačiti kombinacijom teksta spomenutih rječnika, kao i Calderinijeva kratkog rječnika *Dizionario delle voci volgari*, koji čini drugi dio njegova rječnika *Perfectissimus calepinus parvus*, za koji je već rečeno da je Jurinu služio kao vrelo za latinski Kalepin.

Kod pisanja talijanskog Kalepina Jurin je bio dosta izbirljiv u preuzimanju talijanske i latinske rječničke građe, jer je namjeravao napisati mnogo kraći rječnik od prvoga, latinsko-hrvatsko-talijanskoga. Imajući pri ruci više stranih, talijansko-latinskih dicionara, kako se čini, ni jednog od njih nije uzeo za glavni uzor i izvor za svoj talijanski Kalepin, nego je prema svojoj zamisli i cilju ispisivao sad iz jednoga, a sad iz drugoga. Taj postupak, kako je i posve razumljivo, otežavao je utvrđivanje izvora, iz kojih je crpao talijansku i latinsku građu.

5. Već sam naprijed istakao, da se Jurin u talijanskom Kalepinu dva puta izriječkom poziva na Della Bellu i da u svoj rječnik unosi Della Belline citate, da to i ne kaže. Tim se konstatacijama ne smijemo zadovoljiti, jer se pisac obilno služi Della Bellinom građom i onda, kad se to ne da zaključiti ni iz citata ni iz pozivanja na dubrovačke pjesnike. Ako se samo malo detaljnije analizira hrvatsko nazivlje dvaju rječnika, opazit će se među njima velika sličnost.

Ponekad Jurin ispisuje iz Della Bellina Dikcionara dio hrvatskog teksta i ne dodaje mu niti jedne nove riječi. Tako za imenicu *Debità* ima tri hrvatske: slabost, mlohavost, nelagodnost. Pored njih Della Bella ima još dvije, ali je značajno, da su te tri kod oba pisca pisane istim redom i istim pravopisom. Tako istovjetni slučajevi nisu česti. Češće se događa, da Jurin ispiše po nekoliko riječi i njima pridoda nekoliko svojih. Na primjer, za talijanski glagol *Benedire* ispisao je: blagosloviti, blagosliv-

ljati, blagodariti i njima je dodao: dobro moliti, prositi. Za imenicu *Clemenza* ispisao je: milost, dobrostivost, blagost, smilenje, a dodao: dobrotu. Za pridjev *Malizioso* ispisao je: (h)imben, podhiban, vuhven, vuhovit, privaran, a dodao im je: propastan, vragometan, brz.na vraštvo.

Gotovo sve riječi, koje je pisac preuzeo od Della Belle, zabilježene su istim slovima i istim pravopisom u oba rječnika. Sve to govori o Jurinovoj ovisnosti o Della Belli. O njoj nam govore i brojni jekavski oblici, koji se u talijanskom Kalepinu nalaze. Budući da ih ima i Della Bellin Dikcionar, Jurin ih je bez sumnje iz njega ispisao. Takvi su na primjer oblici: ljepota (v. Bellezza), objesnost (v. Bizzarria), bijeda (v. Miseria), brijest (v. Olmo), hljeb, (h)lieb, v. Pane), djevojka (v. Putta), drienak (drienak, v. Vitriola).

Mnogo je teže bilo provjeriti, da li se Jurin služio Mikaljinim Blagom i u kojoj je mjeri o njemu ovisan. Trebalo je pronaći ona i onakva mjesta, gdje se Jurin i Mikalja razlikuju od Della Belle, a slažu između sebe. Naravno, gotovo je nemoguće pronaći takva mjesta, gdje se radi o potpunom slaganju. Ipak, nalaze se takvi slučajevi, u kojima Jurin usvaja čitav Mikaljin tekst i još ga povećava novom građom. Za osvjetljenje navest ću glagole: *Divolgare*, *Purgare*, imenice: *Povertà*, *Pubblicazione* i pridjev *Povero*. Za glagol *Divolgare* Jurin usvaja tri Mikaljina hrvatska sinonima: razglasiti, proglasiti, očitovati, a za glagol *Purgare* iz Mikaljina Blaga ispisuje: očistiti, izčistiti, čistiti. Od tri hrvatska značenja za imenicu *Povertà*: uboštvo, siromaštvo, potribovanje pisac je prva dva uzeo od Mikalje. Sličan slučaj imamo kod imenice *Pubblicazione*. Od tri hrvatska značenja: proglašenje, razglašenje, očitovanje Jurinovo je samo posljednje, a druga su dva Mikaljina. Kod pridjeva *Povero* omjer je nešto drukčiji. Od pet hrvatskih sinonima: ubog, potriban, nebog, siromah, nevoljan dva su Mikaljina, i to siromah i ubog. Ostala su tri Jurinova. U svim tim primjerima Della Bella nema jednu ili drugu riječ i tako se razlikuje od Jurina i Mikalje. Sve to dokazuje, da je Jurin u takvim slučajevima imao pri ruci Mikalju, a ne Della Bellu, pogotovu, kad se navedene riječi pišu jednakim pravopisom i u Jurinovu Kalepinu i u Mikaljinu Blagu.

No, ponajglavniji izvor za hrvatski dio talijanskoga Kalepina kao i za hrvatski dio latinskoga Kalepina jest sam pisac. On uzima od Della Belle i Mikalje građu, koja mu se čini potrebnom ili korisnom, ali tako da ne želi biti posve ovisan ni o jednom ni o drugom, kao što nije htio biti posve ovisan ni o jednom stranom rječniku u vezi s talijanskim i latinskim tekstom. Ipak, između njih dvojice više drži do Della Belle, što se razabira iz načina, kako usvaja njegove riječi i oblike. Budući, da je Della Bellin Dikcionar u odnosu prema Mikaljinu Blagu mnogo bogatiji rječničkom građom, on mu služi ne samo kao velika riznica jezičnog blaga, nego i kao uzor, kako će se vladati, ako u njemu i u Mikalji ne nađe potrebne riječi za pojedine latinske ili talijanske nazive.

Della Bella je za mnoge talijanske pojmove stvarao hrvatske nazive prema svom jezičnom osjećanju. Jednako postupa i Jurin. On na primjer za imenicu *Arbitro* usvaja Della Bellin tekst: sudac obrani, dobar čovik,

spustimo se na dobre ljude. Ako taj tekst usporedimo s talijanskim tekstom Turinskog vokabulara, opazit ćemo, da je on samo slobodniji prijevod talijanskih izraza: *giudice eletto dalle parti i rimetter l'affare negli arbitri*. Ugledajući se na takve primjere iz Della Belle, Jurin za glagol *Eccedere* ima: izijtj priko reda, priko načina prema talijanskom tekstu Turinskoga vokabulara: *trapassare i termini convenevoli, uscir del' convenevole*, koji nije ispisao u svoj Kalepin.

Za razliku od takvih slučajeva on na primjer u članku *Nudato d'amici* donosi latinske izraze: *nudus ab amicis i inops amicis* i prema njima ima hrvatski: go od prijatelja, ubog u prijatelji. Uz glagol *Salvare* pisac je naveo izraz: *salvar qualche cosa per se i onda ga slobodno preveo na hrvatski: štokodi ubaviti, ostaviti sebi*. On je tako postupao naročito onda, kad je obrađivao hrvatski dio talijanskog Kalepina prema jednostavnim latinskim i talijanskim riječima, pokazujući time svoje jezično osjećanje i poznavanje materinskoga jezika.

II. - JURINOVE MISLI

O LATINSKOM, TALIJANSKOM I HRVATSKOM JEZIKU

6. Kao svećenik-franjevac Jurin je po svom zvanju bio pozvan, da se bavi crkvenim disciplinama: filozofijom i teologijom. Međutim, kao višegodišnji nastavnik gramatičke škole u Visovcu i Šibeniku⁷ nastojao je da svoju nastavničku službu vrši savjesno i predano. U tom radu često je nailazio na razne jezične probleme bilo materinskog, hrvatskog bilo latinskog i talijanskog jezika. Nažalost, on nam osim suhoparne rječničke građe nije ništa ostavio, iz čega bismo mogli razabrati, kako je gledao na ta pitanja i kako ih je pokušavao riješiti. Tako na primjer ne znamo, što je mislio o odnosu talijanskog jezika prema latinskome, o njihovu porijeklu i srodnosti, o izvorima, iz kojih je crpao talijansku i latinsku građu, kao i o njihovim sastavljačima. Ne znamo, što je mislio o hrvatskim narječjima i govorima, o pojedinim oblicima riječi i o njihovoj valjanosti, o hrvatskom pismu i pravopisu.

Ipak, kod listanja Jurinovih omašnih Kalepina spontano nam se nameće pitanje: Što je ovaj čovjek mislio o jezicima, iz kojih je složio tako debele rječnike? Na to pitanje on je odgovorio indirektno, preko rječničke građe svojih Kalepina. Iz nje moramo odgonetati njegove misli o latinskom, talijanskom i hrvatskom jeziku i o problemima, koji su s time usko povezani.

Svoje poglede na latinski jezik pisac je izrazio svojim postupkom, kojega se držao kod biranja i ispisivanja latinskih riječi iz izvora u svoje rječnike. Iako je za uzore i izvore izabrao vrlo ugledne i vrlo uvažene strane rječnike za latinski jezik, kao što su rječnik Ambrozija Kalepin-

⁷ Isp. M. Kosor, Zaboravljeni trojezični rječnici J. Jurina, Rad 303.

ca, Leksikon Jakova Facciolotija, dicionar Cezara Calderinija i Turinski vokabular, ipak je k njima pristupio kritički, bez velike povjerenosti. Uzimajući latinsku građu sad iz jednoga, sad iz drugoga izvora, bilo mu je mnogo stalo do toga, da te riječi budu izvorne. Za to mu jamče rimski pisci, koji se uz pojedine riječi spominju.

Ne znamo, koje je rimske klasike pisac imao pri ruci i koliko ih je čitao. Ne znamo ni to, do kojega je rimskoga pisca više držao. Uza sve to iz Kalepina jasno razabiramo, da je bio protivnik latinskih kovanica, koje su stvorili pisci srednjega vijeka. Osim toga svijesno izbjegava latinske tuđice i riječi pozajmljene iz grčkoga jezika. Gdje god može, prelazi preko takvih riječi, makar njegovi izvori označivali, da su ih upotrebljavali ponajbolji rimski književnici i pisci kao Ovidije i Ciceron.

Gotovu uz svaku latinsku riječ Jurin u latinskom Kalepinu bilježi početna slova pisca, kod kojega se odnosna riječ nalazi. Između tih imena najčešće dolazi Ciceronovo ime, onda imena V. Katula, G. Cezara, P. V. Marona, Ovidija, Horacija, Plinija Mladega, Terencija i Svetonija. Tu i tamo susreću se imena crkvenih otaca: Tertulijana, Jeronima, Ambrozija, Augustina. Ispisujući latinski tekst ponajviše iz Turinskog vokabulara, pisac je najčešće ispuštao riječi, za koje je označeno, da ih je upotrebljavao Plinije Mladi, dakle pisac iz Srebrnoga doba rimske književnosti. Takve su na primjer riječi: Homeromastix, lychnis, lychnitis, myaces, nymphaea, onyx, pyrausta, syagri. Još je značajnije, što on prelazi i preko riječi, koje su upotrebljavali pisci Zlatnoga doba rimske književnosti, kao Ciceron: pyramidatus, pythius, syllaturio, symphoniacus, tyrotarichus; Ovidije: cygneus, phyltrum, phrygii modi, pyropus, pythia; Horacije: olympicus, pyrgus; Livije: circumpadanus, lycurgeus. Sve nam to govori o Jurinovu svijesnom nastojanju, da svojim rječnicima dade što bolji priručnik klasičnoga latinskoga jezika.

Međutim, ipak Jurin nije bio uvijek tako skrupulozan u izbjegavanju riječi stranog postanja. Kad se radilo o vjerskim, osobito kršćanskim pojmovima i nazivima, koje su stvorili mlađi, naročito kršćanski pisci, on se drukčije vlada. Odvraća svoj pogled od Turinskog vokabulara, u kojemu se sasvim rijetko susreću kršćanski pojmovi, jer su njegovi sastavljači, kako je već rečeno, stavili sebi za zadatak »venustatem et elegantiam latinae orationis indicare« i očistiti latinski jezik od kasnijih, sredovječnih, natruha. U takvim slučajevima pisac otvara Kalepina ili Calderinija te iz njih uzima riječi za takve pojmove. Takve su na primjer riječi: anathema, anathemathizo, anachoreta, angelus, angelicus, apostolus, apostolatus, apostasia, baptisma, baptismus, diaconus, homilia, hymnus, idolatria, presbyter, synagoga, synodus, i t. d. Neke je od tih riječi naknadno uvrštavao u rječnik, kao na primjer diaconus, o čemu nas uvjerava razmak između riječi i pismo, kojim su umetnute riječi pisane.

U poglavlju o izvorima istaknuto je, da pisac mnoge latinske pojmove tumači latinskim jezicima kao i njegovi izvori. Tomu se može s pravom prigovoriti, jer je rječnik namijenjen prije svega đacima, koji se istom uče latinskom jeziku. Ipak, kod toga izbjegava etimološko tumačenje,

iako je imao Kalepinčev rječnik kao zgodno pomagalo u tom pogledu. Doduše, Jurin ima nekoliko riječi s etimološkim tumačenjem, ali to nije plod svijesnog i sistematskog nastojanja oko takva rada, nego više posljedica ugledanja na izvore. Tako piše, da imenica *Abbas* dolazi od *Abba*, ali ne kaže, da ova druga potječe iz židovskoga jezika. Naprotiv, za riječ *Jota* kaže, da je to »littera Graeca a jod littera Haebreorum«. Nekim grčkim riječima tumači samo pojam i značenje, a ne upušta se u tumačenje njihova porijekla. On na primjer za imenicu *Diabolus* kaže, da je »vox Graeca«, koja u latinskom znači isto što *Calumniator*. O imenici *Apostolus* uopće ne kaže, da je grčkog postanja, nego samo, da u latinskom znači isto što *Missus sive nuntius*.

U latinskom Kalepinu ima nekoliko riječi latinskog porijekla, kojima pisac tumači značenje i postanak. Imenica *Genius* prema njemu dolazi od staroga glagola *Geno*, koji znači isto što i mladi glagol *Gigno*. Glagol *Recognosco* nastao je stapanjem priloga *Rursus* i glagola *Cognosco*. Glagol *Recolligo* nastao je stapanjem istoga priloga i glagola *Colligo*. Glagol *Refero* znači isto što *Retro fero*, a glagol *Subseco* isto što *Subtus seco*. Jurin inače svijesno i očito izbjegava takvo etimologiziranje, u čemu se razlikuje od svog suvremenika Adama Patačića, kaločkog nadbiskupa, koji voli etimologizirati i u području latinskog i u području hrvatskog jezika.⁸

7. Birajući talijansku građu za latinske pojmove obaju Kalepina, Jurin je indirektno očitovao, zašto se odlučio baš za nju, a ne za građu, preko koje je prešao šutke i nije je usvojio. Istina, teško je i gotovo nemoguće objasniti, koji su sve razlozi djelovali na pisca u tom pravcu, a to nije ni potrebno u okviru ove radnje. Ipak se neki od njih mogu nazreti, jer se ne može ni zamisliti, da je u svom poslu postupao naprećac, bez ikakvih kriterija.

Analizom i poređivanjem teksta Jurinovih Kalepina s tekstom talijanskih i latinskih izvora dolazi se do zaključka, da je pisac nastojao, da mu talijanske riječi što bolje odgovaraju latinskom pojmu, koji obrađuje. Zato iz svojih predložaka ispisuje samo riječi, koje su po značenju u uskoj vezi s latinskim riječima. Tako na primjer za imenicu *Positio* ispisuje: sito, positura, situazione. Druge dvije: aspetto, ponimento (v. TV) ispušta, jer između njih i imenice *Positio* nije vidio uže unutarnje veze. To se još bolje vidi kod glagola *Refero*. Od brojnih talijanskih sinonima pisac iz TV donosi samo dva: riferire i riportare, koji uistinu najbolje odgovaraju latinskom glagolu *Refero*. Ostali se pojmovno više ili manje od njega udaljuju, na primjer: portare, rimanere, ridire, rapportare, i t. d.

Jurin se trudi najviše oko toga, da mu svi talijanski nazivi budu što jasniji. Stoga, ako neki od njih u izvorima nije posve jasan, on ga objašnjava dodavajući iz glave neku riječ ili neki kraći izraz. Na primjer on za latinsku imenicu *Annona* kaže, da u talijanskom jeziku znači isto što *Vettovaglia*. No, za razliku od TV, iz kojega je riječ uzeo, dodaje joj: di

⁸ Isp. Lj. Jonke, Dikcionar Adama Patačića, Zagreb 1949, str. 55, 61.

un anno, di ogni cosa, da poblize objasni značenje riječi. Slično tomu on dodaje *d'altri* izrazu: liberare a chi offre più, koji ispisuje iz TV.

U drugim slučajevima pisac izbjegava takvo tumačenje, jer smatra, da je pojam po sebi jasan. On na primjer za imenicu *Temperantia* iz TV ispisuje: temperanza, modestia, continenza, moderazione, a izostavlja tumačenje: virtù morale, che consiste nel tenere a freno le passioni.

Pisac se time još ne zadovoljava, nego ide dalje i mjestimično ispravlja TV u čisto gramatičkim pitanjima. Po njegovu mišljenju nije dobro i pravilno reći: *esser una cosa di qualcheduno* i *veder all'incanto* (v. Ad-dico), nego: *essere ...*, *vedere ...* Isto tako nije dobro reći: *togliere per forza*, kako ima TV, nego: *togliere per forza* (v. Abduco). Nadalje, mjesto »star con gli occhi aperti« bolje je i pravilnije reći i pisati »star colli occhi aperti« (v. Advigilo). U izrazu »prezzo de' viveri« (v. Annona) nije dobro pisati *de'*. Bolje je i pravilnije *di*. Naprotiv, mjesto *di* pravilnije je i bolje *del* u izrazu »sorella del mio arcavolo« (v. Abamita), a u izrazu »luogo, dove si nutriscono le oche« (v. Anserarium) bolje je izostaviti član *le*.

Ponekad pisac zamjenjuje koju riječ TV svojom, novom. Na primjer, mjesto neodređenog člana *una* on piše *qualche* u izrazu »esporre qualche scrittura« (v. Proscribo), a mjesto *qualche* piše *alcuna* u izrazu »alcuna volta« (v. Quandoque). Drugi put popravlja ili preinačuje riječi svoga predloška. Tako na primjer pridjev *Difficoltoso* piše sa *Difficultoso* (v. Difficilis), a imenicu *Arnia* sa *Arnio* (v. Alveare).

Kadšto pisac nije zadovoljan s talijanskim tekstom, jer je dug ili nejasan, ili možda ne sadržaje zgodan izraz. Da tomu doskoči, mjesto nejasnog i odevč dugog izraza stavlja kraći i jasniji, ili prema latinskom tekstu stvara svoj novi talijanski izraz. Tako na primjer izraz Turinskog vokabulara »in significato neutro si dice del non reggere la vista al vedere distintamente le cose in leggendo o in far altro« skraćuje u »in significato neutro, errare per inavvertenza« (v. Abbagliare), a prema latinskom »ore capere« (v. Abboccare) piše »pigliar colla bocca«.

Iznoseći te opaske o Jurinovim pogledima na talijanski jezik, nemam nakane da ocijenim ispravnost ili neispravnost njegova postupka, jer to ne ide u okvir ove radnje. Želim jedino upozoriti na način, kako je pisac postupao s talijanskom jezičnom građom kod obradbe svojih Kalepina. Iako u tom pogledu ima očitih pogrešaka, koje su vjerojatno nastale kao lapsus calami, ipak se na osnovi iznesenih slučajeva bjelodano razabira, da je Jurin bio čovjek samostalna duha i da je mnogo držao do svoga znanja.

8. Mnogo je zanimljivije i za nas mnogo važnije pitanje, što je pisac mislio o hrvatskom jeziku, njegovim narječjima i govorima, o njegovu rječničkom blagu, pismu, pravopisu i odnosu hrvatskog jezika prema ostalim slavenskim jezicima. Za razliku od pitanja, koja se tiču latinskog i talijanskog jezika, na neka od tih pisac je neodređeno i djelomično odgovorio u predgovoru svoje Gramatike, nabacivši nekoliko misli o položaju hrvatskog jezika prema drugim jezicima, o hrvatskom pravopisu i hrva'skim govorima.

Svoj materinski jezik Jurin naziva iliričkim, slovinskim i hrvatskim. Gramatiku je namijenio »illyricae juventuti«, što sam prevodi sa »slovinskoj mladosti«. No, »ilirički« za nj znači što i hrvatski. Riječ *gramatika*, veli, grčkoga je porijekla, a »arvaski« (illyrice) znači »slovstvo«. ⁹ To nam potvrđuje i latinski Kalepin, u kojemu riječ *Illyrici* (str. 1636) znači »Arvaćani, Slovinci, Ilirici«.

O položaju hrvatskog jezika među ostalim, osobito slavenskim jezicima, pisac dijeli mišljenje svog suvremenika A. Patačića. ¹⁰ Poput Patačića stavlja hrvatski jezik na počasno mjesto i smatra ga maticom ostalih slavenskih jezika. Po njegovu mišljenju »neima jezika pod nebom toliko prostrana do slavnog iliričkog jezika«, jer »njime slovi dvadeset i veće kraljevinah i veliki banovinah, t. j. Dalmacija, Istrija, Karincija, Kranjoliya, Stirija, srpska zemlja, Kroacija, Moravija, Boemija, Bosna, Servija, Skenderija, Bulgarija, Ungarija, Rascija, Rumelija, Valakija, Rušija, Moskoviya, Polonija, Livanija, Pomeranija i veći dija Tracije etc.« ¹¹ I nastavlja: »sva ova mista i kraljevstva slovu govorom razlikim istoga jezika«, tako »da jedan drugoga može razumiti«. ¹² Prema tome, slavenski su jezici samo narječja starog ilirskog ili hrvatskog jezika.

Predma pisac u teoriji razvija takve misli o slavenskim jezicima, ipak se drukčije vlada u praksi. Na osnovi njegovih riječi očekivali bismo, da će dosljedno svome uvjerenju unositi u svoje Kalepine ne samo riječi iz hrvatskih govora i narječja, nego i iz drugih slavenskih jezika. Međutim, osim riječi: leuhart (v. Panthera), leuhartica (v. Pardalis) i midlo (v. Sapo), koje potječu iz češkoga, pisac nije pozajmio niti jednu riječ iz drugih slavenskih jezika. I te tri nije ispisao iz nekog češkog rječnika ili češkog pisca, nego iz Della Bellina Dikeionara, kako se to može ustanoviti poređenjem odnosnih tekstova (v. Pantera, Sapone).

Kad za razne, osobito kulturne pojmove, ne bi našao zgodnu riječ u domaćem, narodnom govoru, stvarao je nove riječi prema vlastitom jezičnom osjećanju, a po uzoru starijih hrvatskih pisaca. U tom poslu ponekad mu polazi za rukom da stvori zgodnu riječ, kao na primjer: blagodostojan (v. Benemeritus), iskožiti (v. Decortico), izrtiti (v. Cacumino), kasapnik (v. Macellajo) i t. d. No, ponekad su mu te kovance takve, da bjelodano pokazuju, kako njihov autor nije imao istančano jezično osjećanje, na primjer: brazdnik (v. Imporcitor), čeknik (v. Exspectator), kazovina (v. Narratus), i t. d.

U vezi sa stvaranjem novih riječi najviše nas iznenaduje činjenica, što je pisac stvarao nove riječi i onda, kad je od Della Belle mogao uzajmiti dobru narodnu riječ. Tako za imenicu *Nimietas* bilježi *množ* i *odvećnost*, a od Della Belle mogao je uzajmiti: obilnost, obilovanje, obilatost (v. *Abbondanza*). Za riječ *Incontinentia* iz Della Belle ispisuje tri hrvatska sinonima, dodaje im još tri svoja, između kojih i *neotinje*, od koje je

⁹ Grammatica, str. 1.

¹⁰ Isp. Lj. Jonke, o. c., str. 56.

¹¹ Grammatica, str. VI.

¹² Grammatica, str. VI.

bolja Della Bellina *neprikladnost*. I svakako, bilo bi bolje, da je nju usvojio mjesto što je stvarao novu.

Ipak, nekada su njegove kovanice bolje od Della Bellinih. Tako na primjer bolji su Jurinovi pridjevi: ugodan, dobroćudan, miloćudan, prijazljiv (v. *Affabilis*) nego Della Bellini: razgovoričan, razgovorni, slodkoćudan, ljubkoćudan (v. *Affabile*).

Jurin je, kako se razabira iz tih primjera, posve ispravno držao filologe ovlaštenim, da za nove pojmove stvaraju nove riječi. Tim pravom i on se služio i stvarao nove riječi. No, kao da je bio svijestan, da mu sve kovanice nisu bile na mjestu. U predgovoru trojezičnoj Gramatici veli: »Najti ćeš, moj velečasni štioče, u istoj kojegod ime, rič o. uzriče, koje ne će ti bit po ćudi.« I odmah ga upozorava, da mora »znati, da su bili od starih knjigoćija iznašasti«.¹³ Te riječi, kojima pisac nastoji opravdati svoj postupak, mogu se u punoj mjeri primijeniti i na hrvatsku građu njegovih Kalepina. U njoj se nalazi priličan postotak riječi, koje ne mogu »bit po ćudi« ni jednom čitaocu, jer nisu stvorene u duhu hrvatskog jezika. Jurin, čini se, cijenio je pisanu riječ i poštivao starije pisce, koji su stvorili razne nezgrapne kovanice, pa se nije usuđivao kritizirati njihov filološki rad.

I zaista, riječi, koje donosi u vezi s navedenim citatima, nisu sve dobre i pravilne. Jedne su od njih crkvenoslavenskog porijekla, druge su nepravilne po obliku, a neke neobične u narodnom jeziku.¹⁴ Sve nam to govori o tome, kako je pisac bio uvjeren, da riječi, koje su stvorili pisci, pa makar se nekome i ne svidale, mogu dobiti pravo na opstanak, ako u narodu ne postoji dobra narodna riječ za isti pojam. No, za takve se riječi traži još i to, da su stvorene u duhu narodnoga jezika, ali kao da pisac nije uočio baš to svojstvo. On je, prema tome, ostao nasred puta. Filološki problemi bili su mu samo djelomično jasni. Zato se i nije pobrinuo, da skupi što više pravih i izvornih narodnih riječi za svoje Kalepine. Ipak, to mu ne znači, da u njih nije uvrstio sve riječi narodnoga govora, koje su mu u času pisanja pale na pamet.

U predgovoru pisac dalje konstatira, da se hrvatski pisci njegova vremena ne slažu u pisanju pojedinih glasova. Tako jedni pišu s mjesto *z*, drugi *c* mjesto *ç* i *c* mjesto *k*. Po njegovu mišljenju i jedno i drugo može biti dobro. Zato niti koji niti hvali one, koji tako pišu. Jedino žali, što svi pisci ne upotrebljavaju iste znakove za pojedine glasove. Takva raznolikost i zbrka u pisanju, veli on, vladat će sve dotle, dok pisci »ne budu pisali svojimi vlastitim slovi«.¹⁵ Te su riječi vrlo značajne, jer su jedan od brojnih vapaja hrvatskih pisaca 18. stoljeća, da dode do jedinstvenog književnog jezika i pravopisa.

¹³ Grammatica, str. V–VI.

¹⁴ To su: »žilište, to jest domovišće, praznik, t. j. svetkovina, srebroljublje, t. j. lakomija, milostigne, t. j. lemozina, iskonj, t. j. počelo etc. Ne divi se, t. j. ne ćudi se, glagoliti, t. j. govoriti, čitati, t. j. štiti, nine, t. j. sada, jako, t. j. jere, kadie, t. j. gdje, se, t. j. evo.« Grammatica, str. VI.

¹⁵ Grammatica, str. VI.

Pretežni dio svoga života Jurin je proživio u sredini, u kojoj se ukrštavaju dva hrvatska narječja: štokavsko i čakavsko, i donekle tri govora: ikavski, ijekavski sjeverodalmatinskih pravoslavaca i ekavski, u koliko dolazi u govoru šibenskih i zadarskih čakavaca. Stoga nije nikakvo čudo, što je osjetio razliku između pojedinih govora i što u vezi s njima u spomenutom predgovoru ističe, kako neki hrvatski pisci pišu: »vrime, lito, dite, vrića, mliko, zdila«, a drugi: »vrijeme, vreme, ljeto, dijete, vrjeća, mlijeko, zdjela« i nastavlja: »Ja velju, da to stoji jedno i drugo dobro, jerbo slova je ne diže sučanstvo ilti bitje u tom izgovorju.«¹⁶ Jurin se toga načela držao u praksi, jer je u svoje Kalepine unio dosta velik broj ijekavskih oblika. U njima se susreću i ekavski oblici, ali u manjoj mjeri nego ijekavski. I neki su od njih uzeti iz čakavskog narječja šibenskog i zadarskog primorja, a neki iz lektire.¹⁷

Jurin je, bez sumnje, osjetio i razliku između hrvatskih narječja, ali nam ni jednom rečenicom nije saopćio svoje poglede na to pitanje.

III. – PISMO

9. Jurin je napisao svoje rječnike latinskim slovima služeći se ustaljenom grafijom dalmatinskih pisaca 18. stoljeća i unoseći neke varijante prema svojim pogledima. Kad se promotre svi ti znakovi, čini se, da je pisac imao dosta istančano osjećanje u formiranju i artikulaciji pojedinih glasova. Da izrazi sve glasovne nijanse u raznim položajima, služi se s više različitih znakova za isti glas. Nažalost, u tom pravcu nije bio uvijek dosljedan, jer je u dosta slučajeva upotrebio isti znak za dva glasa i više, što dovodi čitaoca u zabunu, jer ne znaju, kako će pročitati odnosne riječi. Pogotovu, kad postoje jezične dublete, koje se drukčije čitaju u jednom kraju, a drukčije u drugome (na pr. ostar – oštar, spilja – špilja), i kad pisac unosi u svoje rječnike jednako čakavske oblike kao i štokavske. To se najviše odnosi na čitanje slova c, č, s, š, kako će se kasnije vidjeti.

10. Jurinova latinska abeceda broji 27 slova: a, b, c, ç, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, ſ, t, u, v, z, 3, x. Glasovi m i n bilježe se i znakom ~. Od tih znakova 15 ih je, koji uvijek označuju isti glas: a, b, d, e, f, j, l, m, o, p, q, r, t, u, v. Ostali znakovi označuju po nekoliko glasova:

c – c: celivati,* ciditi, baciti,

¹⁶ Grammatica, str. VII.

¹⁷ V. Samoglasnik ě, § 84–93.

* Talijansko i latinsko značenje donosim samo za riječi, koje se u Kalepinima izuzetno pišu s odnosnim znakovima.

- č: cisto, docim, jabucizza,
- k: capanje, canicza, cosmat;
- ç - c: baçat se, baçiti, çarstvo,
- č: çeta, çemer, çirak, biç;
- g - g: govor, glad, blago,
- d: laga, lega, angeo, oruge,
- j: ager (aere), agerski (aereo);
- i - i: pittì, hittiti, vritti,
- ij: kiria, galia, briaç,
- j: voinik, voiska, poika, proiti,
- ji: guina, goiti, znoiti;
- h - h: dah, zaduha, prohodenje,
- j: zmihicza, grihat, liha (vulpes),
- k - k: kako, kratko, oko,
- ć: ponok, obnok, vruk, pekina,
- n - n: naçin, nad, dan,
- nj: (iza g) gnoj, gnizdo, gnilav, jer postoje oblici:
ggnoj, ghgnizdo, ghgnilav;
- f - s: puřtiti, řtĩřnut, řařvim,
- ř: teřko, viřt, řirok, brařno,
- z: řvatti, řuk, řlochia,
- ž: kagliuřa od vina (floces), řabba (rana);
- z - c: mamaz, hinaz, dubanaz, konaz,
- s: zlaziti, prozliditi, zablazan,
- z: zajedno, zvoniti, zlatu;
- z - z: znanost, zimovati, rařoriti,
- c: řarina, zakliti se, uzvilenje;
- x - dž: xep, panxa, kanxia, kirixia,
- s: za ranu xuxgnem (v. Demensum),
- ř: uduxiti (demergo), zaduxiti (illaqueo),
- z: arxati, arxiti (hinnio), arxanje (hinnitus),
- ž: xvallo, xukva, xamoriti, xexinagne;
- m: brĩme, řlamusetina (strame, 938), snovati smart kōgodi
(tramar la morte, 980),
- n: poĩosno (arroganter).

Osim dugoga ř pisac upotrebljava i obiçno slovo s, kao na primjer: sinicza, skuçiti, biser, ali mnogo rjeđe nego ř. Znak ç nikada ne dolazi samostalno nego u vezi sa u, na primjer: zařqua, quařřiti, poquaren, quoczati, ořquargniti.

11. Pojedine glasove oznaçuju i skupine suglasnika, kao na primjer:

- bh - b: drobh (centipellio),
- cz - c: bradavicza, diklicza, czarina,
- cj - cjovik, obicjaj, cjalma,
- çi - č: çiařt, çiařtan, çiařno,
- çj - peçjurka (novolo), priçja (parabola),

chi	nemochian, zlochchia, moguchie,
chj	joſchje, brachja, puſchjati,
ki	- é: kier, kiutiti, kiorda, kiup,
kij	rohkiyatti (grundio), grahkijatti (gruo)
tj	uzetje, dighnutje, potonutje,
dj	xedja, orudje, gradjanin, kradja,
gi	izvigiati, xegiati, ugagiati,
ghi	- d: preghia (accia), takkoghier (item),
ghj	arghja, righje, leghja, ſughja,
hg	- g: hgriſti, hgribglia, hgrih, hgnuſiti,
gl	branitegl, kragl, ucitegl, roditegl,
gli	gliugl, pgljuvati, poveglia,
glj	- lj: poglje, xeglja, vegljaca, navagljati,
lglj	ſpilglja (latebra), samo u tom primjeru.
lj	koljenaz, načelje, pljeva, nadčelje,
gn	primagne, klagnati ſe, jednačegne,
gni	zlamegnie, zvagnie, pivagnie,
ngh	- nj: ſtingh (ellyhnum), samo u tom slučaju,
ni	zbiranie, znanie, rizanie, karanie,
nj	xeranje, uffanje, texenje, pitanje,
ph	- p: ſliph, potoph, konoph, reph, hiph,
ar	arvati ſe, garlo, tarn, tarpati,
er	xertva, za terpezom, iſkergni,
ir	- r: cirglienilo, dirvar, virtiti, kirmkov,
ra	ſkrajciti (quatio), samo u tom glagolu.
ſz	- s: uſkarſz, uſkarſznutje (paſcha),
ſj	ſjagliv (irriſus), oſkoruſcja (sorbo)
ſci	- ſ: razkoſcian, ſcialenje, ſciatovit,
ſej	oblakſejati, ſejalka, ſuſcja, paſcja,

12. Tako kombinirana slova mogu označivati i po više glasova, na pr.

ch	- é: djetich, mladich, pomoch, chilim,
	- h: iči ticho (gradior), ſuuch (torrido),
	- k: čovich, mechigna, vitnich, kukurich,
gh	- d: laghicza, razleghiti, preghia, tughiti,
	- g: blagh, ubogh, tragh, ighla, ighra,
gj	- d: ozigjati, potvargjeno, zanugjati, čagja,
	- dž: angjar (pugnale), hangjar (pugio), hangjarich (pugiunculus),
ſc	- s: ſceglianin, ſcraſciv, xeſcina, viſcina,
	- ſ: ſeto, ſcettati, ſcala, ſcirok, paſca,
th	- é: izath glaſſovit (celebresco), samo u toj riječi,
	- t: thuga, thio, kotha, kothlenka, izthija.

13. Da označi kratkoću pojedinih samoglasnika, pisac udvaja gotovo sve navedene znakove. Ovdje navodim po nekoliko primjera za udvojene suglasnike. Primjere za udvojene samoglasnike donosim u poglavlju: Kvantitet i akcent, na strani 147. Od suglasnika udvajaju se:

bb	- b:	dobba, nebbo, obba,
cc	- c:	bacciti (circumjacio), prireccitegl (auspex),
	- k:	occo (cachla), samo u toj imenici,
çç	- č:	muççiti, ploçça, uççiti, koççia, peçça,
ccj	- č:	bahugliaccja, ploccja, kopccja,
ccch	- č:	tecchi, recchi, zatecchi, kuechni,
ccchi	- č:	kucchia, tegocchia, piechia, guccia,
ccchj	- č:	bilocchja, plecchje, pecchjar, cicchja,
chch	- č:	vochchie (pomum), samo u toj riječi.
dd	- d:	middo, tadda, gleddati, vidditi,
ggi	- đ:	meggiu, meggia, laggia,
ggj	- đ:	çaggja (affumicamento), samo u toj riječi.
ggghi	- đ:	legghien (cantinella), legghienik (catinuzzo),
ff	- f:	uffatiti, uffanost, poffalla,
gg	- g:	brigga, neggo, miggati, dragga,
hh	- h:	plahho, ruhho, tihho,
kk	- k:	okko, çekkati, jekka, kukka,
ll	- l:	rallo, kolla, vrillo, zdilla,
mm	- m:	ramme, imme, vimme, dimmiti,
nn	- n:	pinna, punno, munna, vranna,
pp	- p:	skuppa, pippat, ruppa,
rr	- r:	virra, gorre, varrati,
ſſ	- s:	koſſa, voſſak, proſſiti,
	- š:	kaſſagl, kaſſa, ſaſſiti,
ss	- s:	smissa, nassuti, kossiti,
tt	- t:	litto, britti, jatto, pratti,
vv	- v:	pravvo, kravva, lovviti,
zz	- c:	xizze, nizzati, guzzati,
	- z:	kozza, uzza, pazziti,
33	- z:	ko3zar (rubatore), ska3za (historia),
xx	- ž:	koxxa (scortum), xuxxa (gionco).

Od tih znakova T. Maretić u *Istoriji hrvatskoga pravopisa* (Zagreb 1889, str. 361) nema potvrde za bh, kij, hg, lglj, ngh, a ph smatra tiskarskom pogreškom.

14. Kako se vidi iz nabrojanih slučajeva, Jurinovo je pismo vrlo neujednačeno. U čitanju stvaraju veliku poteškoću znakovi, koji vrijede za više glasova. Budući da ç može značiti c i č, ne zna se, da li glasovnu grupu çr- treba čitati kao cr- ili kao čr- u riječima kao: çarpallo, çarvar, çrip, pogotovu, kad postoje i oblici: zarv, czarpan, zarvgliv. Isto tako ne zna se, da li skupinu ſc treba čitati kao s ili kao š u riječima kao: doſcaſeti, uſkriſceti, xeſctoko.

15. Posebno treba istaći Jurinovo kolebanje u pisanju suglasnika j, koje dolazi naročito do izražaja, kad se j nađe između dva samoglasnika. Zbog zanimljivosti navodim neke značajnije slučajeve: a-j-e: jaje, dae, kojae uzrok; a-j-i: običajiti – taiti; a-j-u: po običaju – po dogagiau (incidentemente); e-j-a: blejati, meja – Enea, sin Pelea, meafç; e-j-e svejer –

od Kaldee (Babylon); e-j-i: razmejiti (distermino) – jeina, Sabei; i-j-a: zmija, sijati – zgriati, karvopia; i-j-e: nijedan, inačije – prie, niedan; i-j-i: korisniji, svitliji – gorkii, vesselii; i-j-o: dijo, cijo – dioniti, pritio; i-j-u: cijuk, brijuchi – piukati, cziukati; o-j-e: odgojen, napojen – podvoenost, ustroen; o-j-i: ubojiza, dvojiti – osvoiti, poillo; u-j-e: otujen, koi domuje – koi silue, meso volue; u-j-i: gujina, ujidati– kuiza, od kuigne.

16. Glas se j koleba i kad se nade između samoglasnika i suglasnika, i obratno, kao i onda, kad se nade na kraju riječi, na primjer: samogl.-j-sugl.: najti, vojska – vojniki, doika; sugl.-j-samogl.: nadjačati, raskofeje – dievicza, miesto vietar; samogl. -j na kraju riječi: broj, običaj – znoci, boi, gnoi.

IV. – PRAVOPIS

17. Jurin se ne drži jednoga sistema u pisanju suglasničkih skupina, koje su zbog svoga položaja u riječi podložne fonetsko-fiziološkim promjenama po zakonu asimilacije. U tom se pogledu on ništa ne razlikuje od svojih suvremenika. Poput njih i on piše pojedine suglasničke skupine prema uvidavnosti ili prema osjećanju u času pisanja. Zato nije čudno, što istu suglasničku skupinu u istoj riječi jedamput piše fonetski, a drugi put etimološki. To kolebanje između fonetike i etimologije ili između asimilacije i jasnoće glavna je oznaka Jurinova pravopisa. U Kalepinima se najčešće susreću dvojaki oblici, rjeđe samo fonetski ili samo etimološki. Između fonetskih i etimoloških oblika brojniji su etimološki. Fonetski dolaze uglavnom u riječima, u kojima nije olako uočiti korijen riječi, na primjer: hč – pč: općina (communes), općiti (converso); čc – šc: dilašce (opusculum), okašce (ocellus), ditešce (puellula); čt – št: štiti (lego), pošten (honoratus), što (quid). Mjesto što dva puta dolazi ča: reć sve, ča na usta izajde (bucca), ča (e che cosa), a mjesto zašto dolazi jedamput zač (proinde). čš – kš: vikše (plus); gč – č: tračić (lineola); gk – k: lak (facilis), lakoća (facilitas); sth – zb: gozba (convivium), gozbiti (epulor); std – zd: šezdeset (sexaginta); ščpb – žb: užba (plenilunium) od uščpbb; šth – šb: godišbeni (longaevus); tč – č: pokršćiu, činicu, strću (v. dentilegus); td – d: pedeset (quingaginta); tst – st: proklestvo (maledictum), bogastvo (pecunia); tšt – št: prokleština (maledictio), braština (affratellanza); zs – s: nerasutnji (incorruptibilis); zbs – š: kneštvo (principatus), viteški (heroicus); zz – z: brezakono (illicitamente), brezub (sdentato); žc – šc: neznabošci (v. macto); žt – št: lupeština (ruba).

18. Etimološki se oblici javljaju u riječima složenim s prefiksima i u riječima složenim sa sufiksima ili formantima. S prefiksima su složene riječi, u kojima dolaze skupine: hč, na pr. občarati (obcanto), občaranje (veneficio); bh: obhoditi (prehenso), obhod (circuito); bk: obkrug (recinto), obkružiti (circumscribo); bs: obsidnuti (obsideo), obslužiti (exequor), obstrići (retondeo). Vrlo su zanimljivi oblici: obsovati (increpito),

obsovanje (*increditus*). Skupinu *bs* u riječi *obsova* ima i Zadarski lekcionar.¹⁸ Oba pisca shvatili su skupinu *bs* kao da je postala od *ob-sova-ti*). Da ju je bar Jurin tako shvatio imamo potvrdu u oblicima: *osovati* (*schernire*), *osovanje* (*aggravio*). Prefiks *o-* imaju riječi: *osluživati* (v. *observandus*), *oslužitelj* (*observator*) mjesto kojega danas redovno stoji prefiks *ob-*: *obsluživati*, *obslužitelj*; *bš*: *obšetati* (*obambulo*), *obšiti* (*ob-suo*); *bt*: *obteći* (*girare*), *obtok* (*ora*); *čb*: *kb*: *rekbi* da je istinita (v. *fantastico*).

19. Sa sufiksima su složene riječi, u kojima stoje skupine: *bc*, na pr. s gvozdeni zubi (v. *cratis*), raspravljati zubcem (*pectino*); *bs*: *nazebsti* (*raffreddare*), *izdubsti* (*refodio*), *robstvo* (*cattività*); *bš*: *zlobština* (*malignitas*), *udobšćina* (*sceleritas*); *čs*: *pokućstvo* (*fornimento*), *moгуćstvo* (*auroritas*); *štn*: *almuštnik* (*limosiniere*), *godištni* (*annuale*); *tč*: *patčić*, *patčji tić* (*anitrino*), *otče naš* (*pater noster*), *sirotče* (*pupillo*); *vk*: *kolivka* (*cunabula*); *ždn*: *zvždnuti* (*fischiare*).

20. Najbrojniji su primjeri s dvostrukim oblicima. Prema broju slučajeva mogu se podijeliti na tri grupe. U prvu grupu idu suglasničke skupine, u kojima prevladavaju etimološki oblici, u drugu grupu, u kojoj prevladavaju fonetski oblici i u treću grupu, u kojoj je broj fonetskih i etimoloških oblika približno jednak. Te se grupe, nadalje, mogu podijeliti na dva dijela, prema kombinaciji i porijeklu suglasnika, koji stoje jedan do drugoga, jer jedni stoje u vezi s prefiksima, a drugi u vezi sa sufiksima. Više etimoloških nego fonetskih oblika broje skupine: *dh*, *dk*, *dp*, *ds*, *dš*, *zc*, *zč*, *zh*, a više fonetskih nego etimoloških skupine: *dd*, *kd*, *sd*, *zš*, *zž*. Približno jednako jednih i drugih oblika broje skupine: *dc*, *sg*, *zk*, *zp*, *zs*, *zt*. Za svaku skupinu navest ću ovdje po dva primjera, po mogućnosti iste riječi, koja se jedamput pišu etimološki, drugi put fonetski.

21. I. *dh* – *th*: *nahoditi* (*anteo*), *odhranjenik* (*alumnus*) – *othoditi* (*digredior*), *ot(h)ranjen* (*educatus*); *dk* – *tk*: *odkriti* (*renudo*), *odkinuće* (*avulsio*) – *otkriti* (*adaperio*) – *otkinutje* (*avulsio*); *dp* – *tp*: *odpraviti* (*dimitto*), *odpustiti* (*concedo*) – *otпустiti*, *otpraviti* (*dimitto*); *ds* – *ts*: *odstupiti* (*abscedo*), *odsići* (*detrunco*) – *otstupiti* (*discedo*), *osuda jur* *otšćena* (v. *praejudicium*); *dš* – *tš*: *podšiti*, *podšivati* (*soppanare*) – *otšiti* (*resuo*); *zc* – *sc*: *razcviliti* (*affligo*), *razcipiti* (*diffindo*) – *rascvilit se* (*attristarsi*), *rascipiti* (*rimor*); *zč* – *šč*: *izčikati* (*apperior*), *izččšljati* (*depecto*) – *iščikati* (*respecto*), *išččšljati* (*pettinare*); *zh* – *sh*: *izhoditi* (*evado*), *izhodan* (*effusus*) – *neishodan* (*prigenius*), *ishodnji dan* (*anniversarium*).

22. II. *dd* – *d*: *naddesetnik* (*decano*) – *odavna* (*ab antico*), *sud odvi ručice* (*amphora*); *kd* – *gd*: *svakdanji* (*quotidianus*), *svakdi* (*quocumque*) – *svagdanji* (*diurnus*), *svagdi* (*ovunque*). Pored toga postoji i oblik *svak-gdi* (*ubique*, *ubicumque*, *ubiubi*) i asimilacija između suglasnika dviju svsjednih riječi: jedno *g* drugomu (v. *accumulor*), jednu stvar *g* drugoj (v. *configuro*); *sd* – *zd*: *sdružiti* (*unire*), *sdupiti* (*pigliar con fuga*) –

¹⁸ M. Rešetar, Primorski lekcionari XV. vijeka, Rad 136, str. 116.

združiti (aggrego), zdupiti (prehenso), pored z *drškom* (v. vanga), piti z družinom (combibo). Takve se pojave susreću u jeziku M. A. Reljkovića, na primjer: z drugim, z dragim;¹⁹ zš – š: izštetiti (corrumpo), razširenje (dilatatio) – ištetiti (vitio), raširenje (propagatio); zž – ž: izžeci (deuro), izžeg (crematio) – ražeći se (ardere), ižežen (deustus).

23. III. dc – tc: odcipiti (alieno), odcipljenje (emancipatio) – otcipiti (v. dijudio), otcipenje (avulsio); sg – zg: sgroziti se (perfremo), sgrijati se (tepesco) – zgroziti se (fremere), zgrijati se (efferveo) i grablje z gvozdenim zubci (irpex), z glavom (v. decollo); zk – sk: izkušati (v. inspicendus), izkinuti (elimo) – iskušati (probo), iskinuti (sviscerare); zp – sp: izpuniti (expendo), izpisati (decribo) – ispuniti (adimpleo), ispisati (proscribo); zs – ss – s: razsviltiti (effulgeo), razstaviti (disjungo) – ravsiltiti (refulgeo), rastavljati (segrego) pored raztaviti (discludo), raztava (disjunctio); zt – st: iztirati (depello), iztrti (frico) – istirati (v. ab dico), istrti (perfrico).

24. S obzirom na broj etimoloških i fonetskih oblika mogu se i u kombinaciji suglasnika u imenskim i glagolskim osnovama razlikovati tri grupe suglasnika. U prvu idu skupine suglasnika s većim brojem etimoloških oblika. To su: bč, bk, čb, dc, dč, np, stn, stnj, svr, tc. Druga obuhvaća suglasnike s većim brojem fonetskih oblika: čk, čs, dčb, hv, st, tb, zdn, zk, zt, žč, žk, žs. Treća skupina broji po prilici jednak broj etimoloških i fonetskih oblika. Njoj pripadaju skupine: dk, ds, hs, nb, skvr. U vezi s tim skupinama treba naglasiti, da je ovdje manji broj riječi, koje se pišu dvojakim pravopisom. Kod navođenja primjera za svaku od tih skupina takve će riječi imati prednost. Inače se navode riječi s različnim osnovama i različnim značenjem.

25. I. hč – pč: vrebčić (passerculus), ždribčić (equulus) – šipčica (virgula), pčela (apes); bk – pk: zibka (cunabula), šibka (commentaculum) – klupko (panus), šipka (flagrum); čb – žb: ličba (sectio), otačbina (patria) – otažbina (patria); dc – c: srdce (cuore), sudci (parici) – srce (sinus), prid sucem (v. iudicium); np – mp: stranputnost (malitia), stranputica (salebritas) – stramputnost (nutatio), stramputiti (nuto); stn – sn: častni (almus), napastnik (satana) – velečasni (horrendus), napasnik (solicitator); stnj – šnj: naprstnjak (detale), nečistnjak (impudico) – zločestnjak (scavezzacolo); svr – sr – cr: srab (impetigo), srbež (pizzicata) – crbiti (perprurisco); tc – c: ota (v. pater), Mletci (Venezia) – sažgati mrce (v. pyra), Mleci (Venezia).

26. II. čk – šk: igra vojnička (bagordo), junački (impavide) – vojniški (bellicus), sejaški (ruralis); čs – š(č): udovičtvo (vedovaggio) – čovištvo (humanitas), junaštvo (strenuitas), pored iliričtvo (v. Illyria), novačtvo (novizatio), udovičtvo (viduitas). Nekj slavonski pisci 18. stoljeća pišu često -čstvo mjesto -štvo. No, Maretić misli, da ni narod ni sami pisci nisu tako izgovarali takve riječi.²⁰ Sa -čt- – danas se govori u Varešu: ju-

¹⁹ R. Aleksić, Jezik M. A. Reljkovića, Beograd 1931, str. 70.

²⁰ T. Maretić, Jezik slavonskijeh pisaca, Rad 180, str. 155.

²¹ Žuljić, Današnji vareški govor, Školski vjesnik, Sarajevo 1908, str. 150.

načtvo, momačtvo, proročtvo,²¹ u senjskom zaleđu: junačtvo, divojačtvo²² i u mostarskom govoru: junačtvo, divojačtvo pored junaštvo, divojaštvo.²³ dčb – džb: srčba (furia, invidia) – sržba (ira, furor), sržben (iracundus). Tako pišu i drugi dalmatinski pisci Jurinova doba.²⁴ hv – f: hvala (laus), hvaliti (laudo) – fala (laudatio), faliti (laudo); st – c: stablo (planta, arbor) – cabo (planta), caklo (vitrum); tb – db: mlatitba (tritura), poputbina (viaticum) – mlatidba (v. trebbiare), gonidba (vectura); zdn – zn: brazdnik (imporcitor), zvizdnik (astrolabium) – praznost (futilitas), praznik (solemnis); zk – sk: vezkinja (ricamatrice), bazkavica (scalpellum) – mrsko (odiose), usko more (fretum), pored oblika: mozkić (medulla), mozskov (medularis), izkatj (exposco), od kojih je prvi učinjen prema *mozak*. Kod drugoga je *moz-* uzeto kao osnova, kojoj je dodan sufiks -ski, zatim na produženu osnovu *mozsk-* stavljen sufiks -ov. U trećem slučaju početno iz- shvaćeno je kao prefiks, a krunje -kati kao samostalan glagol. zt – st: griziti, ogriziti, izgriziti (rodere) – gristi (rodo), musti (mulgeo), listi (repo); žč – šč: rožčić (cornetto) – oteščati (caligo); žk – šk: služkinja (ancilla) – sluškinja (serva); žs – šs: društvo (finezza), ubožtvo (humilitas) – društvo (v. officiosus), lupeštvo (latrocinium) – društvo (comitatus), lažtvo (fraus), služtvo (famulatus), vražtvo (diavoleria). Sa -žstvo slavonski pisci 18. stoljeća pišu: držstvo, mložstvo.²⁵

27. III. dk – tk: opovidka (denuntiatio), gladkost (offucia) – pripovitka (apologus), domorotka (indigena); ds – ts (c): gospodstvo (signoraggio), rodstvo (parentado), gradski (civicus) – gospostvo (nobilitas), ljuski (civilis) – ljucak (decorus, formosus). Takve i slične riječi dalmatinski pisci 18. stoljeća redovno pišu sa *ds* ili samo sa *s*, izuzetno i sa *c*.²⁶ Ljučki Bunjevci sa *c* govore: ljucki, gracki i bracki.²⁷ hs – šs: puhski (v. batrachomyomachia) – siromaštvo (inopia); nb – mb: činba (effectio), zelenbać (suaro) – himba (astutia), himben (dolosus); skvr – ckvr: oskvrniti (stupro), oskvrnitelj (stuprator) – ockvrniti (contamino), ockvrnitelj (stupro).

28. Iz navedenoga gradiva vidi se jasno, da Jurin nije pristupio problemima hrvatskoga pravopisa s jednoga određenog stajališta u namjeri, da ih riješi temeljito i detaljno. On je te probleme samo naslutio i kod toga ostao. Vidio je veliko neslaganje hrvatskih pisaca u pismu i pravopisu. Želio je, da toga nestane i da se uvedu jedinstveni znakovi za pojedine glasove. Međutim, praktično usvaja pravopisne znakove svojih suvremenika. U tom je otišao tako daleko, da je hrvatske riječi ispisivao iz svojih izvora originalnom njihovom grafijom. No, ni tu nije bio dosljedan, jer više puta odstupa od svojih uzora i izvora i stvara posebne

²² G. B. Tomljenović, Bunjevački dijalekat zaleđa senjskoga, Nastavni vjesnik, knj. XIX, Zagreb 1911, str. 343.

²³ M. Milas, Današnji mostarski dijalekat, Rad 153, str. 56.

²⁴ T. Maretić, Jezik dalmatinskih pisaca XVIII. vijeka, Rad 209, str. 188.

²⁵ T. Maretić, Rad 180, str. 155.

²⁶ T. Maretić, Rad 209, str. 186.

²⁷ M. Japunčić, Osobine bunjevačkoga govora u Lici, Nastavni vjesnik, knj. XX, Zagreb 1912, str. 269.

svoje znakove, možda zato, što je imao istančano osjećanje s obzirom na izgovor pojedinih glasova u vezi s njihovim položajem u riječi. Tako je povećao i onako veliko šarenilo u pismenim znakovima hrvatskih pisaca svoga vremena.

29. Teže je razjasniti nedosljednost Jurinova pravopisa s obzirom na etimologiju i fonetiku, jer se pisac nije uopće upuštao u pitanje, hoće li hrvatski pravopis biti etimološki ili fonetski. Ipak nas dosta iznenađuje njegovo veliko kolebanje između te dvije suprotnosti, osobito, što se tiče različnih oblika iste riječi. To je kod njega obična pojava. Sve nas to navodi na pomisao i zaključak, da Jurin nije ni osjetio taj problem i da se kod pisanja držao načela: Piši, kako ti se u času pisanja čini bolje i ispravnije. Držeći se toga načela, zapao je u kolebanje i nedosljednost, što su dvije glavne karakteristike njegova pravopisa. To nije ništa čudno i neobično, jer i pisci njegova doba ne gledaju na pravopisna pitanja naučno-kritičkim očima, pa se to ne može tražiti ni od njega. Prema tome, Jurin je napisao svoje Kalepine talijanskom grafijom, kojom su se služili svi dalmatinski pisci njegova doba, i etimološko-fonetskim pravopisom.

V. - GLASOVI

A. Samoglasnici

Samoglasnik a. 30. Nekadašnji prijedlozi: vъ, vъzъ u štokavskom narječju daju *u*, *uz*, a u čakavskom *va*, *vaz*. U Jurinovim Kalepinima sreću se oba oblika u složenicama: uzeti (aufero), uzet (intercetto) – vazeti (aufero), vazet (intercetto), upiti (exclamo) – vapiti (inclamo), zaputi (esclamare) – zavapiti (exclamo), uvik (in eterno). Stanovnici Jurinova rodnog mjesta, Primoštena, i danas govore: zaupiti – zavapiti, uvik – vavik.²⁸

31. Uz prijedlog *k* ne postoji nikada samoglasnik *a*, pa ni onda, kad bi se s pravom očekivao, kao na primjer u izrazima: sastavljat građu *k'* građi (astruo), *k'* kući (prombus). U tom pogledu Jurin ne čini izuzetak među svojim suvremenicima. Maretić je ustanovio, da prijedlog *k* nikada ne glasi *ka* u dalmatinskih pisaca 18. stoljeća.²⁹ Ni jednu potvrdu za *ka* on nije mogao naći ni u starijih slavonskih pisaca,³⁰ a prof. Jurišić u govoru otoka Vrgade.³¹

²⁸ U nauci je prijeporno pitanje, kako su se poluglasovi *b* i *z* reflektirali u *a* u otvorenim slogovima. Rešetar je tu pojavu tumačio utjecajem kratkosilaznog akcenta, koji se nalazio na poluglasu. (Isp. Rad 134, str. 104–105) G. Ružičić tumačio ju je analogijom prema zatvorenim slogovima. (Isp. Ružičić, Jezik Petra Zoranića, Beograd 1930, str. 87–88).

²⁹ T. Maretić, Rad 209, str. 177.

³⁰ T. Maretić, Rad 180, str. 149.

³¹ Isp. Govor otoka Vrgade, Nastavni vjesnik, knj. 45, str. 178.

32. Prijedlozi *iz* i *raz* od najstarijih vremena bili su bez poluglasa. Poluglas se uz njih razvio u mlade doba prema prijedlozima s^h, nad^h, pod^h. Naprotiv, prijedlozi *nad*, *ob*, *od* (*ot*), *pod* i *s* imali su poluglas odvajkada, i on se reflektirao u *a* samo ispred *s*, *š*, *z*, *ž*. Međutim, svi ti prijedlozi dobivaju na kraju *a* u Jurinovu jeziku, kad se nađu ispred suglasničke skupine, u kojoj je nekada stajao poluglas, na primjer: *izabrati* (*desumo*), *izagnati* (*pello*), *izapratiti* (*diluo*), *odabrati* (*creo*), *odagnati* (*ago*), *odapeti* (*diffibulo*), *odazvati* (*chiamare*), *podaprti* (*fulcio*), *podapratiti* (*subterluo*), *razabrati* (*considero*), *razagnati* (*fugito*), *razapeti* (*dispando*), *razastriti* (*obtendo*), *sabrati* (*lego*), *sadrti* (*confringo*), *sagnuti* (*flexo*), *satrti* (*everto*).

33. U drugim slučajevima prijedlozi nekad imaju, a nekad nemaju sekundarno *a*. Prijedlog *s* ima *a* ispred riječi s početnim suglasnicima: *s*, *š*, *z*, *ž*, na primjer: *sastavljati* (*recolligo*), *sašiti* (*cucire*), *saznati* (*ricognoscere*), *sažeći* (*concremo*). No, ispred tih suglasnika nađe se ka'kada i samo *s*, na primjer: *s' sirom* (*v. lixule*), *s' zukom* (*consone*), *s' željom* (*v. desidero*). Istu pojavu nalazimo u jeziku Jurinovih suvremenika u Dalmaciji³² i u govoru Bunjevaca senjskog zaleđa.³³ Jurin se koleba i u drugim svezama prijedloga *s*, osobito u riječima, koje se počinju suglasnicima: *d*, *g*, *h*, *k*, *l*, *m*, *t*, na primjer: *sabor* (*synodus*) – *zbor* (*concilio*), *sadržiti* (*socio*) – *sdružiti* (*unire*), *sagib* (*deflexus*) – *sgib* (*piega*), *sagrađiti* (*exstruo*) – *zgrađiti* (*fabricare*), *sahraniti* (*condo*) – *shrana* (*depositum*), *sakriti* (*concelo*) – *skrit se* (*delitescio*), *sakupiti* (*aggrego*) – *skupiti* (*aggrego*), *salaziti* (*persido*) – *slaziti* (*excedo*), *samiriti* – *smiriti* (*achetare*), *satrti* (*everto*) – *strti* (*conficio*), *satvoriti* (*obstringo*) – *stvoriti* (*creo*). Samo *sa* dolazi u glagolu *sahoditi* (*calare*) i imenici *sahodenje* (*digradazione*) i ispred broja: *sa četiri strane* (*quadrantal*). Za govor Jurinova kraja neobičan je prilog *saviše* (*smoderatamente*) i imenica *savišnost* (*soverchio*).³⁴

34. Prijedlog *iz* ima sekundarno *a* ispred *s* i *ž* u složenicama: *izasuti* (*depleo*), *izažeti* (*exprimo*). Ispred *g* nekad ga ima a nekad ga nema, na primjer: *izgnjiti* (*emaresco*), *izagnjit* (*tabidulus*) – *izgnjjijati* (*marceo*), *izgnjiven* (*tabificus*).

35. Prijedlog *ob* ima sekundarno *a* ispred *h*, gdje ga nikako ne bismo očekivali, na primjer: *obahoditi* (*circumeo*), *obahodit* (*delibatus*), *obahodnik* (*lustrator*) pored oblika bez *a*: *obhoditi* (*prehense*), *obhod* (*circuito*). Dvostruki oblici *ob* – *oba* dolaze još ispred suglasnika *s*, *v*, *z*, na primjer: *obsidnuti* (*obsideo*) – *obsidnuti* (*obsideo*), *obastiranje* (*stipatio*) – *obstiran* (*stipatus*), *obavoj* (*vimen*) – *obvoj* (*vimen*), *obaviti* (*involveo*) – *obviti* (*obvolveo*), *obaznati* (*edo*) – *obznat* (*perspectus*).

36. Pored mlađega oblika *od* u Kalepinima se dosta često susreće stariji oblik *ot*, na primjer: *ot počela*, *ot iskonj* (*infin da principio*), *ot* (*ex*).

³² T. Maretić, Rad 209, str. 178.

³³ G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 338.

³⁴ Oblik *saviše* ima BIRJ i D. Zlatarić. (Isp. A. Vaillant, La langue de D. Zlatarić, str. 176).

Inače se *ot* sačuvalo samo u otići (abeo) i oteti (abripio). Mlađi oblik *od*, koji je nastao prema prijedlogu *pod*, dolazi mnogo češće. U nekim složenicama stoji samo *oda* sa sekundarnim *a*, a u nekim i *oda* i *od*, na primjer: odapriti (stringo), odaprti (avviare), ali odapeti (diffibulo) i odpeti (sbottinare), odapirati (obsisto) i odpirati (renitor). Ispred suglasnika *s* i *š* također stoji *oda* i *od*, na primjer: oda svake strane (undique), odasada (da oggi), odašašće (abitio) – od svake strane (undiqueseucus), odasada (da qui), otšašće (digressio). Samo *oda* ima glagol *odatkati* (apporre).

37. Prijedlozi *pod* i *prid* imaju *a* ispred enklitike *se* u izrazima: vrći poda se (subjicio), uzeti prida se (confisco). U složenicama, kojima drugi dio počinje suglasnicima *p*, *s*, *š*, prijedlog *pod* glasi *pada* i *pod*, na primjer: podapriti – podprijeti (fulcio), podasići – podsići (subseco), podastaviti (suppono) – podstaviti (mettere sotto), podastrići – podstrići (tosare), podašiti (subsuo) – podšiti (soppannare), podašiven – podšiven (subsutus).

38. Prijedlog *raz* ima sekundarno *a*, kad se *nade* ispred suglasničke skupine, u kojoj je nekada stajao poluglas, na primjer: razabrati (considero), a ispred osnove, u kojoj nije bio poluglas, stoji *raz* bez sekundarnoga *a* kao i ispred otvorenoga sloga. Na primjer: razbrajati (supputo), razbrajanje (supputatio), razbirati (considero), razbiranje (contemplatus), razgoniti (fugito). Dvojaki oblici *raza* i *raz* dolaze u složenicama, koje iza prijedloga počinju suglasnicima *p*, *s*, *š*, na primjer: razapeti (dispando) – raspeti (crocifiggere), razasipati (distimulo) – rasipati (prodigo), razasići – rasići (rescco), razasukati (retexo) – rasukati (disfare), razasiti (discucire) – rašiti (dissuo).

39. Nekadašnji poluglasi u otvorenim slogovima nekada se reflektiraju u *a*, a nekada se gube bez traga, na primjer: magla < mǫgla (nebulā), magljiv (nebulosus) pored mгла (opacitas), ratast (acutus) pored rtast (acuto), udaren pored udren (battuto). Poluglas ne prelazi u sekundarno *a* u riječima: svitnik (consultor), tma (nebula), otminiti (v. obscuraturus). No prelazi u: otamniti, potamniti (inopaco), jagla < jǫgъla (acus), ujam < uǫjmъ (publicum), jer se nalazi ispred zatvorenog sloga.

40. U riječima: sedam (septem), osam (octo), oganj (ignis), vitar (ventus), vosak (cera) *a* je sekundarna pojava, jer između *dm*, *sm*, *gn*, *tr*, *sk* nije nikada bilo poluglasa, kao ni između *nt*, *lm*, *pr*, *pt* u tudicama: barabanat (lictor), diomanat (adamas), levanat (apeliotes), sakramenat (sacramento), talenat (talentum), psalam (psalmus), Cipar (Cyprus), Egipat (Aegyptus). Te i druge tudice i Jurinovi suvremenici u Dalmaciji redovno pišu sa sekundarnim *a*.³⁵ M. Rešetar misli, da je *a* između *nr* u riječi narav (natura) sekundarna pojava,³⁶ dok G. Ružičić nije siguran, da li je refleksi sekundarnog poluglasa ili je praslavenskog porijekla.³⁷

³⁵ Isp. T. Maretić, Rad 209, str. 206.

³⁶ Isp. Rad 134, str. 101.

³⁷ O. c., str. 79.

41. Samoglasnik *a* iza suglasnika *j* i *ž* postao je od nazala *ę* u riječima: jazik (lingua), jatra (jecur), ujati (apprehendo), zajati (mino), nažati se (v. obligato). U drugim riječima *ę* daje *e*, na primjer: žeda (sitis), žetva (messis), jedro (velum). Dvojake oblike imaju M. Marulić i P. Zoranić.³⁸ Dalmatinski pisci 18. stoljeća pišu dosta često a mjesto *e* iza *j*.³⁹ Zamjena *a* – *ę* iza *j* čuva se na otoku Vrgadi,⁴⁰ u hvarskim i viškim govorima.⁴¹ U dijalektu otoka Brača *a* se redovno čuva iza *j*. Iza *ž* dolazi uporedo sa *e*.⁴² Bunjevci senjskog zaleđa govore sa *a*: jadro, jadrit, najat, obujat, jatra pored jetra.⁴³

42. Prema nominativu *ožujak* *a* ostaje u genitivu: sedmi meseca ožujaka (Nonae, Idus) i u pridjevu ožujakov (martius), a prema zal (zao) u Kalepinima se susreću oblici: zalj (v. cacchion), zala konjina (rozzone), zalost (malinconia). Ista se pojava nalazi u jeziku P. Zoranića⁴⁴ i u govoru otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale.⁴⁵

43. Mjesto *o* stoji *a* na kraju riječi: primija, zagrlja (v. complexus), bit bija (candeo), nabija (candidulus), dija ob- oblasti (v. derogo), za cija mesec (v. demensum), koji je zadobija (emeritus), osmi dija (octans), čija (indefatigabilis), onda debea (spatiosus), žmuja (poculum). Sve se te riječi u tom obliku i danas govore u Primoštenu. Zamjena *a* – *o* dolazi u jeziku ličkih Bunjevaca,⁴⁶ na otoku Čiovu, Drveniku, u Marini i u Vinišću.⁴⁷ Tomljenović je tumači analogijom prema glagolima, koji u participiju imaju po zakonu -ja, na primjer: ubija – ubijao,⁴⁸ a Rešetar prema oblicima rekā, kazā, sgdje je *l* pretvoreno u *o*, pa *ao* sažeto u *a*.⁴⁹ G. Ružičić tumači tu pojavu analoškim i mehaničkim prenašanjem samoglasnika *a*, koji se u oblicima glagola s osnovom na suglasnik osjećao kao poseban nastavak, na glagole s osnovom na -i.⁵⁰

44. Pored *prije*, *poslije* Jurin ima i *prija* (v. potius, praesero), *poslija* (post, posterius). To su karakteristični štokavsko-ikavski oblici i nalaze se i u drugih dalmatinskih pisaca Jurinova doba.⁵¹

45. Mjesto grčkog i romanskog *o* stoji *a* u riječima: manastir (: monasterium), diavao (: diavolo, diabolus). Prvo *a* u tuđici argat (manovale) ne stoji mjesto grčkoga *e*, nego mjesto novogrčkoga *α*: ἄ γάρη.⁵²

³⁸ Isp. M. Hraste, Crtice o Marulićevoj čakavštini, Zbornik M. Marulića, Zagreb 1950, str. 252 i G. Ružičić, o. c., str. 79–80.

³⁹ T. Maretić, Rad 209, str. 180.

⁴⁰ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 45, str. 179.

⁴¹ M. Hraste, Čakavski dijalekat ostrva Hvara, Beograd 1937, str. 7.

⁴² M. Hraste, Čakavski dijalekat ostrva Brača, Beograd 1940, str. 16.

⁴³ G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 342.

⁴⁴ G. Ružičić, o. c., str. 76.

⁴⁵ M. Hraste, Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale, Rad 272, str. 31.

⁴⁶ G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 342.

⁴⁷ M. Hraste, Rad 272, str. 13.

⁴⁸ Nastavni vjesnik XIX, str. 342.

⁴⁹ Rad 136, str. 106. Isp. i Rešetar, Der štok. Dialekt, str. 108–110.

⁵⁰ O. c., str. 82.

⁵¹ T. Maretić, Rad 209, str. 180.

⁵² D. Boranić, Vokalizam, Zagreb 1936, str. 20.

46. Stranoga su postanja riječi kao: kapula (bulbus), spanjak (spinchium), papar (piper), tamjan, tamnjan (thus), samo je pitanje, kako je mjesto stranoga *e*, i došao samoglasnik *a*. Došao je, vjerojatno, tako što se *i* reducirao i dao meki poluglas *o*. Zatim se zbog svoga položaja u riječi reflektirao u *a*.⁵³ Tako i u hrvatskome imamo: sasnuti (subrumo) pored sisati, taknuti (contingo) pored tiknuti i ticati. U složenici mišalovka (trappola) *a* stoji mjesto našega *o*.

47. U Jurinovim Kalepinima ima dosta velik broj riječi, u kojima *a* jedamput stoji, drugi put ne stoji. To posebno vrijedi za prijedloge, priloge i veznike: *cić* – *cića* (pro, proinde), *ikad* (mai) – *ikada* (unquam), *igdar* (unquam) – *ikadar* (mai), *nikad* – *nikada* (mai non), *kadgod* – *kadgod* (qualche volta), *kad* – *kada* (quando), *kud* – *kuda* (qua), *odkud* – *odkuda* (unde), *pram* – *prama* (obviam), *sad* – *sada* (adesso), *onda* za imenicu *srb* (pruritus) – *srab* (impetigo), *glagole otrti* (polio) – *otrati* (elimo), *udriti* – *udariti* (percido) i genitiv singulara: *radi toga*, *do tog biliga* (usque eo), *ne štuje jedinog* i *pravog Boga istinoga* (idolatra), *vašeg naroda* (v. vestras), *sebe istog* (v. suimet), *od koga mista* (sicunde).

48. Sekundarno je *a* na kraju riječi: *naprida* (v. pareo), *unaprida* (praeter), *jučera* (heri), *joštera* (necnon), *opeta* (rursum), *paka* (dappoi), *protiva*, *suprotiva* (contra). Neke od njih stoje i bez toga *a*, kao: *projt* *naprid* (praetereo), *opet* (rursum), *jučer* (heri), *jošte* (necnon).

Samoglasnik e. 49. Prajezičnoga je porijekla *e* u: *tepliti* (confoveo), *potepeliti* (focillor), *tepa*, *tepla*, *teplo* (deformus). Uz njih postoje u Kalepinima i oblici sa *o*: *toplina* (caldezza), *toplji* (caldo). Samo oblike sa *e* imaju Bunjevci senjskoga zaleđa⁵⁴ i čakavci otoka Brača,⁵⁵ Visa, Hvara,⁵⁶ Čiova, Drvenika i susjedne obale.⁵⁷ Glas *e* u osnovi *tepl-* stoji kao prijepojni stepen prema *o*. Boranić misli, da se to može držati i za *duble*tu *grob* – *greb*,⁵⁸ na primjer: *greb* (sepulchrum), iz *greba* (orcianus) – *grob*, *grob*nica (monumentum). Za razliku od Boranića G. Ružičić drži, da je *e* u *greb* sekundarna pojava, nastala u jednom dijelu naših dijalekata prema glagolu *grebu*, *grebeš*,⁵⁹ dok M. Rešetar nije siguran, da li je *grob* – *greb* stara prajezična dubleta ili je oblik sa *e* nastao u oblasti našega jezika prema glagolu *gropsti*, *grebem*, jer se oblik sa *e* ne javlja ni u jednom drugom slavenskom jeziku.⁶⁰ Dvojaki su oblici vrlo rašireni na području hrvatskoga jezika. Govore se u Posavini,⁶¹ u Lici (Bunjev-

⁵³ Isp. B. Jurišić, Načrt hrvatske slovnice, Zagreb 1944, str. 59.

⁵⁴ G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 340.

⁵⁵ M. Hraste, o. c., str. 16.

⁵⁶ M. Hraste, o. c., str. 6.

⁵⁷ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 12.

⁵⁸ Vokalizam, str. 27.

⁵⁹ O. c., str. 73.

⁶⁰ Rad 134, str. 106.

⁶¹ Stjepan Ivšić, Današnji posavski govor, Rad 196, str. 182.

ci),⁶² na otocima Šolti, Čiovu, Drveniku i na susjednoj obali.⁶³ Dolaze u jeziku Primorskih lektionara⁶⁴ i M. Divkovića.⁶⁵

50. Praslavenskoga je porijekla *e* u riječima: hrabren (animosus), srčen (actuosus), sunčen (solaris), ali sunčani sat (solarium), žuberiti (pio), hitreno (v. pallio), posrebrn (argentosus), ali i srebrni (argenteolus). Glas *e* u formantu -en, na primjer: zemljen (fictilis), možden (valens) stoji mjesto *a*, -an. Prof. Ivšić tumači tu pojavu djelovanjem mnogobrojnih pridjeva na en.⁶⁶ R. Aleksić iznoseći takve slučajeve iz Reljkovićevih djela tvrdi, da je samoglasnik *e* i u takvim slučajevima praslavenskoga porijekla i ubraja ih u čakavizme.⁶⁷

51. Osnovno *a* mijenja se u *e* u riječima: bresunica (cyma), kreja (expilatio) pored krađa (furtum), resti (conresco), naresti (grandesco) pored rasti (accresco), rebac (passera), vrebac (passer).⁶⁸ Mjesto osnovnoga *a* u osnovnima krad-, rast-, vrab- imaju *e* dalmatinski pisci Jurinova doba,⁶⁹ dijalekti otoka Brača,⁷⁰ Šolte, Čiova i Drvenika,⁷¹ zadarski i Bernardinov lektionar.⁷² Inače je ta pojava vrlo raširena po čitavom čakavskom području. Djelomično i po teritoriju ikavaca-štokavaca u Bosni i Slavoniji.⁷³

52. Samoglasnik *e* u: ljubezniv (suavis), ljubeznivost (benignità) postao je još u doba, kad se poluglas mijenjao u *e*. Riječ *ljubezni* postala je od korijena ljub- i nastavka -žn.⁷⁴ Rešetar je držao, da je *ljubezni* ekavski oblik od ljubž-.⁷⁵ G. Ružičić pobija njegovo mišljenje i tvrdi, da ono *e* nije nikakav refleks *ě* nego praslavensko *e*, koje se susreće i u drugim slavenskim jezicima, kao na primjer u ruskom i u češkome.⁷⁶

53. Mjesto *o* stoji *e* u riječima: sunevrat (v. praecipito) pored sunovrat (v. narciso) i gnjilevača (cretifodina), lepuh pored lopuh (lappola). U riječi kesten (castanea) *e* u završetku -en stoji prema turskom *a*: ke-stane.⁷⁷

54. U nekim tudicama *e* stoji mjesto stranoga *i*, na primjer: čepriz (: cypressus), cepris (cipresso), selen (: selinum), renga (: aringa), lemun

⁶² Japunčić, Nastavni vjesnik XX, str. 268.

⁶³ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 12.

⁶⁴ M. Rešetar, Rad 134, str. 106.

⁶⁵ Đ. Đorđević, Matija Divković, Glas 52, str. 101.

⁶⁶ Rad 196, str. 181.

⁶⁷ O. c., str. 54.

⁶⁸ U Primoštenu se i danas govori: brěsunica, rěsti, krěsti pored krāđa, a jarěbac mj. vrebac.

⁶⁹ T. Maretić, Rad 209, str. 180-181.

⁷⁰ M. Hraste, o. c., str. 15.

⁷¹ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 12.

⁷² M. Rešetar, Rad 134, str. 100.

⁷³ M. Rešetar, Der štok. Dialekt, str. 101; R. Aleksić, o. c., str. 53, Stj. Ivšić, Rad 196, str. 180.

⁷⁴ Isp. F. Miklošić, Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum, Vindobonae 1862, str. 355: Ljuboznъ; ARj 25, str. 277.

⁷⁵ Rad 134, § 24.

⁷⁶ O. c., str. 45.

⁷⁷ ARj 17, str. 940.

(: limone). U imenici kalež (calix) *e* ne stoji mjesto *i*, jer ne dolazi od calice – calix nego od venecijanskoga oblika calese.⁷⁸ U pridjevu heljok: hiljok (luscus) *e* stoji prema hrvatskome *i*.

55. Nazal *ę* daje redovno *e*, osim slučajeva, u kojima daje *a* (v. § 41), na primjer: knez (duca), oseka (decrecimiento), oseknuti (mungor), uzeti (accipio), jezik (lingua) pored jazik, kako se i danas govori u Primostenu, čedo (infans), meso (caro), miscic (luna), i t. d.

56. Pomično *e* imaju riječi: udilj – udilje (protinus), jer – jere (perchè), ništar – ništare (nihil), nigdar – nigdare (mai non), jerbo – jerebo (impericchè), vojvoda – vojevoda (stratego).

57. Sekundarno *e* imaju na kraju: *s'* njime (seco), za kimegod (v. co-eggiare) i u sredini: omledeniti (macio). Glas *e* otpada na početku riječi u: vandelje (evangelio), vandelistar (v. levita) pored evandelje (evangelium), u sredini i na kraju: triest i devet (undequadraginta), četrest i devet (undequinquaginta) i u sredini riječi: okrčat se (circo). Glas *e* zadržali su glagoli: pametiti (memoro), upametiti, zapametiti (imparare a mente). Glagol *zapametiti* sa *e* govori se na otoku Vrgadi.⁷⁹ Sekundarnoga je porijekla *e* u: pravedan (justus), pravednost (justum), samo nije jasno, kako je tu došlo.⁸⁰

Samoglasnik *i*. 58. Samoglasnik *i* romanskoga je porijekla u riječima: konistra (< canestrum), cipa, cipla (< cephalus), cepris (< cyparissum), tikula (< tegula, quadrello), maistra (< maestrale), brnistra (< ginestra), sić (< secchia), krimiž (< cremisi, a to od arapskoga qermez), korizma (< quadragesima), piz (< peso), sika (< secca), sakižati (< secheggiare), ponistrica (< fenestra), tiganj (< tegame), grišpav (< cresco), Aristotil (< Aristoteles), a od novogrčkoga *η* u riječima: psaltir (< psalterium, ψαλτήριον), manastir (< monasterium), *ε* pedipsa (< παιδεύσαι v. stipendium), *ε*: ikona (< εἰκόνα, v. imagine).

59. Glas *i* zamjenjuje negdašnje *y*, koje se razvilo od romanskoga *o* u riječima: Jakin (< Ancona), Nin (< Nona), Promina (< Promona), Solin (< Salona), Skradin (< Scardona) i romanskoga *u*, kao na primjer: Trogir (< Tragurium), bivo (< bubalus), križ (< crux), žežin (< jejunium), mir (< murus), ločika (< lactuca), ščit (< scutum). U Primoštenu se i sada govori: žežin, žežinati, mirine.

60. Neke su riječi u crkvenostaroslavenskom jeziku imale dublete, na primjer: sjati – sijati, božji – božiji. U Jurinovim Kalepinima namjerio sam se samo na jednu takvu dubletu: zijati – zjati (inhio). Bunjevci senjskog zaleđa govore više takvih dubleta.⁸¹

61. Glas *i* razvio se od sekundarnoga *ě* na kraju riječi: zadosti (bastamente), napoli (a dimezzato), unutri (intra), vazdi (sempiterna), pokli (attesoche), okoli (intorno) i u imenicima lemiš (rallum).

62. Sekundarno *i* imaju I. u sredini riječi: stotinik (centurio), upravilnik (conditor), Ijudiski (civiliter), majimun (babbuino), od čarine (v.

⁷⁸ B. Jurišić, Nacrtna hrvatske slovnice, str. 49.

⁷⁹ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 45, str. 183.

⁸⁰ Isp. G. Ruzičić, o. c., str. 74.

⁸¹ Isp. G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 341.

putealis), 2. na kraju riječi: sami (unicus), kadgod (alcuna volta), skrozi (da banda a banda). Pomično *i* imaju: rad – radi (pro), zarad – zaradi (propterea).

63. Samoglasnik *i* vrlo često ispada: a) u infinitivu: slidit, nastojat, zamišljat, opominjat (attendo), dodit, pipat, ticat, opipat (atrecto). To posebno vrijedi za refleksivne glagole kao na primjer: prolomiti se, usidnut se (desido), zastiditi se, zasramiti se (erubescio), b) u participiju: goreć, paleć, žeguć, prleć (abbruciante). Već dio takvih krnjih participija ima ulogu pridjeva, na primjer: mućeć (tacitus), grmeć (tonitrualis), stojeć (stativus); c) u imperativu 2. lica muć (st), biž otole (levati via); d) na početku imena zemlje u izrazu: ići u Taliju (v. contentus); e) u sredini riječi: koprva (urtica), slaziti (resido) prema silaziti, onda dosta, zadosta (sufficenter) < do-sita, rašta (quin) < radi-šta.⁸² Ispadanje glasa *i* u infinitivu i u participiju vrlo je obično u starijih hrvatskih pisaca kao i u živim govorima. U Zoranićevu jeziku krnji infinitivi i krnji participiji stoje u omjeru 1 : 10 prema punim oblicima.⁸³ Dvostruki se oblici nalaze u M. A. Reljkovića i u ostalih slavonskih pisaca njegova vremena,⁸⁴ a od živih govora, na primjer, u bunjevačkom⁸⁵ i u vareškom.⁸⁶ Za kraće ili krnje infinitive Ružić i Aleksić drže, da »nesumnjivo predstavljaju glasovni oblik starog supina«,⁸⁷ a kraći participij prezenta, prema mišljenju G. Ružićića, mogao bi predstavljati »stariji oblik acc. sg. participia«. ⁸⁸

Samoglasnik o. 64. Praslavenskoga je porijekla *o* u imenici lastovica (hirundo) i u njezinim izvedenicama: lastovčiji (hirundininus), lastovčić (rondine). Oblike sa *o* ima P. Zoranić⁸⁹ i neki današnji čakavski govori, kao lumbardski.⁹⁰ Novijega je postanka *o* u riječi udorac (colpo): udarac (percussio). Po mišljenju G. Ružićića nastao je od osnove dir : der.⁹¹

65. Prema *o* u pridjevima *jadovan*, *kupovni* stoji *o* u pridjevu ljubovan (delicatus) i u imenicama ljubovnik (innamorato), ljubovnica (uxor), ljubovčica (uxorecula), onda u riječima: crkovni (v. canone), crkovnjak (ecclesiastico). Prema posvojnim pridjevima na -ov Jurin ima: zelenikov (bosso) mjesto zelenikav, šupljikov (ocellatus) mjesto šupljikav, mladikov (tener) mjesto mladikav. Analogno perfektivnim glagolima *zatvoriti*, *otvoriti* Jurin piše: koji zatvora (includens), zatvorajući (concludens), otvarajući (aperiente), a analogno glagolu *dogoditi* se piše imenicu događaj (casus, eventum). Glas *o* u nizok (improcerus) stoji utjecajem semantičkog paralelizma sa *visok*. Žuljić je u vareškom govoru zabilježio

⁸² Bunjevci senjskog zaleda govore: rāšta, porāšta. Isp. G. Tomljenović, Nastavni vj. XIX, str. 341.

⁸³ G. Ružićić, o. c., str. 98–100.

⁸⁴ Isp. R. Aleksić, o. c., str. 106 i T. Maretić, Rad 180, str. 181.

⁸⁵ Isp. G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 588 i 596.

⁸⁶ Žuljić, Školski vjesnik XV, str. 90.

⁸⁷ R. Aleksić, o. c., str. 106.

⁸⁸ G. Ružićić, o. v., str. 100.

⁸⁹ G. Ružićić, o. c., str. 83.

⁹⁰ M. Kušar, Nastavni vjesnik III, str. 324.

⁹¹ O. c., str. 83.

oblike: događaj, otvorati, zatvorat, pritvorat,⁹² a Đorđević u jeziku M. Divkovića oblike: udorac, udorce.⁹³

66. Prilozi: doisto, zaisto (vero, quinimo), uisto (licebit) dobili su krajnje *o* prema pridjevima i priložima na *o*.

67. Mjesto glasa *e* stoji *o*: a) iza *r*, na primjer gospodarov (pedisequus), postolarov (sutorius), brodarov (v. convector), mlinarov (molendarius), cesarov (imperatorius), carovati, cesarovati (imperare), b) iza *c*: čer sunčova (v. aurora), c) iza št: ogrnut plaštom (penulatus), d) iza *lj*: uskočiti neprijateljom (fuggire aj nemici), e) iza *j*: obrati vapajom (acclamare), običajom (v. usare). Osnove na -ar imaju i oblike sa *e*, na primjer gospodarev (signoresco), pečarev (fornajo), brodarev (naulericus), carev (talarus), lončarev (vasajo), zlica zidareva (cazzuola). I oblici sa *o* i oblici sa *e* opća su pojava u štokavskom narječju, kako nam svjedoče dalmatinski pisci 18. stoljeća,⁹⁴ govor posavski,⁹⁵ mostarski,⁹⁶ vareški⁹⁷ i govor ličkih Bunjevaca.⁹⁸

68. Mjesto glasa *e* stoji *o* iza palatala u složenicama: zemljopisje (geografia), zemljopisac (geografo), zemljorodac (terrigena), zmijonosan (serpenter), lažorečan (sophisticus), taščoslavan (fabulosus), ognjorodka (ignigena).

69. Po zakon prijeglasa riječi jošte, još (imo) imale bi glasiti *ješte*, *ješ*, kao što glase u većini slavenskih jezika. Za prof. Jurišića *o* je u tom prilogu nejasna postanja,⁹⁹ dok ga Maretić tumači disimilacijom, da ne bi u oba sloga došao isti glas *e*.¹⁰⁰ U pridjevu kiševit (pluviosus) iza palatala *š* stoji *e*, premda je danas u književnom jeziku pravilan samo oblik sa *o*: kišovit.

70. Uzvik *evo* Jurin piše na jednom mjestu *ovo* pored *evo* (hem). Oblik sa *o* običan je u jeziku starijih čakavskih pisaca,¹⁰¹ primorskih lekcionara.¹⁰²

71. U većem broju riječi *o* potječe od stranoga kratkog *a*, ponajviše u prvom, rjeđe u drugom slogu, na primjer: korizma (< quaresima), popir (< papiro), sotona (< satan), polača (< palatium), bosilak, bosiljak (< basilicum), lovorika (< laurus), komarda grč. καμάρσα (v. macello), kotao, kotlénka got. katils (lebes), ločika (< lactuca), jastog (< astacus), koludar < grč. καλόγερως (monaco), konistra (< canistrum), kosten, kostanj (< castanea), konoha (< canova), konop (< canapo), komora (< camerra), opat (< abbas), krto (< cartallus), otar (< altare), komin

⁹² Školski vjesnik XV, str. 40.

⁹³ Glas 52, str. 101.

⁹⁴ T. Maretić, Rad 209, str. 208.

⁹⁵ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 183 i 212.

⁹⁶ M. Milas, Rad 153, str. 61.

⁹⁷ Zuljić, Školski vjesnik XV, str. 41.

⁹⁸ G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 340 i Japunčić, Nastavni vjesnik XX, str. 270. Za čitav štokavski dijalekt isp. M. Rešetar, Der štok. Dialekt, str. 105–106.

⁹⁹ Nacrt hrvatske slovnice, str. 55.

¹⁰⁰ Gramatika i stilistika, Zagreb 1931, str. 94.

¹⁰¹ Isp. ARj 41, str. 495.

¹⁰² M. Rešetar, Rad 134, str. 106.

(caminum, v. focus), poluga < grč. φαλλάγγη (mallocrum), paganin (< paganus), diomanat (< adamante, adamas), gostera < novogrč. γουστέρου (urceus), more (< mare), koparan (< caparone), subota (< sabbatum), bulog < tur. bulak (rumor), Omiš (< Almisa), Solin (< Salona), Ston (< Stagnum), Trogir (< Tragurium), sparoga (< asparagus), bob (< faba), voga (< alga) s protezom v. Takvih i sličnih slučajeva nalazimo u jeziku protestanskih pisaca 16. stoljeća,¹⁰³ dalmatinskih pisaca 18. stoljeća,¹⁰⁴ i u jeziku M. A. Reljkovića.¹⁰⁵

72. U imenici majstor (v. professore) *o* stoji prema njemačkom *e* (< Meister). U tote (in cotesto luogo) *o* zamjenjuje naše *u*, a u kakovkodi (quotuscunque) zamjenjuje naše *a* – kakavgod. Pored oblika sa *o*: surotva (serum, v. seresco), iztomačiti (explico) postoje i oblici sa *u*: surutka (v. seresco), iztomačiti (declaro). Na otoku Vrgadi govori se *sūrotva* mjesto *surutka*.¹⁰⁶

73. Ispred negdašnjih poluglasova *ɔ* i *ɔ* na kraju sloga *o* je postalo od *l*, na primjer: boo (aegrotatio), pritio (praepinguis), cio (perinteger), pogibio (rischio), veo (velamen), posao (spectio), spoo (sexus), soonica (salinum), usionik (tyrannus), seoski (villaticus).

74. Dvostruke oblike imaju: bo (aegrotatio) – bol (infermità), dio (parte) – dil (v. tempus), dionik – dilnik (participa), bio (albus) – bil (bianchetto), palma – poma (palma), pogibio – pogibil (pericolo), usion – usilni (violentus), vlasteostvo – vlastelstvo (nobilitas), žmuo (bicchiere) – žmul (cyatus). Takve pojave susreću se u jeziku dalmatinskih pisaca 18. stoljeća,¹⁰⁷ u jeziku M. A. Reljkovića¹⁰⁸ i ostalih slavonskih pisaca njegova vremena.¹⁰⁹ U čakavskim govorima krajnje *-l* ili ostaje ili se mijenja sad u *o*, a sad u *a*.¹¹⁰

75. Pomično *o* ima veznik prije nego (prius) – prije neg (priusquam). Sekundarno *o* ima glagol okoružiti (circino): okružiti. Glas *o* ispada u: obidvati (prandeo), obidvan (pransus), dokle, tja dokle (quatenus), ovliko (tum), ovlino pored ovolino (tanitno), trubičav (porriginosus) – otrubičav.

Samoglasnik u. 76. Pored staroga *u*, koje je ostalo nepromijenjeno u svim hrvatskim govorima, u Jurinovu jeziku dolazi *u*, koje je postalo od *-an-* u riječi stranoga porijekla: poluga (falanga, stanga) i od *-el > ɛl > lb > l > u*: dupin (delphinum), Duvno (Delminium).

77. Glas *u* razvilo se nadalje od (*v-on > *v-un >) vɔ > u, (*son > sɔ > s) (su), vɔzɔ > uz, na primjer: unići (v. interessare), uvik (in eterno); sukrvica (pus), susnižica (buffera), susestvo (vicinitas), susid (confinante), uskrsnutje (resurrectio), uzradovati (exsulto). Uperedo s tim

¹⁰³ F. Fancev, Rad 212, str. 187.

¹⁰⁴ T. Maretić, Rad 209, str. 183.

¹⁰⁵ R. Aleksić, o. c., str. 54–55.

¹⁰⁶ B. Jurišić, Nastavni vjesnik, 46, str. 21.

¹⁰⁷ T. Maretić, Rad 209, str. 192.

¹⁰⁸ R. Aleksić, o. c., str. 65.

¹⁰⁹ T. Maretić, Rad 180, str. 151.

¹¹⁰ F. Fancev, Rad 212, str. 199; M. Hraste, Čakavski dijalekat ostrva Brača, str. 21; M. Hraste, Čakavski dijalekat o. Hvara, str. 9 i M. Hraste, Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale, Rad 272, str. 13.

oblicima Jurin ima crkvene oblike: voskrsnutje (resurrezione), voskrsenje (resurrectio), vozradovati (exsulto), onda još voznesenje (oblatio), vozvištenje (nuntiatio), vozvistiti (edicto).

78. Mlađega je postanja *u* u riječima: unda (illac), uvda (huc, hinc) pored ovda, ovuda (quinci), onda (là). Glas *u* razvio se najprije u *onda* utjecajem nazala *n*, zatim prema njemu i u prilogu ovuda (ovda). Lički Bunjevci pored *ũnda* govore sa *u* i: ùni, ùnāj.¹¹¹ U nekim čakavskim govorima, kao na primjer na otoku Šolti, instrumental singulara *a*-osnova mjesto -on (-om) glasi -un: vodũn, kozũn, ženũn.¹¹²

79. Glas *u* razvio se od stranoga *o*: 1. ispred *n*: paun (pavo, pavonis), timun (< temo, temonis), pipun (< pepo, peponis), mlun (< mellone), četrun (< citro, -onis), unća (< oncia), drakun (< draco, -onis), kapun (< capone), lemun (< limone), sapun (< sapone), Nerun (< Nero, -onis), Dodun (< Dodone), tunj (< tunnum), dunja, tunja: grč. κυδονία (pomo cotogno), 2. ispred *r*: Turin (< Torino), turan (< torrem), stura (< stora), ura (< ora, hora), manjurica: tal. minore (simpulatrix), 3. ispred *s*: ruža (< rosa), rusula, rusa (< rosa), rusmarin (< rosmarinum), petrusimen (< petrosolinum), muškat (< moscatello), 4. ispred *m*: dumna: domina (piatrix), lumrela: ombrella (parasole), bumba (< bomba), drum: grč. δρόμος (via), gumina (< gomena), 5. ispred *l*: ljulj (< lolium, giogljio), ulje (< oleum), apostua (< apostolus), kapula (< cepulla), ludulinka (< lodola), skatulica: tal. scatola (dactyliotheca), pulenta: tal. polenta (tragum), Fulinj (< Foligno), Napula (< Neapolis), 6. ispred *p*: kupa (< coppa), duplir (< oluplerium), supa (< soppa), stupa (< stoppa), biskup: stnj. biskof (episcopu), 7. ispred *k*, *g* i *z*: bukljia: grč. βουκκλιον (oenophorum), kukljica (< cocolla), kukdrilo (< coccodrillo), koludar, koludrica: grč. κολύβριος (monaco), dužd (< doge), buzdohan: tur. bozdogan (mazza). Strano *o* prelazi u naše *u* pretežno u posljednjem, rjede u drugom, a posve rijetko u trećem slogu od kraja. Takvih i sličnih primjera ima u jeziku dalmatinskih pisaca 18. stoljeća,¹¹³ u M. A. Reljkovića¹¹⁴ i njegovih suvremenika u Slavoniji. Za slučajeve kod slavonskih pisaca Maretić misli, da su ih preuzeli od dalmatinskih pisaca.¹¹⁵

80. Strano *i* daje u našem jeziku *u* samo u dvije riječi: ćurilica (v. alfabeto), gusterna (< cisterna).

81. Glas *u* u participima: letući (volans), letuće (volabile), od živine letuće i plazuće, (animal), priličan kamiku plovućem (pumicosus), refleks je starog nazala *o*, koji tu ne stoji po zakonu nego po analogiji onih glagola, koji ga imaju po pravilu. Inače participi tih glagola glase: leteći, plazeći, ploveći.

82. Prema prijedlogu uz Jurin ima prijedlog *nuz* u značenju *niz*, na primjer nuzbrdit (clivosus), nuz njivu, nuz polje (colliciae), puštati nuz-

¹¹¹ Japunčić, Nastavni vjesnik XX, str. 268.

¹¹² M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 30.

¹¹³ T. Maretić, Rad 209, str. 183.

¹¹⁴ R. Aleksić, o. c., str. 54-55.

¹¹⁵ T. Maretić, Rad 180, str. 151.

brdo (chalo), nagnuto nuzbrdo (catatonus), nuzbrdice (al chino). ARj navodi samo četiri slučaja, u kojima *nuz* znači isto što *niz*.¹¹⁶

83. Samoglasnik *u* ispada u sredini riječi: ovdá (da qui), skobiti (incontrare): sukobiti, ostrgati (adrado): ostrugati, kukljica (cappuccio): kukljica i na kraju riječi: svrh, svr (v. superpondium): svrhú.

Samoglasnik ě. 84. Dvije su kategorije refleksa glasa *ě*: 1. kategorija završetaka i 2. kategorija osnova. Prva obuhvaća nastavke imenskih i glagolskih osnova, komparativa i završetke nekih priloga na *ě*. U njima svima Jurin ima refleks *i*, osim u infinitivu glagola: odoljeti (vinco), (h)otjeti (pretendere).

85. Druga kategorija obuhvaća korijene i osnove i daje vrlo šarenu sliku refleksa u Jurinovu jeziku. Pored čisto ikavskih, ijekavskih i ekavskih refleksa nalaze se još ikavsko-ijekavske, ikavsko-ekavske, ijekavsko-ekavske i ikavsko-ijekavsko-ekavske skupine refleksa. Prema tome imamo sedam različitih skupina, od kojih najviše slučajeva broji ikavska i ikavsko-ijekavska skupina.

86. Od ikavske skupine donosim samo one slučajeve, koji su bilo s kojega razloga zanimljivi. Jurin na primjer piše jelin (cervus), jelinii, jelinov (cervarius), jelinic (cerbiatto) mjesto jelen, jelenov i t. d. Glas *i* u Jurina razvio se iz sekundarnoga *ě*, koji je vrlo rano nastao na našem tlu,¹¹⁷ a i danas se te riječi govore sa sekundarnim *ě* u nekim govorima.¹¹⁸ Iz sekundarnoga *ě* razvio se *i* i u riječi lemiš (rallum), jer je u praslavenskoj riječ glasila *lemešb* sa *e* u oba sloga.¹¹⁹ Nije jasno, kako je refleks *i* došao u riječi kulin (apexabo), jer postoje oblici sa tri refleksa, po čemu bi se moglo pomisliti, da je ono -en od formanta -ěnb.¹²⁰ Pored običnijeg oblika orah (nux) Jurin ima i neobičniji oblik *orih* (nux) i prema njemu pridjev orihov (nuceus). Tu je samoglasnik *i* refleks staroga -ě- (isp. stsl. opěxъ). Samoglasnik *a* je nastao promjenom *ě* u *a*, i to samo u štokavskom narječju.¹²¹

87. Refleks -(i)je- imaju: podejelica (scuffia), postala od kasnolatin-skog faciale (facies),¹²² lijenka (pertica), lijenke (interpensiva) i ljesa (graticcio).

88. Samo refleks -e- imaju osnove: bolehljiv (malsano), celov (basium), celovati (exosculator), celivati (osculator), cesar (imperator), jastreb (acertello), koprena (veletto), koren (radix), vrelo (ala), oseka (reflusso), starašina (praeses), ozlediti (gravo), zlediti (laedo). Imenica *jastreb* dolazi od praslavenske *astrębъ*, u kojoj se u nekim krajevima razvio sekundarni *ě* te se govori *jastrijeb*.¹²³ Imenica *koren* nije imala *ě* u praslavenskom i u crkvenostaroslavenskom jeziku. U našim najstarijim knjigama

¹¹⁶ Isp. ARj 36, str. 271.

¹¹⁷ Isp. G. Ružičić, o. c., str. 54.

¹¹⁸ Isp. ARj 15, str. 580.

¹¹⁹ D. Boranić, Vokalizam, str. 38 i ARj 24, str. 4-5.

¹²⁰ Isp. ARj 23, str. 772.

¹²¹ Isp. ARj 39, str. 154.

¹²² Isp. ARj 43 str. 153, gdje glasi *pōcelica*.

¹²³ Isp. D. Boranić, Vokalizam, str. 38 i B. Jurišić, Nacrt hrvatske slovnice, str. 67.

dolazi uporedo sa *ě* i sa *e*.¹²⁴ Glas *e* u riječi *krelo* nejasna je postanja,¹²⁵ a u *oseka* može biti refleks sekundarnoga *ě* ili nazalnoga *ę*. Riječi s osnovom *-zled-* ne mogu se jednostavno ubrojiti u ekavizme, jer u crkvenoslavenskom i u našem starijem jeziku susrećemo dublete *zbledo* – *zľědъ*. Tako na primjer u Ispravi Kulina bana od 29. kolovoza 1189. čita se: »bezъ vъsakoe zbledi«, iako je Isprava napisana ijekavskim govorom.¹²⁶ Prema tome, ono *e* može, ali ne mora, biti refleks glasa *ě*.

89. Ikavsko-ijekavske reflekske imaju osnove i korijeni: bida (mestizia) – bijeda (miseria), bižati (refugio) – bježiv (profugus), biliti, biliti se (albeo) – bijeliti, bijeliti se (albeggiare), bilig (scopus) – biljeg (sigillum), bis (rabies) – bijes (rabies), besiditi (compello) – besjediteljica (oratrice), brist (ulmus) – brijest (olmo), cilovit (incorruptus) – vino cijelo (vino puro), cina (valor) – cijena (pretium), razcipiti (diffindo) – cjepidilaka (spirlorcio), civnik (organum) – cijevnik (organo), cvit – cvijet (flos), čovik – čovjek (vir), zaditi (suffigo) – zadjeti (adalligo), did (progenitor) – djed (avus), dilitelj (diribitor) – dijeliti (sortior), dilo (opera) – djelo (facinus), dite (pupilla) – dijete (putto), divica, divojka – djeвица, djevojka (virgo), drim (dormitio) – drijemak (opio), drinj dub (cornus) – drijenak (parietaria), drivo (vascello) – drijevo (nave capitana), hlibac (panetto) – hljeb (panis), jisti (edo) – jesti (obesco), kolino (progenies) – koljeno (ginocchio), kris – krijes (cicala), lik (remedium) – lijek (medela), slipiti (agglutino) – slijepiti (incolare), lir – lijer (lilium), lis – lijes (materia), lito (aestas) – svako ljeto (quotannis), livak (serviziale) – sljevnica (crogiolo), mih (uter) – mijeh (otre), prominiti (emuto) – promijeniti (tramutare), mira (demensum) – mjera (metro), misto – mjesto (locus), mlič (lactarius) – smlječ (lathyris), Mlit – Mljēt (Malita), doniti (affero) – zanijeti (invaghire), nigovati (circummulceo) – njeğova (adulare), pisma (versus) – pjesan (poema), pišac (pedes) – pješac (viandante), plisniv – pljesnav (mucidus), posli (deinde) – poslije (exinde), ridkoća – rijetkost (raritas), rika (flumen) – rijeka (fiume), ripa (napus) – rjapa (rapa), sikira (securis) – sjekira (manara), sime (semen) – sjeme (seme), siver – sjever (aquilo), osin (ombrella) – sjena (umbra), slipiti (caeco) – oslijepiti (excaeco), sliz – sljez (malva), smišnost (irridiculum) – smiješni (ridicolo), dospiti (definio) – prispjeti (accostare), sriš – srijež (tartaro), stig (bandiera) – stijeg (vexillum), svit – svijet (mundus), tišiti (consolo) – utješiti (tranquillare), tik – tjeik (spatium), protirati (propulso) – raztjerati (abbattere), tisan (parcus) – tijes (praelum), tisto – tijesto (massa), trim (peristylum) – trijem (portico), navistiti – navijestiti (annuntio), vik – vijek (saeculum), vitar (ventus) – vjetar (notus), vriti – vrjeti (bullio), vrime (tempus) – vrijeme (dies), vris – vrijes (timo), pustiti vriže (produrre) – pustiti vriježe (verno), zvir – zvijer (bestia), zvizda (sidus) – zvijezda (v. discus).

¹²⁴ Isp. B. Jurišić, Nacrt hrvatske slovnice, str. 66 i ARj 20, str. 327.

¹²⁵ Isp. ARj 21, str. 501.

¹²⁶ Isp. Šurmin – Bosanac, Čitanka iz kujiževnih starina, Zagreb 1908, str. 146.

90. Osnove i korijeni s ikavsko-ekavskim refleksima: brime – breme (graviditas), ogriznuti (v. cruento) – ogreznuti (attuffare), mniti (existimo) – mnenje (arbitratus), potreba (egestas) – potreba (necessitas), vinac (diadema) – venac (corona),¹²⁷ vrića (saccus) – vreća (sacco), uvriditi (pungo) – uvrediti (minuo), pripelica (conturnix) – prepelica (conturnice), slizena (splen) – slezena (smilza). U glagolu *ogreznuti e* stoji mjesto negdašnjoga *e*. Ikavski oblik *ogriznuti* nastao je analogno glagolu *gristi*. Oblik *prepelica* zajednički je svim slavenskim jezicima. Ikavski se oblik razvio na ikavskom području po svojestvu toga govora. U riječi *slezena* oba *e* potječu od praslavenskoga *e*.

91. Ijekavsko-ekavski refleks ima samo: zjeniti (autumo) – zenica (pupilla).

92. Ikavsko-ijekavsko-ekavski refleks dolaze u riječima: bditi – bdjeti (vigilo) – bdenje (custodia), crivo (alvus) – crijevo (venter) – debelo crevo (omasum), grihot – grijeh (peccatio) – grešiti (pecco), kripiti (fomento) – krijepnik (confortante) – krepost (virtus), lip (pulcher) – lijep (formosus) – lepota (elegantia), umriti (moriō) – umrijeti (decumbo) – umreti (denascor), pliva (pulla) – pljeva (appluda) – plevnica (tugurium), najpri (primum) – najprije (inprimis) – prednji (prior), rič (verbum) – riječ (dictum) – skladnorečje (facundia), riz – rijež (linea) – rezalac (trinciante), zasisti (insidiō) – sjestj (sedere) – zasesti (occupō),¹²⁸ sino (foenum) – sijeno (fieno) – seno (foenum), sliditi (continuo) – sljedni (contingente) – slediti (v. expecto), snig (nix) – snijeg (neve) – sneg (nix), srića (fortuna) – po srijeći (obtingit) – sreća (fortuna), sridnje (modice) – srijeda (mercoledì) – srednji (modicus), tilo (corpus) – tijelo (corpo) – telesni (corporalis), umiti (sapere) – koji umije (uomo che fa bene) – umetnost (v. compago), zaviti (votum) – zavjet (votum) – zavetati (voevo), vira (fides) – vjera (dogma) – veran (fidelis).

93. Mjesto iskonskoga *i* stoji -ije- ili -e- u riječima: briječnik (invaluce), djemiti (fumare), lijest (folium), mjesliti (v. extenebro), pjeti (poto), pijesati (exaro), rjeba (piscis), sjer (cacio), tjekva (cucurbita), zijed (muraglia), koji vjedi (videns), žjeviti (vivere), sen, sena (filius, gnatus). Takvih slučajeva pretjeranog ijekanja i ekanja imaju neki stariji pisci, kao Divković,¹²⁹ Kavanjin, Vitaljić,¹³⁰ Kačić¹³¹ i neki govori u Bosni¹³² i u Slavoniji, gdje se zamjena *i*: (i)je najčešće javlja u skupini -ir i ri- ili u skupini li-, -vi-. Prof. Ivšić tumači tu pojavu utjecajem glasova *r*, *l*, *v* na kvalitetu samoglasnika *i*, koji se diftongizirao i dao (i)je.¹³³ Od navedenih Jurinovih slučajeva tako bi se mogli tumačiti:

¹²⁷ U Primoštenu se i danas govori: vënac, vënci, a na Vrgadi: vëñac pored vinčanti se. (Isp. B. Jurišić, Nastavni vj. 45, str. 176).

¹²⁸ U Primoštenu: sësti, zäsesti, a na Vrgadi: sësti – siditi. (Isp. B. Jurišić, Nastavni vj. 45, str. 175).

¹²⁹ Đ. Đorđević, Glas 52, str. 98.

¹³⁰ M. Kombol, Povijest hrvatske književnosti, Zagreb 1945, str. 278–279.

¹³¹ T. Maretić, Rad 209, str. 184–185.

¹³² M. Rešetar, Der štok. Dialekt, str. 73–74.

¹³³ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 166–168.

briječnik, rjeba, sjer, vjedi. Ostali su oblici mogli nastati prema riječima, koje su im formalno slične i u istovjetnom slogu imaju *ě* po zakonu.

94. Etimološkoga je porijekla *-e-* u prefiksima: *prez-*, *brez-*, na primjer *prezbočan* (*delumbis*), *presposlen* (*oscitans*), *prezpametan* (*de-mens*), *brezakonje* (*contumelia*), dok je nejasna etimologija glasa *-e-* u riječima prema (*v. incontrare*), *premda* (*benchè*).¹³⁴

95. Iz iznesenoga se gradiva razabira, da su u Kalepinima čisto ijekavski i čisto ekavski oblici dosta rijetki. Naprotiv, ikavsko-ijekavski i ikavsko-ijekavsko-ekavski su oblici dosta brojni. S time u vezi nastaje pitanje: odakle toliki ijekavski i ekavski oblici u Jurinovim rječnicima? Postoje tri mogućnosti za rješenje toga pitanja: 1. riječi s ijekavskim i ekavskim oblicima Jurin je mogao uzeti iz ijekavskoga govora sjeverodalmatinskih pravoslavaca, 2. mogao ih je uzeti iz svojih hrvatskih izvora i 3. iz svoje lektire. Poređivanjem Jurinova hrvatskoga teksta s hrvatskim tekstom Mikaljina Blaga i Della Bellina Dikcionara dolazi se do posve jasna zaključka, da je Jurin najveći dio ijekavizama poprimio od njih, ali ne naslijepo i bez nekoga kriterija, nego na svoj način. Izvjestan broj tih oblika on je preuzeo doslovno. Druge je poikavio ili im dodao ikavsku dubletu. No, najvažniji izvor za ijekavizme i ekavizme jest sam pisac. Na osnovi svojih predložaka i svoje lektire sam je stvarao ijekavske oblike i unosio ih u svoje rječnike. Pri tom je koji put pretjerao, kako nam svjedoče navedeni oblici pretjeranog ijekanja i ekanja.

96. Lakše je ustanoviti porijeklo ekavizama, kojih je manje, a javljaju se u osnovama i korijenima: *bolězn-*, *čěl-*, *česar-*, *jastrěb-*, *koprěn-*, *korěn-*, *krěl-*, *osěč-*, *starěš-*, *zlěd-*, onda u *brěmen-*, *grězn-*, *mně-*, *trěb-*, *věnbč-*, *vrěč-*, *vrěd-*, *glězn-*, *zěn-* i konačno u *bdě-*, *crěv-*, *grěh-*, *krěp-*, *lěp-*, *mrě-*, *plě* (*v - t*), *prě-*, *rěč-*, *rěz-*, *sěd-*, *sěn-*, *slěd-*, *sněg-*, *srěc-*, *srěd-*, *teles-*, *umě-*, *vět-*, *věr-*. Prvih jedanaest osnova ima samo ekavske oblike, drugih devet ima ikavske i ekavske, ostalih dvadeset ikavske, ijekavske i ekavske. U prvoj skupini stoji refleks *-e-* iza *c*, *l*, *r*. Za oblike *jastreb*, *koren* i *zled već* je rečeno, da mogu, ali ne moraju, biti ekavizmi. U krelu *-e-* je nejasna postanja. Prema tome, u prvoj skupini se nalazi samo šest pravih i sigurnih ekavizama. U drugoj skupini refleksi *i - e* dolaze iza *d*, *t*, *r*, *l*, *s*, *m*, *n*, *v*, *a* u čitavom Jurinovu jeziku iza: *c*, *d*, *t*, *l*, *m*, *n*, *r*, *s*, *v*, *z*. Refleks *-e-* najčešće dolazi iza suglasnika *r*.

97. Zadarski lekcionar ima uvijek *-e-* u osnovama: *čělov-*, *česar-*, *zlěd-*, *ob(v)ět-*, *sěsti*, *pěti*, *ljubězn-*. Redovito ima *-e-* u: *dělo*, *kolěno*, *lěo*, *město*, *děl*, *stěna*, *zasědati*, *tělo*, *čěna*, *prě*.¹³⁵ U prvih sedam primjera sa zadarskim se lekcionarom slaže lekcionar Bernardina Splićanina. U idućih šest, u kojima *Z* ima redovno *-e-*, *B* ima *i-e* refleks, a u posljednja četiri *B* obično ima *i*. Za razliku od *Z* on ima ekavizme: *venčaci*, *svečali*, *svečaše*, *veki vekov* i *presnih*, kojih *Z* nema.¹³⁶ U govoru otoka Vrgade

¹³⁴ Isp. G. Ružičić, o. c., str. 58.

¹³⁵ M. Rešetar, Rad 134, str. 110.

¹³⁶ M. Rešetar, ib.

refleks -e- imaju: breteno, (jastreb), (koren), (kostret), mela, obe, obcvi, obećati, oseka, ozlediti, peteh, plena – plena, pregršć, prevrslo, seno, slezena, sused, zanovet, zavećati, zenica, a refleks e – i: vode, node, nonde, tote, doklen, dokle, dokolen, pokle, potle, pren, prena, belonguza – bili, biliti, krelo – krilca, preko – priko, Preko, sestj – siditi, starešina, starešica – stariji, telesna – tilo, venac – vinčati se, verovati – vira.¹³⁷ U božavskom govoru na Dugom otoku nalaze se ekavizmi: peti, peteh, telesa, sedit, verovat, veran, beli, beseda, celi, cene, cvet, delat, dedel, koleno, leto, mesto, nevesta, obedvat, zavećat. Pored toga refleksa e-i imaju: pena – pina, vetar – vitar.¹³⁸ G. Ružičić iz jezika P. Zoranića navodi kao ekavizme: cěl-, cėsar-, zľěd-, vėnbc-, pč-, sėd-, sėd-, vėr-, mėr-, vėt-, (j)ėd-, dč(v)-, těl(es)- přė-, slėd-, bolėzn-, imėnja.¹³⁹ Rešetar kao ekavizme Zoranićeva jezika još navodi: ljubezan, prez, prepravni, obe, jinem, treba, zapovedi, vreju, svude, kude, tude.¹⁴⁰

98. Prof. M. Maček utvrdio je za istarske čakavske govore, da se ž reflektira u -e- ispred suglasnika: t, d, n, l, r, s, kad iza njih dolazi koji od stražnjojezičnih samoglasnika: a, o, u, o, y, ъ, (t, d, n, l, r, s + a, o, u, o, y, ъ).¹⁴¹ No, to se pravilo ne može primijeniti na sve ekavske slučajeve u zadarsko-šibenskim čakavskim govorima. Jedinственija se slika ekavskih refleksa dobiva, ako se gledaju suglasnici, koji stoje ispred ě. Tako Jurinovi ekavizmi stoje iza: d, t, l, r, n, m, c, e, z, v, a ekavizmi navedenih govora još iza p i b. Ta konstatacija kao i istovjetni slučajevi jasno govore, da su Jurinovi ekavizmi, bar u najvećem dijelu, došli iz čakavskih govora šibenskog i zadarskog primorja i otoka, ne ubrajajući među njih očite pozajmljenice iz Mikaljina Blaga i Della Bellina Dikcionara. Vjerojatno je i sam neke ekavizme stvorio, kako nam bjelodano jamči riječ sen, sena (filis), koju je načinio prema riječima sena (sjena) i seno (sijeno).

99. Učenjaci se ne slažu, odakle ekavizmi u istočnočakavskim govorima. Rešetar s Jagićem drži, da su »ekavski oblici u čakavaca bez sumnje isto tako direktni refleksi općega slavenskoga ě kao što su u zapadnoj Bugarskoj i Mačedoniji i u naših štokavaca ekavaca i kajavaca, u nekim pojedinim primjerima jekavskog govora, pa u većine Slovenaca«, i da su ekavski oblici stariji od odnosnih ikavskih oblika.¹⁴² G. Ružičić pobijajući to mišljenje kao i mišljenje M. Kušara, prema kojemu bi ekavizmi u čakavskom dijalektu potekli iz slovenskoga jezika, tvrdi, da ekavski oblici u istočnočakavskim govorima ne »pretstavljaju ništa drugo nego crtu stranog porekla, unesenu iz zapadnočakavskog dijalekta, u kome je ě isto tako glasovnim putem prelazilo u e«, a taj se zapadnočakavski dijalekat prostirao po Kvarnerskim i sjeverodalmatinskim oto-

¹³⁷ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 45, str. 175.

¹³⁸ A. Cronia, Južnosl. filolog VII, str. 77.

¹³⁹ O. c., str. 59.

¹⁴⁰ Rad 134, str. 114.

¹⁴¹ Prasłow. ě w ikawsko-ekawskich dialektach Istriji s'rodkowej. Arch. neophil. Tom I. Krakow 1929–1930, (p. o.), str. 18–20.

¹⁴² M. Rešetar, Rad 134, str. 121.

cima, preko kojih su se odnosni ekavizmi širili na istok i na susjedno kopno.¹⁴³ No Ružičićevo nas mišljenje ne uvjerava, kako su se ekavizmi raširili tako daleko na jug, i zašto su se sačuvali gotovo u istim osnovama i korijenima u istočnočakavskim govorima. Prof. P. Skok analizirajući jezik Supetarskog kartulara ustanovio je, da se refleksi -e- javlja bez obzira, koji suglasnici i samoglasnici stoje iza njega.¹⁴⁴ Zato se sa sigurnošću može reći, da su ekavizmi na čitavom čakavskom području direktni refleksi staroga č, a sačuvali su se u izvjesnim riječima utjecajem ne samo suglasnika, koji dolaze iza č, nego i utjecajem suglasnika, koji dolaze ispred njega. Što broj ekavizama prema istoku opada, a prema zapadu raste, ne znači, da su ti oblici potekli iz zapadnočakavskog dijalekta, nego da su se sačuvali kao ostaci ekavizama, koji su se gasili pod uplivom ikavskoga govora štokavskoga narječja, koji je na štetu čakavskog dijalekta sve više osvajao teren uslijed migracije pučanstva pred najездом Turaka kroz gotovo četiri stoljeća.

Samoglasnik r. 100. Samoglasnik r Jurin bilježi na tri načina: ar, er, ir, od kojih ar najčešće dolazi, na primjer artast, arvat i se, čvarčak, tarn. Sa er i ir auktor piše samo neke riječi kao na primjer: od terpeze (v. coenatorium), xertva (hostia), iškernji (propinquus), cirglienilo (conchyliatus), xirtva (immolatio), dirvar (lignarius), kirmkov (porcarus). Sa ra Jurin piše taj glas samo u glagolu škrafčiti (quatio). Zbog njegove osamljenosti može se smatrati pogreškom pera. U nekim živim govorima uz samoglasnik r čuje se e kod pjevanja i kazivanja stihova.¹⁴⁵ ili inače u govoru, kao na primjer u dijalektima otoka Vrgade, Raba, Kvarnerskih otoka.¹⁴⁶ Za popratno a i e Rešetar misli, da su poslije 15. stoljeća došli iz pisanih spomenika u živi govor.¹⁴⁷

Kontrakcija samoglasnika. 101. Hijat ili zijev Jurin uklanja sažimanjem samoglasnika, pa mu dvoglas ao daje o, na primjer: oso (onager, lucius) mjesto osao, opuzo (calvatus) mjesto opuzao, pako (inferno) mjesto pakao. Takvo sažimanje nije obično u piščevu kraju, pa ga je on bez sumnje poprimio od bosanskih ili dubrovačkih pisaca. U piščevu rodnom kraju ao daje a, na primjer: posa (v. ancillor), čava (clavus), misa (v. cogitabilis), svita (rutillus), kota (ahenum), vrta (hortus), ora (aquila). U riječima stranog postanja kao kardina (cardinalis), sinja (terminus), krista (cristallo), vjerojatno i u ka (lutum), ždra (grus) krajnje je l otpalo, a nije se pretvorilo u o i steglo sa a u a (ao - a), jer je otpadanjem glasa l dobiven oblik sličan onim oblicima, gdje je ao dalo a. Pored obli-

¹⁴³ O. c., str. 70.

¹⁴⁴ Na osnovi raznih primjera prof. Skok zaključuje: »Iz navedenih se primjera vidi, da se Ъ > e nalaze ne samo pred konsonantima d, s, t i v. što odgovara pravilu, koje je postavio L. Jakubinskij, nego i pred konsonantima g, k, h i nj, kao i u dočetku, gdje bi prema istome naučniku trebalo očekivati i. Razvitak jata bio je, prema tome, na starohrvatskoj teritoriji nezavisan od konsonanata, koji dolaze iza njega, i od dočetka. (Isp. Supetarski kartular, Djela Jugosl. akademije 43, Zagreb 1952, str. 244).

¹⁴⁵ Isp. Stj. Ivšić, Rad 196, str. 176-177.

¹⁴⁶ Isp. B. Jurišić, Nastavni vjesnik 45, str. 180; M. Kušar, Rapski dijalekt, Rad 118, str. 4; I. Milčetić, Rad 121, str. 105.

¹⁴⁷ Rad 134, str. 141.

ka voga (alga), za koji je već naprijed rečeno, da je nastao od tal. *alga* s protetskim *v*, Jurin ima oblik *poma* (datilo) prema lat. i tal. *palma*. Još ima *sviroka* (*piva*) mjesto *sviralka* i *stroča* (*timiditas*) mjesto *strahoća*. Oblici *vogâ*, *pôma* i *svirôka* govore se u Dubrovniku.¹⁴⁸

102. Skupina *ao* daje *a* i na kraju nekih participa, na primjer: *odраста*, *odaša* (v. *vesticeps*), *ozeba* (*perfrigidus*), *uživa* (v. *perfructus*), *doša*, *poša* (v. *salvetote*), *zva* (v. *testatus*).

103. Ispadanjem glasa *s* između samoglasnika *e-a*, oni se stežu u *a*, na primjer: *car* (*imperatore*), *carevati* (*imperare*), *carevak* (*jacinto*), a ispadanjem glasa *h* iz grupe *e-o*, ona se steže i daje *o*, na primjer: *jovina* (*alnus*) mjesto *jehovina*, *jovište* (*alnetum*) mjesto *jehovište*. Skupina *ei* nikada se ne steže u glagolu *neimati* (*deficit*). Jedamput mjesto *neima* dolazi *nima* (v. *abfuturus*). No taj oblik nije postao stezanjem *ei* u *i* nego od *č*, koji se u starom jeziku formirao od »sastavka vokala *e* (u *ne*) i od *i* (u *imati*)«. ¹⁴⁹

104. Mjesto *osijati* Jurin piše *osati* (*circumsero*), gdje je iz skupine *i-a* ispao suglasnik *j*, a zatim *ia* dalo *a*. Slično se stezanje i sažimanje vrši u: *prići* (*postvenio*) mjesto *prići*, *stati* (*recumbo*) mjesto *stajati*, *pas* (*zona*) mjesto *pojas*, *drugačije* (*diversamente*) mjesto *drugojačije*, *steći* (*mansus*), *steć* (*stativus*) mjesto *stojeći*, *stojeć*. Posljednja dva oblika po Rešetarovu mišljenju udešena su »prema ostalijem glagolskijem prilozima na *-eći*, dok glagolskih priloga na *-oći* nema«. ¹⁵⁰ Skupina *oe* daje *e* u: *svevoljan* (*insolens*), *svevolja* (*insolentia*), *svevoljiti* (*insolesco*), *kemudrago stvari* (v. *massa*). Skupina *oi* daje *i*, na primjer: *ki* (v. *argyrodamas*), skupina *oo* daje *o*, na primjer: u *kojgodi* (v. *ardeo*) mjesto u *kojogodi*, za *komgodi* (v. *ardeo*) mjesto za *kojomgodi*, *oko* (*incirca*) mjesto *okolo*, a skupina *ou* daju *u*, na primjer: na *kugodi* (v. *advolo*) mjesto na *kojogodi*, *kugod* (v. *antecapio*) mjesto *kojugod*.

B. Suglasnici

Afrikate. 105. Glas *đ* Jurin piše *sa*: *dj*, *g(i, e)*, *gh*, *ghi*, *ghj*, *gj*, *gghi*, *ggi*, *ggj*. Od tih znakova najčešće se susreću *dj* i *g(i, e)*. Na tri mjesta *g* se upotrebljava za glas *j*: *ager* (*aere*), *agerski* (*aereo*), od *agera* (v. *corruzione d'aria*). No, iz toga se ne može zaključiti, da je pisac taj znak čitao kao *j* i u drugim slučajevima. Tu se radi o pravopisnoj tradiciji, jer je poznato, da su neki naši stariji pisci etimološko *j* pisali *sa g* i *sa gi*. ¹⁵¹

106. Za skupinu *dj* može se reći, da ju je pisac nekada izgovarao kao *đ*, a nekada kao *dj*. Kao *đ* izgovarao ju je u participu pasivnom, na pr. *usadjen*, *posadjen* (*satus*), *rodjen*, *porodjen* (*natus*) i u infinitivu glagola

¹⁴⁸ Isp. M. Rešetar, *Der štok. Dialekt*, str. 108.

¹⁴⁹ Isp. ARj 34, str. 899.

¹⁵⁰ Rad 134, str. 152.

¹⁵¹ Isp. M. Rešetar, *Rad 136*, str. 97.

radjati, poradjati (ingenerare). To se daje zaključiti iz analognih primjera, u kojima je Jurin, sudeći po znakovima gi, ge, taj glas čitao kao đ, na pr. uraden, ugrađen (interundatus), naruden (ornatus), ograđen (obseptus). Isto tako on je sa đ čitao dj u riječima, koje se dvojako pišu, na pr. ladja (nave) – lagia (navis), gradjanin (civis) – gragianin (oppi-danus).

107. U Kalepinima ima riječi, koje se uvijek pišu sa dj, na primjer: milosrdje (misericordia), rodjak (sobrinus), ludjak (vacerra), gvozdje (ferrum), grozdje (v. astaphis), djakon (diaconus). Njih je Jurin tako i izgovarao, jer i danas stariji ljudi u Šibeniku govore: ludjak, gvozdje, grozdje. U svoje vrijeme Šurmin je u sarajevskom govoru sa dj zabilježio: rodjak,¹⁵² Žuljić u vareškom govoru: sudje, rodjak, djak, gvozdje, grozdje,¹⁵³ a Tomljenović kod Bunjevaca senjskog zaleda: mladjak, rodjak.¹⁵⁴ Jurinovi se suvremenici u Dalmaciji kao i on kolebaju između dj i đ. Maretić misli, da su oni riječ *milosrdje* izgovarali sa đ, jer ga tako i pišu. Za druge riječi teško dopušta takav izgovor.¹⁵⁵

108. Mjesto *d* Jurin piše *j* u riječima kao: preja (coactilia), meja (confinium), svetogrije (sacrilegium), međugrije (intertignium), tuj, tuja, tuje (alienus), gospoja (domina), svejer (assidue), takojer (pariter) i u glagolima izvedenim od meja, tuji: mejašiti (collimator), omejašiti (delimito), otujniti (alienare). Neke od tih riječi Jurin piše i sa đ, na pr. međa (confinium), tuđe (v. alienamento), tuđiti (alienare), sveđer (perpetuo), takoder (item). Bez đ i bez j piše: meu (v. beo), meumisečni (intermestruus). No, nekada ih piše i sa đ: među (v. internosco), međumisečni (intermestris). Pored toga Jurin piše sa j: jerdan (vezzo), mjesto đerdan, rpa jubra (v. montone) mjesto rpa đubra, u donjoj Jermaniji (v. Ba'avia) mjesto u donjoj Đermaniji. Od pišćevih suvremenika u Dalmaciji J. Banovac najčešće piše j mjesto đ.¹⁵⁶ M. A. Reljković sa j piše: gospoja, takojer,¹⁵⁷ a ostali slavonski pisci samo: takojer.¹⁵⁸ Stoga Aleksić pogrešno tvrdi, da Maretić ne navodi ni jednoga primjera sa j u studiji o jeziku slavonskih pisaca.¹⁵⁹ U govoru otoka Vrgade prevladava đ, na pr. rođ-nje, čada, pređa, ali se govori i gospoja, grozje, gozje, tuji.¹⁶⁰

109. U Kalepinima skupina jd ostaje bez promjene, na pr. činit da dojde (v. contero), koji projde (praegressus), zvati da dojde (intervoco). Prema prezentu *zidem* Jurin piše infinitiv *zidati* (aedifico) mjesto *zidati*.

110. Prema praslavenskom zge (zgj) Jurin ima samo žd, na pr. moždani (cerebrum), moždanca (cerbellum), žviždati (subbio). Od pišćevih suvremenika u Dalmaciji Banovac i Kačić pišu *moždani* sa d, a Kadčić.

¹⁵² I. Milčetić, Rad 121, str. 194.

¹⁵³ Školski vjesnik XV, str. 149.

¹⁵⁴ Nastavni vjesnik XIX, str. 343.

¹⁵⁵ Rad 209, str. 187.

¹⁵⁶ T. Maretić, Rad 209, str. 190.

¹⁵⁷ R. Aleksić, o. c., str. 60.

¹⁵⁸ T. Maretić, Rad 180, str. 153.

¹⁵⁹ O. c., str. 60, bilješka 1.

¹⁶⁰ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 20.

Macukat i Lučić sa d.¹⁶¹ Na otoku Vrgadi govori se: moždoāni, zvižditi.¹⁶² Pored *zviždati* Jurin ima zanimljiv oblik: zviždđukati (adsibilo), gdje je kao sekundaran suglasnik može uzeti d ili d.

111. Afrikatu č Jurin bilježi sa – ch, chi, chj, k, ki, kij, tj, th, cch, cchi, chj, chch. Od tih znakova najčešće dolazi tj, na pr. izmetnutje (abortio), padnutje (allapsus), izljetje (effusio), pozlatjen (auratus), uputjen (directus), okratjen (decurtatus). Vrlo su zanimljivi oblici: tjordica (sicilicula), žestje (xestje, atrocus), fčetje (v. ambulator), bitje – biće (essentia). Iz njih se daje zaključiti, da je pisac tj čitao kao čakavsko t', a ne kao t-j. Vjerojatno je kao t' čitao i znakove k, ki, kij u riječima kao: obnok, nokju (di notte), kier, kierza (figliuola).

112. Staru skupinu stbj Jurin je poput svojih suvremenika pisao i izgovarao nekada kao stj, na pr. listje (foglie), od listje (v. frondes), blagovistje (evangelium), krstjanin (cristiano), nekada kao štj, na pr. došcafjetje, prifcafjetje, uzafcafjetje (ascensio), a nekada kao šć ili št, na pr. odiven lišćen (frondifer), olišćen (foliatus), krštenje (baptismus).

113. Od tih skupina najčešće dolazi šć, koje disimilacijom postaje i od skupine sk, skbj. Ona stoji: a) u riječima, koje su nastale tvorbom pojedinih sufiksa ili nastavaka, na pr. -šte: utočišće (tutela), sidališće (thronus), pribivališće (domicilium), -ština: slobošćina (commodum), skupščina (synagoga), -ina: taščina (vacuità), ludoščina (deliratio), nemiloščina (duritia), -ja: milošća (benevolentia), nemilošća (impietà), -ica: koščica (sompsta), viščica (saga), viščac (veneficus), -janica: raspuščanica (deletrix), -janin: miščanin (compatriota), -janka: miščanka (v. terrazano), -ić: priščić (caliculus), -jaj: naraščaj (successione), -j: otišč (trudes) od otskj, prišč (pustula) od priskj. Posebno treba spomenuti imenicu daščica (axiculus). Ona bi, zapravo, imala glasiti daščica < daskica. No grupa šć disimilacijom je dala št (šč – štš – št – šć), zatim ispred -ica dala je šć.¹⁶³

114. b) u participu pasivnom glagola IV. vrste, kojima se osnova svršava na -st-: odupušćen, prošćen (remissus), navišćen (annuziato), namišćen (situs), i u imenicama, koje su izvedene od takvih participa: dopuščćenost (consensio), dopuščćenje (gratia), navišćenik (annunziatore).

115. c) u infinitivu istih glagola: uniščiti (annihilò), izbaščiniti (exhaeredo), laščiti se (emico), voščiti (cerifico), opriščiti (occalesco). U posljednja tri primjera šć je postalo od skj – šć – štš – št – šć.

116. d) u infinitivu imperfektivnih glagola V. vrste I. razreda, koji su postali od perfektivnih glagola IV. vrste, na pr. primišćati (transporto), popuščati (laxo), praščati (compatire).

117. e) u participu pasivnom istih glagola, na pr. napuščćen (accanato), uzviščćen (acetoso), odupuščćen (allontanato) i u imenicama, koje su izvedene od tih glagola: dopuščćenje (v. vindiciae), dopuščćenik, otpuščćenik (dispensator).

¹⁶¹ T. Maretić, Rad 209, str. 187.

¹⁶² B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 34.

¹⁶³ Pored *daščica* Jurin ima i *daštica* (tavoletta).

118. f) u prezentu nekih glagola: koji išće (v. aizzatore), koja išće (captatrix), koji odpušća (accommatatore), što se latko prašća (ignoscens), u participu prezenta: išćući (querens), oprasćajući (indulgens) i u pridjevu odpušćiv (remissibilis).

119. g) u različnim osnovama: tašč (vanus), tašći (inaniloquus) od taskj-, šćenik, šćenčić (catulus), šćit (scutum), zaščítiti (protego) prema lat. scutum, uščipak (collybra), uščipkov (collybricus) od stsl. u-šćbpb- i šćbnŕti se »minui«,¹⁶⁴ šćetan (incommodus), izščetiti (denormo) od tšćeta,¹⁶⁵ uščediti (deparco) od *skeděti, utriščćenit se (frigeo) prema stsl. trěška, otiščćivati (v. trudes), odpuščćevati (indulgeo), jošće (amplius), nišće (nihil).

120. h) u infinitivu: pleščati (sbattere), išćati (capto), i u imenicama: išćitelj (indagator), išćiteljica (indagatrix).

121. Uporedo s oblicima sa -šč- postoje oblici sa -št-, ali u manjem broju: a) kukoljište (viciarium), ulazište (vestibulum), svetište (sacrarium), baština (praedium), taština (vacuitas), budalaština (vecordia), b) kršten (baptizatus), zapušten (deploratus), c) razpušten (effraenatus), d) šćetan (exitiosus), šćap, šćapić (baccillum), plašt (epitogium), ništa (nihil), jošće (tametsi). Pored toga pisac piše sa -št-: sveštenik (sacerdote), sveštenički (sacerdotale), sveštenništvo (sacerdozio). U riječi laskiv (exaluminatus) skupina -sk- ispred i nije dala (šč > štš >) št.

122. Jurinovi suvremenici u Dalmaciji kao i on kolebaju se u pisanju -šč- i -št-.¹⁶⁶ M. A. Reljković redovno piše -šč-.¹⁶⁷ Skupina -šč- obična je u jeziku ostalih slavonskih pisaca¹⁶⁸ kao i u živom govoru slavonske Posavine.¹⁶⁹ Ona se često susreće u govoru bačkih i ličkih Bunjevaca.¹⁷⁰ Gotovo bez izuzetka skupina -šč- dolazi u čakavskim dijalektima P. Zoranića,¹⁷¹ otoka Vrgade,¹⁷² Braća,¹⁷³ Hvara,¹⁷⁴ Šolte, Drvenika i susjedne obale.¹⁷⁵

123. Starija skupina -jt- nekad ostaje bez promjene, na pr. pojti (abeo), dojti (advenio), najti (reperio), a nekad daje -ć-, na pr. poći (abeo), naći (nanciscor), obaći (gusto), uzaći (ascendo). Isto tako Jurin na dva načina piše i nesloženi glagol: iti (andare), iziti (despero) – ići (venio), ići oko- lo (obeo). Ostali dalmatinski pisci 18. stoljeća infinitiv obično pišu sa -ć-: ići, doći, naći, ali dosta često i sa -jt-: dojti, izajti, pojti, vrlo rijetko

¹⁶⁴ F. Miklošić, Lexicon, str. 1137.

¹⁶⁵ Isp. Stj. Ivšić, Rad 196, str. 201.

¹⁶⁶ T. Maretić, Rad 209, str. 200.

¹⁶⁷ R. Aleksić, o. c., str. 66.

¹⁶⁸ T. Maretić, Rad 180, str. 152.

¹⁶⁹ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 200-201.

¹⁷⁰ Isp. A. Sekulić, Govor bačkih Bunjevaca, Sombor 1947, str. 13 i G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 343.

¹⁷¹ G. Ružičić, o. c., str. 116.

¹⁷² B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 19.

¹⁷³ M. Hraste, Čakavski dijalekat o. Braća, str. 23.

¹⁷⁴ M. Hraste, Čakavski dijalekat o. Hvara, str. 10.

¹⁷⁵ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 15.

pišu: iti.¹⁷⁶ Infinitiv složenih glagola i slavonski pisci ponajviše pišu sa -ć-: doći, naći. Vrlo rijetko pišu: iti, češće: dojti, najti, i sl.¹⁷⁷ Na otoku Vrgadi govori se uvijek samo: dōjti, nājti, pōjti.¹⁷⁸

124. Redukcijom glasa -ć- stoji -j- u: mogućstvo (potentia), svemogućstvo (omnipotentia), mogućstven (potens), pseji glad (bulinus), iz vojkah (v. lacryma). Još neki dalmatinski pisci 18. stoljeća pišu *mogujstvo* pored *mogućstvo*.¹⁷⁹ Od slavonskih pisaca mogućstvo pišu A. J. Knezović i I. Marević.¹⁸⁰ Prof. Hraste zabilježio je sa -j- na Šolti, Čiovu i Drveniku samo riječ vōjka, na Braču i Hvaru još: pripejka, ispej kruh, mogućstvo, pokujstvo.¹⁸¹ Na Vrgadi se sa *j govori* na pr. sūnajce mjesto sunašce, sinojka mj. sinočka.¹⁸²

125. Mjesto -ć- stoji -t- u: tretj (ternus), tretto (terzamente), tretina (terzeria). Kraća tvrda osnova postala je od nominativa singulara tretij prema četvrti, peti. Kraću osnovu imaju i složenice: tretorednj (tertarius), tretoglav (triceps), kao i: vitnik (senator), vitnica (consultrix). No, pored tih oblika s kraćom osnovom postoje oblice s mekom osnovom: treći (ternus), više (senatus).

126. Zbog kolebanja u pismu ne može se sa sigurnošću utvrditi, kako je pisac u pojedinim slučajevima čitao suglasničku slupinu čr-, koju nekada bilježi sa čar-, a nekada sa zar-. Poteškoća je u tom, što se ne zna, kako je čitao znak ç, jer on služi redovno za glas č, a samo izuzetno za glas c. Kao c taj se znak čitao na pr. u: ličimiraz (hypocrita), odčipglienje (agonia), zlatnim xičam (v. labarum). Na osnovi ostalih primjera kao i na osnovi Jurinove grafije može se kao sigurno zaključiti, da je pisac skupinu čr- čitao sad kao čr-, a sad kao cr-. Kao čr- izgovarao ju je u: začarpmsti (haurio), čarpallo (haustum), čarvar (minicularius), a kao cr- u: zarn (niger), ozarniti (nigresco), zarglienilo (miniatura).

127. U nekim čakavskim govorima stara skupina čr- izgovara se nekada kao cr-, a nekada ostaje nepromijenjena. Tako na pr. na otoku Vrgadi govori se: cernica, crljën, crĭkva pored črivo, čĕrv, črĭdā.¹⁸³ Na otoku Braču govori se: crĭn, crjĕn, crĭvo pored črĭv, črjĕn, črĭn,¹⁸⁴ a na Šolti, Čiovu, Drveniku i susjednoj obali: crjĕn, crĭn pored črĭv, črĭvo.¹⁸⁵

128. Afrikata -č- ispred *k* redovno prelazi u -š- (čĭk > tšĭk > šĭk), na pr.: četniški (agminalis), riški (amnicus), staraški (anilis), junaški (mas), maška (feles) pored junački (impavide), pučki (plebejus), mačka (faino). Analogno pridjevima na -čki Jurin piše vitečki (equester), ukoliko se tu ne radi o pogreški pera. Suglasnička skupina -čĭk- mijenja se

¹⁷⁶ T. Maretić, Rad 211, str. 20–21.

¹⁷⁷ T. Maretić, Rad 180, str. 195.

¹⁷⁸ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 19.

¹⁷⁹ T. Maretić, Rad 209, str. 190.

¹⁸⁰ T. Maretić, Rad 180, str. 153–154.

¹⁸¹ Osobine govora, str. 14; Čakavski dijalekat o. Brača, str. 22, Čakavski dijalekat o. Hvara, str. 10.

¹⁸² B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 18–19.

¹⁸³ B. Jurišić, ib., str. 17.

¹⁸⁴ M. Hraste, Čakavski dijalekat o. Brača, str. 24.

¹⁸⁵ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 15.

u -šk- gotovo u svim čakavskim govorima, na pr. u Božavi,¹⁸⁶ na otoku Vrgadi,¹⁸⁷ Braču,¹⁸⁸ Šolti, Čiovu i Drveniku,¹⁸⁹ Kačić i Kadčić pridjeve na -čki često pišu sa -ški.¹⁹⁰ Tu osobinu imaju i neki štokavski govori, kao dubrovački¹⁹¹ i hercegovački.¹⁹²

129. Glas -č- prelazi u -š- i ispred nazala *n* u riječima: mušno (difficiliter), narušnica (manicatus), šenišni (frumentarius), nečovišno (crudeliter), ložnica zarušnice (thalamus). Istu pojavu susrećemo u govoru otoka Vrgade¹⁹³ i u jeziku A. Kadčića.¹⁹⁴

130. Glas -č- mijenja se u -š- još ispred *v*: švor (nodus), švorić (nodulus) i ispred *c*: čedašce (pupulus), lišce (facies), dilašce (opusculum), okašce (ocellus).

131. Skupina -čt- redovno daje -št-, na pr. što (quid), junaštvo (stremitas), divojaštvo (virginitas), ali ona može ostati i bez promjene, kao u: udovičtvo (vedovaggio) ili doći u starom obliku -čst-, kao u: novačstvo (noviziatu), udovičstvo (viduitas). Od dalmatinskih pisaca 18. stoljeća samo I. P. Lučić piše sa -čtvo imenicu *misničtvo*.¹⁹⁵ Slavonski pisci istoga stoljeća sa -čtvo i sa -čstvo pišu: junačtvo, misničtvo, mučeničtvo – čovičstva, govorničtva, junačstvo i t. d.¹⁹⁶

132. Novija skupina *čj* (čbj) ostaje bez promjene, na pr.: dračje (spina), mladičje (fructuatio), protočje (profluvium).

Dentali. 133. Jurin upotrebljava stariji oblik prijedloga *ot* pored mlađega oblika *od*, na pr. ot prodaje (v. digma), ot drugoga (v. digero), ot govorenja (dictatum) i u složenicama: otgojiti (educio), otmicati (v. dilatatorius), otlučiti (dijungo). Taj se oblik sačuvao zbog tendencije šibenskoga govora, da zvučne suglasnike zamijeni na kraju sloga sa bezvučnima. a nije samo »po sredi uticaj književne tradicije«, kako veli G. Ružičić za takve slučajeve u jeziku P. Zoranića.¹⁹⁷

134. Dental *d* stoji mjesto stranoga *t* u: komad (bucea), komadić (pezzeito) prema grč. κομμάτιον, velud (psila) prema tal. velluto. Naprotiv, dental *t* stoji mjesto *d* u: tubsti (defodio), živući tugo (diurno), labut (cigno) pored dubsti (vangare), dug (longus). Glas *t* u labut (cygnus) može stajati prema prasl. labontb i labondb.¹⁹⁸

135. Sekundarno *d* javlja se obično u sredini riječi i u suglasničkoj skupini *zr*, na pr. nezdrilost (immaturitas), uzdrijati (v. maturatio), zdrač (alba, jubar), zdračiti (radio), uzdrigivati (eructo), razdrišiti (sol-

¹⁸⁶ A. Cronia, Južnosl. filolog VII, str. 84.

¹⁸⁷ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 18.

¹⁸⁸ M. Hraste, Čakavski dijalekat o. Brača, str. 26.

¹⁸⁹ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 17.

¹⁹⁰ T. Maretić, Rad 209, str. 199.

¹⁹¹ P. Budmani, Rar 65, str. 159.

¹⁹² Đ. Surmin, Nastavni vjesnik III, str. 167.

¹⁹³ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 18.

¹⁹⁴ T. Maretić, Rad 209, str. 199.

¹⁹⁵ T. Maretić, ib.

¹⁹⁶ T. Maretić, Rad 180, str. 155.

¹⁹⁷ O. c., str. 134.

¹⁹⁸ Isp. ARj 23, str. 860.

vo), odakle je *d* prešlo i u odrišiti (absolvo), odrišenje (solutio). Sekundarno se *d* javlja još u skupini ž-r: proždriti (degulo), proždrstvo (voracitas), ždribac (paledro), ždribica (paledra) prema stsl. žrěbę, čte.¹⁹⁹ Iz tih oblika *d* je prodrlo u: proždirati (lurcor), žderati (sorbeo). Prema riječi dažd (piova) od stsl. dъždъ,²⁰⁰ gdje je *d* po zakonu, dobila je tudica dužd (doge) *d* na kraju. Pored oblika sa sekundarnim *d* Jurin ima i oblike bez njega: zrio, zrila, zrilo (viripotens), zrak (lumen), žerati (ingurgito), koja žere (v. ibis), žeranje (crapula). Sekundarno *d* u skupinama z-r i ž-r vrlo često dolazi i u štokavskim i u čakavskim govorima.²⁰¹

136. Dental *d* ispada: 1. ispred c: sree (sinus), prid sucem (v. iudicium), 2. ispred č: srčen (fortis), sučev (judiciarius), 3. ispred l: lito (scarpellare), litar (scalptor), 4. ispred s: ljuski (humane), ljusstvo (honestum), rostvo (gradus), susestvo (vicinitas), 5. ispred š: sloboština (imunitio), gospoština (feudum), 6. ispred k: naslako (dulciculus), 7. iz skupine zdn: praznost (futilitas), praznik (solemnis), luznoća (segnitia), 8. na kraju riječi daž (imber) i prema njoj u: daževan (acquazzoso), dažiti (pluit), 9. u brojevima: dvaest (v. undetriginta), triest (v. undequadriginta).

137. Prema glagolima, koji u prezentu imaju *d* po pravilu, dobili su *d* i glagoli: umjeti, znati, valjati, imati, smjeti, na pr. koji umide, koji znade (v. pragmaticus), koji valjade (v. talentum), koji imade (v. agnoturus), koji smide (v. attentato). Izjednačenje je provedeno najprije u 3. licu plurala, a zatim unutrašnjom analogijom i u drugim licima.

138. Sekundarno *t* javlja se u skupini s-r, na pr. strida (mercoledì), stridnji (medialis), stridnje ruke (mediocris), zatim u riječi slitka (volto) i u zamjeničkim oblicima: za tkoga, braniti tkoga (defendo), tkojgodi stvari (v. assuesco), tkojji (v. apirocalus), gdje je *t* došlo analoškim putem iz nominativa tko. I drugi se dalmatinski pisci 18. stoljeća pometaju u pisanju kosih padeža te zamjenice.²⁰² Đ. Šurmin je u sarajevskom govoru zabilježio: svatkoga, svatkomu.²⁰³ Glas *t* kao sekundarna pojava stoji u: latko (facile). Da se riječ nalazi samo na jednom mjestu, moglo bi se pomisliti, da se radi o pogreški pera. No, kako ona dolazi još uz dilabilis i cremialis, ne može se raditi o pogreški pera, nego o stvarnom obliku, koji susrećemo i u govoru otoka Vrgade.²⁰⁴

139. Dental *t* ispada: 1. ispred k na početku riječi: kanica (zona), kaničica (cingillus), 2. ispred -stvo: brastvo (germanitas), proklestvo (anathema), bogastvo (splendor), 3. ispred št: braština (sodalitas), prokleština (imprecazione), 4. iz grupe stv: od mnogo svari (cinnus), ozledit svari (v. profano), svoriti (concreo), lisvice (anabathrum), 5. iz grupe str: srila,

¹⁹⁹ F. Miklošić, o. c., str. 201.

²⁰⁰ F. Miklošić, o. c., str. 183.

²⁰¹ Isp. T. Maretić, Rad 209, str. 186; G. Tomljenović, Nastavni vj. XIX, str. 346; Stj. Ivšić, Rad 196, str. 208; M. Hraste, Čakavski dijalekat o. Braća, str. 28; M. Kušar, Lumbardsko narječje, Nastavni vj. III, str. 327.

²⁰² T. Maretić, Rad 209, str. 201, 233 i 235.

²⁰³ Isp. Rad 121, str. 194.

²⁰⁴ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 37.

srijela (freccia), potegnuti srilom (frecciare), s te srane (v. auceps), 6. iz skupine stn: napasnik (colicicator), posnost (jejunitas), 7. iz štb: go-dišbeni (annoso), 8. iz stb: izba (esca), gozba (convivium), 9. iz stnj: zlo-češnjak (scavezzacolo), 10. iz stl: odrasli, podrasli (ephebus), 11. ispred n: krenuti, pokrenuti (moveo), 12. iza p: lepir, lepirica (fracfalla). Neki od navedenih primjera imaju dubletu: bratstvo (fraternitas), stvar (res), strila (frezza), listve (anabathrum), napastnik (satana), postno (atenuate), naprstnjak (detale).

140. Zanimljivo je, da Jurin piše bez krajnjega t: osornos (superbol-quentia), srditos (feritas), čes (sors) prema dubrovačkom izgovoru, iako u Gramatici izrijekom kaže, da se u tom pogledu ne slaže s Della Bel-lom: »Si osservi qui la sillaba *ost* e *os*, L'Ardelio omette it t, scrivendo con solo s, v. g. milos, krios ecc. dice egli, per render la parola più dolce, ma gli altri autori dalmatini, come il celebre Rama e gli altri eruditi Cadeich, Scitovich, Knexevich, Baracovich scrivono col t milost, kripost ecc., i quali ho voluto seguire anche io, poichè l'uso commun così porta.«²⁰⁵

141. Djelovanjem unutrašnje analogije mjesto t stoji ć u infinitivu glagola: drhćati (contremisco), obrćati (verto), okrićati (girare), rokćati (grugnire), trepećati (vibrisso), lapćati (anelare), odgrćati (ablaqueo) i t. d. Vrlo rijetko dolaze oblici sa t: drhtati (tremare), cokotati – cokoćati (sbatter i denti). Isto tako pored rokćanje (grugnito), dhćanje (trepidazione) postoji laptanje, dahtanje (anelito). Mjesto t pisac ima ć u glagolu: ispićivati (quaero) i u imenici: Velebić, planine od Velebića (Alpes Juliae). Obje se te riječi govore sa ć i na otoku Vrgadi.²⁰⁶

142. Mjesto dentala t stoji k u: peklja (epizygis) i palatal lj u: šapljati (susurro), šapljanje (susurratio), šapljući (murmurans). Te se riječi u tomu obliku govore na otoku Vrgadi.²⁰⁷

Guturali. 143. Gutural g stoji prema romanskom k (c) u: grdelin (< carduelis), isp. tal. cardellino, grišpati, nagrišpati (capero), isp. tal. incrispare, i turskom k u: bulog (rumor), isp. tur. bulak. Obrnuto, mjesto g stoji k: a) u domaćim riječima: mazak (hinnus), što je nastalo prema imenicama na -ak, kuba (lepra), kubav (leproso), kušterica (tarantola), kovno (merda), kadakod, kadkod (nonumquam), kojikodi, kojakodi, koje-kodi (quispiam) pored primjera, u kojima je *god* po pravilu. Jurin nadalje piše: razlok (modus) mj. razlog, koste (v. hospes) mj. goste, krudi (spatula) mj. grudi, pomakanja (v. astrictus) mj. pomaganja, prije nek (v. provideo) mj. prije neg; b) u stranim riječima: kajpa (carchesium), isp. tal. gabbia, tikula (quadrello), isp. tal. tegola i lat. tegula, krimiž (pur-pura), isp. tal. cremisi i arap. qermez.²⁰⁸ Mjesto običnijega kabanica Ju-rin ima gabanica (penula, praetexta), isp. tal. gabbano. U riječi kaciga (cassida) gutural g došao je od romanskoga d,²⁰⁹ dok je prvo g u glago-vati (manducor) bez sumnje došlo pogreškom pera. U tuđici jagtog (can-

²⁰⁵ Isp. Grammatica, str. 434.

²⁰⁶ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 19.

²⁰⁷ B. Jurišić, ib., str. 21–22.

cer) krajnje g stoji prema grčkom i latinskom k: ἀστακός *astacus*,²⁰¹ a u gvadur (megalographia) početno g stoji prema tal. quadro. Mjesto god govori se *kod* na otoku Vrgadi²¹¹ i u Božavi na Dugom otoku.²¹²

144. Ispred palatalnih samoglasnika i suglasnika guturali k, g, h prelaze u č, ž, š, na pr. jabučin (pomarius), šaćica (pugneto), vraščić (turio), jušica (jusculum), sošica (furcula) i t. d. No, dosta često oni u takvim slučajevima ostaju bez promjene, na pr. jabukin (pomarius), jabukište (pomajo), majkin (maternus), šakica (pugnetto), snagice (viriculae), knjigica (codicillus), dugić (debituzzo), bahćati (perstrepo), zaduhljiv (anhelus), sošica (furcula), trbuhčić (uterculus).

145. Slična se pojava susreće u ce-palatalizaciji. Pored palataliziranih oblika: članci (verticulae), po dasci (tabulatim), bocji (fianchi), po gledu družih (v. reggersi), ubozi (egeni), bubrizi (lumbus), na svrsi (tandem), vrsi (arca), u jusi (papa) i u člance (v. orthoxus), gdje imamo analogan oblik, u Kalepinima ima nekoliko nepalataliziranih oblika kao što su: u buki, triski (v. tumultuosus), na daski (v. quadro), razloži (v. exorabula), u snagi (v. pervigeo).

146. Samo nekoliko dalmatinskih pisaca Jurinova doba mijenja guturale k, g u sibilante c, z. Između njih najčešće fra A. Kačić.²¹³ Reljković ih ostavlja nepromijenjenima u dativu i lokativu singulara o-osnova.²¹⁴ Jednako i ostali pisci u Slavoniji njegova doba.²¹⁵ U današnjem posavskom govoru mijenjaju se, i to samo gdje gdje, u nominativu plurala.²¹⁶

147. Pored: odisati (anhelo), disanje (halitus), ticati (tango) Jurin piše i: dihati (halito), dihanje (spiritus), tiknuti, dotiknuti (tango). U tim riječima guturali k, h nalazili su se nekada za y (ѣ): dyh- (дѣh-), tyk- (тѣk-) i analoškim putem prešli u sibilante c i s.

148. Redukcijom velara k ispred š dolazi suglasnik h u riječima: oblahšati (delinio), olahšati (prodispero), omeššati (ammorbidare), omeššan (ammorbidito). Postoje i oblici: omeššati (mollio), omeščan (mollis), gdje je skupina -kš- dala -čš-, onda metatezom -šć-, pored pravilnih: oblakšati (mitigare), oblakšanje (mitigazione). Takve i slične oblike imaju M. Držić²¹⁷ i Kačić.²¹⁸

149. Glas g ispada ispred d, r, nj u: di (v. manteum), dikodj (ubique), rkać (greco) od grkać, janjica (agnella), janjetina (agnina). Suglasnik g

²⁰⁸ Isp. ARj 10, str. 432.

²⁰⁹ Isp. T. Maretić, Gramatika i stilistika, str. 57.

²¹⁰ B. Jurišić, Naert hrvatske slovnice, str. 94.

²¹¹ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 22.

²¹² A. Cronia, Južnoslov. filolog VII, str. 78.

²¹³ T. Maretić, Rad 209, str. 225.

²¹⁴ R. Aleksić, o. c., str. 66.

²¹⁵ T. Maretić, Rad 180, str. 159-160.

²¹⁶ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 139 i 200.

²¹⁷ M. Rešetar, Rad 248, str. 155.

²¹⁸ T. Maretić, Rad 209, str. 189.

²¹⁹ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 35.

gubi se ispred d i u govoru otoka Vrgade²¹⁹ kao i govoru ličkih i bačkih Bunjevaca.²²⁰

150. Gutural h gubi se: 1. na početku riječi ispred r, na pr. rpa (strues), rom (depygis), 2. ispred v: valiti (benedico), vala (vanto), vatanje (jattanza), 3. ispred l: lepnja (cupiditas), lepnik (cupitor), 4. ispred a, i, o: ajduk (praedo), aznar (quaestor), iža (tugurium), itnja (acceleratio), oditi (batizo), otenje (consortium), 5. u sredini riječi, ponajviše ispred nazala n i između samoglasnika: udanuti (conflo), malanost (poco), usanuti (adresco), ruom (v. dotatus), suota (siccitas), 6. na kraju riječi iza samoglasnika: odma (confestim), sa svi strana (quaqua), od mrtvi (v. feralia). Uporedo postoje i riječi sa h: hrana (alimentum), dihanje (anhelatus), zaduha (anhelatio), dah (afflatus), u broj blaženih (v. beatificus), s tom razlikom, što je broj pravilnih oblika manji od broja nepravilnih. U govoru otoka Vrgade neke se riječi govore sa h, neke bez njega.²²¹

151. Velar k ispada ispred: t, ć, s, š, u i r u riječima kao barjatar (signifer), ćer (privigna), ćerca (figliolina), Alesandar (v. Bucephalus), oblašati (allevo), oblašanje (allevamentum), tisluti (deduco), srinja (capsa), srinjar (capsarius) pored oblakšati (mitigare), kći, kćer (filia), skrinja (arca), skrinjar (arcarius).

152. Mjesto guturala h stoji j u: Jelina (Helena), vijar (procella), ujiti (apprehendo), u mijuru (v. pietra), strija (compluvium), čoja (astrum), tijo (jucunde). Naprotiv, mjesto intervokalnoga j stoji h u: taiti (conniveo).

153. Pisac vrlo nepravilno upotrebljava suglasnik h. Često ga stavlja na početku riječi kao sekundarni suglasnik, na pr. hulupljen (compressus), humiti (confingo), hohol (inanis). Isto tako često ga bilježi u sredini riječi, gdje mu nije mjesto, na pr. dihonik (v. conreus), pahš (zona), zehec (lepus) i na kraju riječi: pakah (infernus), darh (cogiarium), poljah (v. fundus). I drugi naši stariji pisci u Slavoniji i Dalmaciji vrlo nepravilno pišu glas h.²²² On je nesiguran i u živim govorima, kao na pr. u sarajevskom²²³ i mostarskom.²²⁴

154. Guturali k, h stoje jedan mjesto drugoga u: nektiti (v. volere), nektijući (abnuendus), nohtić (unguiculus), priličan nohtu (onyx) i analogno njima nohat (unghia), kako se i danas govori u Primoštenu, pored htiti (volo), nehtiti (recuso), noktić, noktac, nokat (unghia). Takva zamjena grupe kt i ht često se susreće u jeziku starijih pisaca i u živim

²²⁰ G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 347; A. Sekulić, Govor bačkih Bunjevaca, str. 15.

²²¹ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 23.

²²² Isp. T. Maretić, Rad 180, str. 152; R. Aleksić, o. c., str. 61–62; T. Maretić, Rad 209, str. 189.

²²³ Đ. Šurmin, Rad 121, str. 193.

²²⁴ M. Milas, Rad 153, str. 55.

govorima, na primjer u jeziku M. Držića,²²⁵ slavonskih i dalmatinskih pisaca 18. stoljeća,²²⁶ onda u posavskom²²⁷ i u vrgadinskom govoru.²²⁸

155. Iza likvide r velar k prelazi u v, na pr. pečurka (boletus, fungo), pečurvin (funginus) pored pečurka (fungus), pečurkav (fungosus). Oblik *pečurva* Kušar je zabilježio u rapskom dijalektu.²²⁹

Labijali. 156. Labijal p stoji mjesto b: 1. u domaćim riječima kao: prašno (esca, cibo), prig (lira), prz (mobilis), poput prodice (v. gaulus), prodenje (transmissio), prati grozdje (racemor), pob (conchis), poprojiti, naprojiti (connumero), raspiti (effringo), pakrica (auxilla), prodić (gondola), palega (stabio), vrs'ta jastrepa (tinnunculus), pijući (caedens), požurak (bulla). No, postoje i pravilni oblici sa b: brašno (farina), brig (collina), brod (navis), brođiti (navigo), brz (celer), bob (faba), brojiti (numero), razbiti (frango), bakrica (auxilla), balega (sterco), jastreb (acertello), božurak (bolla), 2. u riječima stranog porijekla: opat (abbas), opatija (abbadia), pamuk (banbagia), Arap, Arapin (Sracino) prema Arabo.

157. Labijal p stoji nadalje: 1. mjesto stranoga f, na pr. iz poduminta (fundamentum), poduminta (zocolo), dupin (delphinum), post (jejunium) prema stnjem. fasta (danas Fasten), sopra (mensa) prema arap. sofrā (turski süfre), 2. mjesto našega v u: Cap:at (Epidaurum).

158. Labijal b stoji mjesto p: 1. u domaćim riječima, kao šebav (claudus), šebati (claudico), bramen (v. cirrus), brišč (callum), buce (assette), birni (v. camillum), odrbine (decotes), brobaviti (digero), blandovati (moror), lobija (testo), brika nemoć (v. apoplessia), stobljen (v. demadeo), kada bita biti (v. bua), braseća balega (v. sucerda), biće. koje se vari (v. burranica), 2. u tudicama: biži (< pisello, pisum), biber (< piper).

159. Labijal b stoji: 1. mjesto stranoga f, na pr. bob (< faba), bobov (< fabaceus), bobovina (< fabalis) i 2. mjesto našega i stranoga v, na pr. kurba (limax), kurbar (concupinus), kurbetina (concupina), oblažiti (roresco). U posavskom govoru tudice više puta imaju b mjesto v, na pr. bārdat : vārdati od njem. wer da?, rezērba od njem. Rezerva, i t. d.²³⁰ Oblik *kurba* govori se na otoku Vrgadi²³¹ i u Božavi na Dugom otoku.²³²

160. Mjesto domaćega v Jurin piše f u riječima: frutak (principium), fariti (v. concoquo), fržljiv, frž (articulatio), frbovnik pored vrbovnik (isatis). Isto tako mjesto stranoga p piše f u: Neftunov (v. Aegens) pored Neptun (Nettuno). Asimilacijom glasa v u grupi hv nastaje grupa hf, pa Jurin piše: pohfalno (laudabiliter). Inače h redovno ispada ispred

²²⁵ M. Rešetar, Rad 248, str. 154.

²²⁶ Isp. T. Maretić, Rad 180, str. 154; T. Maretić, Rad 209, str. 191.

²²⁷ Isp. Stj. Ivšić, Rad 196, str. 198.

²²⁸ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 24.

²²⁹ Isp. Rad 118, str. 6.

²³⁰ Isp. Stj. Ivšić, Rad 196, str. 194.

²³¹ Isp. B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 27.

²³² A. Cronia, Južnoslov. filolog VII, str. 80.

f,²³³ na pr. faliti (laudo), fala (laus), ufaćen (deprehensus), fastavac (frappatore), ali pisac piše i hvala (laudatio), hvaliti (laudo), hvastanje (jactatio), hvastati (jactito). Po zakonu asimilacije grupa pv daje pf, odakle se p gubi pa imamo: ufati (credo), ufanje (spes), neufan (desperatus).

161. Labijal v stoji ponekad: a) mjesto b, na pr. ovdan (subdiu), žavice (scrofolia), glivav (fangose), čarovnica (fata), livan (thus), bivo (bufalo) prema lat. bubalus, Savaot (< Sabaot), zikva (culla) prema zivka – zibka, b) mjesto p: Nevtun (Tridens), c) mjesto h: kuvati (elixo), ukuvati (discoquo), kruvarica (pariolum), kruvar (pistor), štvor (ghiro) prema štvor.²³⁴ Ta je zamjena česta u jeziku slavonskih pisaca 18. stoljeća²³⁵ kao i u štokavskim i čakavskim govorima, na pr. u posavskom,²³⁶ na Šolti, Čiovu, Drveniku i na susjednoj obali.²³⁷ d) mjesto latinskoga *u*: vrč (urceus) i grčkoga *u*: avlija (cortile), isp. grč. *ἀυλί*. Riječ je k nama došla preko turskoga jezika. e) mjesto j: rukovet (brancaata), rukoveti (v. sextula), razbrovljivac (calculator) prema razbrojlivac.

162. Dental d zamjenjuje b u riječi (vrst) budnja (v. nacchera), ali zvoniti bubanj (tympanizo). U riječi zumlja (fax) m stoji mjesto b. Juriu ima i pravilni oblik: zublja (taeda). Običnija je zamjena skupine sv sa sl u: sloboda (libertas), slobodan (liber), osloboditi (libero).

163. Dental t stoji mjesto p u: klutko (gomitolo), motati klutko (gomitolare), meso ispod putka (v. spetlare) pored klupko (glomus) i kluka (v. glomeratim), gdje je p ispalo. Oblik *klūko* govori se na otoku Vrgadi.²³⁸

164. Glas b gubi se ispred s, z, h: ozesti (frigeo), nazesti (perfrigesco), osida (circumsessio), zovika (chamaeacter), zovina (sambucus), ohodjenje (circumductus) pored oblika sa b: ozebsti (v. frigidus), bazag (sambucus), bazgovina (sambuco), obhodenje (discursatio).

165. Labijal p ispada ispred č, š, k, t, s: dućac (serrata), čelar (apiarius), čela (apes), šenica (triticum), šenišni (frumentarius), smotati u kluko (dipanare), natrk (subacidus) od stsl. na-trъpъkъ.²³⁹ tić (pullulus), tičica (aucilla), osovanje (azgarvio), saltir (decachordum), igre olimske (Olympia). Uporedo s nekim od njih postoje oblici sa p, na pr. pšenica (triticum), pčela (ape), ptičar (aviarius), klupko (v. panus), psaltir (sambuca), opsovati (villaneggiare). U tim i sličnim slučajevima labijal p redovno ispada u štokavskim i čakavskim govorima.²⁴⁰

166. Glas v najčešće ispada iza zvučnoga labijala b, na pr. oblažiti (madido), oblast (potentia), obladanik (moderator), oblak (nuvola), obe-

²³³ To je opća pojava u štokavskom i čakavskom narječju.

²³⁴ Isp. BIRj II. str. 463.

²³⁵ Isp. T. Maretić, Rad 180. str. 156.

²³⁶ Stj. Ivišić, Rad 196. str. 199.

²³⁷ M. Hraste, Osobine govora. Rad 272. str. 17.

²³⁸ B. Jurišić. Nastavni vjesnik 46. str. 26.

²³⁹ F. Miklošić, o. c., str. 1007.

²⁴⁰ Isp. R. Aleksić, o. c., 74; str. 74; M. Japunčić, Nastavni vj. XX. str. 269; A. Sekulić, o. c., str. 14; M. Hraste, Osobine govora, Rad 272. str. 17; M. Kušar, Rad 118. str. 7.

seliti (gratulator), obisiti (pendeo), obiknuti (consuesco), obrnut (praeposterus), obitola (familia), zatim iz grupe svr, na pr. srbiti (vellico), srb (pruritus), srbež (pizzicata), onda iz: crljiv (verminosus), črčak (locusta) pored čvrčak (grillo), sasma (affatto), kraljestvo (regnum), mrtački (funebre), dignuti (sustollo), ali uzdvižući (suscitans), uzdvizanje (suscitatio), dižica (cirnea), rebac (passera), kao rebci (v. pipio). Iz grupe svr v se gubi u rapskom,²⁴¹ bunjevačkom (u Lici),²⁴² i šoltanskom govoru.²⁴³ U drugim grupama v se često gubi u jeziku dalmatinskih i slavonskih pisaca 18. stoljeća²⁴⁴ i u posavskom govoru.²⁴⁵

167. Stare skupine bbj, pbj, vbj nekad ostaju bez promjene, a nekad dobivaju epentetsko l, na pr. podnebjje (clima), grobjje (coemeterium), trubja (buccina), kopje (contus), podstupje (stylobata), vrtoglavje (vertigo), poglavje (punctum) pored trublja (buccina), grablje (rastrum), koplje (telum), poglavlje (capitolo), bogoslovlje (religio). Broj primjera bez epentetskoga l mnogo je veći, osobito onih sa skupinom bj i vj. Te skupine pišu sad sa l, sad bez l i ostali dalmatinski pisci 18. stoljeća.²⁴⁶

168. Sekundarno p imaju: piple (pullus), piplica (pullestra). One se tako govore na otoku Vrgadi i po mišljenju prof. Jurišića sekundarno p došlo je od dozivanja pipipi.²⁴⁷

Likvide. 169. Glas l na kraju riječi i na kraju sloga u riječi nekada prelazi u o, nekada ostaje bez promjene, na pr. cio (perinteger), veo (velamen), tioce (corpusculum), ohol (insolens), svital (v. inclaresco), okrugal (tondo), val (unda), tul (faretra), nevaljal (inhabilis), obal (globosus), nagal (furiatus), nemil (ferox), gol (districtus), bosil (ozzino), samostril (mangano), krtil (bugnola), pakal (inferi), prodol (valle), pepel (cinis), odozdol (v. inferus), opal (opalus), prvostolnik (pontefice), molnik (pregatore), svilnik (v. seta), palci (trsati), apostolski (apostolico), proždrlstvo (popinatio), krilce (alietta), telčić (vitellus).

170. Ispred samoglasnika i, e l se mijra i daje lj, na pr. kljica (surculus), kljicati (verno), od kljice do kljice (surculose), hljib (pane), svi-tljina (lumen), uzljic (groppo), uzljiti (nexo), zauzljiti (renodo), zauzljen (renodatus) i prema njima zauzljati (innecto), žljizda (struma), kabljina (cantharus), dogrljica (gorgiera), privoljiti (induco), privoljitelj (assensor) pored: dogljasenje (annuntiatio) – doglasiti (annuntio), željudac (umbillicus), gdje se l mijralo ispred stražnojezičnih samoglasnika a, u. Na Vrgadi l daje li samo iza k, g, h, kad se nađe ispred e, i, na pri-

²⁴¹ M. Kušar, Rad 118, str. 7.

²⁴² G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 345.

²⁴³ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 18.

²⁴⁴ T. Maretić, Rad 209, str. 202; T. Maretić, Rad 180, str. 156; R. Aleksić, o. c., str. 74.

²⁴⁵ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 207.

²⁴⁶ T. Maretić, Rad 209, str. 191.

²⁴⁷ Nastavni vjesnik 46, str. 37.

mjer kljicati, gljĕdati, hljĕb.²⁴⁸ Takvo umekšavanje likvide l ispred e, i često dolazi u čakavskom i štokavskom narječju.²⁴⁹

171. Djelovanjem unutrašnje analogije stoji o mjesto l u riječima kao: čuvaoc (praeses), pitaoc, prosioc (petitor), žeteoc (messor), slušaoc (auditor), i t. d. Takvi su oblici u Kalepinima tako brojni, da se pravilni oblici sa -lac mogu smatrati izuzecima, na pr. prodavalac (mango), pralac (necca), tkalac (tessitore), rvalac (lottatore), povidalac (narrator), bljuvalac (vomitor).

172. U riječima: poklisar (legatus), poklisarstvo (legatio), poklisarica (legata) glas l stoji mjesto grčkoga r, isp. grč. αποκρισιάριος.

173. Sekundarno se l javlja: a) iza k, na pr. klimanje (nutus), klimati (nuto), b) iza t, na pr. provrtlina (buco), vrtlinica (bucolino), c) na početku tuđice lumbrela (parasole), gdje je sekundarno l došlo od spolnika. isp. tal. l'ombrella. Ta se riječ u tom obliku govori na Vrgadi²⁵⁰ i u Šibeniku.

174. L se gubi: l u sredini riječi na kraju sloga a) ispred t, na pr. otar (altare), otari (arula), b) ispred d, na pr. podne (meridies), podnevni (meridianus), c) ispred n, na pr. bonik (ammalato), d) ispred nj, na pr. donja (v. mento), donje (v. luogo di sotto), e) ispred č, na pr. stočić (sellula), tobočić (loculus), f) iza s na početku sloga, na pr. blagosov (benedictio), blagosivanje (benedictum). Za l u primjerima od a) do e) Ružičić misli, da je ispalo zato, što se nalazi na kraju sloga i ispred suglasnika.²⁵¹ Rešetar, naprotiv, misli, da je l u svim tim slučajevima prešlo u o. onda se sa o ispred sebe steglo u jedno o.²⁵² Pitanje je prijeporno. Ipak, čini se, da je ispravnije Ružičićevo mišljenje. 2. na kraju riječi, na pr. ždra (grus), sinja (indizio), ka, kala (loto), genera (generale della cavalleria), svrda (trivello). U vrgadinskom govoru krajnje l uvijek otpada u participijima i u posuđenicama. Sačuvalo se samo u nekim riječima. kao na pr. april, bañl, bñl.²⁵³

175. Mjesto r Jurin piše na dva mjesta lj na kraju imenice: ratalj (arator, imporeitor).

176. Novija skupina rj ostaje bez promjene, na pr. nadodarje (compensatio), prostorje (latitudo), dilotvorje (ars).

177. Sekundarno r stoji iza st u: gorostrasan, gorostrasnik (colosseus), brstranov, od brstrana (edera), brstran (hedera), iza lj, na pr. tugarljiv (dolendus), iza g, na pr. gravran (phalacrocorax), gravranić, gravranov tić (corbicino), iza z, na pr. brezročno (contumeliose), brezročan (contumeliosus), iza zg, na pr. mezgra (cartilagine).

178. Prijedlog brez po Maretićevu mišljenju nastao je od bez s umetnutim r po analogiji prijedloga prez.²⁵⁴ Aleksić je mišljenja, da je na-

²⁴⁸ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 29.

²⁴⁹ Isp. M. Rešetar, Rad 135, str. 108 i Rad 136, str. 104; R. Aleksić, o. c., str. 70; Stj. Ivšić, Rad 196, 191–192; M. Rešetar, Der štok. Dialekt, str. 126.

²⁵⁰ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 37.

²⁵¹ O. c., str. 84 i 127.

²⁵² Rad 136, str. 106.

²⁵³ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 28–29.

stao kontaminacijom prijedloga *prez* i *bez*.²⁵⁵ Strohal ga je tumačio zamjenom glasa *p* sa *b* u obliku *prez*.²⁵⁶ U Kalepinima se nalazi i *brez* (*sine*) i *bez* u složenici *bezposlen* (*v. desideo*), onda *prez* u složenici *prezpačetno* (*dementer*) i *pez* u složenici *pezposlen* (*v. desideo*).

Nazali. 179. Nosni konsonant *n* stoji mjesto *m*: a) ispred č, na pr. *zančica* (*decipula*), *ujtiti zančicom* (*allacciare*), *mončić* (*zitello*), *monče* od službe (*v. accensus*), *slančica* (*festicula*), b) ispred *k*, na pr. *slanka* (*culmus*), *slankino* (*festucarius*), c) ispred *d* u brojevima, na pr. *osandeset* (*ottanta*), *osandeseti* (*ottantesimo*), *sedandeset* (*v. hexecontalithos*), d) ispred *f*, na pr. *Panfilija* (< *Pamphylia*), e) ispred *s*, na pr. *bratinski* (*sodalis*), na *bratinsku* (*fraternamente*), *bratinstvo* (*fraternitas*). *Deminitivnu* imenicu *zančica* sa *-n-* pišu Kadčić i Pavišić,²⁵⁷ a imenice *momci* i *slamka* sa *-n-* govore u Posavini.²⁵⁸

180. Skupina *mn* po zakonu disimilacije daje *ml* u riječima: *tamlica* (*ergastulum, carcere*), *tamličar* (*ergastulus*), *tamličarstvo* (*carcerazione*), *Mleci* (*Venetiae*), *mliti*, *mlidem*, *mlio sam* (*autumo*), *ne mlidući* (*incidentemente*) pored *tamnica* (*carcer*), od *tamnice* (*v. phylacista*), *mniti se*, *mnidem* (*videor*). U nekim slučajevima skupinu *mn* zamjenjuje skupina *vn*, na pr. *osavnaest* (*octodecim*), *osavnaesti* (*octavus decimus*), *sedavnadesete* (*septemdecim*), *gumno* (*area*), *gumnar* (*areator*). Sa *-vn-* lički Bunjevci govore: *gumno*, *sedavnest*, *osavnest*, *tavno*, *slavnica*.²⁵⁹ On dalmatinskih pisaca 18. stoljeća Filipović i Banovac sa *-vn-* pišu *tavno*, *tavnica*.²⁶⁰ Iste te riječi sa *-vn-* piše M. A. Reljković.²⁶¹ Tako se danas govore u posavskom govoru²⁶² i u Varešu u Bosni.²⁶³ Brojevi 17 i 18 sa *-vn-* govore se na Čiovu, Solti, Drveniku,²⁶⁴ na Vrgadi²⁶⁵ i u Božavi na Dugom otoku.²⁶⁶

181. Više puta mjesto *mnj* stoji *mlj*, na pr. *pomljivo* (*attente*), *pomlia* (*attentio*), *sumlja* (*conjectura*), *sumljiti* (*fluito*) pored *pomuja* (*accuratio*) i *pomja* (*applicatio*), *pomnjiti* (*virgilo*) i *pomniti* (*procuro*), *sumnja* (*incertum*), *sumnjiv* (*incertus*), *sumnjiti* (*incerto*). Slavonski pisci 18. stoljeća pišu: *pomlja*, *sumljiti*.²⁶⁷ Reljković pored toga piše i *pomnja*, *posumnjati*.²⁶⁸ Od dalmatinskih pisaca toga vremena neki te riječi pišu

²⁵⁴ Gramatika i stilistika, str. 66.

²⁵⁵ O. c., str. 99.

²⁵⁶ Rad 152, str. 177.

²⁵⁷ T. Maretić, Rad 209, str. 195.

²⁵⁸ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 194.

²⁵⁹ G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 345.

²⁶⁰ T. Maretić, Rad 209, str. 202.

²⁶¹ R. Aleksić, o. c., str. 71.

²⁶² Stj. Ivšić, Rad 196, str. 194 i 204.

²⁶³ Žuljić, Školski vjesnik XV, str. 258.

²⁶⁴ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 17.

²⁶⁵ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 32.

²⁶⁶ A. Cronia, Južnoslov. filolog VII, str. 85.

²⁶⁷ T. Maretić, Rad 180, str. 154.

²⁶⁸ R. Aleksić, o. c., str. 71.

samo sa mnj, neki samo sa mlj, a neki i sa mnj i sa mlj.²⁶⁹ Na Vrgadi se govori samo: pomlja, pomljiv.²⁷⁰

182. Uz uobičajeni oblik tamjan (thus) Jurin ima i oblik tamnjan (thus) sa skupinom mnj mjesto mj. On je nastao od *tamljan* a ovo od tamjan. Oblik sa mnj Maretić je zabilježio od dalmatinskih pisaca samo kod Terzića.²⁷¹

183. Skupina zn daje zl u riječima: zlamen (nota), zlamenovati (obsigno), zlamenje (prodigium). Takvu zamjenu često susrećemo u jeziku starijih pisaca kao i u štokavskom i čakavskom narječju.²⁷²

184. U glagolu slimiti (abbassare) skupina sl stoji mjesto skupine sn.

185. Mjesto m stoji n na kraju riječi: zajan (commodum), sajan (mercatus), najan (salarium), sedan (v. septifariam), po osan (octoni), nesran (protervitas), osin (praeterquam), dočim (mentrechè), poton (praeter) pored: osim (praeter), dočim (infinatantochè) i u instrumentalu: besidon (v. obloquor), uviton (v. premo), olovon (v. plumbatus), perjen (v. plumatus) pored: za suncem (v. mirasole), plaštom (v. expallio).

186. Nazal -m zamjenjuje -n na kraju nekih posvojnih pridjeva na -in i pasivnih participa na -an, -en, -jen, na pr. patkim (anatarium), šetkim (sestile), vojskim (militaris), rosim (roralis), omucam (pannosus), nagovaram (exhortatus), uzgojem (collacteus), zadušem (illaqueatus), opojem (v. medide), nasadem (foetus), ukročem (mitigatus), upučem (normatus), zapečaćem (obsignatus) pored: rođen (natus), naslonjen (nixus), očitovan (notus). Oblici na -m vrlo su brojni, tako da pisac piše i – dostojam (acceptabile), zlovoljam (illaetabilis), zakom (v. trasgredire) sa -m mjesto sa -n. Razlog je tomu, što se on koleba između štokavskog i čakavskog narječja, pa je kod toga izgubio osjećaj, kad treba pisati -m, a kad -n. U posavskom se govoru mjesto sa -n govori sa -m: izvam.²⁷³ Dalmatinski pisci 18. stoljeća sa -m pišu neke priloge na -e, na pr. doklem, daklem, odonlem.²⁷⁴

187. Sekundarno m ima samo riječ *brmbelj* (scarofaggio) mjesto *brbelj*.

188. Glas se n iza g često mijera i daje nj, na pr. gnjoj (pus), gnjiti (stercoro), gnjila (creta), gnjilav (cretoso), gnjizdo (nidus), gnjizdašće (nidulus), gnjivan (iracundus), gnjiviti se (furo) pored: gnoj (concine), gnjojiti (concinare), gnjilav (v. fracidrezza), gnjizdo (stabulum), gnjiv (rabies), gnivan (rabidus). Samo gn dolazi u: gnusan (sordidus), gnusoća (paedor), gnusno (sordide). Oblici sa gn nisu dosta pouzdani, jer se radi o istim riječima, koje se jedamput pišu sa għgn, a drugi put sa gn. Riječi: gnoj, gnjiv, gnjizdo, gnusan sa gnj pišu neki Jurinovi suvremenici u

²⁶⁹ T. Maretić, Rad 209, str. 194.

²⁷⁰ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 32.

²⁷¹ Rad 209, str. 196.

²⁷² Isp. R. Aleksić, o. c., str. 71; M. Rešetar, Rad 255, str. 123; A. Sekulić, o. c., str. 14; M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 17.

²⁷³ Isp. Stj. Ivšić, Rad 196, str. 192.

²⁷⁴ Isp. T. Maretić, Rad 209, str. 194.

Dalmaciji.²⁷⁵ U posavskom se govoru danas obično govori *gnjzdo*²⁷⁶ kao što su u 18. stoljeću govorili i pisali Reljković²⁷⁷ i drugi slavonski pisci.²⁷⁸

189. Mjesto -n- Jurin piše -nj- u skupinama: a) tn, na pr. litnji (estivo), pored litni (estivo), b) kn, na pr. knježev (v. praetorium), c) žn, na pr. južnji (eurinus), d) vn, na pr. davnji (priscus), odavnjiti (inve-tero) pored odavni (antico), e) rn: zornjica (lucifera), oskvrnjiti (incesto) pored oskvrniti (violo), pirnji (pronubus) pored pirni (nuptialis), f) čn, na pr. istočnji (v. apeliotes) pored istočni (orientalis), vičnji (immortalis), vičnjost (immortalitas), g) dnj, na pr. zapadnji, (occidentalis), pokladnji (v. bacchanalia), nenadnji (subitarius), prinenadnji (subitaneus) pored prinenadni (subitus), h) čn, na pr. vočnji (pomosus), kučnjik (albergatore), i) mn, na pr. zimnji (v. appartamento). Pridjevci na -nji nastali su analogno pridjevima, koji imaju -nji po zakonu, kao na pr. donji, jesenji, jutarnji, a glagoli i imenice izvedeni su od pridjevskih osnova na -nji.

190. Staru skupinu nbj Jurin piše sa: gn, gni, ngh, n, ni, nj. Najčešće sa gn i nj. Primjeri sa nj tako su brojni, da ih nalazino na svakoj strani obaju Kalepina. Zato navodim nekoliko primjera, izostavljajući pri tom njihovo latinsko ili talijansko značenje: gorenje, parenje, kretanje, ludovanje. Slučajevi sa gn mnogo su rjeđi. Zato ih donosim s njihovim latinskim, odnosno talijanskim značenjem: poznagne (affiguratmento), sax-gagne (v. adoleo), ottimagne (ruba), hranegne (cibatus), pitagne (cibus). Budući da je prilično velik broj glagolskih imenica, koje se tako pišu, vjerojatno je, da je pisac i one sa nj čitao kao *ñ*. To se daje zaključiti i iz toga, što je u mnogim imenicama sa -nje- provedena slogovna disimilacija, da ne bi dva palatalna suglasnika bila u susjednim slogovima, na pr. vadenje (fossio), nosenje (vectio), uhvatenje (prehensio).

191. Mjesto sa -n- Jurin bilježi sa -nj- riječi: sponja (fibbia), sponjar (fibbijo), zasponjiti (fibulo), članjak (giontura). Isto tako pored: hitrina (celeritas), duljina (longitudo), svitljina (lumen) Jurin piše: hitrinja (de-strezza), duljinja (prolixitudo), svitlinja (nitor), čistinja (limpitude), brzinja (celerità), debelinja (crassitas), gdje formant -inja stoji mjesto -ina prema riječima, koje -inja imaju po zakonu, kao pustinja, svetinja, robinja i t. d.

192. Gdje danas imamo -nj- ispred -ski-, -stvo-, tamo Jurin ima -n-, na pr. pustinski (solitarius), životinski (belans), ditinski (fanciullescamente), životinstvo (bestialità), sužanstvo (jugum), ditinstvo (infantia). Tako redovno pišu slavonski pisci 18. stoljeća.²⁷⁹ Dalmatinski ih pisci istoga doba pišu i sa -n- i sa -nj-.²⁸⁰

193. Jurin piše sa -n-: žrvan (hydromyla), sičan (januarius), neukloniv (indeclinabilis), životina (pecuda), gdje u današnjem književnom jeziku

²⁷⁵ T. Maretić, ib., str. 196.

²⁷⁶ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 142 i 193.

²⁷⁷ R. Aleksić, o. c., str. 70.

²⁷⁸ T. Maretić, Rad 180, str. 155.

²⁷⁹ T. Maretić, ib., str. 154–155; R. Aleksić, o. c., str. 65.

²⁸⁰ T. Maretić, Rad 209, str. 195.

imamo samo -nj-. Glas -n- dolazi zbog lakšeg izgovora. Isto tako zbog lakšeg izgovora Jurin piše j mjesto n u riječima: pomajkavati (minuo), smajkavati (refrigesco), pomajkati (delinquo). No, on piše te riječi i sa n: smankanje (decrementum), pomankanje (mancamento) i sa nj: pomankanje (colpa, mancanza). Dalmatinski i slavonski pisci 18. stoljeća pišu te riječi sad sa -n, a sad sa -nj-, kao i riječi s nastavkom -ski, -stvo.²⁸¹

194. Mjesto n stoji lj u tudici: mrgilj (margo) prema lat. gen. marginis, a j u tudici premar prema lat. monasterium.

195. Sekundarno n imaju: sužannj (v. drapaetae), bijančuk (columnbar), nuglo (angulus), nuglič (angululus), gundelj (scarafaggio), dimnije (brache), onda: božanstvo (deità), veličanstvo (dignitas), svidočanstvo (testimonium), očanstvo (paternità), u kojima -n- stoji po analogiji riječi kao dostojanstvo, pijanstvo, koje imaju -n- po zakonu. U glagolima: sniči (descendo), snimiti (repono) -n- nije sekundarna pojava, nego stoji prema negdašnjem prijedlogu sn. M. A. Reljković ima snišavši.²⁸² U posavskom su govoru snič, unić posve obični.²⁸³

Palatali. 196. Riječi kao zemlja (terra), seljak (ruricola), šaljiv (faceto), uljen (oleosus) Jurin piše i sa l: zemla (humus), selak (fossor), šaliv (facetus), uleni (olearis), ulenica (utello), ulenište (elaeothesium). Protestantski pisci 16. stoljeća pišu neke riječi sa l mjesto sa lj, na pr. poboljšanje.²⁸⁴ M. A. Reljković piše katkada priatel, prijateljstvo mjesto prijatelj, prijateljstvo.²⁸⁵

197. Mjesto glasa lj stoji katkada nj u skupini -klj-, na pr. knjast (mutilus), oknjašten (mutilus), oknjastiti (storpiare) pored kljast (storpiato), okljastenje (storpiamento), okljastiti (storpiare).

198. Staru skupinu lbj Jurin piše sa lj (tal. gli), na pr. veselje (gaudium), ulje (oleum), zelje (olera), obilje (abundantia), dreselje (aegritudo), ogrlje (collare) i sa j, na pr. sejaški (ruralis), mnogo veseja (v. lactabundus). Pored toga Jurin piše: boje (v. eclogarius) mj. bolje, puhati, opuhati (spulciare) mj. puljati, opuljati, zlovojniji, najzlovojniji (v. maestus) mj. (naj)zlovoljniji. Staro lj na Šoltj i Čiovu prelazi u j, na pr. kijuč, kijun, jut, dok se staro lbj u nekim slučajevima čuva, kao na Braču i Hvaru, a u nekim se izvršilo novo jotovanje, na pr. veselje, obilje.²⁸⁶ Od dalmatinskih pisaca Jurinova doba dvojica pišu staro lbj sa lj, drugi i sa lj i sa l-j.²⁸⁷

199. Prema komparativu *dulji*, koji je učinjen analogno komparativu deblji, dalji, Jurin ima: duljina (longitudo), produljenje (prolatio) i produljiti (pertraho). Isto tako prema komparativu *duglji*, za koji nisam našao potvrde u Kalepinima, Jurin piše: dugljina (longuinquitas), pro-

²⁸¹ T. Maretić, Rad 209, str. 195; Rad 180, str. 155.

²⁸² R. Aleksić, o. c., str. 75.

²⁸³ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 208.

²⁸⁴ F. Fancev, Rad 212, str. 201.

²⁸⁵ R. Aleksić, o. c., str. 65.

²⁸⁶ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 15; Čakavski dijalekat o. Brača, str. 23; Čakavski dijalekat o. Hvara, str. 10.

²⁸⁷ T. Maretić, Rad 209, str. 193-194.

dugljenost (compendinatio), produgljenje (allungamento), produgljiti (praelongo), produgljivati (cunctor). Od produžene osnove užiglj. Jurin ima: užigljuci (v. allumatore). Pored analoških oblika *dulji*, *duglji* i njihovih izvedenica u Kalepinima se susreću i oblici sa -ž-: dužina (lunghezza), produžiti (provivo), produženje (prolatio). Komparativ *duglji* ima Kadčić.²⁸⁸

200. Mjesto krajnjega j vrlo često stoji lj, na pr. gualj (sorbillum), zalagalj (bolus), smotalj (tutulus), vapalj (clamor) pored vapaj (gridata), koračalj, stupalj (grado), vršalj (ajata), naručalj (bracciata), lišalj (lichen) pored lišaj (lichen). Neke od tih riječi u tom obliku danas se govore u Primoštenu i na otoku Vrgadi.²⁸⁹ U povodalj (circumluvium) krajnje lj stoji mjesto -nj: povodanj.

201. Sekundarno lj javlja se iza labijala p, na pr. lupljina (cortex) i iza v, na pr. prvlji put (primulum).

202. Komparativ se redovno tvori dodavanjem sekundarnoga j iza č, ž, š, r, na pr. jačji (valens), dračje (v. care), višeje (sublate), širji (ampliusculus). Iza č dodaje se čitav slog -ji, na pr. vručiji, najvručiji (v. aestuosus). Istu pojavu susrećemo u jeziku dalmatinskih i slavonskih pisaca 18. stoljeća.²⁹⁰

203. Sekundarno j stoji, nadalje, na početku, na kraju i u sredini nekih drugih riječi. Na početku stoji u: jid (ira), jisti (subedo), jidriti (porto), jidro (vela), janjac (agnellus), jutro (matutinum), jošće (amplius), jučer (heri) i u tudicama: jaspra (denaro), jastog (canchero). Na kraju: tko mučij, dva učij (v. tacere). U sredini: trinajest (tredici), osavnajest (diciotto), četrest (quadraginta), jajukanje (comploratus), Mojstar (Mandetrinum), vesejo (laetus), stejana (v. vacca gravidata) prema steona. Drugoga je postanja j na kraju: taj (iste), toj (v. idcirco), zatoj, kroz toj (nam). Pored toga Jurin piše: na ta način (ita), na ta mah (v. caldo), ta (iste). Za j u taj, toj i sl. Ružičić misli, da je postalo »od nekadašnje rečice -i, koja se dodavala pokaznim zameničkim i priloškim oblicima, da se pojača njihovo značenje, pa u ovom položaju prešlo u j.«²⁹¹ Isto misli Maretić u ARj.²⁹² Leskien, naprotiv, drži, da je j došlo prema nominativu određenih pridjeva, na pr. novy-jb.²⁹³ U starijem hrvatskom jeziku takav se navezak dodavao pokaznim zamjenicama za sva tri roda. Sačuvao se samo u muškom rodu, da bi se lakše mogli razlikovati rodovi zamjenica.

204. Intervokalno j više se puta uopće ne bilježi, na pr. taiti (occultare), livaica (sinistra), meoš (lapis), seaški (colonicus), meu (entro), piukati (pipire), znoiti (circumsudo), veseli (v. alacer).

205. Pored dajkavac (birba) sa -j- Jurin piše tu riječ i sa -n-: dankavac (birba). Isto tako i glagol dankati (birboneggiare).

²⁸⁸ T. Maretić, Rad 209, str. 228.

²⁸⁹ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 33.

²⁹⁰ T. Maretić, Rad 209, str. 191 i 228; Rad 180, str. 153 i 173.

²⁹¹ O. c., str. 116–117.

²⁹² ARj 38, str. 946.

²⁹³ Grammatik der serbo-kroatischen Sprache, Heidelberg 1914, str. 449.

Spiranti. 206. Strano intervokalno s (z) pisac obično čita kao ž: fizika (physica), križolit (grisolito), Ežak (Aesacus), Ažija (Asia), Čežar (Caesar), Efež (Ephesus), Mižija (Maesia), Piža (Pisae), možaiko (musaico), ton od muzike (tonus). U riječi balžam (balsamum, str. 151) ž stoji prema stranom s između suglasnika i samoglasnika, a u: Židovin (Ebreo), žežin, žežinanje (jejunium) i žakan (chierico) prema latinskom j. Takve i slične riječi dolaze u jeziku primorskih lektionara,²⁹⁴ dalmatinskih pisaca 18. stoljeća.²⁹⁵ Udvojeno romansko ss Jurin čita nekad kao ž, na pr. pošež (v. impossessare), a nekad kao š: gros (< grosso). Kao ž Jurin je čitao i naše z u: žublja (lampada). Romansko intervokalno -s- nekada ostaje bez promjene, na pr. bosiljak (ocimum) prema lat. basilicum, rusula (< rosa).

207. Mjesto s stoji c ispred k u riječima: ockvrniti (maculo), ckvrn (macula), ockvrnjenje (macula), pored oskvrniti (stupro), oskvrnjenje (stuprum), onda caklo, caka (crystallum), caklen (vitreus) od stćklo > stklo > sklo > cklo, odnosno caklo sa sekundarnim a. Pored stablo (arbor, planta) Jurin piše cablo (planta). Glas s prelazi u c još ispred r u riječi: crbiti (perprurisco) pored srbiti (vellico), zatim ispred i, na pr. cica (rumen, tetta), cicati (sugare), cigalj (secchia) pored: sisa (poppa), sisati (sugare), sigalj (urna). Naprotiv, mjesto c dolazi s u genitivu imenice ocat, osta (acetum) i u prilogu napričas (v. compendario). Osamljeni su oblici glagola ckniti pored kasniti (tardare) i utaskati prema utackati (lutulo), kako se obično govori. Oblike sa ckvr- mjesto sa skvr- imaju primorski lektionari²⁹⁶ i Kadčić.²⁹⁷ Oblik caklo pišu redovito Lučić i Matić,²⁹⁸ a oblik cablo ostali dalmatinski pisci Jurinova doba.²⁹⁹ Imenicu ocat sa s u kosim padežima pišu Terzić i Zoričić,³⁰⁰ onda čakavci na Kvarnerskim otocima.³⁰¹

208. Mjesto cvrčak Jurin piše čvrčak (locusta), gdje je c dalo č analogno glasu č, koji dolazi u slogu iza njega.

209. Novije skupine sj, šj, zj, žj ostaju bez promjene, na pr. klasje (spiga), trsje (vinetum), napisje (iscrizione), prinosje (praelatio), kršje (cocola), omašje (stolo), kozjar (haedile), kozjak (caprile), podnožje (suppedaneum), oružje (arma).

210. Mjesto starijega intervokalnoga ž stoji r u jere (perchè), jurve (pur ora), ništare (nihil), nigdare (mai non), more dojtj (v. cogitabilis), ako moreš (v. sodes) pored može biti (forse), možeš (v. nequeo) i prema njima l. lice možem (possum). Present glagola moći i na Vrgadi glasi:

²⁹⁴ M. Rešetar, Rad 136, str. 184.

²⁹⁵ T. Maretić, Rad 209, str. 203.

²⁹⁶ M. Rešetar, Rad 136, str. 113.

²⁹⁷ T. Maretić, Rad 209, str. 186 i Rad 211, str. 14.

²⁹⁸ T. Maretić, Rad 209, str. 186.

²⁹⁹ T. Maretić, Rad 209, str. 186.

³⁰⁰ T. Maretić, Rad 209, str. 197.

³⁰¹ I. Milčetić, Rad 121, str. 111.

mõreš, mõrē i mõžeš, mõžē.³⁰² Od ostalih dalmatinskih pisaca samo M. Pavišić ima l. lice *možem* mjesto *moğu*.³⁰³

211. U Kalepinima nalazi se nekoliko cakavskih oblika, kao na pr. zamor (rumor) mj. žamor, zlica (cucciajo) pored žlica (cochlear), zaoce (puncello delle api) mj. žalce (žaoce). Tome se ne treba čuditi, jer je pisac bez sumnje često dolazio u dodir sa cakavcima u šibenskom Docu. Mjesto *žlica* govori se *zlica* na Vrgadi.³⁰⁴ Problemom cakavizma u čakavskom narječju pozabavili su se mnogi filolozi, osobito poljski filolog M. Małecki.³⁰⁵ Danas se općenito drži, da je ta osobina ušla u čakavsko narječje iz mletačkoga govora prije 17. stoljeća u glavnim mjestima uz more, u kojima je bilo dosta mletačkih trgovaca, zanatlija i obrtnika.³⁰⁶

212. Sa -š- Jurin bilježi glagole: rešiti, narešiti, urešiti (fornire), iskušiti (penso), uzvišiti (proveho), uskrišiti (suscito), pripisivati, ispisivati (copiare) i imenice: iskušitelj (pensitator), višina (summum), a sa ž glagole: ponižiti (frango), snižiti, unižiti (infringo), veživati (accovonare), obrizivati (surculo), pokazivati (raccontare), ržati (hinno) i imenicu ržanje (nitrito), pridjev ponižan (humilis) i prilog ponižno (humiliter). Sve su to analoški oblici, nastali djelovanjem unutrašnje gramatičke analogije.

213. No, pored gramatičke postoji unutrašnja glasovna analogija, gdje se jednačenje vrši utjecajem jednoga glasa na drugi, na pr. črčak (gryllus), čvrčiti, čicati (v. voce urlante), mj. cvrčak, cvrčiti, čicati, zamčiti (allacciare) pored zančica (allacciatūra), čizmar (stivalajo), čizma (stivale) mj. čizmar, čizma. Na sličan su način postali oblici: žvižd, žviždnuti, žviždati (subbio), šeždeset (sessanta), čiča (algor), mimošašti, prošašti (prateritus), žestina (molimen), prižčstok (praeferox), šešnaestkrat (sexdecies), šteći (recupero), štećen (recuperatus), štećenje (recuperatio) mjesto: zviždati, šeždeset, čiča, prošasti, žestina, prižestok, šešnaestkrat, steći, stećen, stećenje. U Jurinovu rodnom mjestu Primoštenu zabilježio sam analoške oblike: *čvrčak* i *čizme*.

214. Po vanjskoj gramatičkoj analogiji dobili su s glagoli: crpsti (haurio), ogrebsti (graffiare), dubsti (vangare), izdubsti (refodio), ozebsti (raffredare), potepsti se (intoppare), pored potepsti se (scapucciare). Sibilant s stoji tu prema glagolima plesti, krasti i sl., koji imaju -s- po zakonu.

215. Prema pridjevu *današnji* Jurin ima: prijašnji (praecedens), prvani (prior), sadašnji (praesens), skorašnji (fresco), pored vazdanji (perennis), jučeranji (hesternus), sadanji (instans), prvani (primaevus). Od priloga danas i formanta -nji postao je pridjev *današnji*. Krivom dekompozicijom -(a)šnji je shvaćeno kao nastavak i kao takvo dodano je navedenim prilogima.

216. Jurin se jednako koleba u pisanju glasova s i z ispred lj i nj. Tako na pr. on piše: bolešljiv (infermo), izmišljitelj (autore) pored

³⁰² B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 33.

³⁰³ T. Maretić, Rad 209, str. 239.

³⁰⁴ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 34.

³⁰⁵ Cakawizm, Krakov 1929.

³⁰⁶ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 16.

sljubiti (connecto), ljubežljiv (amabile), prijazljiv (intrinsico) pored bolezljiv (malsano), bolezzljivac (malaticcio). U složenicama z ostaje uvijek bez promjene, na pr. uzljutiti (acetire), razljutiti (aizzare). I u narodu nije do kraja provedeno prelaženje s, z u š, ž ispred lj. Tako se u Posavini govori: razljútiti, razljútím, razljútio i razljútí se, razljútě,³⁰⁷ u Dubrovniku: žlje i izljubiti, uzljubiti se.³⁰⁸ Bunjevci senjskog zaleda s i z ispred lj uvijek izgovaraju kao š i ž: šljubit, izljubit.³⁰⁹

217. Neke riječi imaju sekundarno s na početku, a neke u sredini. Na početku imaju: spsovka (contumelia), spsovni (contumeliosus), svrž, svržina (nodatio), svrživ (nodosus), spsaltir (salterio), skrupša (frignocola), skarba, skaranje (stormo), spirlica (serviziale), spuž (limax), spužar (lumacajo), spužalina (guscio), skornjača (tartaruca), smrča (mirta) pored mrča (mortella). U sredini imaju: vazesti (recepto), mozskov (medularis), razstrkati (palor), razstući (labefacio), razspasti (gettare), razstopiti (conflo), razstiran (profligatus), uzstegnuti (fermare il cavallo), uzstegnuto nogu (fermare il piede) pored glagola u § 214. Sekundarno z imaju: sazblazan (terriculatio) mj. sablazan, uzstajući (emergens), uzspomenutiv (memorabilis), a sekundarno ž ima samo imenica težažkinja (colona).

218. Neobična je zamjena spiranta ž sa š i sa afrikatom č u riječima kao: uvičbati (erudio), po uvičbanju (erudite), uvičbanost (eruditio), srbeč (v. pervello), uvišbati (erudio). Isto tako neobična je zamjena spiranta š sa č u: varoč (oppidum), mali varoč (oppidulum), srič (tartarum), pčenicica (v. intervallo). Oblik *pčenicica* zabilježio je Rešetar u Piperi nedaleko od Podgorice.³¹⁰ Neki Jurinovi suvremenici u Dalmaciji pišu kao i on: uvičbati, uvičbanje, uvišbati sa č i sa š mjesto sa ž.³¹¹

219. Sibilant s asimilirao se sa s i sa z u izrazima: nuz trihu (v. im-pluvium), prostriliti s trane na stranu (transago), i nestao. Riječi kao: kropilo (aspergium), okropiti (aspergo), pokropiti (aspergere) Jurin piše i sa s: skropiti, oskropiti, poskropiti (aspergo), skropljenica (aspergium). Nije sigurno, kako je pisac čitao znak s u tim primjerima. Isto tako nije sigurno, kako je čitao s u: ostriti (acuio), ostrina (acumen), ostar (asper). Ipak, veća je vjerojatnost, da ga je čitao kao s, a ne kao š, jer u jednom i drugom slučaju znak s piše sa s ili sa f, nikada sa sc ili sa fc, kako redovno piše glas š. Pored *kropiti*, *ostar* na otoku Vrgadi govori se i *skropiti*, *oštrina*.³¹²

Asimilacija. 220. Filolozi razlikuju trostruku asimilaciju u našem jeziku: 1. asimilaciju po zvučnosti, 2. asimilaciju po mjestu izgovora i 3. asimilaciju po načinu sastavljanja. Kolebanje između fonetike i etimologije glavna je oznaka Jurinova pravopisa u vezi s prvom asimilacijom. Uzrok je tomu ponešto izgovor, a ponešto vizuelna asocijacija i razmišljanje. To vrijedi i za drugu asimilaciju. Tako na primjer pisac jedam-

³⁰⁷ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 202.

³⁰⁸ P. Budmani, Rad 65, str. 158.

³⁰⁹ G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 346.

³¹⁰ M. Rešetar, Der štok. Dialekt, str. 131.

³¹¹ T. Maretić, Rad 209, str. 188.

³¹² B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 33.

put piše stramputiti (nuto), a drugi put stranputiti (aberro), imenicu himba (astutia) piše sa m, a imenicu činba (effectio) sa n.

221. Kod treće asimilacije u skupinama hv i pv prvi je suglasnik bezvučan, drugi zvučan. Po zakonu asimilacije i glas v postaje bezvučan: hv > hf, pv > pf, onda dalje od obje skupine postaje ff, odnosno f, na pr. faliti (laudo), fala (laus), ufati (spero, credo).

Disimilacija. 222. Mjesto skupine čt stoji št (čt > tšt > št) u: što (quid), zašto (cur), štiti (lego), štovati (honoro). Pored toga skupina čv daje čm u izrazu: mirine od Nečmena (Promona), skupina šč daje št: daštica (axiculus) < daskica > daščica (v. tavoletta) > daštica.

223. Posebno treba naglasiti disimilaciju suglasnika: lj, nj, đ, ć, š, ž i skupina blj, plj, mlj, vlj. U Kalepinima na primjer čitamo cvilenje (ploratio), diljenje (profectio), hinenje (farus), kasnenje (mora), rođenje (paritudo), vadenje (fossio), krotjenje (mortificatio), čištenje (munditia), nosenje (vectio), razglasenje (praeconium), pazenje (vedere), porazenje (mactatus), onda robenje (praedatio), grabenje (rapacitas), sklopljenje (solidatio), mamenje (inescamento), slavanje (praedicatio) mjesto cviljenje, diljenje, hinjenje, kašnjenje, rođenje, ... robljenje, grabljenje, sklopljenje, mamljenje, slavljenje. Takvi disimilirani oblici u Kalepinima su tako brojni, da pravilni oblici pred njima gotovo iščezavaju. Za neke slučajeve nisam našao potvrde. Našao sam: opoganjenje (profanatio), hranjenje (nutrisione), dosadenje (taedium), razređenje (periodus), očučenje (praesentatio), posvećenje (santificamento), uzvišenje (magnitudo), uniženje (depressio), pogubljenje (tyrannicidium), odcipljenje (seductio), objavljenje (praeconium).

224. I drugi dalmatinski pisci 18. stoljeća dosta često pišu glagolske imenice sa -ljenje, -njenje, -denje, -tenje, -senje, -zenje mjesto sa -ljenje, -njenje, -denje, -ćenje, -ščenje, -ženje.³¹³ Jednako i slavonski pisci istoga doba.³¹⁴ Neke slučajeve slogovne disimilacije zabilježio je V. Karadžić u srijemskom i resavskom govoru,³¹⁵ a prof. Ivšić u posavskom govoru.³¹⁶ R. Aleksić u takvim glagolskim imenicama gleda »obrazovanje prema infinitivu i drugim oblicima, a ne od trpnog prideva, kako je pravilno.«³¹⁷

Metateza. 225. Pored općih pojava metateze, koje su zajedničke svim hrvatskim govorima, u Kalepinima se nalaze neke, manje obične pojave. Među opće pojave ide metateza: a) likvida al, ar, na pr. klak (calcem), klačnica (calcaria), Skradin (< Scardona), Raš (< Arba), kralj (rex), krava (vacca), b) tk: kt, na pr. tko (quis), c) é: jt, na pr. naći (nanciscor), poći (abeo) prema najti (adeo), pojti (abeo), d) žl: lž, na pr. žlica (cochlear), ožnjak pored lažak (Martius), c) sv: vs, na pr. sva, sve (totus), svemoguć (omnipotens), svaki (omnis), f) nd: dn, na pr. plandovati

³¹³ T. Maretić, Rad 209, str. 203–204.

³¹⁴ R. Aleksić, o. c., str. 71; T. Maretić, Rad 180, str. 156–157.

³¹⁵ Isp. T. Maretić, Gramatika i stilistika, str. 93.

³¹⁶ Rad 196, str. 204–205.

³¹⁷ O. c., str. 72.

(quiesco), plاندovanje (vacatio), g) vn: nv, na pr. žrvan (hydromyla) od stsl. žrѣnъvъ.³¹⁸

226. Posebne pojave metateze: a) šv: vš, na pr. švenak (pidocchio), švenčić (pedicellus), švenčiv (pediculosus) pored ušenak (pidocchio), ušiv (pediculosus), b) kt: tk, na pr. lukta (fantoccio), c) kv: bk (bk > pk > vk > kv), na pr. zikva (culla), d) jn: nj, na pr. dvajinke (mantica) pored dvanjaka (mantica), e) ckn: ksn, na pr. ckniti pored kasniti (tare), f) hu: uh, na pr. huor (apex), huoda (catascopus), huoditi (explo- ro), huititi (prehenso), g) žmul (cyatus), žmuo (bicchiere) prema lat. modiolus, h) gnj: gl, na pr. gnjila (creta), gnjilav (cretoso) mjesto glina, glinav, i) gomila (acervus), gomiliti (acervo) mjesto mogila, mogiliti.

227. Oblici *švenak*, *švenčić*, kako sam ustanovio, govore se u Jurinovu rodnom mjestu Primoštenu. Obik *švenak* zabilježio je prof. B. Jurišić na otoku Vrgadi.³¹⁹ a oblik *zikva* mjesto *zivka* i *zipka* govori se u čakavskim govorima, kao na primjer u riječkom,³²⁰ vrgadinskom³²¹ i božavskom dijalektu.³²² Prelazni oblik *zivka* u 18. stoljeću upotrebljavao je J. Banovac.³²³

Kontraktacija suglasnika. 228. Kad dva jednaka suglasnika stoje jedan do drugoga, stežu se u jedan. To se redovno događa u složenicama, kad se jedan dio svršava suglasnikom, kojim drugi počinje. Ako nisu jednaki, onda teže da se izjednače i stegnu. Evo nekoliko primjera: a) td > dd > d, pedeset (quinguinta), b) dd > d, odavna (ab antico), c) dt > t > t: potkati (praetexo), d) kk > k: mek, meka, meko (mollis). Doduše, Jurin nekad piše taj pridjev sa dva kk, na pr. mekki orah (mollusca), mekke noge (v. mollipes), ali, ovdje udvojeno kk dolazi kao pravopisni znak, da je samoglasnik e ispred k kratak. e) nn > n, na pr. kameni (saxosus): stsl. kamenъnъ, plameni (flammans): stsl. plamenъnъ, inostran (strano): stsl. ino-stranъnъ, jedanadeste (undecim) mjesto jedannadeste, f) zs > ss > s, na pr. isići (construcido), rasići (resecō), rasuditi (discepto), g) zš > žš > šš > š, na pr. išetiti (vastō), raširiti (distendo), h) zz > z, na pr. brezakono, brezakonito (illicitamente), prezub (edentatus), i) zž > žž > ž, na pr. ižimati (premo), ražeći se (ardere).

Navesci i druge pojave. 229. Za isticanje značenja pojedinih riječi Jurin se služi navescima: a) bo, na pr. olibo (que), jerbo (quamobrem), jurbo (acciochè), zatobo (imperciochè). U starijem hrvatskom jeziku *-bo* je bio uzročni veznik, koji je obično stajao iza prve riječi u rečenici, osobito, ako je ona sama po sebi označivala uzrok. Danas se ne upotrebljava u samostalnoj upotrebi, nego u vezi s kojom drugom riječi i osjeća se kao sekundarni dodatak. b) *-ka*, na primjer: menika (v. ahime), gorika (di sopra), vanka (v. respuo), danaska (hodie). Taj se navezak

³¹⁸ F. Miklošić, o. c., str. 200.

³¹⁹ Isp. Nastavni vjesnik 46, str. 38.

³²⁰ R. Strohal, Rad 124, str. 122 i 133.

³²¹ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 26.

³²² A. Cronia, Južnoslov. filolog VII, str. 80 i 85.

³²³ T. Maretić, Rad 209, str. 202.

često upotrebljava u posavskom govoru uz lične zamjenice.³²⁴ Inače je posve običan i u drugim govorima, kao na pr. u vrgadinskom³²⁵ i na Kvarnerskim otocima.³²⁶ c) -no, na primjer: kakono, kakonoti (velut, qualiter, come), d) -ti, na primjer: iliti oliti (sive), oliti, aliti (ve), komuti drago (quodlibet). e) -r (e-a), na pr. nikadare (numquam), joštera (neenon), jučera (heri), igdar (unquam), f) -ve, na pr. jurve (jampridem, di gia), g) -zi na pr. zatizim (post), sa svim tizim (licet, tamen)), od kojizi (v. majores). Od dalmatinskih pisaca 18. stoljeća samo Banovac i Zoričić pišu dativ *njozi* s naveskom -zi, koji Zoričić ponajviše piše sa -ži: nježin, nježina, nježino. Sasma rijetko: nježino, njezne sa -zi.³²⁷

230. U složenicama: zakonoša (legislator), zlamenosni (signifer) morala bi stajati dva jednaka sloga -no- jedan do drugoga, ali zbog lakšeg izgovora jedan je od njih ispao. Dva sloga -no- sačuvala su se u pridjevima: smrtnonosan (lethifer) i dažnosan (nimifer).

VI. - KVANTITETA I AKCENAT

231. Pod utjecajem latinskog i talijanskog jezika, a po primjeru starijih hrvatskih pisaca u Dalmaciji, Jurin je nastojao odrediti kvantitetu i akcenat nekih riječi u Kalepinima. U tu svrhu poslužio se znakovima ' , ` , udvajanjem samoglasnika i suglasnika, znakom dužine = i kratkoće -. Svi su ti znakovi, kako se čini, prvotno u vezi s označivanjem dužine i kratkoće samoglasnika, a drugotno i u vezi s označivanjem akcenta. Za oznaku dužine: a) akut ', na pr. vlát (spica), lét (velatura), blíd (luridus), drób (interaneum), dúb (v. arboresco), b) udvajanje samoglasnika: paas (cinghio), leed (gelum), vii (vos), hood (iter), ruub (orlo), c) znak dužine: bān (regulus), jēx (istrice), righ (gilvus), nōx (gladius), lūgh (silva), d) gravis: ulāk (posta), zvizdogléd (astrolabium).

232. U nekim riječima dužina se bilježi na dva načina: a) udvajanjem samoglasnika, na pr. glaad (carestia), meed (mele), liin (frigidus), ploot (chiusura), trruud (travaglio) i b) znakom dužine iznad samoglasnika, na pr. glād (fames), mēd (cerion), lin (segnipes), plōt (argine), trūd (manupretium). Na tri načina označena je dužina u imenici: glaas (suono), glās (fama), glás (sonus).

233. Neobično je, što imaju dug samoglasnik: pūn (refertus), dūh (anima), tmāst (leucophaeus), hrēb (stipes), kīt (balaena). stār (v. senectus), pood (pavimentum), a danas je u svim tim riječima u književnom jeziku samoglasnik kratak: pūn, dūh, tmāst, hrēb, kīt, stār, pōd.³²⁸

³²⁴ Stj. Ivšić, Rad 197, str. 31.

³²⁵ B. Jurišić, Nastavni vjesnik 46, str. 37.

³²⁶ I. Mišević, Rad 121, str. 114.

³²⁷ T. Maretić, Rad 209, str. 229 i 233.

³²⁸ Isp. BIRj.

234. Kratki se slog označuje: a) akutom ´, na pr. lulavó (dementer), poniznó, tihó, priprostitó (demisse), vedró (dilucide), b) gravisom ` , na pr. sán (somnia), gád (sordes), mác (smarra), tlè (pavimentum), slón (elefante), c) znakom kratkoće ˇ , na pr. zlò, zlá (malum), mēd mēda (mel), samo u ta tri slučaja, d) udvajanjem suglasnika iza samoglasnika, na pr. sobba (lacum), zlobba (invidia), pločca (solea), zgodda (maturitas).

235. Bilježenje tih znakova nije bez neke veze s akcentuacijom. To se može reći bar za akut kod dugih samoglasnika, za gravis kod kratkih samoglasnika i za udvojene suglasnike. Budući da se Jurin koleba između štokavskog i čakavskog narječja, prilično je teško odrediti, u kojoj je riječi znak u vezi s akcentuacijom, a u kojoj u vezi s označivanjem kvantitete. Jurin se kod pisanja svog hrvatskog teksta mnogo ugledao na Della Bellu, pa se može s punim pravom reći, da je i on poput Della Belle akcenatskim znakovima nastojao označiti ne samo dužinu i kratkoću samoglasnika, nego i izgovornu silinu sloga. Taj se zaključak može izvesti iz posvemašnje sličnosti između Jurinova i Della Bellina hrvatskoga teksta. Obojica udvajaju samoglasnike i suglasnike, obojica upotrebljavaju akut i gravis. Razlikuju se samo u označivanju znaka dužine. Della Bella ga piše sa ^ , a Jurin znakom ˇ .

236. Budući da je Jurin poput Della Belle išao za tim, da osim kvantitete označi i akcenat, onda su svi znakovi, uključivši i udvajanje samoglasnika, u vezi s akcentuacijom, na pr. vaagliati (adaestuo), čeelno drivo (nave capitana), muutan (turbido), řctēdgnā (parceitas), māna (illectamentum), nāpunořt (redundantia), krētati (agito). U svim tim riječima dug slog ujedno je i naglašen. Jednako i u riječima, na kojima stoji akut: řtānak (villula), pīsmo (scriptio), dūga (iris), kammēnak (lapillus). I u današnjem književnom jeziku sve te riječi imaju akut ili dugouzlazni akcenat.

237. Usporedio sam, kako se neke riječi pišu u Della Bellinu Dikcionaru i u Jurinovim Kalepinima i ustanovio, da Della Bella na primjer glagole: pofāliti, odrēditi, zapūstiti, pokazivati piše samo sa znakom ´ , a Jurin sa znakom ˇ i ´ : pofāliti (probo), odrēditi (ordinare), zapūstiti (abandonare), pokazivati (accenare). Iz toga se može zaključiti, da je Jurin znakovima ˇ i ´ označio i dužinu sloga i akcenat i da je sve te riječi izgovarao štokavskom akcentuacijom.

238. Međutim, u Kalepinima ima dosta riječi, u kojima se znakovi dužine i kratkoće ne podudaraju sa štokavskom akcentuacijom, kao na pr. kabaaan (mantello di viaggio), zateeghnut (attratto), koji garmii (v. altitonus), čegliād (persona), izglēd (modus), izgléd (mostra). Na osnovi tih primjera kao i primjera u § 231 d) može se reći, da udvojeni samoglasnici i znakovi ˇ , ´ , ` označuju primarno dužinu samoglasnika, osim ako se tu ne radi o čakavskoj akcentuaciji, što je vrlo vjerojatno. Nešto se slično može reći o akutu i gravisu, kad stoje na kratkom slogu u dvo-složnim i višesložnim riječima, na pr. slovó (vocabolo), svitló, bistró (dilucide), nepristojnó, nepriličnó, neprikladnó (inconvenienter), pres-pametnó (dementer). Oni tu označuju kratkoću sloga, izuzevši one slu-čajeve, u kojima se radi o čakavskoj akcentuaciji.

239. Od svih znakova najviše veze s akcentuacijom ima udvajanje suglasnika iza kratkih slogova. Riječi navedene u § 234 d) dvosložne su i imaju ili kratkosilazni ili kratkouzlazni akcent. No, udvajanje se suglasnika vrši ne samo u dvosložnim, nego u trosložnim, četvorosložnim i petorosložnim riječima, ali ne uvijek u uskoj vezi s akcentuacijom. Usko je povezano s akcentuacijom dvostručenje: a) u trosložnim riječima, kao *stizzati* (cumulo), *muččiti* (stimulo), *vidditi* (perspicio), b) u četvorosložnim riječima kao na pr. *porobbiti* (perpopolor), *poguzzati* (deglutito), *slammariciza* (palearium), c) u petorosložnim riječima, kao *osramottiti* (opprobrio), *osirottiti* (viduo), *kammenovati* (lapido).

240. U dvosložnim riječima uvijek se udvaja suglasnik, koji stoji iza samoglasnika drugog od kraja, a u trosložnim riječima suglasnik iza samoglasnika trećeg od kraja. U takvim slučajevima udvajanje se uglavnom slaže sa štokavskom akcentuacijom, kakva je u današnjem književnom jeziku. No, u trosložnim riječima često se nađu udvojeni suglasnici iza samoglasnika drugog od kraja, na pr. *daŕctizza* (axiculus), *bradizza* (barbula), *planikka* (unedo), *mazačča* (uncctor). To se udvajanje ne podudara sa štokavskom nego sa čakavskom akcentuacijom tih riječi. U Jurinovu rodnom mjestu Primoštenu sve se te riječi izgovaraju s akcentom na slogu drugom od kraja, kako ga je Jurin označio. Na istom slogu imaju naglasak imenice kao: *samocchia* (solitudo), *tegočchia* (gravedo), *lipotta* (pulchritudo), *mekotta* (pulmen).

241. U trosložnim riječima, kao što su: *iŕpecchi* (torreo), *pomocchi* (subvenio), *izbitti* (verbero), *izpratti* (perpurgo) udvajanje se suglasnika može tumačiti analogijom. Kad su te riječi bez prefiksa, naglasak im se podudara s udvajanjem. Združene s prefiksom zadržale su udvojene suglasnike uslijed vizuelne asocijacije. Isti je razlog djelovao na pisca, da je udvojio suglasnike u četvorosložnim riječima: *odmizzati* (cunctor), *podpassati* (succingo), *obrizzati* (hostio), u kojima se udvaja suglasnik iza trećeg samoglasnika od kraja. Na tom slogu stoji akcent, kad su riječi samostalne, bez prefiksa.

242. No, tako se ne mogu tumačiti riječi kao: *hotinizza* (focaria), *xglizdinizza* (inguinaria), *rumenillo* (pupurissum), *putovatti* (vio) i petorosložne, iako složene, riječi: *opuŕtoŕcitti* (vasto), *mimohoditti* (passare), *pripitomitti* (domesticare). Ako ih pisac nije izgovarao prema čakavskoj akcentuaciji, udvajanje nema nikakve veze s akcentuacijom kao ni udvojeni suglasnici iza dugog samoglasnika u riječima: *razglaŕŕiti* (percelebro), *proglaŕŕiti* (invulgo), *oblittati* (intervolo).

243. Sasma rijetko dolaze po dva udvojena suglasnika u istoj riječi, na pr. u *ŕtuppizzi* (v. pinsito), *rannizza* (ulcusculum), *oppassati* (percingo), *rabbottati* (persequor). Prve dvije riječi deminutivni su oblici od *stupa* i *rana*, pa bi se prvi udvojeni suglasnici mogli tumačiti vizuelnom asocijacijom. Za udvojeno -zz- (c) može se pretpostaviti, da ga je pisac pisao prema talijanskim formantima -azza, -ezza. Glagol *oppassati* bez prefiksa ima akcent na slogu -pa-, s prefiksom na slogu o-. U oba slučaja slog je kratak. Zato se prvi put udvaja suglasnik -ss-, a drugi put suglasnik -pp-. Prema glagolu *rabbottati* postoji imenica *rabota*. Glagol

ima akcenat na slogu -bo-, imenica na slogu -ra-. Budući da su oba sloga kratka, u prvom se slučaju udvaja suglasnik -tt-, u drugom suglasnik -bb-. U glagolu je -bb- udvojeno vizuelnom asocijacijom, a -tt-, jer je ispred njega samoglasnik kratak.

244. Na osnovi iznesenih primjera dolazi se do slijedećih zaključaka: a) Udvojeni samoglasnici i znak dužine dolaze najčešće u jednosložnim riječima. Sasvim rijetko u dvosložnim i višesložnima. b) Ti znakovi primarno označuju kvantitetu sloga. Vjerojatno, bar u pojedinim slučajevima, označuju i izgovornu silinu sloga. c) Znakovi ' ` bilježe se bez obzira, koliko riječ ima slogova. d) Akut se u većini slučajeva podudara sa štokavskom akcentuacijom riječi, na kojoj stoji, dok se gravis u većini slučajeva ne podudara. e) Udvojeni suglasnici imaju najviše dodira s akcentuacijom i najčešće se susreću u Kalepinima. f) Nikada ne dolaze u jednosložnim riječima, sasvim rijetko u petorosložnima. Nešto češće u četvorosložnim i trosložnim, najčešće u dvosložnima. g) Jurin je neke riječi izgovarao prema čakavskoj, a neke prema štokavskoj akcentuaciji.

VII. - OBLICI

A. Deklinacija imenica

245. Tuda, manje poznata, imena u većini slučajeva glase kao u talijanskom jeziku, na pr. Abeati (tal. Abeati, lat. Abaeatae), Negroponte (tal. Negroponte, lat. Abantis), Akile (tal. Achille, lat. Achilles), Ercole (tal. Ercole, lat. Hercules), i t. d. Ipak, neka su ponašena, kao: Areopag (Areopago, lat. Areopagus), Erakliť (Eraclito, lat. Heraclitus), Omer (Omero, lat. Homerus). To posebno vrijedi za nazive naših *gradova*: Nin (Nona), Solin (Salona), Skradin (Scardona), Senj (Senia), Ston (Stagnum), Knin (Tinia), Trogir (Tragurium), *otoka*: Brač (Brachia), Far (Pharia), Korčula (Coreyra Melaina) i *rijeka*: Dunaj (Danubius), Drava (Dravus), Sava (Savus).

246. U Jurinovoj se Gramatici lokativ kao poseban padež uopće ne spominje. Ipak ga u Kalepinima dosta često susrećemo, na pr. po običaju apostolskomu (all' apostolica), po staromu običaju (alla buona), po momu sudu (a giudizio), pram svakomu kraju (quoquoversus), pram komu mistu (quorsum), u svakomu mistu (ubicumque), u kom mistu (ubinam).

247. U instrumentalu mjesto krajnjega -m vrlo često dolazi nazal -n, na pr. opriti se komu besidon (obloquor), uviton (v. prehenso), silon (v. premo), olovon (v. plumbatus), slavon (v. glorioso), nakićen perjen (plumatus).

248. Neke imenice muškoga roda imaju kraći plural, iako bismo očekivali duži, na pr. niki stupi o kipi ženski (cariatides), bani (magistratus), kralji (v. magus), kao ovni, kako ovnovi (v. arieto), ostriti nože (cos), koji čuva grobe (v. libitina).

249. Imenice muškoga roda u genitivu plurala imaju nastavak *ā*, na pr. od pinezā (v. jattura de danari), od nemočnikā (v. infermiro). Mjesto -ā Jurin u nekim slučajevima piše -aa, na pr. od članakaa (v. articularis), stado konjaa, volovaa (armentum). Za ovaj padež Jurin ima najčešće nastavak -ah, na pr. vinogradah, domovah (v. fundus), zakoni gradovah, vilaetah (v. municipium), od prokopah, meterizah (v. fossatum). S tim nastavkom piše se genitiv imenica srednjega roda, na pr. poljah (v. fundus), selah, mistah (v. municipium), vesalah (v. decemremis). Nešto je rjeđi genitiv na -ov||-ev, na pr. par volov, konjev (jugum), pokladnikov, nakaznikov (v. baccatus), vojnikov (v. deprehensa), protivnikov (v. profligo). Izuzetno svršavaju na -i(h) imenice: pinezh (v. ducentesima), iljada rastejljaji, šežanji (miglio).

250. Svi dalmatinski pisci Jurinova doba pišu genitiv plurala sa -a, Neki ga od njih pišu s produženom osnovom na -ov (-ev) bez krajnjega -a kao i Jurin.³²⁹ Genitiv na -i imaju kod njih ne samo imenice, koje i u današnjem književnom jeziku svršavaju na -i, nego i neke druge, kao: događaji, dili, načini.³³⁰ Genitiv s produženom osnovom -ov (-ev) često se upotrebljava u posavskom govoru na pr. konjev, pandurov, konjeva, oltarova.³³¹ U Jurinovo doba tako je pisao M. A. Reljković, na pr. konjeva, oblakova.³³²

251. Genitiv imenica ženskoga roda Jurin piše: a) nastavkom aa, na pr. lov od ticaa (aucupatio), od planinaa (arduitas), b) nastavkom -ah, na pr. pun potribah, nevoljah, dosadah (pieno di fastidi), prigodah (v. annales), litinah (v. aediles). Pored toga u Kalepinima se susreću oblici starog genitiva plurala bez nastavka, na pr. jabuk (v. dacia), šišak (v. coniger), od smokav (v. catorchites), mekinj (v. caninaceus), brez nož (v. anus) i genitiv na -i, na pr. uri (v. engonaton). Svi su ti oblici obični u jeziku ostalih dalmatinskih pisaca.³³³ Genitiv bez -a redovno dolazi u jeziku M. A. Reljkovića³³⁴ i njegovih suvremenika u Slavoniji, ali samo u stihovima.³³⁵ On je običan i u današnjem posavskom govoru.³³⁶

252. Imenice i-deklinacije, koliko u Kalepinima imaju genitiv plurala, svršavaju se u tom padežu na -i, na pr. ljudi (v. constitutus), pisni (v. chorus).

253. U Kalepinima dativ plurala ima samo stariji oblik s nastavkom -om (-em), na pr. vojnikom (v. congiarium), igračem (v. choragus), šunjom (v. demensus). Taj je oblik najobičniji i u drugim dalmatinskih kao i slavonskih pisaca.³³⁷ On počesto dolazi u današnjem posavskom govoru.³³⁸

³²⁹ T. Maretić, Rad 209, str. 209–210.

³³⁰ T. Maretić, Rad 209, str. 209–210.

³³¹ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 214.

³³² R. Aleksić, o. c., str. 80–81.

³³³ T. Maretić, Rad 209, str. 218.

³³⁴ R. Aleksić, o. c., str. 85.

³³⁵ T. Maretić, Rad 180, str. 166.

³³⁶ Stj. Ivšić, Rad 197, str. 15.

³³⁷ T. Maretić, Rad 209, str. 210; T. Maretić, Rad 180, str. 160.

³³⁸ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 215 i 241.

254. Za akuzativ plurala našao sam samo jednu potvrdu u Kalepinima: u člance vire (v. orthodoxus), gdje je -c- prodrlo iz nominativa, dativa i instrumental plurala. Takve su analoške pojave obične u istočnom dijelu posavskoga govora, na pr. livce, nālōze orāse.³³⁹

255. Od svih padeža najviše su starine sačuvali lokativ i instrumental. Imenice muškoga i srednjega roda imaju u lokativu nastavak -i(h), na pr. u zgloboh (arthriticus), u člancih (v. arthritis), po godištih (v. annales), na voli, na konji, na koli (v. veho), po nugli, po kuti (v. angulatum).

256. Lokativ na -i(h) imaju dosta često slavonski pisci Jurinova doba,³⁴⁰ današnji posavski govor.³⁴¹ Jurinovi suvremenici u Dalmaciji imaju kadšto lokativ na -im. Inače uvijek imaju na -i(h).³⁴²

257. Imenice se ženskoga roda svršavaju u tom padežu na -ah i na -ami, na pr. u mraku od tminah (v. crepusci), na mišnicah (v. armillatus), o maslinami (v. olivo). Jurinovi suvremenici u Dalmaciji i u Slavoniji najčešće imaju nastavak -ah. Nastavak -amj imaju dosta rijetko.³⁴³ Likovi s -ah i s -ami govore se gdje gdje i u današnjem posavskom govoru.³⁴⁴

258. U instrumentalu plurala najčešći je nastavak -i, na pr. prid svi-doci (v. contestato), posađeno orasj (v. coryletum), s' kosori (v. congla-dior), pod lukovi (v. fornicarius). Likovi s -im dolaze rijetko, na pr. zu-bim (v. adoperare), s' velikim rukavim (v. chirodosa). Nešto češće do-laze likovi s nastavkom -ima na pr. zubima (v. addentare), noktima (v. adoperare), s' rozima (v. arieto). Svi se ti oblici susreću u jeziku dalma-tinskih i slavonskih pisaca. Oblici s -i vrlo često, s -ima rijetko.³⁴⁵ Oblike s -im upotrebljava samo Kačić.³⁴⁶ Vrlo ih rijetko upotrebljavaju slavon-ski pisci.³⁴⁷ S nastavkom -mi, za koji Jurin ima samo jednu potvrdu: zubmi (v. addentato), Maretić je u jeziku slavonskih pisaca zabilježio tri slučaja: bičmi, stupmi, zubmi.³⁴⁸ U današnjem posavskom govoru prof. Ivšić zabilježio je samo dva: zubmi, tanjurmj.³⁴⁹

259. Imenice ženskoga roda u instrumentalu plurala imaju tri zavr-šetka: -am, -ami, -ama. Najčešće dolaze likovi s -ami, na pr. meu stinami (v. saxatilis), ružicami (v. rosarium), daskami (v. asso), nogami (v. pro-terero), misto posađeno maslinami (v. olivetum). Za druga dva nastavka našao sam u Kalepinima samo po dvije potvrde: pokriti tminam (praeum-bro), milovati rukam (circummulceo), prid nogama (a piede), služiti se prilikama (v. allegorizzare). Sva tri nastavka upotrebljavaju i Jurinovi

³³⁹ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 215.

³⁴⁰ R. Aleksić, o. c., str. 82; T. Maretić, Rad 180, str. 161.

³⁴¹ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 216.

³⁴² T. Maretić, Rad 209, str. 211, 215–216.

³⁴³ T. Maretić, Rad 209, str. 219–220; R. Aleksić, o. c., str. 86–87; T. Maretić, Rad 180, str. 167.

³⁴⁴ Stj. Ivšić, Rad 197, str. 17.

³⁴⁵ T. Maretić, Rad 209, str. 212 i 215; T. Maretić, Rad 180, str. 161.

³⁴⁶ T. Maretić, Rad 209, str. 212, 215.

³⁴⁷ T. Maretić, Rad 180, str. 161.

³⁴⁸ Rad 180, str. 162.

³⁴⁹ Rad 196, str. 216.

suvremenici u Dalmaciji, s tom razlikom, što su u njih najčešći likovi s -am, a dosta rijetko likovi s -ama.³⁵⁰ Slavonski pisci toga doba najčešće pišu likove s -ama, a rijetko likove s -amj i s -am.³⁵¹

260. Imenica *tijelo* ima samo duži plural, na pr. genitiv plurala glasi: moći svetih tilesah (v. reliquiae), akuzativ plurala: koji saranjuje mrtva telesa (v. pollinctor).

261. Imenice: *oko*, *noga*, *ruka*, *kost* zadržale su neke dualne oblike, na pr. oteščati očimam (caligo), s dvostrukim završetkom -ima (-m), koji leži pod nogu (suppes), stati na noguu (adsto), koji drži na ruku (v. armillatus), pri ruku (in pronto), koji nosi na kostiju (dossuarius). Oblik *očimam* upotrebljavali su Kačić i Filipović.³⁵² U govoru otoka Šolte, Čiova i Drvenika dativi, lokativ i instrumental plurala izjednačili su se u nastavcima, pa sve imenice muškoga roda imaju nastavak -iman, na pr. križiman, grisman.³⁵³ Oblike *ruku*, *nogu* u lokativu duala često su upotrebljavali dalmatinski i slavonski pisci 18. stoljeća.³⁵⁴

B. Deklinacija zamjenica i pridjeva

262. Mjesto *ovaj*, *taj*, *onaj* Jurin upotrebljava starije oblike: ovi (hic), ti (iste), oni (is), a mjesto *ovakav*, *takav*, upotrebljava: ovaki (tale), taki (talis). Jedni i drugi likovi vrlo su obični u posavskom govoru³⁵⁵ kao i u govoru ličkih Bunjevaca.³⁵⁶ Oblici ovi, ti, oni mjesto *ovaj*, *taj*, *onaj* pove su obični i u čakavskom i u štokavskom narječju.³⁵⁷

263. Lokativ ima dva završetka: -om, -omu, na pr. u kom mistu (ubinam), po mom umu (a giudizio), pram komu mistu (quorsum). Lokativ na -omu s krajnjim -u nema mjesta u današnjem književnom jeziku,³⁵⁸ iako su ga često upotrebljavali ne samo dalmatinski pisci, nego i njihovi suvremenici u Slavoniji.³⁵⁹

264. Primjeri iz Kalepina svršavaju se u instrumentalu plurala na -im i na -ima, na pr. s' dobrim riječma (v. benedice), s' tvojima pogrđami (v. projecto), ići bosima nogami (v. scalzato), s' lipima ričami (!) (allector). Kraći -im nastavak nastao je jednačenjem dativa i instrumentala plurala, a mlađi -ima nastavak došao je iz dativa i instrumentala duala. Oba nastavka obična su u jeziku dalmatinskih pisaca Jurinova doba.³⁶⁰ Jednako i u jeziku M. A. Reljkovića.³⁶¹

³⁵⁰ T. Maretić, Rad 209, str. 220.

³⁵¹ T. Maretić, Rad 180, str. 167.

³⁵² T. Maretić, Rad 209, str. 216.

³⁵³ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 28.

³⁵⁴ T. Maretić, Rad 209, str. 219; T. Maretić, Rad 180, str. 166.

³⁵⁵ Stj. Ivšić, Rad 196, str. 143 i Rad 197, str. 32, 33.

³⁵⁶ G. Tomljenović, Nastavni vjesnik XIX, str. 586.

³⁵⁷ Isp. Đ. Šurmin, Rad 121, str. 202; P. Budmani, Rad 65, str. 173; M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 32; M. Kušar, Nastavni vjesnik III, str. 335.

³⁵⁸ T. Maretić, Gramatika i stilistika, str. 172.

³⁵⁹ T. Maretić, Rad 209, str. 224-225; T. Maretić, Rad 180, str. 170-171.

³⁶⁰ T. Maretić, Rad 209, str. 227.

³⁶¹ R. Aleksić, o. c., str. 95-96.

C. Komparacija pridjeva

265. U Kalepinima se pridjevi pišu sad u određenom, sad u neodređenom obliku, na pr. milosni, blagodarni, ljubavni (favens), malašni, malahni, drobni, sitni (parvus) – velik, visok, izvrstan, bogat, pošten, slavan (magnus), erljen, rumen (ruber).

266. U književnom jeziku nisu obični posvojni pridjevi: uhov (oricularius), mirov (pacificatorius), sitov (pollinarius), grebov (orcinus), palcov (pollicaris), cvitov (floreus).

267. Pisac redovno komparativ piše sa -čji, -šji, -žji, -rji, na pr. jačji, najjačji (valens), više, povišje (sublate), na višjemu (sublime), odvišje (superfluo), nižji (inferior), bržji (ocyor, str. 1008), najbržji (ocyssimus, str. 1008), težje brime (v. aggravato), bližje (v. admoveo), širji (v. ampliusculus). Od dalmatinskih pisaca 18. stoljeća jedini Knežević piše -j- iza č, š, ž, r i ć u komparativu. Ostali pišu rijetko, i to ponajviše iza ž.³⁶² Slavonski pisci istoga doba pišu -j- dosta često iza č, š, ž, a samo kadšto iza ć.³⁶³ U današnjem posavskom govoru komparativ se obično govori sa -čji, -šji, -žji, -rji.³⁶⁴

268. Neki pridjevi imaju nastavak -iji mjesto -ji, na pr. blagiji (v. affabile), gorkiji (acerbus, austerior), tihije (mitius), ludiji, najludiji (stultus), gustiji, najgustiji (v. spissus). Isti se likovi susreću u jeziku dalmatinskih i slavonskih pisaca 18. stoljeća³⁶⁵ i u današnjem posavskom govoru.³⁶⁶ Oni su nastali analogno komparativu onih pridjeva, koji imaju nastavak -iji po zakonu.

269. Zanimljivi su komparativni i superlativni likovi: vikše (plus), najmaša (v. teruncius), najmašiji (minusus), najmašije (minimum). U prvom slučaju stoji glas *i* mjesto *e*, a u superlativnim oblicima ispred š ispao je glas *nj*. Nastavci -iji, -ije stoje analogno pridjevima kao: krupniji, sitniji, gdje stoje po pravilu.

270. Komparativ laglje (v. alleggerire) ima -lje prema komparativu: dalje, deblje. Komparativ *laglji* često se govori u današnjem posavskom govoru.³⁶⁷ Imaju ga i slavonski pisci 18. stoljeća.³⁶⁸

D. Glagolski oblici

271. U infinitivnom nastavku -ti krajnje -i često otpada, na pr. osvetiti se (vindico), opipat, dotaknut (atrecto). U nastavku -ći uvijek ostaje, na pr. oteći (tumeo), moći (possum).

³⁶² T. Maretić, Rad 209, str. 191 i 228.

³⁶³ T. Maretić, Rad 180, str. 153 i 173.

³⁶⁴ Stj. Ivšić, Rad 197, str. 41.

³⁶⁵ Isp. T. Maretić, Rad 209, str. 228 i Rad 180, str. 173.

³⁶⁶ Stj. Ivšić, Rad 197, str. 41.

³⁶⁷ Stj. Ivšić, Rad 197, str. 41.

³⁶⁸ T. Maretić, Rad 180, str. 173.

272. Prema prezentu *počmem* mjesto *počnem* učinjen je infinitiv imperfektivnog glagola počmati (coepi). Taj oblik imaju slavonski pisci.³⁶⁹ Upotrebljava se i u današnjem posavskom govoru.³⁷⁰

273. Glagoli izkoreniti (eradico), ockvrnuti (contamino) kao glagoli II. vrste morali bi u infinitivu glasiti: iskorenuti, oskvrnuti. Nastavak -iti dobili su prema glagolima IV. vrste.

274. Mjesto starijega *-nesti* Jurin ima samo mlade *-niti*, na pr. doniti, priniti (affero). Taj je oblik nastao od aorisne osnove *nes-ъ > nēh > nē-ti*. Od te osnove tvore infinitiv i ostali dalmatinski pisci.³⁷¹ Slavonski pisci upotrebljavaju pored infinitiva *-niti* i infinitiv *-nesti*, ali ovaj posljednji mnogo rjeđe.³⁷² U današnjem posavskom govoru upotrebljava se samo infinitiv *-nit*, odnosno *-net*.³⁷³

275. U značenju glagola jahati (equito) Jurin piše i glagol jašiti (equito).

276. Pored starijih oblika: iti (andare), iziti (v. despero), pojti (abeo), najti (reperio), obajti (adeo), uzajti (ascendo) Jurin piše i mlade oblike: ići (obeo), otići (v. provolo), poći (abeo), naći (nanciscor), obaći (v. gusto), uzaći (ascendo).

Prezent. 277. Pored mogu (possum) I. lice singulara glasi i možem (possum). Od Jurinovih suvremenika u Dalmaciji upotrebio je taj oblik samo M. Pavišić. Maretić kaže, da je oblik vrlo neobičan.³⁷⁴

278. Glagoli III. i IV. vrste u 3. licu plurala povode se za glagolima I. i II. vrste i imaju nastavak -u, na pr. orude, kojim se lomu zidovi (artigliaria), postoli, koje nosu mudroznanci (baxae), gdi se lovu kamenice (v. atrearium), činiću, da im poletu zubi (v. dentilegus), žene koje žalu (funerae), kad brazdu (v. jugum), koji nosu (v. ferentarii). Ista se pojava susreće u jeziku slavonskih i dalmatinskih pisaca 18. stoljeća.³⁷⁵ u govoru otoka Šolte, Čiova, Drvenika, susjedne obale³⁷⁶ i u slavonskoj Posavini.³⁷⁷

279. Prema 3. licu plurala prezenta participi prezenta III. i IV. vrste imaju nastavak -ući mjesto -eći, na pr. mirući (v. metiendus), bleinći (belans), stojući (mansus), vrtući (v. volutatim) klečući (v. ginocchiare), veseljući (gaudebundus).

280. Glagol *razumjeti* u ikavskom se govoru potpuno izjednačio s glagolima IV. vrste. Zato poput njih u 3. licu plurala ima nastavak -e, na pr. razume se pupi (v. caulis), razume se oni narodi, koji ne poznaju Boza (v. gentilis). I ostali dalmatinski pisci sprežu taj glagol kao glagol IV. vrste.³⁷⁸

³⁶⁹ T. Maretić, Rad 180, str. 187.

³⁷⁰ Stj. Ivšić, Rad 197, str. 62.

³⁷¹ T. Maretić, Rad 211, str. 4.

³⁷² T. Maretić, Rad 180, str. 184.

³⁷³ Stj. Ivšić, Rad 197, str. 61.

³⁷⁴ T. Maretić, Rad 209, str. 239.

³⁷⁵ T. Maretić, Rad 180, str. 181 i Rad 211, str. 12-13.

³⁷⁶ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 33.

³⁷⁷ Stj. Ivšić, Rad 197, str. 63.

³⁷⁸ T. Maretić, Rad 211, str. 10.

281. Glagoli *imati*, *znati*, *mniti*, *smjeti* u prezentu i participu prezenta dobivaju dental -d- prema glagolima I. vrste I. razreda, na pr. koji imade (v. capula), znadući (intendens), smidujući (audens), ne mlidući (incidentemente). Ostali dalmatinski pisci pišu te glagole i sa -d- i bez njega.³⁷⁹ Jednako i M. A. Reljković.³⁸⁰

282. U I. licu singulara dva glagola imaju na kraju -n mjesto -m, na pr. tebi dopušćan, slobodno dopušćan (volontieri ti concedo), kobin (auguro). Inače u Gramatici i u Kalepinima to se lice uvijek piše sa -m, na pr. možem (possum), ljubim (Gr., str. 89).

Futur I. 283. U Kalepinima sam se namjerio samo na tri futura I. i pisac ih sva tri piše fonetski: pokršćiu, učiniću, strću (v. dentilegus). Takav futur više puta upotrebljava M. A. Reljković, njegovi suvremenici u Dalmaciji i Slavoniji.³⁸¹

Participi. 284. U Jurinovu jeziku sačuvali su se neki stariji oblici participa prezenta, kao: hote (sponte), muče (silenter), neote (v. datatim). Prema njima učinjen je particip mrzeće (stomachose) s krajnjim -e. Inače dolaze mlađi oblici: pivajuć (cantitans), kradući (latrocinans), hrćuć (sternens), bojeć (verens), od kojih neki imaju krajnje -i, a neki nemaju.

285. Zanimljivi su participi prezenta perfektivnih glagola, kao: ubijući (caedens), kažući (v. aversus), proljući (diffundens), razabrajući (providens), urizajući (caelans). Za takav particip Maretić je našao nekoliko potvrda u dalmatinskih pisaca 18. stoljeća.³⁸² Aleksić je u jeziku M. A. Reljkovića zabilježio samo oblik staveći.³⁸³ Kod ostalih slavonskih pisaca Maretić je pobilježio oveći broj takvih participa.³⁸⁴

286. Particip perfekta II. nikada se ne svršava na -l, nego na o, na pr. izmirio (demetitus), odvrćao (v. aversus), napasao (epastus), pošao (antegressus) ili na (j)a, na pr. primija, zagrlja (complexus), zadobija (v. emeritus), služia (v. arculus), nablagova (v. epastus). U nekoliko dalmatinskih pisaca susreću se oblici sa -a mjesto sa -o, no -o je mnogo običnije.³⁸⁵ Slavonski pisci pišu taj particip samo sa -o.³⁸⁶ U Kaštelima, na Čiovu i dalje prema zapadu u tom je participu uvijek nastavak -ja, osim onih glagolskih osnova, koje se svršavaju na suglasnik ili na -a.³⁸⁷

287. Pasivni se particip svršava na -n, -en i -t. Prvi nastavak dobivaju glagoli s osnovom na -a, na pr. sabran (gregatus). Drugi nastavak dobivaju glagoli s osnovom na -i (j), na pr. razglašen (decantatus), pokvašen (aspersus), nerešen (apparatus) i glagoli sa suglasničkom osnovom, na pr. čuven (auditus), opletan (textus), ukraden (raptus). Treći nastavak dobivaju glagoli s infinitivnom osnovom na -a, na pr. poslat (dimissus), oprat (defaecatus), znat (consciis), pridat (concreditus), izagnat (pro-

³⁷⁹ T. Maretić, Rad 211, str. 11, 14, 16.

³⁸⁰ R. Aleksić, o. c., str. 102.

³⁸¹ T. Maretić, Rad 211, str. 22 i Rad 180, str. 195; R. Aleksić, o. c., str. 111-112.

³⁸² T. Maretić, Rad 211, str. 2.

³⁸³ O. c., str. 108.

³⁸⁴ Rad 180, str. 182-183.

³⁸⁵ T. Maretić, Rad 209, str. 180.

³⁸⁶ T. Maretić, Rad 180, str. 184-193.

³⁸⁷ M. Hraste, Osobine govora, Rad 272, str. 33.

terrītus) i s osnovom na -e, na pr. požet (demessus), počēt, načēt (inceptus). Pored toga nastavak -t dobivaju dva glagola IV. vrste: pogodit (concordatus), začīnit (condimentarius) i jedan glagol I. vrste, 7. razreda, ali ovaj ne od infinitivne osnove nego od participne: misto sakriveto (v. luogo secreto), gdje je nastavak -eto kombiniran od -en i -t(o), ako to nije jedna od pogrešaka pera. U dalmatinskih pisaca rijedak je nastavak -t za glagole IV. vrste.³⁸⁸ U slavonskih pisaca i u današnjem posavskom govoru vrlo je običan.³⁸⁹

288. Posebnu skupinu čine participi: odašašt (digressus), sašašt (dilapsus), našašt, iznašašt (inventus), uzašašt (insensus), prišašt, došašt (devectus). Oni su postali od nekadašnje osnove šbd- i nastavka -t: od šbd-t, po-šbd-t, sʙ-šbd-t, uzʙ-šbd-t. Pored tih oblika dolaze i oblici: došašni, prišašni (venturus), koji su nastali od: pri-šbd-t-ʙni, do-šbd-t-ʙni.

VIII. - SINTAKSA

289. Imenice *djeca*, *sluga* i *molenje* u pluralu se slažu kao imenice muškoga roda, na pr. dica, koji su izvađeni iz matere (v. caesones), sluge, koji biju bičem (v. lorarii), tvoja molenja dostajali su, održali su blagodarje (v. promereo). Takvo slaganje imenice *djeca* nalazi se kod Reljkovića, na pr. »... da su vam živi« (djeca)³⁹⁰ i u današnjem posavskom govoru, na pr. »moja mi dica nisu virovali«.³⁹¹

290. Odnosna zamjenica *čiji* stoji mjesto neodredene *nečiji* u izrazu: ne mariti za čiju pomoć (v. dejuro).

291. Neki glagoli imaju u Kalepinima konstrukciju stranu današnjem književnom jeziku. Tako *uz zaljubiti se* stoji prijedlog *za* mjesto *u*, na pr. zaljubiti se za kom stvarju (v. incapricciarsi). Glagol *vladati* ima objekt ne samo u instrumentalu, na pr. vladati sʙ republikom (v. governare), nego i u akuzativu, na pr. vladati državu (v. governare). Još je neobičnije slaganje glagola: *sliditi* na pr. sliditi za kime (v. consector), *besiditi*, na pr. besiditi od koje stvari (v. crepo), *težiti*, na pr. težiti o zemlji (collo), *slikovati*, na pr. slikovati jednu stvar gʙ drugoj (configuro), *rvati*, na pr. rvati tkoga (colluctor), *plivati*, na pr. plivati more (navigare).

292. Instrumental sredstva nekad stoji bez prijedloga *s*, na pr. otkan predivom (staminatus), namiriti ruom (doto), koji udara mlatom (maleator), posuti lugom (favillesco), nekad s prijedlogom *s*, na pr. čistiti sʙ plivutkom (pumico), zabijati kolje sʙ batom (fistuco), obosti sʙ ostrim perom (obsrepo), pobit se sʙ oružjem (confligo).

293. Instrumental načina obično se izražava s prijedlogom *s*, na pr. sʙ načinom, sʙ redom, sʙ poznanjem (discrete), sʙ umićem, sʙ nastojanjem.

³⁸⁸ T. Maretić, Rad 211, str. 11.

³⁸⁹ R. Aleksić, o. c., str. 110; T. Maretić, Rad 180, str. 191; Stj. Ivšić, Rad 197, str. 70.

³⁹⁰ R. Aleksić, o. c., str. 134.

³⁹¹ Stj. Ivšić, Rad 197, str. 110.

s' pomljom (industrie), s' kletvom (maledice), s' varkom (malitiose). No, kadšto se izražava i bez prijedloga, na pr. zlim načinom (male). Dalmatinski pisci Jurinova doba vrlo često upotrebljavaju instrumental s prijedlogom s, gdje ne treba, a vrlo ga rijetko izostavljaju, gdje bi morao stajati.³⁹²

IX. - LEKSIČKO BLAGO

294. Jurinovi trojezični rječnici s preko 2.700 strana velikoga formata obiluju mnoštvom hrvatskih riječi, koje nisu ušle u veliki Rječnik Jugoslavenske akademije u Zagrebu, ili, ako su ušle, za njih nije zabilježeno značenje, koje imaju u Jurina. S druge strane u Rječniku Jugoslavenske akademije ima riječi, za koje se najstarije potvrde navode iz 19. stoljeća. Neke opet riječi u ARj imaju drugo značenje ili drugi rod nego u Jurinovim Kalepinima, pa su i te pojave zanimljive za povijesni razvoj odnosnih riječi.

U radnji *Zaboravljeni trojezični rječnici Josipa Jurina*³⁹³ iznio sam priličan broj takvih slučajeva, no samo djelomično. Budući da su do skupljanja građe za tu radnju bila objelodanjena samo 52 sveska Akademijina Rječnika, Jurinovo sam leksičko blago mogao obraditi samo do riječi *provrtotina*. Naknadno sam odlučio obraditi preostalo Jurinovo blago, koje će bez sumnje dobro doći za suplemente Akademijina Rječnika, kad do njihova izdavanja dođe.

No, ni sada nisam mogao obraditi čitavo Jurinovo blago prema Akademijinu Rječniku, jer nije još dovršen, nego samo do riječi *slavodobitnik*, koja se nalazi na kraju njegovga 64. i posljednjega dosada objelodanjenog sveska.³⁹⁴ Ostalo rječničko blago obradio sam prema Brozovu i Ivekovićevu *Rječniku hrvatskoga jezika*. U jednom i u drugom slučaju nastojao sam prije svega sabrati riječi, kojih nemaju ARj i BIRj, a u Jurinovo su se doba upotrebljavale u govoru i pismu, onda riječi, koje imaju drugo značenje u Jurina kao i riječi, za koje nam on pruža stariju potvrdu. Kod toga sam ispuštao riječi, koje je pisac za nevolju skovao prema latinskim ili talijanskim nazivima.

Dobar dio Jurinovih riječi, koje se navode u ovoj radnji, i danas su posve obične i upotrebljavaju se ili u govoru Jurinova rodnog kraja ili u književnom jeziku. Iz toga se može s pravom zaključiti, da je Jurin ozbiljno shvatio svoj leksikografski rad i da je stvorio djelo, koje se i nakon gotovo dva stoljeća može s korišću upotrebiti za proučavanje hrvatskoga jezičnog blaga.

Riječi, koje se obrađuju, poredao sam alfabetskim redom, današnjim pismom i fonetskim pravopisom, budući da su Jurinovo pismo i Jurinov pravopis neujednačeni. Riječi, koje je pisac napisao etimološki ili druk-

³⁹² T. Maretić, Rad 211. str. 71.

³⁹³ Isp. Rad 303.

³⁹⁴ Poslije završetka ove radnje objelodanjena su još dva sveska, 65 i 66.

čije nego se danas izgovaraju, u radnji sam donio pod navodnim znakovima u originalnom pravopisu uz današnji izgovor. Latinske i talijanske riječi, uz koje se hrvatske nalaze, dodao sam u zagradama s oznakom strane, na kojoj se nalaze u latinsko-hrvatsko-talijanskom ili u talijansko-latinsko-hrvatskom Kalepinu. Druge hrvatske riječi, kojima je pisac nastojao protumačiti odnosno latinske i talijanske nazive, ispisao sam današnjim pismom i Jurinovim pravopisom. Pojedine riječi, kojih nemaju ARj i BIRj, označio sam zvjezdicom, ostale su bez zvjezdice.

**prozir* (circumspiraculum, 273), proziranje, prozirka za gledati oko.

**proziratelj* (prospector, 1211), koji prozira nadaleko, razgledavac, pogledavac.

**prozirka*, v. *prozir*.

prozoriti (fenestro, 544), otvoriti prozore. – ARj ima za tu riječ potvrdu samo iz Stulićeva rječnika.

prozornica (balcone, 181), vidilica, prozor. (ARj: prozornica, »vidovita žena«, s jednom potvrdom iz 19. stoljeća.

**prozvanik* (nominatoro, 644), nazvanik, imenitelj.

**proždornice* (gumiae, 602), proždori. – ARj ima *proždorica*.

**prožuknuti* (acetire, 28), uzljutiti se, uzkvasiti, užeći se, poći na žicu, uzkvasiti se kao vino, prikisnuti kao kruh, šenuti kao vino, uskiseliti se kao mliko, uzvišćati kao varivo.

prsiće (capitium, 237), ženska odića, koja pokriva prsi. – ARj: prsiće, »male prsi«, s potvrdom iz Della Bellina rječnika.

**prstav* (digitatus, 438), koji imade prste. – ARj ima za isti pojam *prstast*.

pršnjak, »prstnjak« (detale, 341), naprstnjak. – Ta riječ u ARj ima drugo značenje.

pršut (presciutto, 721), stegno od prasca. – ARj ima riječ s najstarijom potvrdom iz Vukova rječnika.

**prtež*, ži, ž. (vasarium, 1535), tal. bagaglio.

**prtni* (veterinus, 1558), od prtenja, od nosidbe, gonidbe, vožnje.

**prudnja* (giovamento, 463), prudnost, pomoć, pomaganje, pomoženje, korist.

prusavac konj (cavallo calcitroso, 245). – ARj ima tu riječ iz Kurelca, koji pored *prusavac* upotrebljava i *prusac*.

**prvostvorje* (elementum, 484), iskonje; raz. početak ot (sic!) svake stvari. – ARj ima *prvostvor* u istom značenju.

**prvošnjak* (precessore, 718), prošasnik, koji je prije bio na istoj oblasti oli mistu.

**pržinav* (arenoso, 143), od pržine. – ARj ima riječ iz Šulekova rječnika zn. naz.

**pseći* (canarius, 233). – ARj ima za tu riječ najstariju potvrdu iz Vukova rječnika.

**psetomud* (cynosorchis, 374), trava, *psetomutka*, »psetomudka«.

**ptičuljak* (uccelletto, 1001), ptičica.

**pukovladni* (democraticus, 407), vladano od pukah. – ARj ima tu riječ u istom značenju iz Šulekova njem.-hrv. rječnika.

**publica* (asinella, 153). – ARj: 4. »mlada magarica«, bez oznake izvora, iz kojega je riječ uzeta.

**pupav* (fruticosus, 571), mladičav, pupni, množ od mladica, koje niču, klicaju. – ARj ima tu riječ u značenju »tko ima velik pupak, trbušast«, s najstarijom potvrdom iz Vukova rječnika.

**pušćenje* (dimissio, 442). – ARj ima *pušćenje* kao nom. verb. od *puštjeti* iz Ivekovičeva rječnika.

**puteniti* (crisso, 360).

**putopraviti* (degrumor, 397), raz. izpraviti put, pravoputiti, potegnuti uprav po miri. – ARj ima prilog *putopravno*.

**putov* (viatorius, 1560), od puta.

**raca* (raia, 1255), tal. sorta di pesce marino.

**racin* (rhacinus, 1311), vrsta ribe.

**radilica* (cultrix, 366). – ARj ima za tu riječ potvrde iz 19. st.

**radionica* (operaria, 1019), tal. lavoratrice. – U ARj riječ znači »prostorija ili soba za rad« i topografsko ime.

**raditeljica* (operatrix, 1019), diločionica. – ARj ima tu riječ samo iz Stuličeva rječnika.

**rakatač* (gramola, 471), trvenica; v. i *strugača*. – ARj ima riječ u istom značenju iz Skoka.

**rakitni* (iliceus, 642), česminji.

**ramenit* (humerosus, 627), koji imade široka ramena o pleća.

**ranar* (chirurgus, 258), likar, koji liči rane, rukoličnik. – ARj ima riječ samo iz Popovičeva rječnika.

**raptati* (adfremo, 29), režati protivu.

**raptavac* (mormoratore, 627), mrmljavac, raspravitelj, zlorek.

rashođenje, »razhodenje« (distractio, 458), razpršanje, razašastje, razhodenje pameti, misli. – ARj ima tu riječ samo iz jednoga izvora.

**rasjatni* (renitens, 1289).

**raskoriti*, »razkoriti« (glubo, 595), izlupljiniti, svući iz kore, ljubljine.

raskučati, »razkućati« puce (refibulo, 1274). – ARj ima riječ u značenju »pretražiti, točno ispitati, istražiti«.

**raspekljati*, »razpekljati« (diffibulo, 436), razdrišiti, odapeti, razponiti. – ARj ima u istom značenju *raspejljati*.

**raspekljiti*, »razpekljiti« (dissolvo, 456), odrišiti, razoriti, razvezati, raztrgnuti, razstaviti.

**raspisanik*, »razpisanik« (cosmographus, 355), r. svita, svitopisnik.

rasplašiti (dilamino, 439), dvoplašiti, razdiliti na dvije plaše, na dvoje; tal. dividere in due lame, in due parti. – ARj: 2. rasplašiti, »ribu raskoliti, rasplatiti«, s potvrdom iz Sunje.

**rasploćenje*, »razplotenje« (dissepimentum, 453), koje razdiljuje, razgrada.

**rasplodivac* (multiplicator, 936), uzmnožnik, uzmnožitelj.

**raspolovice*, »razpolovitje« (dimidium, 442), razdvojestvo, razdvojenje, razdvoj, razdvojenost, polovina.

raspustiv (profusus, 1194), prosut, proliven, razliven, privrnut; po priredni, prikoredni, stvar, koja diluje priko reda, više neg more podniti narav ili kesa. – ARj: »koji se može raspustiti«, s potvrdom iz Stuličeva rječnika.

raspušćanica, »razpušćanica« (deletrix, 400), razasipnica. – ARj ima riječ u značenju »bludnica«, s jednom potvrdom iz 19. st.

rasputni, »razputni« (semitatus, 1361), razdiljen na staze. – ARj ima tu riječ samo iz Stuličeva rječnika.

**rasrditelj* (aizzatore, 75), razgnjivitelj, razljutitelj, koji podražuje, koji išće vitra na tišini.

**rasrditeljica* (aizzatrice, 75), razgnjiviteljica.

**rastaja*, »razstaja« (dissidium, 454), razstajanje, protivenje.

rastavnost (disjunctio, 449). – ARj ima riječ u značenju »moć ili sposobnost rastavljanja«, s potvrdom iz Šulekova njem.-hrv. rječnika.

**rastečenik*, »razstečenik« (dissipator, 455), razticavac, koji razstiče kako dobra.

**rasticalac*, »rasticaoc« (profligator, 1192), razrušitelj.

**rasticavac*, »razticavac«, v. *rastečenik*.

rastočenje, »raztočenje« od tila (discrasia, 447), izštetenje, munjenje. – ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika, u kojemu znači isto što rasi-panje.

**rastočnik* (prodigus, 1189), razmetnik, razasipnik, koji ne stiče već rastiće; razmetni, razasipni, prosutni, trativ, rastočni.

**rastopljenost*, »razstopljenost« (liquatio, 855).

**rastresavac* (censor, 250), suditelj, ponapravitelj.

**rastrnuti* (mollificare, 624), omekšati, vlašiti učiniti, oblažiti.

raztuženje, »raztuženje« (aegrimonia, 48), bolest, tuga. – ARj ima riječ u istom značenju iz Stulićeva rječnika.

**rasuditeljica* (disceptatrix, 445), koja rasud čini. – ARj ima za muški rod *rasuditelj*.

**rasudnica* (dijudicatrix, 439). – ARj ima *rasudnik*.

**rasuđenost* (dijudicatio, 439).

**rasutka*, »rasudka« (decisio, 384), rasuđenje, osuđenje pravde, pogodba.

rasutnik (esternatore, 402), izkorenitelj, zagubitelj. – ARj ima riječ u značenju *rasipnik*.

rasvit (refulgentia, 1278), rasvitljenje. – ARj: »isto što osvit, svanuće, svitanje«, s najstarijom potvrdom iz Vukova rječnika.

raščepiti (delumbo, 404), kako raztrgnuti žile, oslabiti, umrtviti; po prines. razbočiti, slomiti u boci, u krsti. – ARj ima *raščepiti se* u značenju »rastegnuti« iz Vukova rječnika.

raščešati, »razčešati« (rado, 255), briti, brijati, bričiti, strgati, čistiti, izčistiti, češati, razdirati, odirati češući se, dvignuti, skinuti, pomrsiti, izkinuti, ići izbliza, letiti krajem, jidriti razom izpod kraja, trti se krajem, sići vodu kao plav jidreći. – ARj ima najstariju potvrdu iz Vukova rječnika.

**rataljni* (georgicus, 588), teženi.

**razasipnica*, v. *raspušćanica*.

**razasutak* (eversio, 505), izkorenutje; (disturbatio, 453), razrušenje.

**razasutnik* (decoctor, 385), razasipnik, raz. koji je razasuja svoja imanja; (acolastus, 21), čovik proždrlac.

- **razasvitliti* (resplendo, 1301), obasjati. – ARj ima *rasvijetliti*.
- **razašašće*, »razašastje«, v. *rashodenje*. – ARj ima samo jednu potvrdu iz Laštrića.
- **razberenje* (ruminatio, 1320), razabranje; priživanje.
- **razbirka* (contemplatio, 339), promišljanje.
- **razbirnik* (contemplator, 339), promišljavac.
- **razbočiti*, v. *raščepiti*.
- **razboritiv* (rationabilis, 1259), razložiti.
- **razborniv* (rationativus, 1259).
- **razbrojitelj* (abbachiere, 1), *razbrojiljivac*, *razbrojnik* od razloga, razložnik.
- **razdijanost* od didine (dissortio, 456).
- **razdivičan* (devirginatus, 430), nedivčan, bez divstva.
- **razdiviti* (devirgino, 431), uzeti divstvo.
- **razdvojestvo* (dimidium, 442), v. *raspoloviće*.
- **razdvojenost*, v. *raspoloviće*.
- razdraživ* (irritabilis, 793), stvar, koja se može lako razdražiti. – ARj ima riječ iz Stulićeva i Popovićeva rječnika.
- razgledav* (prospicuous, 1212), nadzirući, koji razgleda, prozira izdaleka. – ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika u značenju »koji je dostojan, da bude gledan«, s napomenom »nepouzđano«.
- **razgnjivitelj*, v. *rasrditelj*.
- **razgnjiviteljica*, v. *rasrditeljica*.
- **razgoditelj* (partitore, 678), podilitelj, razdilitelj.
- razgrada*, v. *rasploćenje*. – ARj u tom značenju ima riječ iz Stulićeva i Šulekova njem.-hrv. rječnika.
- razjahati* (desilio, 421), r. konja, skočiti, skakati niz, spuščati se s' visoka nizbrdo. – ARj ima za riječ najstariju potvrdu iz Vukova rječnika.
- razjednjenje* (divisio, 461). – ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika.
- **različiv* (variabilis, 1534), privrćan.
- razlikovanje* (variatio, 1534), privrćanje. – ARj nema potvrde starije od 19. st.
- **razložić* (ratiuncula, 1260), razlog potišnji, od male koristi.

- **razložje* (propositio, 1206), r. od prigovaranja, izrečenje, zamirka.
- **razlučenost* (disclusio, 447), razstavljenje.
- razlučnik* (discriminator, 448). – ARj ima riječ iz Belostenčeva rječnika u značenju »čovjek, koji tumači, objašnjava čudesa«.
- **razljutitelj*, v. *rasrditelj* i *razgnjivitelj*.
- **razmedašiti* (distermino, 457), »razmejašiti«, razmejiti, razdiliti.
- **razmedašnik* (determinator, 457), (razmejašnik«.
- **razmediti*, v. *razmedašiti*. – ARj ima najstariju potvrdu iz Vukova rječnika.
- razmožditi* (subnervo, 1434), ražiliti. – ARj ima riječ samo iz Šulekova rječnika zn. naz.
- **razmrižnica* (transenna, 1506), razmrižje.
- **razmučiti* (discrucio, 448), mučiti, nevoljiti se.
- **razoloviti* (replumbo, 1293).
- razreda* (periodus, 1081), razređenje besidenja. – ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.
- **razrednost* (diductio, 435), razvedenje; (digestio, 438), probavljenje.
- **razrodiv* (proseminatus, 1210), rasijan, rasađen.
- **razrušenost* (labefactio, 807), pokvarenje, privrnutje.
- **razrušnik* (demolitor, 407), razrušitelj; (destructor, 425), razrušitelj, razčinitelj, izmetnik.
- **razubiti* (edento, 475), skršiti zube komu.
- **ražina* (razza pesce, 753), sklat, ina vrsta ribe.
- **ražnjic* (veruculum, 1554). – ARj ima *ražnjic*.
- **ražuditi se* (discupio, 448), žuditi, želiti hitro.
- rečnik* (recitator, 1265), koji štije naglas pismo od pravdanja. – ARj ima tu riječ u značenju »govornik« iz Stulićeva rječnika s napomenom »nepouzđano«.
- **redobratstvo*, »*redobratstvo*« (sodalitas, 1385), bratinstvo, bratimština, braština.
- **redopis* (orthographia, 1030), pravopisje, redopisje, cilopisje. – ARj ima *redopisje* iz J. Filipovića.
- **ribarčica* (semipiscina, 1360), mala lokvica.

ribište (peschiera, 694), ribnica. – ARj ima riječ kao ime zemljištu.

**ričljivica* (ciarlatrice, 260), jezičnica.

ričmanje (discrimen, 448), pričnja, gombanje, troha, nesklad, razprava, smućnja, inad, inadba, razlikost, poguba, pogibnost, pogibija, pogibil. – ARj ima riječ samo iz Habelićeva rječnika.

**rikotek* (effluvium, 479).

riška (amnicola, 83), ričanin, to jest, koji nastoji iliti pribiva blizu rike. – ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika.

**rivinar* (lacunarius, 817), koji vodoležje razkopaje.

**rizovan*, »rizovni« (sarmentosus, 1335), pun rizovah.

**robnik* (praedator, 1147), plinik, robitelj, plinitelj, robioc, ogulitelj.

rodilac, »rodioč« (generatore, 455), roditelj, poroditelj, otac. – ARj ima za riječ jednu potvrdu iz Osvetnika.

**rodopisac* (genealogus, 585), koji piše izode ot (!) plemena.

**rodoplemenac* (proactor, 1183), iz koga izodi pleme, vir trage ili krvi od rostva, prvoplemenac.

**rodoskvrnjiti* (incesto, 691), oskvrnjiti, grišiti s rodicom, pogrđiti. – U ARj uz *rodoskvrnjenje* kaže se, da glagol *rodoskvrniti* nije potvrđen.

romac (cicer, 256): grah romac. – Za ARj riječ je u okolini Makarske zabilježio M. Pavlinović.

romonjenje, »romonenje« (susurrum, 1469), žamorenje, šapljanje, mrmorenje. – ARj ima tu riječ iz Ivekovićeva rječnika i iz Osvetnika.

**rožinar* (cornuarius, 351), koji dila roge, rožnik.

**rtimice* (punta: di punta, 737), bodimice, rtom.

**rukočinje* (negotium, 959), posao, činenje, diločinje, trgovanje, zaposlenje.

**rukodjeliti* (fabrefacio, 537): r. domišljato, graditi.

**rukodobitan* (manuarius, 890), stečen, dobiven na ruke.

**rukoper* sud (aquiminarium, 118), tal. vaso da lavare le mani.

rukopisje (codex, 283). – ARj ima riječ samo u jednoj potvrdi.

**rukopisnica* (archivium, 121), pisnica, matica, misto, gđi stoje općena pisma.

rukovetiti (accovonare, 27), veživati u rukoveti, veživati u snope. – ARj ima tu riječ u tom značenju samo iz Stulićeva rječnika.

rumati (praemando, 1156), prigrizati, gristi, žvakati, trti zubma; po prines. istomačiti prije. – ARj ima riječ iz Podunavke (1848) u značenju »jesti što željno, gušći se i pljeskajući usnama«.

rumenčica (rubriceta, 1318), zacrljenčić. – ARj ima za tu riječ novije potvrde u značenju »krava« i »žaba«.

1. *ružar* (rosarius, 1317), koji prodaje ruže. 2. *ružar* (rosarium, 1316), msto posadeno ružicama. – ARj ima riječ u značenju »isto što ružar, ružarij, rozarij, rožarij, krunica«.

**ružitelj* (ludificator, 867), grditelj, rugavac, varaoc.

ružnik (conviciator, 346), psovač, psovnik, malo dobar; (despiciens, 423), koji tuži, kudnik, koji kudi, grdi, grdeći, kudeći, ružeći. – U ARj riječ znači isto što »ozloglašen, sramotan čovjek«, s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

**ružnogovoran* (spurcidicus, 1403), koji neopranim laje besidam.

**rviteljica* (disputatrix, 453): r. ot (!) nauka, žena, koja se prigovara ot (!) nauka.

**rvoboj* (decertatio, 382).

**rvobojan* (decertatus, 382).

**rvobojiti* (decerto, 383), bojariti, pobit se.

**rvobojstvo* (gigantomachia, 591): r. gorostrašnikah.

**sabljiti se* (digladior, 438), mačiti, sić se, ratiti, ratit se s' mači i sabljam na boju, čordat se, rvat se na boju ko će bolje, (po prines.) prigovarat se, nadgovarat se, prit se.

**sadbenik* (consitor, 333), saditelj.

sagib (deflexus, 394), sagnutje. – U ARj riječ znači »pregib, nagib« s potvrdom iz Popovićeva rječnika.

**sagradnik* (fabricator, 537), koji gradi, dilotvorac.

**sahizati* (evasto, 504), potrti, popasti; (disperdo, 451), pogubiti, izgubiti, satrti, razasuti, poslat po zlu, razrušiti.

sakrivalac, »sakrivaoc« (occultator, 1004), skrovnik. – ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika.

salma (clava, 278), bat, mahalj, šestoperka, buzdohan. – ARj ima riječ s najstarijom potvrdom iz Vukova rječnika.

samište (proseuca, 1210), pomolište, crkva, skupština. – U ARj riječ znači isto što »samoća«, s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

**samodržje* (monarchia, 927), samovlaštvo, samovlada.

**samovladališta* (proceres, 1184), poglavice, vitnici, bani, knezovi, prvi poglavari, vitnici kraljestva, knezovi grada i ost.

sanjivac (somniator, 1390), sanitelj, koji snije. – ARj ima tu riječ iz Popovičeva rječnika i iz bračkoga govora.

**sasnik* (fellator, 544), *sasnitelj*.

**sasnucati* (fellito, 544).

**sastavnik* (conjugator, 326), koji veže, sastavlja.

**sastavnost* (compactio, 301).

sebīčiti (evulgo, 507), oglasiti, raz. okrenuti uopćeno. – ARj ima riječ u značenju »prvi put kopati vinograd u proljeće«, s najstarijom potvrdom iz Vukova rječnika.

**sedmerostručan* (septenarius, 1365), sedmerni.

**seljaniti* (ruro, rusticor, 1322), poljariti, nastojati, raditi o polju, divjačiti.

sernica (posticum, 1136), bunišće, stražnja vrata od kuće, zaoborje. – ARj: 1. »nužnik, zahod« s potvrdom iz Vukova i Ivekovičeva rječnika.

sestrana (nepote, 639), sinovac, bratić, nećak. – ARj ima za tu riječ najstariju potvrdu iz druge polovice 19. st.

**sičilac*, »sičioc« (sector, 1351), rizaoc, rizač, trvenik, ličbenik.

**sidilica* (sedes, 1354), sidalište, pristolje.

**sidnuće*, »sidnutje« (discubitus, 448), sidenje, sidalište.

**sidrenik* (anchorarius, 90), koji nastoji o sidru.

**sigalj* (urna, 1591), kablíč. – U istom značenju ARj ima *sigal*, s potvrdom iz rapskoga dijalekta.

**sijanik* (seminator, 1360), sijač, koji sije, sadioc.

**sikirar* (securifer, 1353), koji nosi sikiru.

sikotina (assula, 136), cipotina, usičak, prisičak; (ramenta, 1255), sikotine, otarci, strugotine, mrvice, uštrpci, usičci. – ARj ima tu riječ u značenju »zarez, usjek, rovaš«.

simešce (semolino, 862). – Za tu riječ ARj nema starije potvrde od 19. stoljeća.

**sinoviti* (foetifico, 560), porađati, rađati.

sitnež (pezzi minuti, 696), mrve. – ARj ima riječ s najstarijom potvrdom iz Vukova rječnika.

sjenar, »senar« (foeniseca, 559), koji kosi seno, kosac. – Ta riječ u ARj znači čovjeka, »koji trguje sijenom«.

**skapina* (scorpaena, 1345), riba.

**škazaonik* (declarator, 385), koji kaže, tomači, kazitelj, iztomačnik.

**škazitelj* (mimus, 914), s. šalenja, pričinjaoc.

skitalo (erro, onis, 499), skitnja; (spatiator, 1395). – Riječ je u istom značenju za ARj u Lici zabilježio Bogdanović.

**skitanica* (ambulatrix, 81).

**skitanik* (spatiator, 1395), *skitalo*.

**skitav* (omnivagus, 1017), (vagabundus, 1530).

**skladnočinje* (temperamentum, 1480), skladni način, mišalina.

**skladnopojac* (modulator, 923), upravnik pivanja.

**skladnopoje* (modulatus, 923), ugodno pivanje.

**skladnopojka* (melos, 903).

**skladnopojujnik* (versificator, 1552), koji na svaki način pojke iliti pisme sлага.

**skladopojujstvo* (versificatio, 1552), redkovanje.

**skladorečje* (eloquium, 485), govorje.

**skladorečan* (facundus, 538), dobrogovorni, koji uljudno i uputno govori; (eloquens, 485), govorni, izgovarajući, govoreći.

**skladost* (concentio, 308).

**sklopnja* (giontura, 461), sastava, složenje.

**skočilac*, »skočioc« (saltator, 1330), poskočnik, koji igra skačući.

**skoknutak* (saltellino, 811), mali skok.

**skraćenost* (derogatio, 418), stisnutje.

**skrasti* (diripio, 445), skr. naočice, pliniti, ugrabiti, grabiti, otimati silom, na sramotu, oteti, uzeti silom, osiliti.

**skratnik* (correptor, 352), skratitelj, pokratnik, pokratitelj; pokaranik, pedipsanik.

**skrovišnik* (cimeliarcha, 266), koji drži blago.

skrovnik (occultator, 1004), sakrivaoc; – ARj ima riječ u značenju »tajnik, sekretar«.

skrovstvo (secretum, 1351), skrovnost, potaja, otaja, taj. – ARj ima riječ iz Daničićevih posl.

**skrušnik* (contritor, 343), pokornik.

**skupljavac* (accumulator, 18), prikupitelj, koji skuplja jedno g' drugomu, pribavitelj.

skutiti (abbendare, 5), oskutiti, zaviti, omotati krajem oli trakon. – ARj ima riječ u značenju »iskutiti«, »angulos demere«, s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

**skutnik* (caudatarius, 246), raz. koji straga gospodaru drži skute kako velikim poglavicom.

**skuto* (gremium, 601), skut, krilo, srida; (crepido, 358), kraj, porub, striha, kruna.

**skutonos* (caudatario, 246), reponos.

**sladojid* (cupedia, 368), sladojizb.

**sladojilac* (cupes, 368).

**sladojilost* (empenetica, 489).

**sladokusnik* (edo, 476), jilac.

**sladopojka* (erotopaegnium, 499), pivanje oko čedov.

**sladoprc* (cibicida, 265), koji mnogo jide, jilac, poguzija.

**sladorič* (blandiloquentia, 159).

**sladoričan* (blandiloquus, 159), koji gladi s' besidam.

**sladucati* (dulcesco, 470), osladiti.

slanik (missor, 920), poslanik, otpravljenik, koji šalje. – U ARj riječ ima četiri druga značenja.

**slanilo* (salume, 812).

**slavočastan*, »slavočasni« (honorificus, 622), koji čini čast, poštenje.

**slavoglasan*, »slavoglasni« (vocalis, 1586), glasni, glasoviti.

**slavopridobitnik* (triumphalis, 1518), slavodobitnik.

**slavulja* (salvia, 812), kadulja.

**slaz* (descensio, 419), slazište, slazenje, shod, shodenje.

**slazište* (demeaculum, 404), slazenje, raz. potkorine pod zemljom; (dementaculum, 405).

**sledenje*, »sledenje« (densatio, 409), zgusnutje, svedenje.

**slīčiti* koga (depingo, 412), slikovati, pisati mastju koju stvar, po prines. popisati, opisati, kazivati, misliti, vujviti.

**slīče* (figuratio, 549).

**slīdba* (diuturnitas, 462), svedernost.

**slīdbenica* (consectatrix, 329).

**slīdilac*, »slidioc« (sequutor, 1367), *slīditelj*, naslidnik, mačenic.

**slīdiv* (sedulus, 1355), pomljiv, nastojan, slidni, pomnjivi, nastojni, nastojeći, slidben.

**slīdnost* (durabilitas, 472).

**slikodilje* (celatura, 226).

**slikoriznik* (sculptor, 1348), tvoritelj, koji slikuje priliku, urizitelj, koji urizuje kipe, koji sliva kipe.

**slikotvorje* (effigie, 388), slika, prilika.

**slikovalac*, »slikovaoc« (dipintore, 353), slikovnik, koji slikuje.

**slikovan* (fictus, 548), obrazovan, vuhven, motriv.

**slikovnica* (fictrix, 548).

**slikovnik*, v. *slikovalac*.

**slinavac* (bavoso, 191), slinav, pinav, *slinavast*.

**slīpati* (caeculto, 225), ne vidit dobro.

**slīpenje* (conglutinatio, 324), prilipa.

**slīpočinstvo* (error, 500), zahod, privarenje, grih, zabludenje, sagrišenje.

**slīpost* (caecitudo, 225), slipoća, zaslipljenje, slīpost pameti.

**slīpućav* (caeculus, 225).

**slīšalac*, »slīšaoc« (auditor, 144), slušanik, slušavac, slušitelj, koji sluša, slīšnik.

**slīvalac* (fusor, 578), slivnik.

**slīvalište* (sciacquatojo, 836), misto, kud se prolivaju opirine.

**slīvenje* (fusio, 578), slivanje.

**slīvnica* (fusorium, 578).

**slīvnik*, v. *slīvalac*.

**slīzenica* trava (splenium, 1401), dobra za bolest od slizeni.

- **sloboditeljica* (servatrix, 1370), paziteljica, uzdržiteljica, spasiteljica.
- **slobodnost* (benignitas, 213), dobrostivost, blagostivost; (dissolutio, 456), raspušćanost, plahost.
- slog* (pax, 1055), mir, sklad, jedinstvo, pokoj. – BIRj ima tu riječ u tri druga značenja.
- **sломljenje* (naufragio, 636): sl. plavah razbijenje, potopljenje.
- **slonka* (elephantus, 484), slon, živina velika i jaka.
- **slovenje* (altiloquium, 75): visoko slovenje, razloženje.
- **slovinstvo* (litteratura, 857), slovlje, slovstvo, slovoučje, nauk, koji besidi i piše svrhu slovah, koji uvodi za znati skladno pisati i govoriti.
- **sloviti* (loquor, 863), besiditi, govoriti, razložiti, reći.
- **slovka* (sillaba, 876), samoglasnica.
- **slovník* (vocabolario, 1031) iliti *slovorednik*.
- **slovotaja* (scytala, 1349), otajno pismo.
- **slovotajnik* (notarius, 971), pisaoc, bilježitelj, koji piše slovotajno skraćenicam.
- **slovotis* (typus, 1528).
- **slovoučan* (litteratus, 857), slovoznán, slovoznani, slovopisni, mudroslovni, koji znade slova, koji uvižban vele jest u slovlje, knjigoslovni, knjigoslovan, mudroslovac, knjigoslovac, mudroslovnik, knjigoslovnik, koji posiduje, koji razumi slovstvah, mudroknjižnik, knjižni, knjigoučni.
- **slovoučje* (litteratura, 857), v. *slovinstvo*.
- **složenje* (allegamento, 85), izgovaranje, utvrđenje, utrnutje, trnež zubi.
- **složitelj* (comicus, 294), pisalac prikaza.
- **složiteljica* (accordatrice, 25), pomiriteljica, upraviteljica.
- **složnoglasje* (canor, 235), spivanje.
- **složnopojan*, »složnopojni« (modulatus, 923), skladnopojući, isпивana pojka priugodno.
- **slučenost* (coagmentatio, 282), zbiranje, sastavljanje mnogo stvari zajedno.
- **slučenje* (annexus, 96), sklapanje, sklopenje, sjedinjenje stvari stvarju; (coagmentum, 282), slaganje, sastavljanje.
- **slučiti* (coagmento, 282), *slučivati*, slagati, složiti, pritučiti jedno drugom, pridružiti kako rič k' riči; (compono, 305, concordo, 312). – BIRj ima *slučiti se* u značenju »dogoditi se«.

- **slušanik*, v. *slušnik*.
- **slušaonica* (auditorio, 170), misto od slušanja.
- **slušavac* (auscultator, 194), slušnik, slišaoc, slušitelj, koji sluša. V. i *slušnik*.
- **slut* (augurium, 145), kob, slutenje, nazvanje dobre ili zle kobi.
- **slutniv* (augurale, 171), gonetav.
- **sluštvo*, »služstvo« (famulatus, 540).
- **sluzina* (tenerume, 963), mežgra, jezgra.
- **služnik* (choragus, 259), koji služi na prizoru igračem.
- **smajkati* (refrigero, 1277), razladiti; po prines. pristati.
- **smajkavanje* (sincope, 878), ponestajanje, snebivanje.
- **smajkavati* (raresco, 1258), (attenuo, 176), tanjiti, otanjiti, mršaviti, poniziti, ukrotiti.
- **smakati* (intingere, 548), ticati, močiti, omočiti.
- **smankavati* (decreasco, 387), pomajkavati, dohoditi na manje.
- **smankanje* (decrementum, 387), skratenje.
- **smaz* (aviditas, 146), žudnost, želja, pohlepa; (appetentia, 113), žudnja, požuda, pohlepa.
- **smečenje* (contusio, 344), satrvenje, stučenje; (compressio, 306), ugnječenost, ulupljenost, ulupenje.
- **smeća*, »smetja« (chaos, 257), smutja, zamršenost, odavnje smetenje.
- **smetavac* (conturbator, 344), smutnik, smutljivac, smutitelj.
- **smetenje* (confutatio, 322), potisnutje, otisnutje, pobitje, pobijanje, kako koje stvari, pisma.
- **smetoglav* (vertiginosus, 1554), koji trpi zavrtnanje svisti, smeten, zaletan.
- **smijenje* (ausus, 196), slobodenje.
- **smišanje* (permixtio, 1084), smisa; (cinnus, 267), zaplehanje od mnogo stvari.
- **smišnik* (zanni, 1045), koji čini smijati drugoga.
- **smokovanje* (obsonium, 996), smok.
- **smokovišće* (ficetum, 547), *smokvenica*.
- **smokovnica* (sycomorus, 1470), vrsta smokvenog stabla, koja izvodi list poput murve.

- **smokvar* (ficitor, 548), ljubosmoknik,
- **smokvenica* (fictum, 547), v. smokovišće; (ficus, 548), smokva.
- **smokvenište* (ficheretto, 422).
- **smokvić* (ficedula, 547), ptica.
- **smotalj* (glomeratio, 594), smotavanje, zamotavanje, klubčenje.
- **smotaljak* (glomus, 594), klupko, namotak, navojak.
- **smotanje* (flexus, 555), skučenje, poklonenje, uvijenje; (circumflexio, 269), zavijanje.
- **smradan* (impuratus, 676), nečist, nepošten; (purpulentus, 1232), sukrvan, smradni, smrdljiv.
- **smradišće* (colluvies, 291), splivišće, gdi se spliva smrad.
- **smradnost* (obscoenitas, 991), neopranost, nečistinja, smrad.
- **smrdež* (putor, 1234), neugodni vonj; (foetiditas, 559), smrad.
- **smrdljivost* (caries, 240), črvotočka.
- **smrdenje*, »smrdenje« (puzza, 739), smrad, smrdež, zadisanje.
- **smrič*, ča, m (juniperus, 801), smrika.
- **smrička*, »smriška« (bacca, 150), zrno, jagoda.
- **smršenje*, »smrsenje« (litura, 858), pomrsenje, pomazanje, izstruganje; raz. ona mrlja od crnila, koja kane na list pišući.
- **smrznuće*, »smrznutje« (gelatio, 584), mraz.
- **smućenje*, »smutenje« (conturbatio, 344), smutnja, smutnost, pri-vrnutje.
- **smučivati* (iniquo, 736), činiti nepravедno, brezakoniti; (discordo, 447), neskladiti, razmiriti, stavljati nesklade, biti u nemiru s kime.
- **smutitelj* (conturbator, 344), v. *smetavac*.
- **smutljivica* (turbatrix, 1525).
- **smutnik*, v. *smetavac* i *smutitelj*.
- **smutnost* (conturbatio, 344), v. *smućenje*.
- **snenje* (somnia, 1391), san, sanak.
- **snići* (descendo, 419), saiti, slaziti, hoditi nizbrdo, shoditi, izajti, spu-stiti se, razjahati, ići u dubinu. – BIRj ima *síći*.
- **snigovit* (nevuoso, 640), snižan,

- **sniženost* (depressio, 415), uniženje.
- **sniženstvo* (humilitas, 628), poniznost, priklonstvo, poniženstvo, umiljenstvo, sniženje. ubožstvo.
- **sniženje* (abbassamento, 3), poniženje, sniženost, prignutje, potlačenje.
- **snobitelj* (distruttore, 371), pogubitelj, porazitelj, razrušitelj, porobitelj.
- **snopiti* (affasciare, 48), složiti u brimena, vezati u snope.
- **sobnik* (fornacator, 562), koji ugrija sobu.
- **sopstvo*, »sobstvo« (persona, 693), čeljade, kip.
- **sočiti* (dinamo, 441), suziti, izvirati, vrti iz mnogi mesta o. na mnoga mesta; (exstillo, 532), cidit, cidit se. – BIRj ima tu riječ u dva druga značenja.
- **soharica* (furcula, 577), vilice, viličice, *sohica*, takljica, sošica. – BIRj ima deminutiv *sošica*.
- **solina* (salifodina, 1328), soline, misto, gdi se vadi so. – BIRj ima za isti pojam *solilo* pod 2).
- **soljač* (salsamentarius, 1329), koji soli. – ARj nema riječi u tom značenju.
- **sopisati* (morir da bestia, 627), crknuti, slipsati, ljosnuti.
- **sopolina* (mucedo, 933), mosur.
- **spanjak* (spinace, 913), zelje. – BIRj ima *spanać*.
- **spasiteljni* (salutaris, 1331), zdravi, spaseni, saranjeni.
- **spavališće* (dormitorium, 466).
- **spavalo* (dormiglione, 381), drimavac, driemljivac. – BIRj u istom značenju ima riječ *spavač*.
- **spavucati* (dormisco, 466).
- **spivanje* (canor, 235), v. *složnoglasje*.
- **splišivac* (calvarium, 231), opuzenjak; plišivost.
- **splišivost* (calvities, 231). – BIRj ima *plješivost*, s potvrdom iz Stulićeva rječnika.
- **splišište* (deliquiae, 403), naplov, vodovodje, v. i *smradišće*. – BIRj ima glagol *spliti se*, lat. confluo.
- **spodoban* (accommodatus, 16), podoban, vridan. – BIRj ima za isti pojam *podoban*.

- **spodobíće*, »spodobitje« (adattamento, 33), spodobljenje.
- **spodobljenje* (accommodatio, 16), skladanje. – BIRj ima glagol *spodobiti*, ali u značenju »predobiti, pridobiti«.
- **spojenje* (ferruminatio, 546), slipenje jedno za drugo. – U BIRj su sreću se glagoli *sapojiti* i *spojiti*.
- **spomenuće*, »spomenutje« (retinentia, 1306), spomena. – BIRj ima *spomena* i glagol *spomenuti*.
- **spravitelj* (apparator, 111), pripravitelj, spravnik, pripravnik, spravioc. – BIRj ima glagol *spraviti*.
- **spravljač* (coctor, 283), kuhač, kuhaonik. – BIRj ima glagol *spravljati*.
- **spravljenje* (comparatus, 302), pripravljanje, napravljeno, napereenje.
- **spravnik*, v. *spravitelj*.
- **spravnost* (prontezza, 732), pospješnost. – BIRj ima pridjeve *spravan* i *pospješan*.
- **spremnica* (dispensa, 366), sprema, klit, (h)rana. – U BIRj ima *sprema* pod 2. u značenju »cella, komora, klijet.«
- **sprovode*, »sprovodje« (exequiae, 517), sprovod, ukop. – BIRj ima samo *sprovod* pod 2).
- **sprovoditi* (funero, 575), pokopati, ukopati, učiniti sprovod mrtvomu.
- **sprovodni* (funerbris, 575), mrtački.
- **sprženje* (adustezza, 45), osušenje, okornost, suhost. – BIRj ima glagol *spržiti*.
- **spržitelj* (abbruciato, 9), užežitelj; izgorjen, sažežen.
- **sprživ* (adustivo, 48), osušiv, što imade jakost spržiti, osušiti.
- **spržnica* (rogus, 1316), to jest rpa drva naloženi za izgoriti koju stvar, oganj.
- **spsovka* (contumelia), 344), brezočno besidenje.
- **spugav* (spongiosus, 1402), spugast. – BIRj ima *spugast*.
- **sputan* (pehumanus, 1079), dobrostiv, pridobrostiv, ljucak, čovički.
- **spuževlji*: spuževlja paša (cochlearium, 283). – BIRj ima *puževiti* i *spužev*.
- **sramežljivstvo* (vergogna, 1010). – BIRj ima za isti pojam *sramežljivost*.
- **sramotnik* (dedecorator, 389), nepoštenjak, pogrđnik. – BIRj ima u istom značenju *sramotnjak*.

- **srbež* (foja, 430). – BIRj ima *svrab* i *svrbljenje*.
- **srcobolje* (crepacuore, 315), tuga, koja srce oklapa.
- **srčenost* (calliditas, 231), hitrost, (h)imba, privara. – BIRj ima *srčanost* u nešto drukčijem značenju.
- **srčnost* (dexteritas, 432), hitrina, obrtnost.
- **srđanica* (ciris, 275), vidulinka, bahuljača, (ptica).
- **srđitost* (feritas, 545), žestina, nemilost; (acetum, 200), kvasina, ocat – osta, sirćet, pridor; (ira, 789), sržba, gnjiv, jid, rasrda. – BIRj ima pridjev *srđit*.
- **srđnuti se* (subirascor, 1429), porasrditi se. – BIRj ima glagol *rasrđnuti se*.
- **srebrokovac* (argentifex, 124), koji kuje srebro.
- **srebroklopnik* (crustarius, 363), zlatoklopnik, zidoklopnik, raz. koji oklapa koju stvar kako srebrom, zlatom.
- **srebroljuban*, »srebroljubni« (avaro, 170), lakom, lakomac. – BIRj ima u istom značenju *srebroljubiv*.
- **srićiti* (fortuno, 564), dobrostrićiti, častiti, milostiti, dobrostiti. – BIRj ima *usrećiti*.
- **srićnost* (beatitas, 208), blaženost, čestitost, blaženstvo, dobra srića.
- **sridnjost* (mediocritas, 899).
- **sridomir* (axis, 149), zglobov, položaj, stožer zemaljski.
- **sridomirje* (diametros, 433).
- **sridostavnik* (pactor, 1035), koji stoji posrid ugovora ili pogodbe.
- **sridustaviti* (interporre, 546), uložiti, ulagati.
- **srknuće*, »srknutje« (assorbimento, 160). – BIRj ima glagol *srknuti*.
- **srknutiv* (sorbilis, 1392), što latko može se srknuti.
- **srkucalj* (sorsetto, 899).
- **srkucati* (sorbillo, 1392), piti na gualje. – BIRj ima isti glagol u nešto drukčijem obliku: *srkutati*.
- **srnica* (damula, 377). – U BIRj dolazi samo demin. *srnče*.
- **sročenje* (conjuratio, 326), urok, okletva. – BIRj ima glagol *sročiti* u drugom značenju.
- **sročitelj* (conjuratus, 326), uročnik, *sročnik*.
- **srpati* (demeto, 406), žeti, kositi, kupiti žito, kositi travu; (meto, 912), žeti, kositi, skupljati jedno s' drugim.

- **srpokril* (apiastra, 108), ptica, koja jide (p)čele.
- **staburina* (cioeco, 263), klada, hreb.
- **stačun* od kože (coriaria, 350); (opificina, 1020), stačun od rukodilja.
- **stačunar* (officinator, 1012).
- **stadar* (armentario, 146), koji čuva stado; (stallaro, 924), *stadnik*, koji nastoji nad stadom.
- **stanič* (celletta, 249).
- **stanoviti* (confirmo, 320), potvrditi, utvrditi, ustanoviti, ponoviti. – BIRj ima *ustanoviti*.
- **starčica* (anicella, 94), starka. – BIRj ima *starica*.
- **staredine* (vecchiume, 1003), oderine.
- **staričica* (vecchiena, 1002).
- **staroprodavolac*, »staroprodavaoc« (propola, 1205), priprodavaoc stareži.
- **stavan* (obfirmatus, 983), otvrdnut, ogriznut, tvrdoglav, uzdržan, usilan, otvrdnut u svomu sudu, umu, misli, činu. – Slično značenje u BIRj imaju *stalan*, *stanovan*, *stanovit*.
- **stavitelj* (depositor, 414), postavitelj, koji stavlja u ostavu. – BIRj ima glagol *staviti*.
- **stavljavac* (positore, 714), stavitelj. – U BIRj ima glagol *stavljati*, od kojega je imenica izvedena.
- **stavnonog* (solidipes, 1388), tvrdonog, čvrstonog, vrstonog, koji ima de čvrste noge.
- **stavnost* (constantia, 335), stanovitost, temeljitost, vjernost, nepriklo-nost. – U BIRj nalazi se imenica *stanovitost*.
- **stečnik* (comparator, 302), kupitelj, sticalo. – U istom značenju BIRj ima *stečnik*.
- **stečenost* (adeptio, 29), stečenje, stečenstvo, dobitje.
- **stečenstvo*, v. *stečenost*.
- **stečenje*, v. *stečenost*; (acquisitio, 22), dotečenje.
- **stepliti* (sufferverfacio, 1447), potepliti. – U BIRj nema potvrde za glagol *stopliti*.
- **stepnast* (complexo, 278), čvrst, pun mesa. – U istom značenju BIRj ima *zdepast*.

- **stežalj* (ganghero, 451), vez, zglob od vrata, položaj.
- **sticalac*, »sticaoc« (acquistatore, 32), koji stiće, *stekaonik*.
- **sticalica* (acquistatrice, 32), *stekaonica*.
- **sticalo*, v. *stečenik*.
- **stinčica* (saxulum, 1338), kamenčić, kamenak.
- **stinljiv* (saxeus, 1338), kamenit, od kamena; (saxosus, 1338), kameni, kršljivi, hridni.
- **stinonosan* (saxifer, 1338), koji vozi ili nosi kamenje.
- **stinotribiti* (delapido, 399), oškaljati, otribiti od stina, ostinati, po prines. razteći, razasuti, razpršati.
- **stiskulja* (assestrix, 134), primalja.
- **stisnik* (compressor, 306), pritiskavac, pritisnik, silitelj, koji siluje.
- **stisnuće*, »stisnutje« (pariatio, 1045): st. broja; (derogatio, 418), skraćenosť. – U BIRj ima glagol *stisnuti*.
- **stokrat* (centies, 251).
- **stolnica* (cylibathum, 373), sprema o. stolnica.
- **stolnik* (mensarius, 906), koji stoji za stolom, trpezom. – BIRj ima pridjev *stolni* u značenju »ad cathedram spectans«.
- **stolovati* (signoreggiare, 876), vladati, gospodariti, gospovati.
- **stramputan*, »stranputan« (impervius, 665), brezputan.
- **stramputiti*, »stranputiti« (titubare, 970), vrljati, dvoumiti. – BIRj ima u istom značenju glagol *stramputičiti*.
- **stramputnost* (metacismus, 911); stramputnost iliti zahod besidenja. – U BIRj nalazi se samo imenica *stramputica*.
- **stratiti* (elavo, 483); prati, umit se, po prines. poarčiti, stratiti.
- **stratnja* (dispendium, 450), škoda, izgubljenje, nazadak.
- **stravitelj* (affaturatore, 49), urecitelj, zatravnik, vilenik, čarovnik, višćac, vieštac, čarajući. – U BIRj dolaze riječi *čarovnik*, *vilenik* i *vještac*.
- **stražanik* (guardiano, 479), stražanin, čuvaoc. – BIRj ima riječ *stražanin*.
- **stražbenica* (guardianeria, 479), stražnica, bdenica. – Od te tri riječi u BIRj nalazi se samo *stražnica* u značenju *stražara*.
- **stražište* (mondezza, 625), otribine, smetlište.

- **stremenik* (palafreno, 669): stremenik konj. – BIRj ima samo *stremen*.
- **stresalac*, »stresao« (scotitore, 851),
- **stresenje* (decussus, 389), otesenje. – BIRj ima glagolsku imenicu *stresanje* od *stresati*.
- **strganje* (rasus, 1259), strugotina. – BIRj ima *struganje*.
- **strgati* (rado, 1255), briti, brijati, bričiti, čistiti, izčistiti, češati, razčešati, razdirati, odirati češući, dvignuti, skinuti, pomrsiti, iskinuti, ići izbliza, letiti krajem, jidriti razom, izpod kraja, trt se krajem, sići vodu kao plav jidreći. – BIRj ima za isti pojam riječ *strugati*.
- **strilar* (sagitarius, 1327), striljavac, koji strilja. – U BIRj za isti pojam nalaze se imenice *strijelac* i *strjeljač*.
- **striliti* strilom. munjom (fulmino, 574), trisnuti, triskati, udriti, šinuti triskom. – BIRj ima *strijeljati*.
- **strilnik* (lancearius, 819), suličnik, židnik, kopjenik.
- **strilonosan* (sagittifer, 1327).
- **striljavac*, v. *strilar*.
- **striljavica* (jaculatrix, 634), kopljenica.
- **striska* (constrepto, 336): činit strisku, buku, klapati.
- **strižitelj* (tonsatore, 975), koji striže.
- **strižiteljica* (tonsatrice, 975).
- **strižnja* (tonsura, 1498), kavka. – BIRj ima *striženje* prema lat. tonsio. »radnja kojom tko striže«.
- **strmenitost* (devergentia, 430), nizbrdica. – U istom značenju BIRj ima *strmac* i *strmenica*.
- **strmiri* (propendeo, 1203), visiti nizbrdo, strmo, prignuti, biti prignut za kimkodi.
- **strmožavlje*, »strmoglavje« (praecipitium, 1144), jezivost, sunovraće, rasutak.
- **strmovratiti* (diruppare, 356), sunovratiti, vratiti, oboriti. – BIRj ima refleksivni glagol *strmoglaviti se*.
- **strojač* (ventilator, 1545), vijač. *strojitelj*, koji vije, stroji. – BIRj ima glagol *strojiti* i glagolsku imenicu *strojenje*.
- **strugača* (graticcio, 473), trlica od sira, rakatač. – BIRj ima za isti pojam *strugač* pod 2).
- **strujitelj* (alutarius, 76), kožuhar, koji struje kože.

**strujiti* (fervesco, 546), početi vriti. – BIRj ima u tom značenju glagol *strujati*.

**strujnik* (coriarius, 350), koji struje kože, kožar.

**struženje* (muletus, 934), muzenje, izmuzanje. – U BIRj ima riječ *stružnjak* u značenju »kabao u koji se ovce na struzi muzu«.

**stružiti* (mulgeo, 934), musti, pomusti, izmuzati, izažimati, iztiskavati mliko; (dolo, 464): stružiti kao strugom, tesliti, strugati, čistiti. – BIRj ima *strug*.

**strvenje* (fracassamento, 438), razrušenje, stučenje, razbivenje. – U BIRj ima glagol *strviti* u značenju »smeće rasipati, nečistoću i nered činiti po sobi«, i od njega imenica *strvljenje*.

**stubljić* (fonticulus, 560), vratak mali, vrioce. – BIRj ima riječ *stublina* u značenju »truncus cavus aquae colligendae« i »šuplje veliko drvo, od kojega bi se spomenuta stublina mogla načiniti«.

**stučenje*, v. *smečenje* i *strvenje*.

**studenilo* (lentitudo, 839), kasnoća, kasnost, slabost, slaboća, mrtvilo, linost, v. i *uvenuće*.

**studeniti* (frigefacto, 567), mrznuti, poledit se.

**studenjak* (november, 972), miscer studeni. – BIRj ima samo imenicu *studen* za isti pojam.

**stunje* (v. premio: senza premio, 720), mukte.

**stupalj* (gradus, 596), listve, koračalj, postup. – U istom značenju BIRj ima *stupanj*.

**stupić* (colonnella, 271), stupac. – BIRj ima riječ *stupac*.

**stupoređe*, »stuporedje« (colonnata, 271).

**sturač* (styrax, 1421), dub. – BIRj ima *sturac* u značenju »kukuruz u komini«.

**stuženje* (anxietas, 106), brinutje, skončanje, česnutje, mučenje. – BIRj ima *stuživanje*, ali u drugom značenju.

**stvarčica* (coserella, 311), stvarca, poslić. – BIRj ima demin. *stvarca*.

**stvorac* (creatore, 314), stvoritelj, stvornik, nareditelj, narednik od svake stvari. – U istom značenju BIRj ima *tvorac* i *stvoritelj*.

**stvoriteljica* (creatrix, 357), roditeljica.

**stvorje* (formatio, 561), slikovanje, utvorenje.

**stvorni* (formabilis, 561).

**stvornik* (conditor, 315), činitelj, izna(h)oditelj, izna(h)odnik, sagra-ditelj, temeljnik, upravnik, stvorac, v. *stvorac*.

**subačvica* (botticella, 206), bačvica.

**subotnici* (sabbatarii, 1323).

**sudba* (elezione, 389), volja, sud.

**suditelj* (censor, 250), v. *rastresavac*; (judex, 798), sudac, sudnik, suđa, sudovnik, razviditelj, procinitelj, izviditelj, koji raztrgnuje koju stvar, razmotritelj na sudu, u sudu.

**sudopralja* (gvattero di cucina, 480), *sudar*, *sudopernik*, koji pere sude. – BIRj ima za isti pojam riječ *sudopera*.

**sudotvornik* (vascularius, 1535).

**suhoća* (asciutto, 152), *suhost*; (siccitas, 1375), suša, su(h)ota, suhost, osušenje, prisušenje, okorenje, po prines. kratkost, neplodnost. – BIRj za isti pojam ima imenicu *suhota*.

**suhokosnost* (macies, 877), mlednost, mršalina.

**suhozide*, »suhozidje« (maceria, 876), suhozid, gomila. – BIRj ima u istom značenju *suhozid*.

**sukrst* (bivium, 158), rasputje, rasputica, raskrižje, put na sukrst.

**sukrstice* (decusso, 389), stavljati na sukrst, prikriživati, namišćivati koju stvar sukrstice, na raskriže, sukrstiti.

**sukrstiti*, v. *sukrstice*.

**sukrvičan* (saniosus, 1333), smradan.

**sukrvičina* (pus, 1232), smrad, gnjoj, gnjilad, sukrvica. – BIRj ima imenicu *sukrvica*.

**sukrvni*, v. *smradan*.

**suličnik*, v. *strilnik*.

**suložni* (vicinus, 1561), susedni, bližnji, po prines. slični, nalični.

**sumljenost* (conjectatio, 325), mnjenje.

**sumljenje* (opinatum, 1021), misljenje, po mnjenju; (vacillatio, 1529), vrljanje; (dubitatio, 468), sumnja, sumljivost. – BIRj ima za isti pojam riječ *sumlja*.

**sumljiti* (fluito, 556), vrviti, plivati, ploviti, plutati, plovati, po pri- nes. dvostruko držati, luditi, mučiti se, bit u smućnji, ne imati pokoja. – U BIRj dolazi glagol *sumljati*.

**sumljivost*, v. *sumljenje*.

**sumnik* (haesitator, 606). dvoumnik, raz. koji sumlji po dvoje oli koji trtoši, tepa, tepavac. – Za isti pojam BIRj ima *sumnjivac*.

**sumnost* (dilogia, 440), uvitnost.

**sumnjenje* (sospetto, 900), sumnja, posumnjenje.

**sumnjiti* (sospettare, 900), posumnjiti.

**sumnjivost* (ambiguetza, 99), sumnja, sumnjenje, zahod.

**sumporata* (egula, 481).

**sumpornica* (sulphuraria, 1451).

**suncodobnik* (diopatra, 443), vodomirje.

**suncovratan* (abruptus, 9), vratolomni, skršen, slomnjen, puknut, razbiven.

sunčanica (solago, 1385), trava, koja okreće list za suncem. – U BIRj riječ ima druga dva značenja.

**sunčenjak* (scorpioctonon, 1346), trava *sunčeničnik*, jest dobra protiva ujidu štipaoca. – Za isti pojam BIRj ima *sunčanik* pod 2).

**sunovraće* (praecipitium, 1144), v. *strmoglavlje*.

**sunovraćenje*, v. *strmoglavlje*.

**sunovratiti*, v. *strmovratiti*.

**sunovratnost* (strabocamento, 936), vratolomnost.

**suprotinstvo* (adversitas, 43), suprotivnost, protivnost, neprijateljstvo, protivština, nezgoda.

**suprotivnica* (contraria, 299), protivnica, suprotišćina.

**suprotivnik* (adversarius, 43), protivnik, neprijatelj.

**suprotivnost*, v. *suprotinstvo*. – Za isti pojam BIRj ima *protivnost* i *suprotnost*.

**supružina* (ridica, 1312), pritka, motka.

**surlar* (aulaedus, 146), svirač, glumac.

**surotka* (serum, 1371), *surotva*. – U istom značenju BIRj ima *surutka*.

**susjediteljstvo* (assessura, 134). – U BIRj za isti pojam dolazi riječ *susjedstvo*.

**susjednost* (adjacenza, 39), bližnoća, blizoća, misto blizu, susidstvo. – BIRj ima pored *susjedstvo* i pridjev *susjedni*.

**susrititi* (progredior, 1195), napridkovati, sliditi, ići naprid, prosliditi, ići pram za susrititi koga; (praevenio, 1174), priiti prije, početi izvana,

ići naprid, pojtj, pričj za susrititi, dobiti, doteći iza vrimenta. – BIRj ima u istom značenju glagol *susresti* i *susretnuti*.

**susretni* (accorsarius, 1005), stvar, koja srita sprida.

**susritnik* (adversitor, 43), sluga, koji ide pram gospodaru svomu susritit ga.

**sustava* (sequestratio, 1367), zadržanje.

**sustavitelj* (sequestrator, 1367).

**sustavljenje* (sequestro, 866), obustavljenje, zadržanje. – BIRj ima glagol *sustaviti*, od kojega je izvedena imenica *sustavljenje*.

suto (crepusculum, 359), mrak, prvi mrak. – U BIRj riječ znači isto što »sveti« (< tal. santo i lat. sanctus).

**suziv*, »suzivi« (lacrymabilis, 812), plačni. – BIRj ima pridjev *suzovit* u značenju »u čemu ima (mnogo) suza«.

**sužnište* (ferritorium, 546), misto, gdi stoje sužnji u okovi. – Za isti pojam BIRj ima *sužnjara* i *sužnjica*.

**sužukar* (salsicciajo, 810), kobasičar. – BIRj ima samo *sudžuk*, kojoj u Jurina odgovara oblik *sužuk* (salsiccia, 810).

**svagdanje* (diurnum, 462); svagdanje, nja, n, *svagdanjik*.

**svakogodni* (anniversarius, 97), *svakolitni*, stvar svakoga godišta ponavljana.

**svaljutak* (torsello, 975).

**svedbovati* (victimo, 433), žrtviti. – BIRj ima imenicu *svedba* u značenju: 1. »radnja kojom tko o vazmu sveti što« i 2. »ono što se tako sveti«.

**svedenje* (densatio, 409), sgusnutje, sledenje.

**svednevlje* (diarium, 433): življenje o (h)rana svednevlja; pisodnevnik, pisodnevišće, živodnevjje.

**svederni* (sempiternus, 1362), sveslidni, vazdanji; (*perpetuus*, 1089), sveslidni, vazdanji, višnji.

**svedernost* (sempiternitas, 1362), sveslid; (*perpetuitas*, 1089), slidba.

**svejakost* (omnipotentia, 1017), svemogujstvo.

**svekolikost* (totum, 1501), sve, svega, od svega.

**sveružiti* (connecto, 327), slučiti, sljubiti, prilipiti, slipiti, uviti, uve-ružiti, zaplesti ujedno, smožđiti.

**sveslid*, v. *svedernost*.

- **sveslidivost* (assiduitas, 135), radnja svagdanja.
- **sveslidni* (continuatus, 341), nepristajni, stvar, koja sveder slidi, v. i *svederni*.
- **sveslidnost* (continuitas, 341), slidba brez pritrga.
- **svetačni* (festus, 437), svetkovni, prazni.
- **svetačnost* (gajezza, 450), lipota, uzoritost.
- **svetilište* (sacrificatio, 1325), posvetilište, žrtva, prikazanje Bogu; (santuاريو, 815), svetište, sveto misto; (adytum, 46), misto otajno, gdi stoje svete stvari u crkvi, sakristija, svetnica.
- **svetište*, v. *svetilište*.
- **svetkovni*, v. *svetačni*. – BIRj ima imenicu *svetkovina*.
- **svetnica*, v. *svetilište*.
- **svetodanik* (calendarium, 230), razbrojnik od blagdana.
- **svetogrdnik* (sacrilegus, 1325), svetokradnik, oskvrnitelj sveti stvari. – Za isti pojam BIRj ima *svetokradica*.
- **svetogrđe*, »svetogrdje« (sacrilegio, 806), svetih stvari pogrđenje, svetokradja.
- **svetohrana* (sacristia, 805), svetostanka, misto, gdi stoje svete stvari crkovne.
- **svetokradnik*, v. *svetogrdnik*.
- **svetokradnja* (sacrilegium, 1325), svetogrje, v. i *svetogrđe*.
- **svetokrada*, v. *svetogrđe*.
- **svetoređe*. »svetoređie« (hierarchia, 616), redovstvo, raz. gospostvo i oblast redovniška, svešteništvo, sedmoređje.
- **svetotajnost* (sacramento, 805), svetotajstvo, taj, sakramenat.
- **svetotajstvo* (misterio, 620), otajstvo, otajnost; v. i *svetotajnost*.
- **sveudiljnost* (continuamento, 297), slidnja, naslidnost, naslidovanje, nepristajnost.
- **svevolja* (insolentia, 749), plahost, samovolja.
- **svevoljan* (licens, 848), slobodni, razpušćeni, smioni.
- **svidljiv* (accorto, 26), opazan, pametan, razboran, razborit, svistan, domišljat, pomljiv, hitropametan, bistar.
- **svidočitelj* (testimonio, 967), svidok.

- **svidočnik* (jurator, 802), svidok, zakletnik. – BIRj ima *svjedok*.
- **svidokovanje* (attestatio, 141), svidočenje.
- **svidokovati* (perhibeo, 1079), svidočiti, potvrditi.
- **svilenica* (flammeum, 553), svionica, žarki zastor, veo.
- **svilina* (muschio, 632), travina, koja reste oko vode.
- **svionik* (velettajo, 1005), koji prodaje svionice. – BIRj ima pridjev *svioni* i imenicu *svilnica*.
- **sviroka* (fistula, 551), točak, kud se voda toči, civ, diple, žuljatka, rana ožuljena, žuljorana, šilo.
- **svistitelj* (castigator, 242), pokaranik.
- **svistiteljica* (ammonitrice, 107), posvistiteljica, napomeniteljica. – BIRj ima glagol *svijestiti*.
- **svitar* (pannajuolo, 672), koji čini svitu. – BIRj ima *svita*.
- **svitilica* (lychnus, 874), svića.
- **svitlinja* (claritudo, 277), vedrina, bistrina.
- **svitlonoša* (accolito, 21), svićonoša, redovni službenik, koji služi svićom u crkvi i okolo otara.
- **svitopisje* (cosmographia, 355), to jest razpisanje okruga o. dila svita.
- **svitopisnik*, v. *raspisanik*.
- **svitovalac*, »svitovaoc« (suasor, 1422). – Za isti pojam BIRj ima *svjetnik* i *svjetnik*.
- **svitovnjak* (secolaresco, 857), svitovnji. – BIRj ima samo pridjev *svjetovni*.
- **svlačionik* (spoliator, 1401), svlačitelj, ogulitelj.
- **svlačišće* (despoliabulum, 423), misto, gdi se svlači, svukuje etc. za svući se kako iz odiće. – BIRj ima u istom značenju imenicu *svlačionica*.
- **svlačitelj*, v. *svlačionik*.
- **svlačiteljica* (spogliatrice, 916).
- **svlačnica* (apodyterium, 109), misto, gdi se stavljaju haljine, kad se ide u sobu.
- **svlačnik* (despoliator, 423), svlačitelj; (depeculator, 411), kradbenik, raz. grabioc, koji krade iz općine.
- **svolina* (aconitum, 21), trava, akonit, nika trava otrovna.

- **svršenost* (perfectio, 1075), izvršenost, istinitost.
- **svršenje* (sbrigamento, 823), poteženje, (h)itnja, nastojanje za osloboditi se od koga posla.
- **svršiteljica* (confectrix, 318), razčiniteljica.
- **svršnik* (confector, 318), dospitnik, dovršnik, dospitelj, svršitelj, koji dospiva, razmeće, razrušuje. – BIRj ima *svršitelj*.
- **svrućati* (obcaleo, 981), biti grijan okolo, svuda izokola.
- **svrž* (nodatio, 968), uzljivost, svržina od stabla.
- **svržina*, v. *svrž*. – BIRj ima u istom značenju *vrž*.
- **svrživ*, »sfrživ« (nodoso, 643), uzljiv.
- **svučenje* (praeda, 1146), robnja, kradba, robljenje, plinenje, oguljenje, otimanje, grabljenje.
- **šalimice* (a gabbo, 59), šaljivo, tamašno, špotno. – BIRj ima u istom značenju prilog *šale*.
- **šalke* (facetiae, 538), igre, varavice.
- **šaljucati* (mandare spesso, 597), često slati.
- **šarovitost* (doppiezza, 380), vraštvo, himbenstvo, vu(h)venstvo. – U BIRj ima pridjev *šarovit*, koji pod 2) znači »duplex«.
- **šavina* (amphitapum, 85), biljac.
- **šemlučiti* (bagardare, 181), poigravati. – BIRj ima imenicu *šemluk* u značenju »veselje«.
- **šeputica* (forcina, 433). – BIRj ima *šeput* u značenju laqueus.
- **šestomiran* (hexameter, 615) šestonožni.
- **šestonoga* (sepes, 1364), šestonožac.
- **šestonožan*, v. *šestomiran*.
- **šestonugli* (hexagonus, 615).
- **šestonuglje* (hexagonum, 615).
- **šestoperka* (clava, 278), bač, mahalj, buzdohan, salma. – U istom značenju BIRj ima *šestoper*, *šestoperac*.
- **šestoredni* (hexasticus, 615), stvar, koja ima šest redac. – BIRj ima imenicu *šestoredica*.
- **šešarika* (pina, 703); šešarika borova. – Za isti pojam BIRj ima *šešarica* i *šešarka*.

- **šetalo* (passeggio, luogo, 679). – U tom značenju BIRj ima *šetalište*.
- **šetavica* (passeggiatrice, 679), koja šeće, šetalica. – BIRj ima *šetalica*. No Jurin ima tu riječ i u značenju *šetnja* (ambulatio, 81).
- **šetka* (circinus, 267), omirka; (sesta, 869), šestar.
- **šetkati* (circino, 267), okoružiti šetkom, miriti, izmiriti, omiriti omirkom, šetkom. – U tom značenju BIRj ima glagol *šestariti*.
- **šetkovati* (compassare, 276), miriti, šestariti.
- **šetnjak* (ambulacrum, 81), šetnica, šetalište, dvor. – BIRj za isti pojam ima riječ *šetnica*.
- **šetnjica* (spasseggiatella, 907),
- **šibičati* (verbero, 1548), udriti, udariti, udarati, lupati, biti, izbiti, iztući, mlatiti, namlatiti, frustati, nafrustati, šipkati, ožeći prutom, udriti štapom.
- **šilica* (sartinatrix, 1334), koja šije i kroji, krpa, priča i ost. – Za isti pojam BIRj ima *krojačica* i *švalja*.
- **šimblar* (scandularius, 1340), koji krije kuće šimblom.
- **šimblat* (scandularius, 1340), pokriven šimblom.
- **šimble*, lah (scandulae, 1340).
- **šipkati* (verbero, 154), v. *šibičati*. – BIRj ima riječ *šipka*.
- **šipkovište* (virgetum, 1570).
- **šišarika* (azaniae, 150): šišarike borove. – U istom značenju BIRj ima *šišarica* i *šišarka*.
- **šivač* (sarcinator, 1334), koji šije prateži, krojač.
- **škakljucati* (titillo, 1495), škakljati, po prines, ganuti, milovati. – BIRj ima glagol *škakljati*.
- **škodan* (damnosus, 377): škodni, štetan, poštetan, poguban, porazit. – BIRj ima imenicu *škoda*.
- **škopčev* (spadonius, 1395), hadumov, uškopljen, po prines. neplodan. – U BIRj nalazi se samo riječ *škopac*.
- **škorpionski* (scorpionius, 1346), štipavčev.
- **škrinuće*, »škrinutje« (cigolamento, 261). – BIRj ima glagol *škrinuti*.
- **škripi* (scrofola, 852), gljiva, žavice. – U značenju »gljiva« BIRj ima riječ *škripac* i *škripavac* pod 2).
- **škripnja* (stridore, 942), *škrgot*, skvrčanje, skvika, škripanje, vapalj. – U istom značenju BIRj ima *škripanje*.

**škrnjuti* (ringhiare, 779), škripnuti zubi na kogagodi srdito, izciriti zube na kogagodi.

**šparnost* (frugalitas, 570), ubava, štednja, trizmenost.

**špotanje* (derisus, 418), poruganje.

**špotati se* (deludifico, 404), varati, povoditi tkoga za nos, rugati se.

**špotnik* (copna, 348), šalac.

**špotnost* (vernilitas, 1551), šalenje.

**šprdati* (confabulor, 317), tlapiti, zanovetati, taščiti.

**šetovan* (amissus, 83), izgubljen, upušten.

**šetovanje* (jattura di danari, 485): šetovanje od pineza. – BIRj ima u istom značenju riječ *šetovanje*.

**štiočica* (lectrix, 834).

**štionik* (lector, 834), knjigoštija. – Za taj pojam BIRj ima imenicu *štilac*.

**štirenica* (astericum, 168), trava, koja raste oko zida, crkvina.

**štitar*, »ščitar« (scutigerulus, 1349).

**štopelar* (pianellejo, 697), papučija.

**štucavica* (singultus, 1382), jecanje, štucanje. – BIRj ima posljednju riječ *štucanje*.

**štunuće*, »štunutje« (pizzicata, 705), štipanje, uštinutje, srbenje, srbež.

**štunuti* (allambo, 70): po prines. štunuti, polako tiknuti, lizati.

**šupljikov* (ocellatus, 1006): šupljikov poput očnica. – BIRj ima u istom značenju *šupljikast*.

**šupljinica* (cortricula, 354).

**šušnjiti* (susurrare, 953). – U BIRj imaju slično značenje glagoli *šuškati* i *šuštati*.

**tabakar* (conciatore, 281): tabakar od kožah, strujitelj. – BIRj ima *tabačina* i *tabakana* u značenju »zgrada, gdje kožar radi«, lat. »officina coriaria«.

**tabariti* (conciare le pelli, 281), strojiti, strujiti kože.

**taja*, je (dissimulantia, 455).

**tajiv* (penetrans, 1061), probijući.

**takljati* (impalare le viti, 493), trkljati, penjati loze na odrine. – BIRj ima u istom smislu glagol *trkljati*.

- **takljica* (furcula, 577), v. *soharica*. – BIRj ima *taklja*.
- **takmeniti* (agguagliare, 66), jednačiti, takmiti, iztakmiti, izporediti, priličiti, prilikovati, izjednačiti, ravniti, izravniti, spraviti. – BIRj ima pridjev *takmen* u značenju »jednak«.
- **takmenost* (similitudo, 1379), priličnost, sličnost, prikladnost.
- **takmenje* (aequatio, 50), jednačenje, ujednačenje.
- **tamašno*, v. *šalimice*.
- **tamnost* (protervitas, 1214), oholija, obist, brezočnost, brezobraznost, hudost, opačina, himba, nestid, nesran (!) i ost.
- **tamnjak* (nebulo, 956), zločesnjak, rđaković, rugo, protresalo; (scelero, 1341), opačnjak, zlobnjak.
- **tanašnost* (attenuatio, 176), tančina, kratkost, kratčina, odloženje.
- **tančarica* (choralistris, 259), igračica.
- **tanfuriti* (desideo, 420), dangubiti, stati bezposlen, brezposliti, planovati, siditi bezposlen.
- **tankonog* (pracilipes, 596), mršonog.
- **tankovitost* (sottigliezza, 902), tančina, tančica. – BIRj ima pridjev *tankovit*.
- **tanjurić* (disculus, 448). – BIRj ima *tanjir* i *tanjur*.
- **tapun* (ciaffo, 259): tapun od bačve. – U istom značenju BIRj ima *taplun*.
- **tarac* (scintillezza, 838), iskrica. – BIRj ima riječ *tar* u značenju »na vršaju sitna iskršena slama kao pljeva«.
- **tarica* (blatta, 217), grizica.
- **taštoslavan* (fabulosus, 537), izmišljen.
- **taštoslavlje*, »taštoslavje« (fabulositas, 537).
- **tegoća* (aerumna, 52), teški trud, teško brime. – Za isti pojam BIRj ima *tegoba* i *tegota*.
- **tek* (cursus, 371), trčanje, putovanje. – BIRj ima tu riječ u značenju lat. »vixdum« i »solum«.
- **telifon* (scorpion, 1346), trava, koje ako se tikne štipavac, pogine.
- **temeljitelj* (fundator, 575), temeljnik. – BIRj ima za isti pojam *utemeljitelj*, *utemeljnik*.
- **tenka* (tinco, 969), riba lin.

**tesliti* (dolo, 464), v. *stružiti*; (deascio, 379), ravniti s' teslom, po prines. varati koga, rugat se s' kime.

**težaštvo* (agricultura, 63), radnja od zemlje. – U istom značenju BIRj ima *teženje*, 2.

**težaškinja* (colona, 292), kmetinjica.

**teživ*, »teživi« (sativus, 1337), prtili, pitomi, zemlja pitoma.

**ticanik* (tractator, 1502), tiknik, koji tiče, koji opipaje.

**tihoca* (lenitas, 838), lipota, uljudnost, ures, mehčina, mekanost, tihost, kratkost, poniznost, blagost, ljstvo.

**tihost*, v. *tihoca* i *utaženje*.

tik (tactus, 1472). – BIRj ima tu riječ, ali u značenju lat. paene, »baš«.

**tiknuće*, »tiknutje« (praentatus, 1167). – BIRj ima glagol *tiknuti*. od kojega je imenica izvedena.

**tikula* (later, 828), opeka, tikule, lah. Riječ je romanskoga podrijetla. Isp. tal. *tegola* i lat. *tegula*.

**tikulica* (laterculus, 828), mala opeka.

**tilokop* (vespillo, 1556), groboder, koji trapi iliti zakopaje mrtvo tilo u greb.

**tiloriz* (anatomicus, 90), tiloriznik, anatomik, nadriznik od telesni uda, koji uči rizati telesa.

**tilorizje* (anatomia, 90), nauk od izudenja.

**tiloriznik*, v. *tiloriz*.

**tioce* (corpusculum, 352).

**tipati* (depso, 416), trti, gnjaviti, utipati, valjati, zavaljati kao tisto.

**tiranik* (compulsor, 307), tismitelj, koji tira, odgoni. – BIRj ima za taj pojam imenicu *tjeralac*.

**tirjaka* (theriaca, 1491), likarija, tvrdolik, složen od mnogo stvari sebični.

**tiska* (conglobatio, 324), navala. – BIRj ima glagolsku imenicu *tiskanje* u značenju »radnja kojom tiska što«.

**tiskavica* (fola, 430), tiskanje od mnoštva ljudi.

**tismitelj* (compulsor, 307), v. *tiranik*. – BIRj ima glagol *tijesniti*, od kojega je riječ izvedena.

**tisnpuće*, »tisnputje« (angiportus, 92), *tisnputica*, uskoputje, brezglavi put.

- **tjelesnik*, »telesnik« (corporale, 307).
- **tkalica* (tessitrice, 966). – Za isti pojam BIRj ima riječ *tkalja*.
- **tkalište* (v. tessitore, 966), tkalo.
- **tkalo* (textum, 1490), tkanje. – BIRj ima riječ *tkanje*.
- **tlačilac*, »tlačioc« (dispregiatore, 368), pogrditelj, grdioc, potlačitelj.
- **tlačiteljica* (dispregiatrice, 369), pogrditeljica, grditeljica.
- **tlapac* (aretalogus, 123).
- **tlapenje* (garrulitas, 583), zanovetanje, zanovetka.
- **tlapnik* (cianciatore, 260), šalioc, raspravitelj.
- **tmasni* (baliolus, 151). – BIRj ima u istom značenju *tmast*.
- **tmastiti* (fusco, 578), zagasiti, pocrniti.
- **tminav* (obscurus, 992), pun tmina, tamni, smrknut, tmasti, mrkli, slipi, nevidni, po prines. mučan, zamršen, sumnjiv, neistinit, pokriven, vuhovit, omišljat, vragovit, šarovit, laživ, tamnoroden, neplemenit, od priprosne krvi: (opacus, 1019), mrkli, sjenast.
- **tobolica* (crumena, 362), *tobolka*, tobolac, kesa. – BIRj ima u tom značenju samo *tobolac*.
- **tomačnik* (in'erpres, 771), tomačitelj, izbistritelj govorenja, koji tomači sridom. – BIRj ima *tomačitelj*.
- **tovarjak* (onagros, 1018).
- **tovarušar* (asinarius, 131), tkoji pase toware. – BIRj ima imenicu *tovaruša* u značenju »tovarna kobila«.
- **tračenje* (detractio, 428), raspravljenje, protresanje, zlorečenje, raz. protiva drugomu i trećemu, uzeti poštenje, dobar glas.
- **tračiti* (detraho, 428), uzimati, uzeti, odnositi, razpravljati, zloglasiti, ozloglasiti, muzuviriti, vuhiviti, pro'resati drugoga, licimirčiti, dignuti, ugrabiti poštenje, diku, čast komugodi.
- **tračnik* (detractor, 428), zlorek, razpravljivač, razpravnik, muzuvirnik, muzuvirac.
- **trajina*, »traina« (spago, 905), konopčić.
- **trapilac*, »trapioc« (zappatore, 1046), kopač.
- **tratilac*, »tratioc« (spenditore, 910), arčitelj. – BIRj ima glagol *tratiti*, »perdo«, »gubiti«.
- **tratinja* (impensa, 662); (alimentum, 68), arčenje, hrana, izbina, pića.

**travar* (herbarius, 613); (semplicista, 862), *travoznanac*, travoznanik, koji poznaje kripost trava. – BIRj ima *travara* u značenju »žena koja daje trave«.

**travni* (herbarius, 613).

**tražilac*, »tražioc« (inquisitore, 537), iziskavac, izviditelj.

**trbušac* (aqualiculus, 117); (utriculus, 1596), mala utroba.

**trbušnica* (panziera, 672), strana oklopa, koja pokrije trbuh.

**trbušnjak* (v. *pancia grossa*, 672).

**trčalac*, »trčao« (corridore, 308). – BIRj ima *trčalo*.

**trčališće* (hippodromus, 618), raz. gdi trču konji.

**trčnik* (cursor, 371), teknik.

**trepanje* (attritus, 180), *trvenje*, *satrvenje*, *potrepanje*, *potrepano*. kako nogam; (supplosio, 1464): *trepanje* s^r nogu pram zemlji.

**trepati* (supplodo, 1464): *trepati* s^r nogami; (premo 1177), *pritisnati*, *pritisnuti*, *stisnuti*, *utipati*, *istiskati*, *ižimati*, *ožimati*, *naslanjati*, *usaditi*, *ukopati*, *uvaliti*, *utopiti*, *brazditi*, *zatvoriti*, *izopačiti*, *protiviti se*, *nagnati*, *nagoniti silom*, *ubiti*, *udaviti*, *pomaknuti*, *primistiti*, *po* *prines*. *otajati*, *ustegnuti*, *uzbiti*, *progoniti*, *daviti*, *moriti*, *silovati*, *ucviliti*, *umrtviti*, *zabraniti*, *ne dati*.

**trepetni* (praetrepidus, 1173), *drhtavi*, *pritrepetni*, mnogo *strašiv*.

**trepiti* (horesco, 624), *drhtati*, *predati*.

**trepteljka* (orpello, 663), *zlatokožar*, *zarklet* (?).

**tresanje* (sbattuto, 821), *rastresanje*.

**tresati* (succusso, 1446), *trusati*, *kasati*, *rastresti život*.

**trgač* (vendemmiatore, 1006), *jematvar*, *jemač*, *tvoritelj*. – BIRj ima za isti pojam riječ *trgalac*.

**trgačina* (vendemmia, 1006), *trganje*, *jematva*. – BIRj ima u tom značenju riječ *trganje*.

**trgovčev* (institorius, 752).

**trgovnica* (baphia, 203): *trgovnica* od boje *oliti masti*.

**trinuglica* (triangulum, 1513), *trinuglište*.

**tripati* (tentone: andar a tentone, 963), *trtati*, *zapliliti nogami*.

**triskanje* (scoppio, 847), *kršljavina*, *jeka*.

**triskotina* (astula, 171), *cipotina*, *trištica*, *cipka*.

- **trisuće*, »trisućje« (sparo, 106), puknutje.
- **trištica* (astula, 171), v. *triskotina*.
- **trizmen* (frugalis, 570), razboran, razborit; (temperans, 1480), razborit, uspregnut, ustegnut, ispravljajući.
- **trizmenost* (abstinentia, 12), ustegnutje, uspregnutje, triznost, trizmenstvo. – BIRj ima za isti pojam samo *triježnost*.
- **trizmenstvo*, v. *trizmenost*.
- **trk* (acer, 19) < тръръкъ, ljut, po prines. oštar, žestok, brz, tvrd, silan, nemio. – BIRj ima tu riječ u značenju lat. »cursus«.
- **trkesanje* (arictatio, 125), ovnji boj.
- **trkljiti*, v. takljati. – BIRj ima u istom značenju *trkljati*.
- **trkmar* (harpago, 608), ganjač, vuk, lupež.
- **trkmarast* (uncus, 1582), zakućit kao udica.
- **trknja* (stadiodromus, 1406), trk, trćanje, zatočište, zatok.
- **trkoščina* (omphacium, 1018).
- **trkucati* (correre spesso, 308), trćati često, protrkivati.
- **trlj* (erythacus, 501), trtak, cijuk (ptica).
- **trnež zubi*, v. *složenje*.
- **trnište* (vepreta, 1547), lug pun trnja.
- **trobazan* (inferriata, 520); gvozdeni trobozani, prikovi želizni.
- **tromede* (trifinium, 1516), mejaš od tri polja. – BIRj ima za isti pojam riječ *tromeda*.
- **tromnost* (desidia, 421), linost, dagubnost, lotrost, ležaja. – U istom značenju BIRj ima *tromost*.
- **trortan* (trifurcus, 1516), trozubni, od tri rta oli zuba.
- **trostručje* (triplicatio, 1518).
- **trozubnik* (tridens, 1515), Nevtun (s) trozubnim ostanom.
- **trpezni* (coenatorium, 284): haljina trpezna, ubrus od trpeze.
- **trpeznik* (siniscalco, 879), trpezar, koji napravlja trpezu; (convictor, 346). – BIRj ima za isti pojam riječ *trpezar*.
- **trpiv* (devexatus, 430), jadan, potribovan, mućen.
- **trstenica* (sambuca, 813), svirala od bazgovine. – BIRj ima tu riječ, ali u značenju »potok koji utječe u Kolubaru«.

- **trstenište* (arundinetum, 129).
- **trstikov* (arundinosus, 129), trsten, od trstike.
- **trstišće* (cannetum, 235), misto gdi su posadene trstike. – BIRj ima u istom značenju riječ *trščak*.
- **tršće*, »trstje« (fusto dell'erba, 448), trs.
- **trtak*, v. *trlj*.
- **trtati*, v. *tripati*.
- **trtošiti* (hacsito, 606), stati kako zamišljen, u sumlji, sumljiti, dvo-
umiti, tepati, misliti, razmisliti. – BIRj ima *trtositi* u značenju »blebetati
brzo«.
- **trubac* (cornicen, 350): trubac vojske, koji trubi u rog. – BIRj ima
trubač u značenju »koji trubi u trubu.«
- **trubitelj* (trombettiere, 992), trubnik.
- **trubnik* (buccinator, 221); (fistulator, 551), v. *trubitelj*. – BIRj ima
pridjev *trubni*.
- **trudilac*, »trudloc« (lavoratore, 566), poslenik, radioc, dilovaoc, tru-
ditelj, težak, trudnik. – BIRj ima za isti pojam riječ *trudbenik*.
- **truditelj* (operator, 1019), dilovaoc, dilotvorac, v. *trudilac*.
- **truditeljica* (affaticatrice, 49), trudnica. – BIRj ima u istom značenju
trudbenica.
- **trudljiv* (laborans, 809), trudeći, žalostivi, potrebitni, uciviljeni.
- **trudnica*, v. *truditeljica*.
- **trudnik* (operarius, 1019), diločinik, radioc, težak, rabotnik, diloči-
nioc, mučioc.
- **trudnja* (stanchezza, 925), umor, trud, umorenje, umornost.
- truhlost* (pregrezza, 719), prisobnost. – BIRj ima tu riječ u značenju
lat. putredo, t. j. »osobina onoga što je truhlo«.
- **trupiti* (casito, 242), padati često, zgađat se često.
- **trusavac* (succussator, 1446), konj koji trusa, kasavac.
- **trvenica* (assis, 136), daska. – BIRj ima *trvenik*, ali u značenju »kao
utrven put, drum«.
- **trvenište* (serratrina, 1369), misto, gdi se pila drvlje.
- **trvenje* (infrictio, 729); (rosio, 1317), grizenje.
- **trvotina* (secamentum, 1350).
- **tržnik* (fornicarius, 563), koji prodaje trgovine pod lukovi, trgnik.

- **tulica* (corytus, 354); (sarissa, 1335), žida, osta.
- **tulina* (busto, 217), tilo bez glave, prsi; (corpo di animale, 306), ži-
vinsko tilo.
- **tupnost* (indocilitas, 713), tvrdost od pameti, nauka, etc. – BIRj ima
za taj pojam *tupoća* i *tupost*.
- **tustilo* (grassezza, 472), tustina, salo, prtilina, prtilost. – U istome
značenju BIRj ima riječ *tustina*.
- **tustiti* (laetifico, 816): veseliti, činiti veselo, obeseliti; tustiti, gnojiti,
nagnojiti zemlju.
- tušiti* (olezzare, 655), vonjati, zaudarati. – BIRj ima tu riječ u dva
druga značenja.
- **tutnja* (fragor, 565), buka, lomljenje, skršenje.
- **tvorilac*, »tvorioe« (facitore, 406), tvornik, tvoritelj, činitelj, dilov-
nik, (actor, 23), činioc, dilovaoc, činitelj, opravatelj, dilotvornik,
osvadnik.
- **tvoritelj*, v. *tvorilac*.
- **tvoriteljica* (effettrice, 387).
- **tvorje* (effectus, 477), tvor, djelo, porod, plod, korist.
- **tvornik* (effector, 477), dilotvornik, v. *tvorilac*.
- **tvornost* (effectio, 477), činba.
- **tvrdoglavac* (bucco, 221), ludjak, budala, nesvisnik, tvrdoglav.
- **tvrdoglavost* (pertinacia, 693), tvrdoglavstvo, otvrđnost, osornost,
usilnost. – BIRj ima u istom značenju *tvrdoglavstvo*.
- **tvrdolaža* (antisophistes, 105), *tvrdolažac*, koji potvrđuje laž.
- **tvrdolik* (antidotum, 104), likarija protiv otrova.
- **tvrdonog*, v. *stavnonog*.
- **tvrdost* (duritas, 472), oštrina, nemilost; (tenacitas, 1481), tvrdina,
tvrdoština, lakomost.
- **tvrdostava* (solidatio, 1388), sklopenje, utvrđenje, ukripljenje.
- **tvrdostina* (acerbitas, 19), ljutina, nedozrilost, žestočina, nemilost,
nemiloština.
- **tvrdav* (firmamentum, 550), tvrdina, temelj, podslon, podpor. – BIRj
ima za slično značenje riječ *tvrdava*.
- **ubava*, vi, v. *šparnost*.
- **ubaviti* (deparco, 411), obaviti, ušćediti.

**ubavljenje* (compendium, 303), zberenje, zbiranje, pribavljenje, pri-
bava.

**ubignuće*, »ubignutje« (scampamento, 826), sahranjenje, bižanje.

**ubignuti* (sfuggire, 872), uteći. – BIRj ima u tom značenju glagol
ubjeći.

**ubiliziti* (auctoro, 143), podlagati, podvezati, podložiti se pod koje
brime, ubiliziti se za vojnika, zapogoditi.

**ublaženiti* (beo, 156), poblaženiti, staviti meu blažene.

**ubodiv* (dicax, 434), zlorek, porugljiv, koji ubada besidenjem.

**uborkov* (modialis, 922), od jednoga uborka. – BIRj ima imenicu
uborak u značenju »nekaka mjera za žito«.

**ubožarstvo* (pittoccheria, 705), prosjačina.

**ubroditi se* (imbarcarsi, 488), ukrcati se u brod.

**ucviljenik* (affannatore, 48), skončanik, brižnik.

**ucviljenje* (sconsolazione, 845), tuga, žalost.

**učaranje* (ammaliamento, 103), urečenje, začaranje, zatravljenje. –
BIRj nema ni te imenice ni glagola *učarati*.

**učenstvo* (lyceum, 874), misto općeno, gdi se prima nauk od mudrosti.

**učitalac* (superstitiosus, 1461), krivoštovac, domišljivac.

**učitanje* (maleficio, 593), zločinstvo, zlotvorstvo, čarka, čarstvo.

**učiv* (didascalicus, 435).

**učovičenje* (incarnazione, 504), upućenje.

**učovičiti se* (incarnarsi 504), učiniti se meso, uputiti se.

**učrvanje* (vermiculatio, 1550), očrvanje.

**udahnuće*, »udanutje« (infusio, 730), ulivenje.

**udahnuti*, »udanutu« (effundo, 480), uliti, izliti, proliti, uzliti, prosuti.

**udahnutiv*, »udanutiv« (spirabilis, 1399).

**udarenje* (percussio, 1071), zaušenje, udarac.

**udaritelj* (verberator, 1547), koji udara, zaušitelj, izbitelj. – BIRj
ima glagol *udariti*.

**udatni* (nubilis, 974), muževlji, ot (!) ženidbe.

**udičav* (hamatus, 607), naperen udicam.

**udičica* (hamulus, 608).

**udilitelj* (datore, 331), davaoc.

**udioništvo* (partecipazione, 677), dioništvo, dionstvo.

- **udioniti* (do, 462), dati, darovati, dopustiti, dioniti.
- **udiv* (damnabilis, 377), gadiv; (nocivus, 967), udeć.
- **udivost* (incommoditas, 697), dosada.
- **udljiv* (noxalis, 973), naudljivi.
- **udobrovoljiti* (placar con prieghi, 705), umiriti, pomiriti s' molbom.
- **udomenje* (accasamento, 14), uselenje, ukućenje.
- **udoplode*, »udoplodje« (naturale, 954), udostidje, to jest uda stidna.
- **udovičanstvo* (viduitas, 1563), udovičstvo, udovstvo, obudovljenje. – BIRj ima za taj pojam riječ *udovištvo*.
- **udovstvo* (vedovaggio, 1003), udovičtvo, v. i *udovičanstvo*.
- **udružbiti* (socio, 1385), združiti, sadružiti, sastaviti kao druga s' drugom, složiti, uortačiti.
- **udubraviti se* (silvesco, 1378).
- **udušenje* (suffocatio, 1449), zadušenje.
- **ufanost* (confidentia, 319), jakost, slobodnost, slobošćina, brezobraznost. – BIRj ima u istom značenju riječ *ufanje*.
- **ugašenje* (ammortamento, 108), utrnutje.
- **ugljenica* (carbonaja, 235).
- **ugnuće*, »ugnutje« (ammaccamento, 101), ulupljenje, ulupnutje, natučenje, gnječenje, smečenje.
- **ugoditelj* (accordatore, 25), složitelj, skladnik, smiritelj, mirotvorac, pomiritelj, upravitelj, upravnik, koji upravlja.
- **ugodenje*, »ugodenje« (obsequela, 992), povoljenje, ugodnost čudi. – BIRj ima glagol *ugoditi*.
- **ugodjebiti* (sxcolo, 514), uraditi, urediti, držati čisto.
- **ugodjobljenje* (depolitio, 413), dovršenje, *ugoj*, odgojenje.
- **ugonetanje* (praescitum, 1162), *ugonetha*. – BIRj ima glagole *ugonenu* i *ugonetati*.
- **ugonetnik* (auspex, 148), prirecitelj.
- **ugospodariti se* (impadronirsi, 493), ugnjizditi se, osvojiti, posvojiti.
- **ugospoditi* (nobilito, 967), pogospoditi, povlasteliti, učiniti koga plemićem, uzvisiti koga na koje dostojanstvo, poznati, glasovita kogagodir učiniti oli u dobri oli zli dili.
- **ugota* (asina, 153), tovarica, magarica.
- **ugrabitelj* (rattore, 753), *ugrabnik*, umaknitelj.
- **ugrabljenost* (direptio, 444), krađa, kradba.

- **ugrabljenje* (deprehensio, 415), uhićenje, ufatjenje, uzetje.
- **ugrijanje* (aestus, 54), vrućina, veliki gris, zažarenje od vrućine, plima, oseka, ganutje, micanje. – BIRj ima *ugrijevanje* od *ugrijevati*.
- **uhast* (aurist, 194), *uhav*, uhat. – BIRj ima samo *uhat*.
- **uhatka* (auricalpium, 147), čistilica od ušiju.
- **uhićenje*, »uhitenje« (prehensio, 1177), v. i *ugrabljenje*.
- **uhiljiv* (privativus, 1181), tko imade jakost ulišiti, izbavniv, lišiv.
- **uhov* (auricalis, 193).
- **uhvaćenje*, »ufatjenje«, v. *ugrabljenje*.
- **uimiti* (excepto, 512): *uimiti* u se, *prijati*, *primiti*, *uzeti* u se. – BIRj ima glagol *ujmiti*.
- **uimljenje* (receptio, 1263), *primljenje*. – BIRj ima imenicu *uimanje* od glagola *uimati*.
- **uisto* (etiam, 503), *doisto*, *uistinu*, još, istina je, jest, tako je.
- **uižiti* (lenio, 837), *krotiti*, *ukrotiti*, *unižiti*, *utažiti*, *omehčati*, *pomiriti*, *umiriti*, *pomilovati*, *oblahšati*; (sedo, 1354), *pomiriti*, *umiriti*, *smiriti*, *utažiti*, *ugasiti*.
- **ujalovljenje* (castratio, 243), *škopljenje*, *čistilo*.
- **ujidavac* (morditore, 626), *ujiditelj*, *koljivac*, koji *kolje*.
- **ujunačiti* (avvalorare, 173), *usloboditi*, *urabreniti*.
- **ukameniti se* (impetrare, 496), *okameniti se*, *učiniti se kamenom*.
- **ukazanik* (demonstrator, 407), *oznanik*.
- **ukazanost* (denotatio, 408), *ukazanje*.
- **ukažitelj* (dimostratore, 352), *kazaonik*, *kazivaoc*, *kazioc*, *kazalo*.
- **ukisnuti* (fermento, 545), *uzajti* u kvas, *kvasiti*, *kisnuti*.
- **uklijiti* (agglutinatio, 60), *slipiti*, *prilipiti*, *sastaviti*, *složiti*, *prilipiti* s' *klijom*.
- **uklon* (declinatio, 385), *gibanje*, *prigibanje*, *odstupanje*, *prignutje*; (*amolitio*, 84), *odmaknutje*.
- **uklonjenje*, »uklonenje« (*secessus*, 1350); (*receptus*, 1263), *ustupljenje*, *primanje*, *zaklonište*; (*evitatio*, 506), *uklonost*.
- **uklonjenost* (devitatio, 431).
- **ukočnuti se* (assiderare, 159), *ostudeniti*, *smrznuti se*.
- **ukolinčenje* (ligamen, 850), *vez*, *uže*, *uza*, *vezanje*; (*crolo*, 318), *stresanje*, *rastresanje*, *trešnja*.
- **ukopanje* (humatio, 627), *ukop*, *grob*. – BIRj ima u istom značenju imenicu *ukop*.

**ukorenje* (objectatio, 984), opogovorje, prikorenje, protivljenje, protivnost, udarenje besidom protivnom u obraz.

**ukoriteljica* (exprobratrix, 528).

**ukornik* (exprobrator, 528), prikornik.

**ukrajak* (cantoncello, 230), nuglič.

**ukripitelj* (affermatore, 50), potvrditelj, ustanovitelj, iskušitelj potvrđenja.

**ukripiteljica* (affermatrice, 50), potvrditeljica.

**ukriv* (pandus, 1041), pognut, širok, otvorit, prostran.

**ukrivan* (remillus, 1286), kriv, kratak; (repandus, 1290), kriv; (contortus, 342), kriv.

**ukriviteľ* (contortor, 341), koji ukrivljuje, zamršuje himbeno koju stvar. – BIRj ima glagol *ukriviti*.

**ukrivljenost* (aduncitas, 45), sagnutje.

**ukrivljenje* (flexibilitas, 554), prignutje, sagnutje, skućenje, uvinutje; (curvatura, 371), gib, vijanje.

**ukrotilac*, »ukrotioc« (domatore, 377), ukrotitelj.

**ukrotionik* (domitor, 465), pripitomnik.

**ukrotitelj*, v. *ukrotilac*.

**ukrotiteljica* (domatrice, 377). – BIRj ima samo glagol *ukrotiti*.

**ukrotnik* (fraenator, 565), unižitelj, koji čini unižit, popitomit, pitomnik, zauzdanik.

**ukućenje*, v. *udomenje*.

**ukućiti se* (accasare, 14), udomit se, ustanit se.

**ulariti* (incapestrare, 503), ouzdati, staviti uzdu, oglaviti, staviti oglav, staviti ular.

**ulazište* (aditus, 32), prohod, prihodište, prohodište.

**ulišiti*, v. *uhiljiv*.

**ulišenost* (eccezione, 386), *ulišenje*.

**uloženje* (exercitatio, 517), zabava, zabavljenje od dilovanja.

**uložnica* (nicchio, 641).

**uložnik* (exercitor, 517).

**ulupljenje*, »ulupenje« (collisio, 290), smećenje.

- **ulupljenost* (compressio, 306), v. *smečenje*.
- **ulupnuće*, »ulupnutje«, v. *ugnuće*.
- **uljudstvo* (decorum, 387), poštenje.
- **umaknuće* (rattura, 753), ugrabljenje, »umaknutje«.
- **umečiti se* (ammaccare, 102), ulupiti, natući, namečiti, gnjaviti, unjaviti, utuknuti, mečiti, smečiti, primečiti, prignječiti, ulupit se.
- **umeteriziti* (fortificare, 436), utrditi naokolo, utaboriti.
- **umetka* (interclusio, 761), zapričenje, zaprika. – BIRj ima *umetak* u značenju »insertio« i »nothus«.
- **umiljenstvo*, v. *snižestvo*.
- **uminstvo* (scientia, 1343), znanje, znanstvo, uminje, umstvo, um, razum, mudroznanje, mudroznanstvo, dosegnutje, dokučenje od poznanja svakoga nauka.
- **uminje*, v. *uminstvo*.
- **umirenje* (sbilanciamento, 821).
- **umiritelj* (reconciliator, 1266), pomiritelj, smiritelj, mirotvorac. – BIRj ima glagol *umiriti*.
- **umivalo* (lavacrum, 830), pralo, kupalo.
- **umnožanje* (aggrandimento, 64), napridovanje, raširenje, razplodenje.
- **umnožati* (accrescere, 27), umnožiti, nadostavljati, nadostaviti, nasporeti.
- **umnoženje* (accrescimento, 28), umnožanje, napridovanje, nasporenje, napridkovanje, *umnoženstvo*, napridak, naspore, rasplodenje, raširenje, uzgojenje. – BIRj ima glagol *umnožiti*.
- **umnožitelj* (accrescitivo, 28), uzumnožitelj, umnožnik, naspornik, umnožiteljica.
- **umnoživati* (amplificare, 111), umnožiti, uznositi, uzveličiti. – BIRj ima u istom značenju *umnožavati*.
- **umnožnik* (aumentatore, 171), umnožitelj, v. i *umnožitelj*.
- **umok* (salsa, 810), raso od trave, travni umok.
- **umornost* (stanchezza, 925), v. *trudnja*.
- **umrlost* (mortalità, 628); umrlost povoljna.
- **umstvo* (scientia, 1343), v. *uminje*.
- **unapridak* (ultra, 1579), priko, naprid, unaprida, onamo. – BIRj ima u istom značenju *naprijed* i *unaprijed*.

**uncučiteljiti se* (addottorare, 37), steći krunu, dostojanstvo, biti okružen za naučitelja.

**unčica* (oncia, 657), librica. – BIRj ima *unča*.

**uništitelj* (abbichilatore, 119).

**uniženje* (depressitas, 415), sniženost.

**unutriti* (concentrare, 280), zabiti unutra.

**uoglaviti* (capistro, 237), zaoglaviti.

**uostava* (depositio, 414), ostava, gdi se postavlja koja stvar, sahrana.

**uostavnik* (depositarius, 414), ostavnik, postavljavac, koji postavlja u ostavu.

**uovistiti* (edoceo, 476), učiti koga s' pomljom, uvižbati; (commonefacio, 299), opomenuti, opominjati, napominjati, spominjati.

**uovištenje* (monitio, 928), ponukovanje, spomenutje, napomenutje.

**upadnuće*, »upadnutje« (ricaduta, 765): upadnutje iznova u bolest, u beteg i ost.

**upalitelj* (accenditore, 17), užezitelj.

**upaliteljica* (accenditrice, 17), užeziteljica.

**upaljenje*, »upaljenje« (accensio, 14), užezenje, užganje.

**upirina* (incubus, 704), macić.

**upitanica* (addomandatrice, 35), koja pita.

**upitanje* (rogatio, 1315), molenje, prosenje, iskanje.

**upitomiti* (lomare, 377), ukrotiti, pitomiti, opitomiti, utrti, utrkmati, ujižiti.

**uplamente* (infervorare, 521), žeći, užeći.

**uporučenje* (fideijussio, 548).

**uporučiti se* (fideijubeo, 548), obetati drugomu, zaviriti, ujamčiti se.

**uporučnik* (fideijussor, 548).

**uposidovati* (impossessare, 498), staviti u pošež.

**upravljenost* (rectio, 1268).

**upravljenje* (directio, 344), uputenje; (habela, 604), uzda, uzteg, po prines. upravljenje.

**upravljiv* (administrativus, 34), podiljiv, način od upravljanja.

**upravnost* (verum, 1554), istina, pravičnost; (justitia, 803), pravda, pravica, pravi, zdrili sud.

**upritiliti* (impinguare, 947), opriliti, priliti.

**upućenje* (inhumanatio, 735), v. i *upravljenje*.

**uputitelj* (direttore, 355), upravitelj, upravnik, *uputnik*. – BIRj ima u tom značenju samo *upravitelj* i *upravnik*.

**uputiti se*, v. *učovčiti se*. – BIRj ima taj glagol u drugom značenju.

**uraskošiti se* (ricrearsi, 769), nasladiti se, oblakšati slobod.

**urast* (corporatio, 351), stas, struk.

**uravnati* (delaevo – delevo, 399), oravnati, ujednačiti, činiti ravno. – BIRj ima u istom značenju glagol *uravniti*.

**urečenost* (effascinato, 477), *urečenje*.

**urediteljica* (acconciatrice, 23), načiniteljica, napraviteljica, urednica, narešiteljica, ka reši. – BIRj ima u tom značenju *urednica*.

**uređenje* (acconciatura, 23).

**uresnost* (luculentitas, 866), svitlost, liepota.

**urešenje* (abbigliamento, 5), naprava, narešenje, ures, uredba, naličje uresno.

**urizak* (incisio, 693), urizanje.

**urizalac* (caelator, 266), uriznik, riznik, slikodilnik. – BIRj ima riječ *uriznik*, ali u drugom značenju.

**urizanik* (scultore, 853), urizitelj, koji urizuje.

**urizanje* (caelamen, 226), izdilanje.

**urizavac* (intagliatore, 542), udiljavac, koji urizuje.

**urizovanje* (scultura, 853), zanat od dlanja. – BIRj ima gl. imenicu *urizivanje*.

**urizitali* (sculptor, 1348), koji urizuje kipe, koji sliva kipe, tvoritelj, v. *slikoriznik*.

**urkanik* (conciator, 311), uzbuditelj, naurkanik, buložnik.

**urkanje* (conciamentum, 311), uzbudenje; (irritatio, 793), razdraženje, nadraženje, naljućenje, poticanje, razljutenje, prigoda.

**urkati* (impello, 661), tisnuti, tiskati, rinuti, porinuti, upriti, upirati, po prines. dignuti, podignuti, potaknuti, naurkati, nagovarati, navesti.

**uroš* (ortolano), 663), vuga ptica. – BIRj ima tu riječ kao vlastito ime.

- **urumeniti* (candescio, 234), ubiliti.
- **usahnuće*, »usanutje« (siccatio, 1374), sušenje, osušenje. – BIRj ima glagol *usahnuti*.
- **usekalo* (moccatojo, 622), osekalo. – BIRj ima u istom značenju *usekač*.
- **useknuće*, »useknutje« (emunctio, 490).
- **useknjač* (mocchino, 622), marama.
- **useljenje*, v. *udomenje*.
- **usičak* (assula, 136), cipotina, sikotina, prisičak.
- **usidnuće*, »usidnutje« (labes, 808), rasutje, rastvor, razpučenje zemlje, poguba, razor, poraz, satrvenje, škoda, nagrda, pogrda, oskvrnutje poštenja; (sedimentum, 1354), prolomnjenje, prolom, prosidnuće.
- **usijanje* (seminamento, 861), sijanje, posijanje.
- **usikovati* (decollo, 386), razstaviti z' glavom, poraziti. – BIRj ima glagolsku imenicu *usjekovanje*.
- **usilan* (pernix, 1086), hitar, brz, lagašan, usilan, podnosiv.
- **usilenje* (molitio, 926), usilovanje, jačina, težina, zgradja, stvar. – BIRj ima glagol *usiliti* u značenju »postati silan«.
- **usilnik* (tyrannus, 1528), samosilnik, silnik, usionik, zlobnik, gospodar nepravedan i nemilostiv.
- **usilnost* (barbaries, 204), nemilost; (hostilitas, 626), protivnost; (vehementia, 1540), sila, brzina, jakost.
- **usilovanje* (angaria, 91); (adactio, 25), posilenje, silovanje, v. i *usilenje*.
- **usionik* (tiranno, 969), samosilnik, usilnik.
- **usionstvo* (dispiacere, 367), uvrida, dosada.
- **usirenost* (lentor, 839), ustegnutje, tvrdost.
- **usirenje* (densitas, 409), gustina, gustost, gustilo, sledenje. – BIRj ima samo glagol *usiriti* (se).
- **uskaljžiti se*, »uzkaljžiti se« (affangare, 47), okaljžati se, izkaljžati se, napuniti se blata, nablatit se.
- **uskopuće*, v. *tisnopusće*.
- **uskrišenje* (risuscitamento, 787), od smrti povraćenje.
- **uskrisiti*, »uskrišiti« (resuscito, 1304), uskrsnuti.

- **uskvasiti se* (acesco, 20).
- **usličiti* (figuro, 549), slikovati, prilikovati, sličiti, obraziti.
- **uslikovanje* (dipintura, 353), slikovanje.
- **uslikovati* (dipingere, 353), sličiti.
- **uslišati* (audio, 184), čuti, virovati, slušati, ići na nauk, poslušati, viditi, razumiti, biti faljen o pogrđen, imati dobar oli zao glas. – BIRj ima u istom značenju glagol *uslišiti*.
- **uslišenost* (exauditio, 511), *uslišenje*.
- **usloboditi* (affidare, 52), dopustiti, uvirovati; (inanimare, 501), usnatiži, probuditi slobod, urabreniti srdce.
- **usnast* (labiosus, 808), *usnav*, raztvoreni usnah, ko imade velike *usnetine*. – BIRj ima u istom značenju pridjev *usnat*.
- **usnažitelj* (forticatore, 436), utvrđitelj, pokripitelj.
- **usnažiti* (corroborare, 309), kripiti, ukripiti, pokripiti, potvrditi.
- **uspomenak* (menzione, 611), opomenak, uspomena. – BIRj ima u istom značenju *uspomena*.
- **uspomenuće* (commemorazione, 274), *uspomena*, »*uspomenutje*«.
- **uspomenuti* (commemorare, 274).
- **uspregnuće*, »*uspregnutje*« (temperantia, 1480), *ustegnutje*, razbor, trizmenost. – BIRj ima glagol *uspregnuti*.
- **ustaca* (buccula, 162); (oscillum, 1031), zib, zibavica.
- **ustaniti se*, v. *ukućiti se*.
- **ustanovitelj* (affermatore, 50), ukripitelj. – BIRj ima glagol *ustanoviti*.
- **ustav* (cataracta, 244), otvor, vodeni zatvori i otvori vodeni, opna, opnica od oka. – BIRj ima riječ u sasvim drukčijem značenju.
- **ustavitelj* (retentor, 1305), uzdržitelj, zabranitelj.
- **ustaviteljica* (conservatrice, 291), uzdržiteljica.
- **ustavljenje* (prolatio, 1196), prostiranje, razastrće, rastegnutje, pruženje, produljenje, produženje, raširenje, odmaknutje.
- **ustavništvo* (apparitura, 112), poklisarstvo.
- **usteg* (orea, 1028); (habena, 604): *uzteg*, *uzda*; (cohibitio, 286), *zauzdanje*.
- **ustegnuće*, v. *uspregnuće*; (jejunium, 639): *ustegnutje* od blagovanja, *post*, *žezin*, *postenje*, *žezinanje*.

**ustljiv* (bucculentus, 162), koji ima veliko zjalo od usta.

**ustresanje*, »uztresanje« (fremitus, 567), stresanje, režanje, škripanje, cokotanje, revanje, rzanje, bucanje, buka, zveket.

**ustresati* (fremo, 567), revati, mukati, režati, stresati, škripati, mrljati, marmošiti, viskati, revati žestoko kao ljuta zvirka. – BIRj ima samo perf. glagol *ustresti*.

**ustriljenje*, »ustrilenje« (fascinum, 542), uvilenje, urećenje, občaranje.

**ustrojci* (acus, 24): ustrojci od šenice oli inog žita, osje, pliva, ošuljci.

**ustrpljenost* (toleranza, 971), ustrpljenstvo, trpenje, podnašanje. – BIRj ima u istom značenju *ustrpljenje*.

**ustrpljenstvo* (pazienza, 682), ustrpljenje, pritrpljenje, potrpljenje, ustrpljivost.

**ustrpljivost*, v. *ustrpljenstvo*.

**ustručanje* (continenza, 297), ustručnost, uztegnutje, uzdržanje, uzdržanost. – BIRj ima *ustručavanje*.

**ustruja* (byrsa, 163), koža šćavljena.

**ustupljenje*, v. *uklonjenje*.

usuditi (damno, 377), suditi, osuditi, oštetovati koga. – BIRj ima glagol u dva druga značenja.

usvistiti (corrigo, 352), izpraviti, po prines. svistiti, karati, ponapraviti. – U BIRj glagol je refleksivan i znači »doći k svijesti«.

**usvitlati* (illuminare, 487), osvitlati.

**ušatoriti* (accampare, 13): ušatoriti vojsku, utaborit se.

**uškopljenjak* (eunuco, 404), škopac, hadum.

**uškopljenje* (eviratio, 505). – BIRj ima glagol *uškopiti* i imenicu *uškopljenik*.

**uškopnik* (emasculator, 487), koji škopi.

**ušljivost* (pidocchieria, 699).

**uštropci* (sfasciume, 871), kršje.

**uštunuće*, »uštunutje« v. *štunuće*.

**uštunuti* (mordeo, 930), ujisti, ujidati, štipati, obosti, obadati, po prines. smetati, dosaditi, smučivati, zlo govoriti, osvađati, ozloglasiti.

**utarak* (fragmen, 565), ostanak, mrva, ulomak, odcip, okresak, ote-sak, ustružak. – BIRj ima u tom značenju *ustrižak*.

**utaženje* (sedatio, 1353), tihost, tišina, počivanje. – BIRj ima glagol *utažiti*.

**utaživost* (placabilità, 706), utišenost, tihost.

**utečenje* (recursus, 1270), pomoć, pritečenje na pomoć.

**utemeljenje* (confirmazione, 286), ustanovitjenje, potvrđenje.

**utesati* (lisciare, 577), gladiti, ugladiti.

**utihati* (propitio, 1205), pomoći, pomagati, milostiti, podariti, unižiti žrtvom, po prines. utihati, utišiti, užiti, umiriti.

**utipati* (pavio, 1054), mlatiti, zabijati batom; (depso, 416), trti, gnjaviti, tipati, valjati, zavaljati kao tisto, v. *trepati* i *tipati*.

**utiskati* (depango, 410), saditi, usaditi, utisnuti, tiskati u zemlju. – BIRj ima imperf. glagol *utiskivati*.

**utišenik* (solator, 1386), razveselitelj, utišitelj, razgovoritelj.

**utišenost* (consolatio, 333), *utišenje*, dragost. – BIRj ima glagol *utješiti*, od kojega su te imcnice izvedene.

**utopljenje* (affondamento, 56), potopljenje, podušenje.

**utrapljenje* (sepultura, 1367), ukopanje, pokopanje, pogrebenje.

**utras^lati* (lutulo, 873), umeljati, izmeljati. – Danas se obično kaže *utrackati*.

**utrgnuće*, »utrgnutje« (cepatura, 316), pritrgnutje, kila.

**utrišćeniti se* (frigeo, 568), ozesti, nastinuti, nazesti, éutiti studen, po prines. oslabiti.

**utrkmati*, v. *upitomiti*. – BIRj ima glagol *utrkmiti* u značenju lat. *compono*, »pomiriti«.

**utrnuće*, »utrnutje« (extinctio, 535); (restinctio, 1303).

**utroblje*, »utrobje« (praecordia, 1146), okosrčje, osrdalje, crjeva, drob.

**utuknuti*, v. *umečiti se*.

**utvorenje*, v. *stvorje*

**utvoritelj*, v. *urizitelj*.

utvoriti (formo, 562), slikovati, prilikovati, tvoriti, zametati, priličiti, učiniti prilično. biviti: (exsculpo, 530), urizati sliku. – BIRj ima *utvoriti se* u značenju lat. *video*.

**utvrđitelj* (firmator, 550), potvrđitelj.

**utvrđnuti* (conduro, 317), otvrđnuti.

**uuziti* (incatenare, 504), vezati verugami, zakovati u sinžire, overužiti, staviti, postaviti u veruge želizne.

**uvenuće* (languor, 820), slabost, mlohavost, sahnutje, studenilo.

- **uveružiti*, v. *sveružiti*.
- **uvez* (dostina, 424): uvez od sagrađe, zgradje, koji drži, uzdrži sagradu, pas od koje građe.
- **uvezanje* (vinctio, 1567), vezanje.
- **uwijenje* (flexus, 555), v. *smotanje*.
- **uwikovitati* (aeterno, 54), dugovikovati, uživati dugi vik, učiniti se nemrli.
- **uwileniti* (fascino, 542), vileniti, ureći.
- **uwinuće*, »uvinutje« (flexibilitas, 554), prignutje, sagnutje, skućenje, ukrivljenje.
- **uwinuti* (piegare, 699), ugnuti, sagnuti, zgibati, prigibati, prignuti.
- **uwirovanik* (affidato, 52).
- **uwitnik* (socius, 1385), drug, družbenik, ortak.
- **uwitnost* (dilogia, 440), v. *sumnost*.
- **uwitovanje* (pectum, 1035), uvit, ugovor, pogodba, pogodba, ugovaranje; (foedus, 559), ugovor, uvit, mir, vrnost, slog, ljubav, dobročinstvo kako meu ljudi, narodi, kralji.
- **uwitovati* (foedero, 558), ugovoriti, utvrditi ugovor od mira, slova.
- **uwizbanje*, (ammaestramento, 102), uglavljenje, naučenje, upravljenje, uputenje od nauka. – BIRj ima glagol *uwiežbati*.
- **uwlak*, ka, m (fibula, 547), zakučka, peklja.
- **uwlaka*, ke, ž (corrigia, 351).
- **uwoditelj* (adducitore, 37), navoditelj, voditelj, vodac, privoditelj, koji uvodi, dovodi, privodi. – BIRj ima glagol *uwoditi*.
- **uwrci* (incastrare, 504), umetnuti, složiti, zglobiti, sastaviti.
- **uwriditelj* (afflictor, 57), oboritelj, razoritelj, razrušitelj, rasutnik, *uwridnik*.
- **uwriđenje*. (d < gi) (scandalum, 1340), smutnja, uvođenje, navedenie, to jest na koji zao izjed; (offensio): uvrđenje, nastup, pi, ž, posrnutje, nastupljenje, uvrída, šteta, škoda, himba, propast, nenavidost, rasrda.
- **uwvrženje* (incastramento, 504), umetnutje.
- **uzalj* (geniculum, 587), kolinac. – BIRj ima u istom značenju *uzao*.
- **uzavrenje* (bollimento, 204). – BIRj ima glagol *uzavreti*.
- **uzblatiti se*, v. *uskaljužiti se*.
- **uzbrditost* (expressus, 527), oštrina. – BIRj ima pridjev *uzbrdit*.
- **uzbrojitelj* (computista, 279), brojitelj.
- **uzbrojiti* (computare, 279), skupiti broj, dignuti broj.

- **uzbuditelj*, v. *urkanik*.
- **uzbuditi*, v. *urkati*.
- **uzbudenje*, »uzbudenje«, v. *urkanje*.
- **uzbunjenje* (rivoluzione, 792), bulog, smetnja; (ammutinamento, 109):
uzbunjenje vojnika oli puka, nasrnutje puka.
- **uzdahnuće* (sospiro, 901), uzdisanje, ukanje, jecanje. – BIRj ima glagol *uzdahnuti*, od kojega je ta riječ izvedena.
- **uzdanost* (confisio, 320), vira. – BIRj ima pridjev *uzdan*.
- **uzdignuće*, »uzdignutje« (alzamento, 96), uzvišenje. – BIRj ima glagol *uzdignuti*.
- **uzdrigivanje* (eructatio, 500), bakanje.
- **uzdrijati* (permaturo, 1084), dozdrijati.
- **uzdržanost*, v. *ustručanje*.
- **uzdržanstvo*, v. (conservitium, 331), služstvo.
- **uzdržitelj* (conservator, 331), *uzdržnik*, saranitelj,
- **uzdržiteljica*, v. *sloboditeljica*.
- **uzendica* (staffetta, 923). – BIRj ima riječ *uzendija* u značenju »ono na čem jahač drži noge«.
- **uzgojenje*, v. *umnoženje*.
- **uzgustiti* (spessire, 911), sgsnuti.
- **uzigranje* (allegrezza, 87), veselje, radost, uzradovanje, radovanje, arajdanje. – BIRj ima glagol *uzigrati*.
- **uzimanik* (exemptor, 516), *uzimavac*.
- **uzimiti se* (frigesco, 568), po prines. biti slab, lin, trišćen.
- **uzlazitelj* (salitore, 809), uzlazeći. – BIRj ima glagol *uzlaziti*, od kojega je ta imenica izvedena.
- **uzljiti* (circumnecto, 271), veživati, činit uzle *oko*.
- **uzljiv* (geniculatus, 587).
- **uzljivost* (nodatio, 968), v. *svrž*.
- **uzmaknuće*, »uzmaknutje« (diffalco, 346).
- **uzmnožan* (abbondante, 6), uzmnožit, obilan, priobilan, plodan, rodan, koristan, bogat, nasporan.
- **uzmnožit* (accresciuto, 28), umnožen, uzmnožan, nasporen, napridovan, v. i *uzmnožan*.
- **uzmnožitelj* (accrescitivo, 28), v. *umnožitelj*.

- **uzmnožiti* (ampliare, 111), umnožiti, razprostraniti, raširiti, razmaknuti, prostriti, prostraniti, široko tvoriti.
- **uzmnožnost* (magnificenza, 591), veličanstvo, blagodarnost.
- **uznosan* (fastosus, 542), ponosan, ohol.
- **uznosit* (algaroso, 79).
- **uznositost* (albagia, 76), ohološčina, ponosnost, obist.
- **uznosnost* (fastus, 542), oholost, povoljnost.
- **uzobisniti* (bacchor, 150), *uzobistiti*, pobisniti uz Poklade, pokladovati. – BIRj ima refl. glagol *uzobijestiti se*.
- **uzoholiti se* (insuperbirsi, 542), uznositi se.
- **uzradovanje*, v. *uzigranje*.
- **uzrič* (avverbio, 175), *uzričje*, priričak.
- **uzveličanje* (amplificazione, 111), *uzveličenje*.
- **uzveličiti*, v. *umnoživati*.
- **uzvedenje* (assumptio, 167), uzašastje. – BIRj ima glagol *uzvesti*, od kojega je ta riječ izvedena.
- **uzveseliti* (recreate, 755), nasladiti, uzraskošiti.
- **uzviriti se* (imbestialire, 488), uzviriti, unemiliti, oncemiliti.
- **uzvišenje* (alzamento, 96), v. *uzdignuće*.
- **užamčiti* (allaciare, 81), uloviti, u(h)iliti žančicom, u(h)vatiti u osca, vezati, svezati.
- **užegljiv* (accensibile, 17), što se može lako užeći.
- **užeženje* (inflammatio, 726), upaljenje.
- **užežitelj* (abbruciato, 9), v. *spržitelj*.
- **užežiteljica* (accedente, 16), užičući, žegući, užežitelj, užigaoc.
- **užganje* (deflagratio, 394), gorenje; (conflagratio, 320), upaljenje, v. i *upaljenje*. – BIRj ima samo glagol *užgati*.
- **užigalac*, »užigaoc«, v. *užežiteljica*.
- **užiliti se* (radico, 1254), ukoreniti, ukoreniti se. – BIRj ima *užiliti bez se* u značenju svezati svinčetu »stražnju nogu iznad koljena da ne može bježati«.
- **uživljenje* (animatus, 95), živodušje, udahnutje, oživljenje, to jest čas od primenja duše.
- **valni* (fluctuatus, 656).
- **valonosni* (fluctivagus, 556), stvar koju nose valovi.
- **valorodni* (fluctigenus, 556), rođen u valovi.

**valjalac*, »valjaoc« (follatore, 431), nerioč, koji pere svitu. – BIRj ima riječ *valjalica* u značenju »zgrada ili soba gdje se valja sukno«.

**vapilac*, »vapioc« (gridatore, 474), *vapnik*, tkoji vapije.

**vapitelj* (clamator, 277), vikalo.

**vapljenje*, »vapenje« (exclamatio, 513).

**vapljenost* (conclamatio, 311), vika.

**vapnja* (acclamatio, 16), vapalj, vika od veselja.

**varalac*, »varaoc« (bovinator, 218), (h)imbenik.

**varaonik* (frustrator, 570), himbenik.

**varavice* (facetiae, 538), v. *šalke*.

**varilo* (excoctio, 514).

**varkati* (contechenor, 338), snovati varke, motriti, misliti koju privaru.

**varovit* (praestigiosus, 1165), laštiv, koji vara, koji prodaje črno za bilo.

**varovni* (astus, 171), himbeni, domišljat, vuhovit.

**vcšinac* (paesano, 668), našinac, vaš, nas.

**vatrenik* (focarius, 557), sluga koji imade pomlju od vatre.

**večernica* (coenatiuncula, 284), gostinčica.

**vedrenica* (serenans, 1367).

**vedrenik* (serenator, 1367).

**vedrilo* (serenum, 1368), vedrina. – BIRj ima u istom značenju samo *vedrina*.

**velebrojnost* (numerosità, 649), množ, mnoštvo.

**velecini* (pretiosus, 1178), dragocini, mnogocini, neprocinjani.

**veli* (magnus, 881), velik, visok, izvrstan, blagodaran, moguć, bogat, pošten, slavan i ost. – BIRj ima u istom značenju *velji*.

**veličajni* (basilicus, 206), kako kraljevo.

**veličija* (praesumptio, 1167), veličina, veličana.

**veličnost* (macchina, 587), veličina.

**velikost* (amplitudo, 86), veličina, prostor, prostorina, širina od slave, veličanstva, dostojanstva, svitlosti i ost.

**veruga* (catena, 243), uza; (manicae, 887): veruge, oklopi, klade gvozdene. – BIRj ima za isti pojam riječ *veriga* i *verige*.

**veskinja*, »vezkinja« (ricamatrice, 766), koja veze, vezačica.

**vesliti* (eremigo, 498), voziti na jakost vesalah. – BIRj ima u istom značenju glagol *veslati*.

*vezac (ricamatore, 766), veznik, koji veze. – BIRj ima riječi *vezač* i *vezilac*, ali u drugom značenju.

*vezačica, v. *veskinja*. – BIRj ima u istom značenju riječi *vezilja* i *vezilica*.

*vezaj (legaccio, 568), uvlaka, podveza, trak.

*vezalac, »vezaoc« (aligator, 72), *vezaonik*, koji veže.

*veznik, v. *vezac*.

*Vičnjak (Deus, 431), Bog, Gospod.

*vičište (curia, 370), više.

*vidilište (veduta, 1003), pogled, izgled, razgled, misto visoko, odkud se može nadaleko razgledati.

*vidina (saga, 1326), višćica, čarovnica, vila.

*vidljivost (evidenza, 404), očitnost.

*vidom (propalam, 1203), očito.

*vidulinka (alauda, 65), čvrljuga, srdanica tica, tkoja ima uhor od pera na glavi, bahuljača.

*vihariti (prosello, 1184), tući kao zlo vrime, zaušiti, valjati kao zlo vrime na moru.

*viharni (procellosus, 1184), pun vihara, pun zlovrime.

*vijalac (agitatore, 69), kretavac.

*vijucati (ejulito, 482), tužiti često.

*vikovičanstvo (perpetuità, 692), vikovitost, vikovičnost; (eternità, 404), vičnost, vikovitost.

*vikovičnost, v. *vikovičanstvo*.

*vikovičnji (aeternus, 54): vikovičnje dilo, vičnji, nedospiveni, neumrli, vazdavičnji, stvar vičnja.

*vikovitost (aeternitas, 54), vičnjost, neumrlost, v. i *vikovičanstvo*.

*vileništvo (magia, 879), *vilenstvo*, čarka, čaranje.

*vileniti, v. *uvileniti*.

*viličica (furcula, 577): viličice, v. *soharica*.

*vilinstvo (fascinatio, 542), urećenje.

*vinar (vinattiere, 1020), vinoprodavaoc, krčmar. – BIRj ima riječ *vinarica* u značenju »lađa što se na njoj nosi vino«.

*vinast (fosco, 437), tmast.

*vinica (cantina, 229), *pivnica*.

*vinotočica (cannaliculus, 235).

- **vinotočka* (cannella, 228).
- **vinožderac* (bevitor, 197), pivnik, koji pije.
- **virovaonik* (creditor, 357), zaimavac, zaimaoc, zaimenik.
- **visiv* (deciduus, 383); (pendulus, 1061), viseć.
- **viskanje* (nitrito, 642), vištanje, ržanje. – BIRj ima u istom značenju riječ *viska*.
- **viskati* (hinnio, 617), ržati, ržiti, vištiti.
- **visočina* (arduitas, 123), uzbrdica, hridi od planine, oštre litice planinske.
- **visočiti* (sublimo, 1431), uzdignuti, pouzdignuti na visoko.
- **vištiti*, v. *viskati*. – BIRj ima za isti pojam glagol *vištati*.
- **vitarac* (aura, 192), ugodni ćuh, svitlost, život.
- **vitarce* (ventulus, 1546).
- **viteškinja* (heroina, 614), žena vridna.
- **vitlo* (epago, 495), kluba, be; (trochlea, 1520), kluba, čekrh.
- **vižlešce* (cagnuolo, 219), štenac, psetašce.
- **vižlič* (braccheggiare, 207): tražiti, njufati pomljivo kao vižlič.
- **vladalište* (maestrato, 589): vladalište od upravljenja.
- **vladanik* (magister, 880), učitelj, naučitelj, koji upravlja drugoga u nauku, nadučitelj, koji je svrhu učenika, starešina; (moderator, 922), upravitelj, upravnik, obladanik, vladaoc.
- **vladaonik* (dominator, 465), *vladavnik*, gospodaritelj.
- **vladavac* (praeses, 1163), sudac, starešina, nadstojnik.
- **vladavkinja* (ministra, 34), upraviteljica, *vladavnica*, poddijeljica.
- **vladavstvo* (gubernium, 602), vladanje; (praesidatus, 1163), sudnja, sudbina, starešinstvo od nadstojnika iliti vladaoca.
- **vladstvo* (ditio, 459), država, vladanija, carstvo. – BIRj ima u istom značenju riječ *vladanija*.
- **vlasi* (jubatus, 797), kikast, kikav, grivan, u(h)oran, kosat.
- **vlastitost* (proprietas, 1206), posobnost, posobstvo.
- **vlastopis* (chorographia, 259), pismo vlastite ruke, popisivanje stvari od kojega mesta.
- **vlastopisnik* (chorographus, 259), pisalac kojega mesta.
- **vlaš* (vincido, 1020), mek.
- **vlačnost* (uligine, 1026), mokrina.
- **voćni* (frutetosus, 571).

- **vočorodan* (malifer, 883).
- **vočište* (fruticetum, 571), dubravišće.
- **vodariti* (aquor, 118), činiti vodu.
- **voditelj* (ductor, 569), povoditelj, vodac. – BIRj ima u tom značenju riječ *vodilac*.
- **voditeljica* (ducatrix, 468).
- **vodljiv* (aquosus, 118), dažljiv, daževan.
- **vodnica* (adynamum, 46), vino slavo. – BIRj ima tu riječ u značenju »nekakva plava zmija«.
- **vodocrp* (antlia, 106), sud za prisušiti vodu.
- **Vodohrst* (Epiphania, 469). – BIRj ima za isti pojam *vodohršće*.
- **vodolež* (lacuna, 814), lokva, blato, lokanj, rivina, ponor, razvodje, zarovi kud prolazi voda, prokopi, po prines. himba, privara, troha i ost.
- **vodoležina* (lama, 817), blato, jaruga.
- **vodoležje* (lacunarius, 817) koji vodoležje raskopaje, v. *rivinar*.
- **vodomirka* (catapirates, 244), omira od vode, koliko je visoka.
- **vodotočić* (canalicula, 233).
- **vodotrk* (profluens, 1193), rika, potok.
- **vodovod* (corrugus, 353), *vodovodje*, to jest voda dovedena iz planina.
- **vodovode*, »vodovodje« (aquaeductus, 117), vodotočje, provod od vode, naplov; (deliquiae, 403), naplov, splivište, v. *vodovod*.
- **vodovraće* (dividicula, 460).
- **voja* (vinciglio, 1020), vez. – BIRj ima riječ *voj* u značenju »red u pletenju plota«.
- **vojnost* (classicus, 278), vojevanje po moru, drugojač. trubnik o. trubac vojske.
- **vojestvo* (exercitus, 517), vojska, čete; (armata, 145), vojska, vojnica.
- **volariti* (bubulcito, 220), govedariti, čuvati goveda.
- **volorog* (bucerus, 162), rogast.
- **voluji* (bubulus, 220), govedi. – BIRj ima u istom značenju *volujski*.
- **volujnica* (stalla de' buoi, 924), govedje, volujsko stado.
- **volujnjak* (bovile, 160), tal. stalla de' buoi.
- **voskar* (cerarius, 252); (ceraiuolo, 250), koji čini vosak.
- **voštenica* (ceratura, 252). – BIRj ima *voštanica*.
- **vozić* (curriculum, 371), trk, misto od trčanja.
- **voziv*, »vozivi« (vectebilis, 1438), gonivi.

- **vračenje* (restitutio, 1303), povračenje.
- **vragolijast* (callidus, 231), umičan, srčan, opazan. – BIRj u istom značenju ima riječ *vragolast*.
- **vragovit*, v. *tminav*.
- **vranica* (cornicula, 350).
- **vrascati* (erespare, 316), navraskati čelo.
- **vras kotina* (grinza, 475), vraska, gib. – BIRj ima za isti pojam samo riječ *vraska*.
- **vratata* (portella, 713), vraca. – BIRj ima u istom značenju pored *vraca* još *vratašca* i *vrataoaca*.
- **vratati*, v. *strmovratiti* i *sunovratiti*.
- vratnik* (portiere, 714), koji stoji na vrati, komornik od vrata. – BIRj ima tu riječ u značenju »dovratnik od kamena«.
- **vratolomiti* (praecipito, 1144).
- **vratolomnik* (rompicollo, 796), čovik prizopačni, čovik priizgubljeni. – BIRj ima u istom značenju riječ *vratolom*.
- **vratolomnost* (precipizio, 718), sunovraćanje, ponor.
- **vratolomstvo* (trabocco, 977), ponor, jama.
- **vrbovište* (saliceto, 809).
- **vrbovnik* (isatis, 795), trava, frbovnik.
- **vrčar* (orciolajo, 660), koji gradi vrče.
- **vrčić* (acratophorum, 22).
- **vrdoljak* (poro, 712), *vrdoljica*, rupica.
- **vrdoljast* (poroso, 712), pun vrdoljica.
- **vričar* (saccarius, 1324), *vričonoša*.
- **vričarov* (saccarius, 1324), vričin.
- **vrimenitost* (temporalitas, 1481).
- **vrit* (jugerum, 799), gonjaj, razumi se dan rali, što more uzorati jaram volov, to jest dva vola.
- **vrižiti* (foveo, 564), grijati u krilu, držati u vrućini, (h)raniti, gojiti, uzgojiti, otgojiti, kripiti, (h)laditi, činiti da zatrne; (fomento, 560), kripiti, gojiti, toвити, mazati, pomazati, namazati.
- **vrižva* (germen, 589), kljica, mladica; (surculus, 1466), mlaz, kljica.
- vrtiguz* (circulator, 267), tal. ciarlatano. – BIRj ima riječ u značenju »nekaka ptica«.
- **vrtiguza* (circulatrix, 267); tal. ciarlatana.

**vrtilo* (circumactus, 268), okret, okretalo; (orbis, 1027), obruč, obli-
na, okrug, okoliš.

**virtivost* (circumactio, 268), obrnutje, vrtenje.

**vrtlac* (orto, 663), *vrtlič*, *vrtić*.

**vrtlina* (foratojo, 432), šupljina, vrtlotina.

**vrtlotina* (foramen, 561), provrtotina, izvrtaj, šupljina.

**vrtočlavo* (amentia, 81), ludost, nesvist, manitost. – BIRj ima za
isti pojam riječ *vrtočlavica*.

**vrutkov* (fontalis, 560).

**vrženje*, (jaculatio, 634), bacanje, hitanje, sunutje, metanje, kako ko-
pljem, strilom.

**vučji bob*, trava (securidaca, 1353).

**vuhovca* (fallax, 539), himben, podhimbena, privarna, lažan, laživ.

**vuhovit* (vulpinaris, 1599), lisičji, lisični, po prines. laživ, himben,
vragometan.

**vuhovitost* (simulatio, 1380), ličimirnost, podhimbost, izmišljanje.

**vuhovnica* (simulatrix, 1380), ličimirka, žena; (veteratrix, 1558), žena
hitroznana.

**vuhovnik* (dissimulator, 455), tajnik, nakaznik, koji se čini da ne
čuje, da ne vidi, ne zna; (simulator, 1380), ličimirac, podhimbik, pričini-
telj.

**vuhovnost* (astuzia, 163), domišljanje, domišljenost, hitrost, himba,
vuhovanje, šarka, privara.

**vuhvenstvo* (fictio, 548), himbenstvo; (simulamentum, 1380), liči-
mirstvo.

**vuhvitelj* (deceptor, 382), vuhvitelj, himbenik, privarnik.

**vuhviti* (dissimulo, 455), tajati, činiti se da ne znaš, činiti se nevišt,
nemariti, pokrivati hitro s' (h)imbom.

**vukopas* (lycisca, 874).

**vukovod* (cynomorion, 374), trava.

**vunar* (battilano, 190), koji rastresa vunu.

**vunarica* (struthium, 1419), trava.

**vunarina* (lanificio, 563), vunarstvo.

**vunast* (lanoso, 563), vunji. – BIRj ima za isti pojam pridjev *vunat*.

**vunav* (lanatus, 819), vunutji, vunast.

**vuncvstvo* (lanificium, 821), vunarstvo.

**vuneći*, »vunutji« (vellereus, 1541), v. i *vunav*.

- **zabasanje* (aberratio, 4), zasnitenje.
- **zabaviteljica* (exercitatrix, 517), *zabavnica*.
- **zabavljenost* (exercitio, 517).
- **zabavnica*, v. *zabaviteljica*.
- zabavnik* (exercitator, 517), nastojnik, koji nastoji na koje diłovanje.
- BIRj ima tu riječ u značenju »kalendar«.
- **zabilježnost* (consignatio, 332).
- **zabilježnje* (praefinitio, 1151), zamirenje.
- **zablehnuće* »zablenutje« (torpedo, 1493), linost; riba drhtulja, trn. – BIRj ima pridjev *zablehnut* i glagol *zablehnuti se*.
- **zablištenje* (abbagliaggine, 2): zablištenje od očiju ili pameti, zasnitenje, zaosinenje, priuzeće od vida.
- **zabludenje* (hallucinatio, 607), zahod, v. i *slipočinstvo*.
- **zaboravljenost* (obliteratio, 987), *zaboravljenstvo*, izgubljenje, pomršenje, raz. koje stvari, koja je bilapa kojoj se unaprida ne more najti kraj.
- **zabranitelj* (prohibitor, 1195), zakratitelj.
- **zacrpiti* (dehaurio, 398), zagrabititi, izvaditi.
- **začaranje* (incantamentum, 688), zaosinenje, v. i *zakantanje*.
- **začće* (conceptio, 308), *začmenost*.
- **začelak* (defensio, 392): začelak od branjenja, obrana.
- **začinka* (canticum, 235); (oda, 1008), pisan.
- **začinjavac* (conditor, 315), koji začinja.
- **začinjenost* (conditus, 316).
- **začuđenje*, »začuđenje« (hui, 626): zlamenuje začuđenje, zamišljenje o. rasrdenje.
- **zadavak* (caparra, 230), zapogod, uvjera, zadavak od ugovora.
- **zadavljenje* (soffogamento, 888), zadušenje, udušenje.
- **zadihanje* (afa, 46), zapihanje, zadušenje.
- **zadivak* (crena, 358), odponac.
- **zadnjičica* (cluniculus, 280).
- **zadobiće*, »zadobitje« (progressio, 1195), napridovanje, proslidenje.
- **zadobitnica* (victrix, 1562), dobitnica, pridobitnica, pridobiteljica.
- **zadobitnik* (victor, 1562), pridobitnik, dobitnik, primožnik, pridobitelj, nadjačitelj, koji nadjača drugoga u rvanju.
- **zadugljiti* (cunctor, 367), produgljivati, kasniti, odmicati sve kasnije dan po dan.

- **zadušenje* (suffocatio, 1449), v. *udušenje*.
- **zadužbenik* (elemosiniere, 389), tkoji pomaga siromahe.
- **zadužbenost* (beneficenza, 194), dobročinstvo, dobročina.
- **zadužbište* (curotrophium, 370), koje se čini dičici maloj u prista-
lištu.
- **zagasnik* (fuscator, 578), pocrnitelj.
- **zaglava* (conclusio, 311), stožer razložnja.
- **zaglavljenje* (conclusionem, 282), zaglava, zaglavak, svrha. – BIRj ima
riječ *zaglavak*, ali u drugom značenju.
- **zagradač* (borghese, 205), varošanin.
- **zagrljenost* (complexio, 304), primljenost.
- **zagrljenje*, »zagrljenje« (circumjectus, 270); (amplexus, 85).
- **zagrmačiti* (submergo, 1432), potopiti, udušiti, utopiti.
- **zagubitelj* (exstirpator, 532), izkorenitelj; (avulsor, 149), izgubitelj,
iskorenitelj.
- **zagubljenje* (exstirpatio, 532). – BIRj ima glagol *zagubiti*, od kojega
je ta imenica izvedena.
- **zagucati* (allettare, 88): zagucati meku, mamiti, primamiti, prihiniti,
pritezati, pritegnut k' sebi, vabiti, zaniti, zatraviti, blazniti, prisotoniti.
- **zahitrenje* (architectio, 121), hitrokrov.
- **zahodiv* (ambagiosus, 79), zavodit.
- **zahodnost* (v. barbarismus, 205): zahodnost u pisanju ili razložnju od
besidenja, zahod oliti zahodenje u govorenju.
- **zaimalac*, »zaimaoc« (creditor, 357), v. *virovaonik*.
- **zaimavac*, v. *zaimalac*.
- **zaimavica* (creditrix, 357).
- **zaimenak* (pronomen, 1201), *zaima*, pridimenak.
- **zajarmiti* (aggiogare, 61), ujarmiti, podjarmiti, podložiti jarmu.
- **zajazjenje*, »zajazjenje« (obex, 983), pripriče, zapriče, zatvor, zagrada,
priprika, zapor vrata, zaprika, protivština. – BIRj ima glagol *zajaziti*,
od kojega je imenica izvedena.
- **zajeknuti* (ribombare, 765), odjeknuti, razligati, mukati, jektiti, zagr-
miti, zamnjeliti.
- **zajmitelj* (commodator, 299).
- **zakaljanje* (imbrattamento, 489), ognušenje, omrljanje, izmrljanje,
izgnušenje, opoganjenje, oskvrnjenje, ogadenje.
- **zakantanje* (cantamen, 235), začaranje.

**zakasnitelj* (ritardatore, 788). – U BIRj ima glagol *zakasniti*, od kojega je ta riječ izvedena.

**zakašnjenje*, »zakasnenje« (ritardanza, 788), kasnenje, kasninja. – BIRj ima *zakašnjavanje* od *zakašnjavati*.

**zaklačenje* (incalcinamento, 502), oklačenje.

**zaklačiti* (incalcinare, 502), oklačiti.

**zakladiti* (depono, 413), ostaviti, staviti u ostavu, vrći doli, zapustiti, pustiti, staviti u oklađenje, okladiti se, kladiti se s' kime. – BIRj ima riječi *zaklad* i *zaklada*.

**zakletni* (jurandus, 802), raz. oni za koga se more i imade zakleti, sviđočiti, priseći.

**zakletnik* (exorcista, 521), zaklinjavac, koji zaklinje i progoni hudo-be; (jurator, 802), svidok, svidočnik.

**zaklinjalac*, »zaklinjaoc« (scongiuratore, 844), zaklinjavac. – BIRj ima u tom značenju riječ *zaklinjač*.

**zaklinjalo* (exorcismus, 521), raz. zaklinjanja, to jest knjige od progonstva protiv svakoj himbi sotonskoj.

**zaklinjavac*, v. *zaklinjalac* i *zakletnik*.

**zaklonište* (perfugio, 1078); pobignuti u zaklonište, uteći se komu, uteći u koje misto, pribignuti, pobignuti; (profugium, 1193), utočišće, zaklon.

**zakoloviti* (irretio, 792), zaviti u mrežu, ufatiti, uloviti u mriže, namamiti na meku.

**zakonitelj* (giurista, 467), zakonik, naučitelj zakona. – BIRj ima riječ *zakonik* u istom značenju.

**zakonjak* (legista, 569), naučitelj, upravitelj zakona.

**zakonje* (diaeta, 432), uprava od vladanja.

**zakopcnje* (illatio, 644), unesenje, zavalenje, grob, sprovod, kod naravnika zlamenuje slidbu razloženja.

**zakopčiti* (affibbiare, 52): zakopčiti pucom, kopčom, sponjom, zapeti, zapinjati, zapucati. – BIRj ima za isti pojam glagol *zakopčati*.

zakov (catenatio, 244), *zakovanje*.

**zakraćenje*, »zakratenje« (prohibitio, 1195), zabranjenje, pokraćenje, zaprika.

**zakratitelj* (prohibitor, 1195), v. *zabranitelj*.

**zakrilitelj* (difensore, 346), branitelj, branioc, zastupnik, obranitelj, zaštititelj, odvjetnik. – BIRj ima samo glagol *zakriliti*.

**zakriljenje* (difesa, 346), branjenje, obrana, braniteljstvo, odvjetništvo.

**zakučak* (caviechia, 246).

- **zakučanje* (fibulatio, 547).
- **zakučati* (fibulo, 547), zapeti, zasponjiti.
- **zakučanati* (arrandellare, 146), zakučati, stisnuti, zakučiti. – BIRj ima za isti pojam glagol *zakučivati*.
- **zakučiti*, v. *trkmarast*.
- **zakučka*, v. *uvlak*.
- **zakupitelj* (manceps, 885), zakupnik, koji zakupljuje u općine oli koji kupuje na ličbi. – BIRj ima u istom značenju riječ *zakupnik*.
- **zalktiti* (punzecchiare, 738), uđriti laktom.
- **zaliče*, »zalitje« (adacquamento, 32), natopljenje, polivanje, zalivanje, napojenje.
- **zališiti* (offuscare, 654), zasnititi, prosuti tminami, priuzeti vid.
- **zališnost* (intemperantia, 758), netriznost, neuzpregnutje, neustručanje; (superfluitas, 1456), zavišnost.
- **zalogajić* (bocconcello, 203), zalogajac. – BIRj ima za isti pojam riječ *zalogajak*.
- **zalopatnica* (ceffata, 247), zaušnica.
- **založnica* (obses, 994), *založnik*, tko je dan u zaklad uvitni, tkoji je dat u zalog, tkoja jest dana u zaklad uvida, pod zalog.
- **zalučenje* (alliatum, 71). – BIRj ima glagol *zalučiti* (2) u značenju »lukom začiniti«.
- **zaljubljenje* (innamoramento, 533).
- **zaljubnica* (amasia, 78), žena ašik.
- **zaljubnik* (amasius, 78), ljubovnik, ljubeznik, ljubioč, prijatelj, ašik, jaran.
- **zamamitelj* (allettatore, 88), blaznitelj, zadržatelj, mamac, mamiteljica, blazniteljica.
- **zamazanje* (unzione, 1031), pomazanje, omazanje, namazanje.
- **zametnost* (confusio, 322), smetenost, neured, smutnja.
- **zametnuće*. »zametnutje« (institutio, 753), zavrženje, početje, načetje, upravljenje od silovanja, nauka etc.
- **zamirak* (propositum, 1206), cilj, odluka, odlučenje, naminenje, zamira, sinja, sinjala, izgled; (scopulus, 1345), cilj.
- **zamiran* (prodigiosus, 1189), čudan, čudni, čudnovat, zlamenit, kobni, nakazni.
- **zamiravac* (annotator, 97), biližitelj.
- **zamirčica* (annotatiuncula, 97).

- **zamirka* (scholium, 1342), to jest kratko iztomačenje ričih.
- **zamišati* (intermisceo, 766), umišati.
- **zamjernik* (amirator, 35), čuditelj, koji se čudi.
- **zamlatka* (mascellone, 604), zaušnica, triska uz vilicu. – BIRj ima za taj pojam riječ *zamlatnica*.
- **zamodriti se* (inlividuali, 532), modriti se.
- **zamotanik* (glomerarius, 594), motaonik, motavac, koji mota.
- **zamotanje* (ravvoglimento, 753), obastrtje, ogrnutje, pokrivanje. – BIRj ima glagol *zamotati*, od kojega je ta riječ izvedena.
- **zamršenost* (chaos, 257), v. *smeća*.
- **zmršenje*. »zamsjenje« (imbarazzo, 488), zapletenje.
- **zamuknuće*. »zamuknutje« (affiamento, 54), primuknutje, izmuknutje grla. – BIRj ima glagol *zamuknuti*.
- **zmcgliti* (depostulo, 414): zanađliti pitajući, pitati, opet pitati.
- **zanesenje* (seduzione, 858), prihinenje, privarenje.
- **zanikanje* (abnegatio, 7), odrečenje, porečenje, odricanje.
- **zanikavac* (inficiator, 724), tajnik.
- **zonovetka*, v. *tlapanje*. – BIRj ima u istom značenju riječ *zanovijet* pod 2).
- **zcnovetnik* (frappator, 440), fastavac, koji se vele fali, tlapnik. – BIRj ima za isti pojam riječ *zanovjetaš*.
- **zanuđati* (allicio, 72): zanuđati s' mamom, mamiti, matati, primamiti, blazniti, lojiti, nuditi, primamljivati k' sebi.
- **zaoborje*, v. *sernica*.
- **zaoloviti* (impiombare, 497), zaliti olovom.
- **zociniti* (conturbo, 344), smutiti, smesti; (excaeco, 511), zaslipiti, osliepiti.
- **zaosinuće* (adombramento, 41), obsinutje, zasnitenje, »zaosinutje«.
- **zaosinjenje*, v. *začaranje*.
- **zapačati* (despondeo, 423), obetati, zaviriti, dati rič, jamčiti, zagovoriti.
- **zapadnjak* (favonius, 543), vietar.
- **zapahnuće*, »zapahnutje« (foetor, 560), smrdeće, koje ružno vonja, smrdenje, zaudaranje.
- **zapaženje*, »zapazjenje« (affissamento, 54), zagledanje, nepomično gledanje.
- **zapečenje* (stitichezza, 932), mučnost za poći od sebe.

**zapeće*, »*zapotje*« (obbottonatura, 7): zapeće od haljina, zapucanje, zasponjenje.

**zapihanje*, v. *zadihanje*.

**zapihati se* (anhelo, 93), odisati, razimi se i mučno disati kako stegnut, sklopljen s' bolestju, koja ne da propustiti dah oli od truda i trčanja uzpregnuti, po prines. vruće lepiti, želiti.

**zaplata* (palio, 670), obdulja, kolač.

**zapletenje*, v. *zamršenje*.

**zaplindenje*, »*zaplinenje*« (depopulatio, 413), robnja, robljenje, porobljenje, plinenje, porob, satrvenje, razasutje, koje čini rat.

**zaploditi* (gigno, 591), ploditi, uzploditi, radati, poroditi, roditi, zavrće se, začeti se, stvoriti, uzrokovati činom, dilom, pametju, iznahoditi.

**zapopivanje* (intonar del canto, 548), kliknutje.

**zapopivati* (intonar il canto, 548), začeti, zapivati, bugariti.

**zapornica* (sbarra, 820), zavratnica, zapor, vratnica, mandalo. – BIRj ima u istom značenju riječi *zapor* i *zaporani*.

**zapovidalac*, »*zapovidaoc*« (praeceptor, 1142), učitelj, naučitelj, upravitelj, koji naređuje naredbe od obsluženja zapovidi.

**zapoznanje* (recensio, 1262), podlaganje, podložanje, popisanje, razbrojenje vojnika, pribrojenje.

**zapregljača* (zinale, 1048).

**zapresti* (intortigliare, 549), zaviti, zapredati.

**zapričenje* (intercessio, 760), zaprika, raz. jamstvo oliti molba za drugoga.

**zapucanje*, v. *zapeće*.

**zapuhnuti* (adhalo, 30), dijati, puhati protiva.

**zapustitelj* (desertor, 420), ostavitelj, odvrzitelj, odhohoditelj.

**zapuštenje* (derclictio, 417), *zapuštenost*, odbacjenje.

**zaracjenje*, »*zaratenje*« (azzuffamento, 178).

**zarečenje* (praedictum, 1148), prirečje, prirečenje, prorokovanje; (jursurandum, 803), zakletva.

**zarizak* (tacco, 954). mala rizotina.

**zarobljenje* (captura, 238), u(h)itenje, uzetje.

**zarov* (fossa, 564), prokop, obrov, tabor, meterizi, ograda, rov.

**zaručenje* (sponsalizio, 917).

**zaruditelj* (accotonatore, 27), navlasanik.

**zasegnuće*, »*zasegnutje*« (acquisto, 32), stečenje.

**zasegnuti* (acquistare, 32), steći, sticati, dobiti, dočeći, dostignuti do-
bro, imati, uhitiiti.

**zasidnik* (consedo, 330), koji sidi zajedno s' drugim; (insidiator, 747),
nevirnik, koji grabi na silu iz po'aje, potajnik.

**zasinjavati* (dimeto, 442), miriti, biližiti.

**zasinjenje* (accecamento, 15), zaslipenje, privara.

**zasjanje* (fulgor, 573), sivanje, raz. slava, veličanstvo od dilovanja;
(fulgur, 572), zaosinutje, mutnja, trisk.

**zaskočenje* (affrontamento, 58), naskočenje.

**zaskočitelj* (affrontatore, 58), naskočitelj, naskočnik. – BIRj ima sa-
mo glagol *zaskočiti*.

**zaslipivati* (accecare, 15), oslipiti, osliepiti, sliepiti, zaslipiti, oteti,
uzeti vid, ugasiti komu zdrak od očiju, uzeti svitlost očima, ugasiti sun-
čenu zdraku.

**zaslipljenje*, v. *zasinjenje*.

**zasmoljenje*. »zasmolenje (gummitio, 602), osmolenje. – BIRj ima
glagol *zasmoliti*.

**zasničenje*, »zasnitenje«, v. *zabasanje*.

**zasnititi*, v. *zališiti*; *zasnititi se* (allucinor, 73), privariti se, zajti s'
očima u gledanju.

**zaspanje* (sopor, 1392), teški drim, san, sna.

**zasponjenje*, v. *zapeće*.

**zasponjiti* (fibulo, 547), v. *zakučati*.

**zastavitelj* (cominciatoe, 274), načelnik, zastavnik, prvi počimaoc.

**zastaviteljica* (cominciatrice, 274), načelnica, počimaovica.

**zastiranica* (velans, 1540), zastric.

**zastoranj* (cinctorium, 266), zastorak, opregljača, pas, pojas, kanica.

**zastorje* (involucrum, 787), zamotalj, zavitak.

**zastornica* (velo del petto, 1005); zastornica od ženskih prsiju.

**zastramputiti*, »zatrarnputiti« (smarire, 882), zabasati s' pravoga puta.

**zastrće*, »zastrtje« (velare, 1004), zastiranje, pokrivanje.

**zastirilac*, »zastrioc«, v. *zastiranica*.

**zastupljenje* (accomandagione, 22), branjenje, braniteljstvo, obrana,
čuvanje, zaštićenje, prikrljenje.

**zastupnica* (curatrix, 370).

**zastupnište* (ricorso, 769), utočište, pomoć.

**zaštićenje*, »zaštitenje« (causidicina, 247), raz. ono zaštitenje o. branjenje odvitnika.

**zaštitelj* (protector, 1213), branitelj, zastupnik, čuvaoc, koji brani.

**zatajitelj* (negatore, 638), zatajnik, nikavac.

**zaticalac*, »zaticaoc« (palaestrita, 1036), rvitelj od igre.

**zaticanje* (duellum, 469); zaticanje na boj, zavadba, ratenje, rat. – BIRj ima glagol *zaticati*.

**zatisnuće*, »zatisnutje« (affogaggine, 55), zadušenje.

**zatminiti* (involve, 787), uviti, obaviti, zaviti, omotati, umotati, zavijati, zanijsati i nijajući bacati, rivati, po prines. kriti, sakriti, zatajati, zastriti kao oblak sunce.

**zatočni* (bellicosus, 209), bojni, ratni, rateći.

**zatok*, v. *trknja*.

**zatrapiti* (sepelio, 1364), ukopati, zakopati, pokopati, utrapiti, po prines. otajati, zatajati, zanikati, sakriti, pokriti.

**zatravitelj*, v. *zamamitelj*. – BIRj ima glagol *zatraviti*.

**zatravljenje* (affaturamento, 49), urećenje, smamljenje, strava, vilinstvo, čaranje, začaranje.

**zatrishnuće*, »zatrishnutje« (pazzia, 682), zablentuje, ludoščina, ludost, budalaština.

**zatrnuće*, »zatrnutje« (torpore, 974), utrnutje, otrnutje udi.

**zatvorje* (clausulum, 279), zatvor, zatvoraj, misto gdi se zatvora. – BIRj ima u tom značenju riječ *zatvor*.

**zatvorka* (clausura, 312), ključanica; (clausula), 279), svrha.

**zaumiti* (obliviscor, 988): zaumiti koju stvar, zaboraviti. zaboraviti se, nespomenuti se, saiti s' pameti, koja uspomena oli koje razloženje prvašnje.

**zaušenje* (flictus, 555), udarac.

**zaušitelj* (verberator, 1547), udaritelj, koji udara, izbitelj.

**zaušiti* (depalmo, 410), udariti koga zaušnicom. šinuti koga petoprstice. U BIRj glagol je refleksivan i ima drugo značenje.

**zauza* (stringa, 942), *zauzica*, podveza, uza, uzica.

**zauzdonik* (fraenator, 565), unižitelj, koji čini unižiti, popitomit, pitomnik, ukrotnik.

**zauzljati* (innecto, 738), vezati, svezati, stegnuti, uplesti.

**zauzljiti* (renodo, 1289), učiniti uzalji.

**zavadba* (dimicatio, 442), zavadenje, inadenje, pogiba, rvanje, v. i *zaticanje*. – BIRj ima u istom značenju samo *zavada*.

- **zavadenje*, »zavadenje« v. *zavadba*.
- **zavaljenje*, »zavaljenje«, v. *zakopanje*.
- **zavetanje* (donarium, 465), zaviti, darovščina.
- **zavetati* (voveo, 1590), obetati Bogu kojukod stvar svetu, obetati, želiti, žuditi; (devoveo, 431), zavitovati, obetati, prikazati na posvetu, proklinjati, očarati, začarati.
- **zaveza* (vincolo, 1020), *zavezaj*, uzica, zauza, uza, sveza.
- **zavezanje* (colligatio, 290), sjedinjenje više stvari.
- **zaviće*, »zavitje« (implicatio, 668), zamršenje, omotanje.
- **zavidnik* (agogatore, 70), po(h)lepnik. – BIRj ima u istom značenju riječi *zavidljivac* i *zavisnik*.
- **zavijalac* (urlare, 1039), jaukavac.
- **zavodica* (ambages, 79), izvijanje od puta ili koje druge stvari.
- **zavodit*, v. *zahodiv*.
- **zavraćenje* (tornata, 974), povraćenje.
- **zavratak* (cuticagna, 321), zatiok, zatiljak.
- **zavratnica*, v. *zapornica*.
- **zavrtavac* (lunatico, 582). – BIRj ima glagol *zavrtati*.
- **završenje* (conceptus, 308), začće, namišljenost.
- **zazvanje* (vocatus, 1586), zvanje.
- **zažarenje*, v. *ugrijanje*.
- **zbiljnice* (da buon senno, 321), zbilja, nazbilj. – BIRj ima u istom značenju samo *zbilja*.
- **zbiraonik* (adunatore, 45), skupitelj, skupljavac, skupionik.
- **zbičnost* (collectio, 289), skupljenje, zbiranje. – BIRj ima riječ *zbi-ranje* u istom značenju.
- **zboritelj* (aringatore, 144), govoritelj.
- **zborje* (exedra, 516), vitnišće.
- **zbuditi* (exsuscito, 534), probuditi; *zbuditi se* (expergiscor, 523).
- **zbudenje* »zbudenje« (exsuscitatio, 533), probudenje.
- **združenje* (unione, 1029), sjedinjenje, sastavljanje, sklopljenje, sklad, mir.
- **zdušiti* (o opprimo, 1024), pritisnuti, pridušiti, stegnuti, stežu me nevolje odasvuda, pogaziti, potrepati, uciviliti, izkoreniti, umesti, naprtiti, po prines. tajati, kriti, sakriti.
- **zemljomirac* (geometra, 588), kopnomirac.

- **zemljomirje* (geometria, 588), kopnomirje.
- **zemljopisje* (geographia, 588), kopnopolisje, raz. nauk zemaljskoga sa-
držaja, uzdržanja.
- **zemljoteg* (culta, 366), raz. zemlje oposlovane.
- **zgles* (dispectio, 450), prozor.
- **zgibati* (aggrinzare, 65), naštipati, namrskati.
- **zglobljenje*, »zglobenje« (articulamentum, 129), zglobstvo, udah. –
BIRj ima glagol *zglobiti*.
- **zgnječenost*, v. *smečenje*.
- **zgodenje*, »zgodenje« (obsequim, 993), ugodba, ugodenje, pogodnost
čudi, zadovoljstvo, pogod. – BIRj ima glagol *zgoditi*.
- **zgraditelj* (molitor, 926), sastavitelj, zastavitelj. – BIRj ima glagol
zgraditi.
- **zgrozniti se* (fremere, 442), zgroziti se, stresti se.
- **zgusnuće*, »zgusnutje« (concretio, 313), lipljenost.
- **zib*, *zibavica*, v. *ustaca*.
- **zidnja* (aedificium, 47), građa, gradja, gradjenje, poslovanje, sastav-
ljanje.
- **zidolom* (effractor, 479), zidozornik, koji razara zidove.
- **zide*, »zidje« (fabbrica, 405), gradja, sagrada, zgrada, zidnja.
- **zimnica* (stare a quartiere, 928); stati na zimnici, zimovati.
- **zinuće*, »zinutje« (hiatus, 616), zjanje, puklina, razpuknutje.
- **zlatarija* (orefice, 661), *zlatokovnica*.
- **zlatinja* (giallezza, 459): bolešt od zlatinje iliti žutilo.
- **zlatotvorac* (alchimista, 77), alkimista.
- **zlatucati* (auresco, 192).
- **zlobnjak*, v. *tamnjak*. – BIRj ima u istom značenju riječ *zlobnik*.
- **zlobstvo* (scelus, 1341), zločinstvo, himba, propast, opačina, zloća,
zloboščina, hudobstvo, grih, nepravednost i ost.
- **zločešnjak*, v. *tamnjak*.
- **zloglasitelj* (detrattore, 342), zloglasnik, raspravitelj, grditelj, zlorek.
- **zloglasiti* (detraho, 428), v. *tračiti*; (ignominio, 641), grditi, ružiti,
koriti.
- **zloglasje* (obnuntiatio, 989), raz. prirodnost nedobre kazovine.
- **zloglasnik*, v. *zloglasitelj*.

**zlogodina* (oscinis, oscen, 1031), nika ptica. – BIRj ima u istom značenju riječ *zlogodnica*.

**zlogodni* (tempestuosus, 1481).

**zlogovorje* (maliloquium, 884).

**zlogovorstvo* (maledicentia, 882).

**zlohovník* (inimico, 531), neprijatelj, protivnik, suprotivnik, zlobnik, zlotvor, zlotvornik.

**zlokob* (malaugurio, 592).

**zlokoban* (ominosus, 1016).

**zlohótnstvo*, »zlootinstvo« (malevolentia, 883), *zlo(h)otnost*.

**zlorek*, v. *tračnik* i *zloglasitelj*; (dicax, 434), porugljiv, ubodiv, koji ubada besidenjem.

**zlorušiti* (praevitio, 1175), izštetiti prije, izopačiti, priopačiti.

**zlosrdnost* (crudelitas, 362), nemilost.

**zlotvoriti* (malfare, 594), zlo činiti, zlo dilovati.

**zlotvornik* (malefactor, 883), zločinac, zločinitelj, hudočnik, koji hudo diluje, zlodilnik.

**zlotvorstvo* (maleficium, 883), zločinstvo, *zlotvorje*, zloća, zaprika, opačina, himba i ošt.

**zlotvorstvo* (excesso, 385), zloća, krivina, opačina, zločinstvo, grih, velika krivina.

**zmijar* (serpentiger, 1369), zmijonosni, koji nosi zmije, zmijonos.

**zmijonog* (serpentipes, 1369).

**zmijonos*, v. *zmijar*.

**zmijonosni* (anguifer, 92), koji nosi zmije.

**znanost* (disciplina, 446), nauk, uprava, upravljanje, naučenje, kripost, uzranjenje, bič, bičevanje, pokorenje tila, života.

**znanstvo* (scientia, 1343), v. *uminstvo*.

**znojitelj* (sudator, 1447).

**znojiteljica* (sudatrix, 1447).

**znojnica* (sudatorium, 1447), soba.

**zov* (calatio, 228).

**zovika* (sambucus, 1331), zovina, baz, baza. – BIRj ima za isti pojam *zovina*.

**zovilac*, »zovioc« (arcessitor, 120), zovnik, osvadnik.

**zovnuće*, »zovnutje« (accersitus, 14), zvanje.

- **zrnast* (acinosus, 21), zrnovan, jagodni, od zrna, od jagode.
- **zrnašce* (pallini, 670), zrnce, od olova zrnca.
- **zubav* (broccus, 219); (dentatus, 409), zubat. – BIRj ima za isti pojam riječ *zubat*.
- **zubavac* (brochitas, 219), razumi se koji ima zube izvan reda.
- **zubavica* (brochitas, 161), beteg od zubi izvan reda.
- **zubovit* (dentosus, 409), zubat, zubav.
- **zučiti oko* (circumtinnio, 274), zvoniti. – BIRj ima u istom značenju glagol *zučati*.
- **zumlja* (fax, 543). – BIRj ima tu riječ u obliku *zublja*.
- **zvirce* (bestia, 213), živina, zvir, zvirka, po prines. more se razumiti čovik opak, žena opaka.
- **zvirčica* (bestiola, 214), živinica.
- **zvirljiv* (belluosus, 155), zvirovit.
- **zvirnica* (vivarium, 1577), misto gdi stoji zvirad.
- **zvirovit* (ferinus, 545), zvirkin; (bestiarius, 156), zvirski, v. i *zvirljiv*. – BIRj ima u tom značenju samo pridjev *zvjerski*.
- **zvizdat* (stellato, 930), zvizdovit. – BIRj ima u tom značenju pridjeve *zvjezdast* i *zvjezdovit*.
- **zvizdogled* (astrolabium 170), zvizdnik, kroz koji se gledaju zvizde.
- **zvizdonosni* (astrifer, 170), koji nosi zvizde.
- **zvizdorod* (genesis, 586), porod, porođenje, narođenje, porodstvo, *zvizdorodica*, koji se rađa pod zvizdom pomičnom.
- **zvizdoznanac* (astronomus, 170), koji razmišlja ganutje zvizda.
- **zvizdoznanstvo* (genethliologia, 586), raz. gatanje, domišljanje po zvizdovanju.
- **zviždak* (zufolo, 1050), zvižd.
- **zvonitelj* (laticlavus, 829).
- **zvonoglasni* (horrisonus, 624), stvar, koja jako zvoní.
- **žagnuće*, »žagnutje« (rancor, 1256), plisnivost.
- **žakan* (clericus, 279).
- **žaknov* (clericalis, 279), diakov, diaštvo.
- **žalostica* (afflizioncella, 55), mala bolest, ne jako uciviljenje.
- **žaovica* od (p)čele (ago, 70). – BIRj ima u istom značenju riječ *žaoce*.
- **žarba* (ferocitas, 545), osornost, ljutina, žestočina.

- **žarkost* (caldezza, 221), vrućina, toplina.
- **žavice*, v. *škripi*.
- **žderalo* (helluo, 612, proždor. – BIRj ima u istom značenju *ždero*, *žderonja*.
- **ždralić* (grue, 476), ždral.
- **ždribalac*, »ždribaoc« (sortitor, 1394), ko je potega na ždrib.
- **žeg* (fervor, 546), žestina.
- **žegucati* (urito, 1591), goriti često.
- **želilac*, »želioc« (appeto, 113), žuditelj.
- **željenje*, »zelenje« (opta:um, 1025), želja, žudnja; (desiderium, 420), želja, požuda, požudnost, požudenje, žudnja, (h)lepnja, ljubav, voljnost.
- **željiv* (desiderabilis, 420), žudiv; zaželiti, koji ima želiti, žuditi.
- **željnost* (aviditas, 190), žudnost, žudnoća, polepnost.
- **željudić* (glandula, 592), mali žir, gnjidurica.
- **željudni* (glandarius, 592), žirni.
- **ženariti* (effemino, 479), razbluditi, razmazati na žensku.
- **ženčica* (femminella, 416), ženka, ženica. – BIRj ima samo deminutiv *ženica*.
- **ženoljubac* (lusso, 585), ženoljublje, bludnost, bludivost.
- **ženoljuban* (delumbris, 404); prezbočan, slab; (muliebrosus, 934), po veden za ženam.
- **ženoljublje*, v. *ženoljubac*.
- **žestočina* (aus:eritas, 195), oštrina, osornost, nemilost, v. i žarba. -- BIRj ima u istom značenju riječ *žestina*.
- **žetvač* (messor, 911), *žetvar*, *žeteoc*. – BIRj ima za taj pojam samo riječ *žetelac*.
- **žetvenje* (messio, 910).
- **žežin* (jejunium, 639), post, postenje, žežinanje, ustegnutje od blagovanja.
- **žežinanje*, v. *žežin*.
- **žežinati* (digiunare, 348), postiti.
- **žida*, v. *tulica*.
- **židnik*, v. *strilnik*.
- **žigant* (gigante, 460), gorčastanik, izpolin.
- žigavica* (urtica, 1592), koprva, po prines. srbostid (tal. prurito di libidine). – BIRj ima tu riječ u značenju »mala rana što se načini na tabanu čeljadetu, koje boso hodi«.

- **žilast* (nerboroso, 631), žilav. – BIRj ima pridjev *žilav*.
- **žiličav* (fibratus, 547).
- **žirni*, v. *željudni*.
- **žiroplodni* (glandifer, 592).
- **žititi* (frumentor, 570), kupiti, skupljati (p)šenicu, žito.
- **žitnik* (horrearius, 623), koji čuva žito.
- **žitnjak* (horreum, 624), žitnica. – BIRj ima riječ *žitnica* u istom značenju.
- **živalj* (carbone, 235), živi ugljen, žerava.
- **živodijaniti* (adultero, 45), priljuboditi, oskrvniti uzalj ženidbenog druga, potamniti viru od ženidbe, sagrašiti puteno priko svoga druga, pričiniti, krivotvoriti.
- **živodijanstvo* (adulterium, 45), priljubodinstvo, nevirnost ženidbenog druga.
- **životinstvo* (bestialità, 194), živinstvo, zvirstvo.
- **živuljast* (vivatus, 1577), obrtan, okretan.
- **žlibić* (canaliculus, 233); (tubulus, 1522).
- **žlīdzinica* (inguinaria, 733), trava protivna žljizdi.
- **žmulina* (hicchierone, 199).
- **žrtviti* (libo, 846), uliti, izliti prvine kojega soka za čast bogovom na posvetilište, izabratj što je lipše, bolje, pokupiti, uzeti k' sebi, izvaditi, okusiti, srknuti, laznuti, tiknuti.
- **žučilo* (amaritudo, 78), gorčilo.
- **žudba* (cupiditas, 368), želja, željnost, žudnja, (h)lepnja, žudnost, požuda, po(h)lep.
- **žuditelj*, v. *želilac*.
- **žudiv*, v. *željiv*.
- **žudnik* (cupitor, 369), (h)lepnik.
- **žudnost*, v. *željnost* i *žudba*.
- **žukovina* (ginestra, 460), žuka, žukva, brnistra. – BIRj ima tri posljednja riječi u istom značenju.
- **žuljatka* (fistula, 551), v. *sviroka*.
- **žute* (harbarosso, 183), crljenko.
- **žutokos* (flavicomus, 554), koji imade plave kose.

L I T E R A T U R A

- Josip Jurin*: Calepinus trium linguarum, manuscriptum, Tomus I.
Josip Jurin: Calepinus trium linguarum, manuscriptum, Tomus II.
Josip Jurin: Grammatica illyricae juventuti latino italoque sermone instruendae accommodata, Venetiis MDCCXCIII.
Jure Božićković: Popis rukopisa samostana sv. Lovre u Šibeniku. (Rukopis u samostanskom arhivu u Makarskoj.)
Septem linguarum calepinus, Patavii 1758.
Vocabula latini italique sermonis, Tomus alter. Nona editio veneta, Venetiis 1764.
Vocabolario italiano e latino, Tomo primo, Venezia 1752.
Ardelio Della Bella: Dizionario italiano-latino-illirico, In Venezia 1728.
Jakov Mikalja: Blago jezika slovinskoga, Laureti 1649.
Caesar Calderini: Perfectissimus calepinus parvus, Bassani 1730.
Ivan Belosteneć: Gazophylacium seu latino-illyricorum onomatium acrarium, Zagreb 1740.
Andrija Jambrešić: Lexicon latinum interpretatione illyrica, germanica et hungarica, Zagrabiae 1742.
Faust Vrančić: Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, latinae, italicae, germanicae, dalmaticae et vungaricae, Venetiis 1595.
Nuovo vocabolario ad uso delle scuole di grammatica. Edizione novissima. Parte prima, Venezia 1759.
Totius latinitatis lexicon, consilio et cura Jacobi Facciolati, opera et studio Aegedii Forcellini. Tom. I-IV. (1827-1831).
Tomo Maretić: Istorija hrvatskoga pravopisa latinskim slovima, Zagreb 1889.
Tomo Maretić: Jezik slavonskijeh pisaca, Rad 180, Zagreb 1910.
Tomo Maretić: Jezik dalmatinskih pisaca 18. vijeka, Rad 209, Zagreb 1915 i Rad 211, Zagreb 1916.
Tomo Maretić: Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, Zagreb 1931.
Milan Rešetar: Primorski lekcionari XV. vijeka, Rad 134, Zagreb 1898 i Rad 136, Zagreb 1898.
Milan Rešetar: Jezik Marina Držića, Rad 248, Zagreb 1933.
Milan Rešetar: Jezik pjesama Ranjinina zbornika, Rad 255, Zagreb 1936.
Milan Rešetar: Der štokavische Dialekt, Wien 1910.
Gojko Ružičić: Jezik Petra Zoranića, Beograd 1930.
Đuro Šurmin: Osobine današnjeg sarajevskog govora, Rad 121, Zagreb 1895.
Đuro Šurmin: Njekoiliko bilježaka o govoru hercegovačkom, Nastavni vjesnik III, Zagreb 1895.
Franjo Fancev: Jezik hrvatskih protestantskih pisaca 16. vijeka, Rad 212, Zagreb 1916 i Rad 214, Zagreb 1916.
Ivan Milčetić: Čakavština Kvarnerskih otoka, Rad 121, Zagreb 1895.
Rudolf Strohal: Osobine današnjega lokvarskoga narječja, Rad 152, Zagreb 1903.
Rudolf Strohal: Osobine današnjega riječkoga narječja, Rad 124, Zagreb 1895.
Marcel Kušar: Rapski dijalekat, Rad 118, Zagreb 1894.
Marcel Kušar: Lumbardsko narječje, Nastavni vjesnik III, Zagreb 1895.
G. B. Tomljenović: Bunjevački dijalekat zaleda senjskoga s osobitim obzirom na naglas, Nastavni vjesnik XIX, Zagreb 1911.
M. Japunčić: Osobine bunjevačkoga govora u Lici, Nastavni vjesnik XX, Zagreb 1912.
Stjepan Ivšić: Današnji posavski govor, Rad 196 i 197, Zagreb 1913.

- Matej Milas*: Današnji mostarski dijalekat, Rad 153, Zagreb 1903.
- Radomir Aleksić*: Jezik Matije Antuna Relkovića, Beograd 1931.
- Žuljić*: Današnji vareški govor, Školski vjesnik XV, Sarajevo 1908.
- Đorđe Đorđević*: Matija Divković, Glas 52, Beograd 1896.
- Mate Hraste*: Čakavski dijalekat ostrva Brača, Beograd 1940.
- Mate Hraste*: Čakavski dijalekat ostrva Hvara, Beograd 1937.
- Mate Hraste*: Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale, Rad 272, Zagreb 1947.
- A. Cronia*: Građa o božavskom narječju, Južnoslovenski filolog VII, Beograd 1927–1928.
- Ante Sekulić*: Govor bačkih Bunjevaca, Sombor 1947.
- Franjo Miklošić*: Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum, Vindobonae 1862.
- Blaž Jurišić*: Govor otoka Vrgade, Nastavni vjesnik 45 i 46, Zagreb (1936–1937), (1937–1938).
- Blaž Jurišić*: Načrt hrvatske slovnice, Zagreb 1944.
- Petar Skok*: Supetarski kartular, Djela Jugoslavenske akademije 43, Zagreb 1952.
- A. Leskien*: Grammatik der serbo-kroatischen Sprache, Heidelberg 1914.
- P. Budmani*: Dubrovački dijalekat, Rad 65, Zagreb 1883.
- Ljudevit Jonke*: D.kcionar Adama Patačića, Zagreb 1949.
- M. Malecki*: Cakawizm, Krakow 1929.
- M. Malecki*: Prasłow. ę w ikawsko-ekawskich dialektach Istriji środkowej, Arch. neophil. Tom. I. Krakow 1929–1930.
- Mihovil Kombol*: Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda, Zagreb 1945.
- Fran Kurelac*: Izvješće s puta po Dalmaciji, Rad 12, Zagreb 1870.
- Iveković-Broz*: Rječnik hrvatskoga jezika, I–II, Zagreb 1901.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 1880–1955.
- Marko Kosor*: Trojezična gramatika fra Josipa Jurina, Rad 295, Zagreb 1953.
- Marko Kosor*: Zaboravljeni trojezični rječnici Josipa Jurina, Rad 303, Zagreb 1955.

